

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
41
3 E
32
ROMA

RERVM
A SOCIETATE IESV
IN ORIENTE GESTARVM
VOLVMEN.

In quo hæc ferme continentur.

DE REBVS INDICIS AD ANNVM usque a Deipara Virgine M D LXVIII, Commentarius Emmanuelis Acostæ Lusitani, recognitus, & Latinitate donatus.

DE REBVS INDICIS AD ANNVM usque M D LXX, Epistolarum Liber I.

DE IAPONICIS REBVS AD ANNVM usque M D LXV, Epistolarum Libri V.

Omnes item accurate recogniti, & in Latinum ex Hispanico sermone conuersi.

Ad calcem operis, epistolæ duæ separatim additę sunt, de LII, *e Societate* IESV, *pro fide Catholica nuper occisis.*

Accessit etiam specimen quoddam litterarum vocumq; Iaponicarum.

POSTREMO COPIOSVS INDEX.

50

NEAPOLI, *Apud Horatium Saluianum.* 1573.

CLARISSIMO PRINCIPI,

AC DOMINO, D. OTHONI TRVCHSES a VValdburg, S. R. E. Cardinali, Augustano Episcopo ac Prænestino, Præposito & Domino Eluuacensi &c.

IOAN. PETRVS MAFFEIVS S. P. D.

VOD te non fugit omni liberali doctrina eruditum, Otho Card. Ampliss., India prouinciarum omnium maxima, tametsi proprie dici uidetur pars illa terrarum, quam nobilissimus fluuius Indus interfluit; usus tamen obtinuit, ut etiam ultra Gangem æque magnum ac celebre flumen, immensi illi terrarum tractus, qui ad Sinas usque, & in extremo positos Oriente pertinent Seras, Indiæ nomine censeantur. Porro ultra Sinas, in Serico Oceano, haud procul a continẽte, ingens cernitur Insula compluribus minoribus adiacentibus, quam nostri uulgo Iaponem uocant, Zipangrim antiquis dictam fuisse nonnulli arbitrantur. Hac insula excepra, ceteras ferme regiones eas, cum alijs opi

 bus,

bus,tum etiam pretioſsimis aromatibus odoramentiſq; refertas,conſtat priſcis tẽporibus,Romano florente Imperio, cũ Eurepęis hominibus,& cõmercijs, & hoſpitio fuiſſe coiunctas.traditũ eſt etiã,multas Chriſtiana quondam ſacra tum ab alijs, tum præſertim a duobus eximia ſanctitate uiris Thoma,& Barptolemæo Domini Apoſtolis accepiſſe. Verum ubi Romani decus Imperij,cõſpirantibus undiq; in ipſum uarijs nationibus concidit;mercimõnij uocumq;, & litterarũ cũ illis gentibus communione ſublata,Chriſti cultus,atque religio paulatim extincta ac deleta ſic eſt, ut nullum prope ipſius ueſtigium in illis iam regionibus appareret. Quo melius de Chriſtiana meruiſſe Rep. Luſitani iure putandi ſunt,quod cũ terreſtri itinere,ſine ſummo uitę diſcrimine ea loca peti non poſſent,& uix quiſquam reperiretur,qui peregrinationem eiuſmodi ſuſcipere auderet; ornatiſsimis ipſi claſsibus extima legentes Africæ litora; Bonæ ſpei promontorium ante id tempus pęne incognitum, Auream Cherſoneſum quæ Malaca dicitur hodie, Taprobanã, quæ Sumatra, ſiue Samotra, Sinas denique pręteruecti: ad ipſam de qua diximus Iaponis inſulam ingenti auſu, ſummaq; animi magnitudine penetrarunt: ijdemq;, Indicæ oræ magna parte ſubacta, ſinus etiam Perſici faucibus fortiter ęque ac feliciter occupatis, Arabici uero nauigatione crebris incurſionibus impedita, mercibuſq; Indicis per Africum, atque Atlanticum Oceanum in Hiſpaniam auerſis; non modo Memphitica Turcarũ uectigalia grauiſsimis damnis atq; incommodis affecerunt:

runt: sed etiam CHRISTI liberatoris nostri cultum, ac nomen, apud eos populos uel nunquam ante id tempus auditum, uel diuturna uetustate, atq; obliuione dele tum, salutari prædicatione longe lateq; propagarũt adhibitis perductisq; secũ, Summi Pontificis iussu, multis Euangelij præconibus, tum aliarũ familiarũ, tum uero præcipue Societatis IESV. Quorum Epistolę (huc enim tota spectat oratio) quas uulgo Indicas nominãt, in Europã subinde perlatæ, minime dubiũ est, quin haud mediocrem utilitatem pari delectatione coniunctã hominibus nostris attulerint. Veruntamen ea uolumina cum iam nimium excrescerent, multosq. a legendi studio retardarent; prudenter mihi simul, ac pie fecisse uidetur Emanuel, is cuius nos scripta conuertimus, qui circuncisis iis quæ minus necessaria uidebantur, cetera breuem in commentarium retulit, ut essent parata & in promptu, quę quis de rerum Indicarum statu, progressuve, quod attinet ad religionem; scriptione maxime digna, cognoscere cuperet. Quam nos etiam, aliqua ex parte, circuncidendi castigandique, siue diligentiam, siue licentiã, in Iaponicis Epistolis ita præstare conati sumus, ut historiæ fides ac ueritas omnino integra permaneret: quod facile perspiciet si quis hęc exempla cum ceteris accurate contulerit. Volumen autem ipsum, Rerum in Oriente gestarum, ob eam caussam inscribitur, quòd eiusdem Societatis homines etiam in Brasilica regione, & in Occidentali quæ dicitur India, uarijs locis, atque prouincijs magna cùm animarum utilitate,

fructuq; uersantur:& res ad Christi Domini gloriam ita multas, eodem duce atque adiutore perficiunt, ut proprio, & quidem iusto uolumine ipsæ per se ad explicandum indigeant. Quam nos in historiam, & in eas quæ su persunt ex Oriente colligēdas epistolas, quidquid otij, quidquid possumus operæ, deinceps conferre decreuimus. Profecto enim digna res est, in qua nō mea solum, uerum optimi cuiusque, ac litteratissimi uiri libentissime desudet industria: quippe quæ non modo plurimarum rerum uariam, & iucundissimam afferat cognitionem, sed etiam ueritatem Catholicę religionis, & sedis Apostolicæ maiestatem, summamq; Romani Pontificis potestatem (quæ hac præsertim ætate omnibus tormentis ac machinis oppugnatur) humanis, & diuinis testimonijs, atque miraculis, egregie tueatur, & comprobet. Interea, hæc quæ habebamus absoluta, tibi potissimum, Otho clarissime, pluribus de causis dicare statuimus. primum, quod hoc ueræ atque orthodoxæ fidei firmamentum ei deberi maxime uidebatur, qui sese calamitosis hisce temporibus contra perditorum hominum insanias, Catholicæ synceræq; religionis defensorē acerrimum præbuisset: deinde quod ipsimet Societati IESV, quæ plurimum tibi debere se profitetur ac prædicat, in primis id gratum fore mihi persuaseram. Tu, pro tua excellenti humanitate, munusculum hoc qualecunque libenter accipies, meq; in tuorum numerum adscribes æquo animo. Vale. Romæ. 15. Kalend. Decembris. M D L X X.

DE REBVS INDICIS COMMENTARIVS.

VO tempore Ignatius Loiola parens auctorq; Societatis IESV, Romam una cum sociis uenit, ad obedientiam Pontifici maximo (qui tum erat Paulus hoc nomine tertius) rite deferendam; eo ipso tempore apud eundem Pontificem Petrus Mascarenias pro Lusitaniæ rege Ioãne legati munere fungebatur. is, cognito eorum uitæ genere atque instituto, quòd ita in mandatis habebat ab Rege, qui de ipsorũ uirtute ac pietate, ex amicorum litteris iam ante cognouerat; egit cum summo Pontifice, ut ex iis aliquot promulgandi Euangelii caussa mitterentur in Indiã: cuius prouinciæ ab Idolorum cultu ad Christianam fidem traducẽdæ, Rex Catholicæ religionis cultor egregius, magnò in primis desiderio tenebatur. Missi ex decem, qui tum erant Sociis, duo (nec enim plures concessit Ignatius, cuius arbitrio totam rem Pontifex ipse permiserat) Franciscus Xauerius Nauariensis, & Simon Rodericus Lusitanus, Vlyssiponem attigere anno a Deipara Virgine 1540. *quorum non aduentus modo Regi accidit exoptatus & carus, sed etiam, interim dum nauigandi tempus exspectant, uariis in actionibus atque muneribus pia sedulitas & industria ita probari*

 bari

bari ac suspici cœpta est, ut uulgo non nisi Apostolorum nomine appellarentur. Inde hoc Societatis in Lusitania cognomentum est ortum, quod ipsa quidem sibi non modo non arrogat, uerum etiam recusat, ac refugit. Lætus eo rerum euentu Rex, Indorumq́; iam propemodum oblitus, cum reliquos octo, qui Romæ remanserant, suum in regnum accipere potius, quàm hosce duos ab se dimittere cuperet: ipsi autem contra, diuini amoris igne succensi, multa pro Christi nomine perpeti, remotis illis ac barbaris nationibus Euangelij lumen inferre, & quo consilio profecti fuerant, id ipsum assequi atque obtinere contenderent; diuisa tota res est. Francisco Xauerio India prouincia destinata; Simon Rodericus quamuis inuitus in Lusitania retentus, ut quoniam ad Ignatium alij multi se iam adiungere cæperant, instituendo in Conimbricensi Academia ipsorum Collegio præesset, quod tanquam seminarium foret eorum, qui deinceps in Indiam supplementi caussa mitterentur. Ei Collegio Rex uectigalium annuorum quod satis esset ad Socios centum alendos (qui numerus postea duplicatus est) litterisq́; & profanis & sacris erudiendos, attribuit.

Xauerius igitur, anno post Christum natum 1541. cum Indiæ præfecto Martino Alphonso Sosa Vlyßipone discesit. itineris comitem secum duxit e Societate Italum Sacerdotem præstanti uirtute uirum, nomine Paulum. In Indiam peruenerunt Maio mense anni insequentis. In ea nauigatione, Xauerij uitæ ratio, rerum ab ipso deinde gestarum quoddam quasi proludium fuit. Etenim ex quo die conscendit, tum in ipsa naui, tum in Mosambico Insula, ubi hyematum est, eam in ægrotos pauperes, egentesq́; aßiduitatem ac diligentiam, dies ac noctes, tanta cum alacritate, & iucunditate animi præstitit, ut sanctus perfectusq́; uir haberetur ab omnibus,

nibus, & qui præsentes uiderunt, rem uerbis haud satis exequi possint. Goam simul atq; peruentū est, omni statim conatu ad ethnicos Christianis præceptis imbuendos, Christianos uero & Lusitanos, & incolas in fide atque officio retinendos ac promouendos incubuit. Ad hæc, ægrotos, & uinctos inuisere, ualetudinaria frequētare, uel in ijs habitare potius, quo commodius ægris ministrare posset, quibus & uiuentibus interdiu noctuq; summo cū labore cunctis admirantibus, præsto erat, & mortuorū cadauera suis ipse manibus funebri linteo rite ad sepulturam insuebat, proq; eorundem animarum expiatione sacrum missæ faciebat: quod ille semper, ubicumq; terrarū fuit, in India solenne seruauit. Nec tamen interea confeßiones audire, publicis cōcionibus, priuatisq; colloquijs hominum uitam moresq; corrigere, simultates ac dißidia tollere, aliaq; id genus facere multa desistebat. quocirca magno in honore, ac ueneratione habebatur a populo.

Aliquot menses Goæ magno cum rei Christianæ adiumento uersatus, in eam Indiæ oram discessit, quæ uulgo Comorini caput, seu promontoriū dicitur: ab urbe Goa passuum sexcenta millia. Regio est piscatu margaritarum insignis. Gens autem ipsa quondam a D. Thoma Apostolo ad Christum adiuncta, sed quæ iam Christiani præter nudum nomē haberet nihil. Interroganti quippe Xauerio de religione fideq;, illud unum dumtaxat respondebant: Christiani sumus. Hoc igitur Domini uinetum in syluam Xauerius plane degenerasse cum cerneret, acri studio, & accuratißima diligentia pro uiribus colendum suscepit, uno Dei fretus auxilio, quem ille in eo prę sertim negotio ita propitiū ac liberalem expertus est, ut breui plurimos homines ad Catholicam Ecclesiam aggregauerit: qui ad eam deinde uirtutis frugē peruenerunt, ut qui ijs præsunt hoc tēpore Socij

affirment,

affirment, eas ecclesias, etsi a Lusitanis destituantur, suis iam nunc posse uiribus niti, cæptumq; uirtutis ac religionis cursum tenere. Censetur in præsentia maritima illa ora, Christianorum amplius centũ & triginta millibus, eorumq; numerus non mediocriter augetur in dies. Quæ fere omnia uni secundũ Deũ Xauerio præcipue accepta refereda sunt, qui non illã modo plantauit rigauitq; uineã, sed alias quoque in eo tractu permultas: in ijs, Trauancoris regnum pæne totum, & Bringanum inter ac Permanelem, decem ferme pagos, & circa Beadalam ac Tramanancorem, uicos circiter septem. Neque uero, cum in aliorum salute procuranda uigilantißimus, tum in sui ipsius custodia remissus erat, aut negligens. uitam quippe ducebat eiusmodi, quæ satis ostenderet, nihil omnino sibi præter unam Dei gloriam, suamq; salutem & proximorum, esse propositam. Itaque res quas gerebat, sanctitas morum, laboresq; perpetui, & insectationes, iniuriæq; quas uel in conuertendis barbaris, uel in tuendis neophytis ac Lusitanis subibat, Goam ceterasq; in Indiæ regiones non dubio sermone perlatæ, tanta cum admiratione celebrabantur ab omnibus, ut uel ab ipsis Mauris, ethnicisq; Pater sanctus appellaretur. Qui rumor cum etiam in Lusitaniam permanasset, cumq; Ioannes Rex eadem a multis certisq; auctoribus tum ipso adhuc uiuente Xauerio, tum multo magis mortuo, cognouisset, permotus rerum magnitudine atque præstantia, Proregi Indiæ per litteras mandauit, ut Xauerij res gestas atque miracula omnibus uestigijs indagata quàm diligentißime ad se perscriberet. Regis ipsius litterarum subijcietur exemplum, e quibus quid ille de Francisci uirtute, atque præstantia senserit, facile appareat.

IOANNIS TERTII LVSITANIÆ Regis ad Proregem Indiæ litterarum exemplum.

PRorex amice: ego rex tibi multam salutem. Francisci Xauerij uita, gestæq; res, adeo salutaris exempli fuere, ut eas in lucem edi palamq; proponi, ad gloriam Domini Dei nostri pertinere magnopere existimem. Cuius editionis quo maior auctoritas fidesq; sit, mando tibi plane, ut de præclaris omnibus uiri illius actionibus, deque ijs rebus, quas per eum siue adhuc uiuentem, siue defunctum, Dominus noster supra naturæ uires effecit, ubicunque testes idonei fuerint, tabulas publicas seu instrumenta autentica conficienda quàm studiosissime cures, & ad me primo quoque tempore perferenda. Id erit mihi uehementer gratum. Ac licet rerum ipsarum dumtaxat tabulas imperauerim, tu nihilo minus effieies, ut ipsamet inquisitio in publica monimenta recte atque ordine referatur. Inquisitionis autem erit eiusmodi ratio, ut omnibus istis in regionibus, quicunque earum rerum probe conscij exstiterint, ij de uita, factis, moribúsque Francisci, quibus in terris atque oppidis infidelium fuerit, quid in ijs gesserit, interrogati, & iurati respondeant. Eius porro inquisitionis exemplum scriba relationis ipse desumito, tuóque chirographo subscriptum, adhibito etiam Auditore generali, complicato, obsignatóque: tu deinde ad nos id ipsum triplici uia transmittito. Vlyßipone. V. Kal. Aprilis 1556.

Regis epistola perlata in Indiam, ministri sedulo imperata fecerunt, atque ita multa de Francisco Xauerio ad Regem probe

probe comperta atque explorata miserunt, ut singula hoc loco persequi nimis longum sit. Summatim nonnulla perstringam. Xauerius cum apud Comorinenses degeret, in Christiana doctrina tradenda tenebat hanc regulam. Mane post preces horarias recitatas, puero uno comite, qui signum gestaret Crucis, uias oppidi circuibat, quærens ubi nam essent ægroti curandi, uel mortui sepeliendi, uel infantes adultiue baptismo lustrandi. Si quid occurrebat eiusmodi, manibus oculisq; sublatis in cælum, elata uoce concionatoris instar, admodum pie pronuntiabat Symbolum Apostolorum, una cum Decalogo &c. eo statim magna uis hominum confluebat. Si pro ægroto uel neophyto faceret, uniuersam precationem Euangelio, sin pro defuncto, Psalmodia funebri, siue mortuorum officio concludebat. Ad sextam ferme horam diei uersatus in opere, quamquam summa corporis defatigatione, nullum tamen intermittebat diem, quin aliquid pueris e Catechismo explicaret. Inde ubi cibo se refecisset, Christianis omnibus copiam sui faciebat: quæstiones ipsorum nodosque dubitationum expediens, omnia discordiarum semina tollens, pacemque concilians: cum etiam sub uesperam, atque interdum noctu sese in cœtus hominum frequentiores concionabundus insereret. Augebant autem laborem ac laßitudinem tum calores in ijs regionibus maximi, tum summa uiri paupertas, cuius ille semper adeo studiosus fuit ac tenax, ut in tam crebris ac longis terra mariq; peregrinationibus sine sacculo & pera ambulare solitus fuerit. Quin etiam in urbe Goa regio procuratori multa ad iter necessaria liberaliter offerenti, instantique ut acciperet, omnino remisit, & non modo uiatico prorsus nullo conscendit, sed etiam impedimenta nulla in nauem imposuit præter Breuiarium, & alium libellum,

& su-

& superpellitium. In ipsa autem nauigatione precario uictitabat, aliorum benignitate sese sustentans. Iam uero Christianos, quos in Comorini tractu CHRISTO pepererat, a barbarorum Regum & ceterorum iniurijs defendebat egregie, proq; ijs & CHRISTI religione tuenda sæpe sese obtulit in apertum uitæ discrimen. Gens est in regno Bisnagæ, quos Badagaas uocant. horum permagna manus cum ad neophytos diripiendos, occidendosq; in regnum Trauancoris irrupisset; cognita re Xauerius ex alio quodam oppido, ubi tum morabatur, Trauancorem prouolat: nihilq; mortis metu perterritus, summo animi ardore, atque constantia scelus hostium increpans, in mediam Christianorum turbam ultro se conijcit, ut ipsum reueriti reliquis parcerent. Quamquam alioqui sane ipsius capiti aßidue pæne tendebantur insidiæ. itaque & ab ethnicis quibusdam aliquando conquisitus ad necem, arborem scandens, ibique pernoctans, manus eorum effugit. Tanto autem desiderio flagrabat uniuersæ barbariæ ab interitu reuocandæ, ut nullos labores, uel pericula subterfugeret, nullamq; fere partem caperet quietis. Insulæ Mauri sunt ultra Malucum. in ijs ille uersatus est omni plane humano præsidio nudus, multis undique cinctus ueneni cædisq; periculis. quo ille cum discedere pararet, non modo ab amicis frustra deterritus, ac reuocatus est, sed etiam ueneni multa remedia (cuius est usus in ijs insulis frequentißimus, atque etiam iccirco multos iam annos sacerdote, atque pastore caruerant) sibi ab ijsdem oblata diuino magis quàm humano fretus auxilio, cuncta repudiauit. Qua de profectione, precibusque amicorum ipse in Lusitaniam ad suos scripsit his uerbis: Ego ipsorum in me beneuolentiæ ac studio ingentes egi gratias: sed ne ipse mihi solicitudinem struerem, ac multo magis ne quid de mea

spe

spe in uno Deo penitus fixa ac locata remitterem: amuleta, quæ mihi peramanter lacrimantes donabant, omnia recusaui, rogans eos, ut pro me DEVM obsecrare ne desisterent: eo ueneni remedio nullum certius inueniri. Exstat de eadem profectione eiusq; difficultatibus, de terræ natura & inopia, ad Socios Romanos alia item ipsius epistola, cuius illa clausula est: Hæc ad uos eo scripsi, ut sciatis quanta sit in hisce insulis cælestium solatiorum copia: namq; omnia hæc pericula ac labores unius DEI caussa ultro suscepti, thesauri sunt ingentibus referti spiritalibus gaudijs, ita ut hæc apprime facta & apposita prouincia sit ad oculorum aciem paucis annis e suauissimi fletus ubertate perdendam. Equidem in uita mea, nec ulla umquam animi tanta tamque perpetua uoluptate sum affectus, quanta in his locis afficior: nec tam leuiter corporis uexationes, atque molestias pertuli; cum tamen hostes circa finitimi sint, incolæ ipsi non amicissimi, regio uero ita infelix & sterilis, non modo ut cunctis ualetudinis aduersæ subsidijs, sed etiam consuetis alibi uitæ præsidijs fere omnibus careat: sic prorsus, ut hæ mihi uideantur insulæ, Diuinæ spei uerius appellandæ, quàm Mauri. Nec uero populi in his partibus desunt (Iauaros uocant) qui posse hominem interficere, summæ beatitudinis instar putent, a quibus cum alij, tum Christiani multi occiduntur.

Tres menses apud eas nationes Xauerius posuit, partim Christianorum loca circumiens (quæ iam diu lustrauerat nemo, siue quòd absunt ab India leucas amplius mille, siue quòd, quem præsulem habebant, ipsimet insulani peremerant) partim etiam in barbaris conuertendis ad Dominum ita multis, ut in uno dumtaxat oppido Tolo, Christianorum omnis ætatis amplius uiginti quinque millia ab eo facta fuisse dicantur: idque anno post Christum

natum

natum circiter 1547. Nam ex eo tempore is numerus per Socios qui in opere successerunt, valde auctus esse credendus est. His rebus peractis, cum intelligeret Xauerius, quàm uehementer insulæ Maluci & Amboini cultorum inopia laborarent, cessare nescius eo se contulit, ibiq; Christiana re præclare gesta, regnum aliud petijt, in quo intra mensem hominum plus decem millia ad cultum CHRISTI perduxit, & significauit suis ipse litteris, sperare se eo anno plus centum millia Christianorum esse facturum. Multis igitur in eo tractu institutis Ecclesiis, quæ sacrosanctę Sedi Apostolicæ Romanoque Pontifici obtemperant, & multiplicantur in dies, relictisq; ad earum tutelam aliquot e Societate custodibus; ipse quòd alijs Indiæ locis mortales plurimos doctoribus destitutos in æternum perire intelligebat, reuertit in Indiam. Iaponis regnum paucis illis annis aperuerant Lusitani, cuius incolæ sunt ingenij ac docilitatis laude præstantes. Id ille ubi didicit, nequaquam loci longinquitate deterritus (abest enim id regnum ab urbe Goa leucas plus mille) quamquam dissuadentibus cunctis, intempestiuo ad nauigandum mari, nauigio barbarorum Sinarum sese commisit, difficilique ac periculosa nauigatione maritimam Iaponis urbem Cangoximam tenuit. Comitem habuerat Iaponium quendam Lusitanicæ linguæ peritum. Eo usus interprete, capita Christianæ religionis in Iaponicum sermonem transtulit primum: deinde CHRISTI Euangelium in ijs terris inauditum promulgare, nec sane frustra, aggressus est. Cangoximæ cum neophytis aliquandiu moratus, ad magnam illam urbem perrexit Meacum, regni totius caput, leucas trecentas ab eo loco positam, Christi notitia nulla. Iter habuit in primis laboriosum, atque difficile. In uiam se dedit Octobri mense, cum frigora in Iapone sæuire

incipiunt,

incipiunt, tanta niuium copia geluque, ut in ſyluis concretæ ex glacie moles paßim ad inſtar trabium rigeant. Mari non ſemel infeſta piratis loca traiecit, in infima nauium propter obſcuritatem ac nouitatem nominis ſui a nautis ſæpe coniectus. Terra autem, ne erraret ignarus uiarum, indigenas equites citato curſu proſequebatur; & quidem pedibus nudis, quòd eo anni tempore flumina multa uado ſuperanda ſeſe crebro offerrent. Itaque ſæpe niuium & algoris iniuria pedes intumeſcebant: ſæpe etiam aßidua ſacrorum inſtrumentorum geſtatione defatigatus, aſperitate uiæ fallente ueſtigia, concidebat. Nocte uero, aqua madidus, frigore fameque confectus, cum ad hoſpitium perueniret; humana ſolatia nulla reperiebat: nam cæleſtia illa ac diuina (credo) non deerant. In ipſis uero pagis, & oppidis, qua tranſibat, ad alias contumelias & iurgia illud etiam accedebat, ut per plateas crebro lapidibus peteretur a pueris: nec tamen iccirco a ſacroſanctæ fidei Catholicæ præconio deſiſtebat. Meacum ut uenit, omnia offendit bello tumultibusque flagrantia. Itaque re infecta Cangoximam reuerti coactus eſt, Chriſtianis aliquot in reditu factis. Annum circiter in Iapone uerſatus eſt: in Meacenſi peregrinatione menſes quattuor poſuit. Tum inſtitutis ibi quoque Socijs, qui cæpta promouerent, in alia regna diſceßit. Magnum uero nomen, magnam ſibi uenerationem apud Iaponios peperit, plane ut illum Europæis omnibus anteferrent. tanta enim fuit uitæ morumque innocentia, uix ut in ijs quiſquam uel uenialis noxæ maculam deprehenderit. quin etiam ea re aiebant illum a ceteris differre Socijs, quod illi ſigillatim ad uarias multorum interrogationes, deinceps, atque ordine reſponderent; Xauerius, decem duodecimue maxime inter ſe diuer-

diuersis propositis quæstionibus uno eodemq; responso simul ita satisfaceret uniuersis, ut si eorum unicuique separatim ac proprie respondisset. Illa uero de Xauerij actis supra humanas uires admirabilia celebrantur, quòd uarijs temporibus in Iapone muto cuidam ac pedibus capto usum linguæ, & ingressum, surdo auditum, item alteri surdo mutoue sanitatem diuinitus reddidit. Atque hæc in Iapone. In Comorini autem regione dum ageret, non solum ægros cōplures a medicis desperatos morbo diuinitus liberauit, spiritusq; fugauit immundos, sed etiam mortuos reuocauit ad uitam. Iuuenis quidā obierat multis affinitate coniunctus. hunc oppidani mortuum magnis clamoribus frequentes ad Xauerium afferunt, quem ille manu apprehensum uiuentē erexit. idq; Goam constanti fama perlatum est. quo Xauerius etiam cum non multo post rediisset, ad Didacum quendam magnæ auctoritatis uirū diuertit. is cum rem gestam cognoscere de ipso Xauerio admodum cuperet, Cosmū Ioannem regium procuratorē inuitat, ut ambo simul id a Xauerio sciscitentur. Cosmus pudore deterritus, rem ad ipsum Didacum reijcit: qua ille recepta, paucis post diebus Xauerium nomine compellans, Ad gloriam (inquit) ac laudem Domini, cedo magister Francisce, quidnam fuit illud de adolescente, quem defunctum in Comorini promontorio reuocasti? Ad ea uerba Xauerius nimirum erubuit, hominemq; amplexatus, atque subridens, Iesu bone (ait) egone ut mortuos excitauerim? O me nequam, iuuenem ad me, mortui specie, attulerant: iussus a me surgere nomine Dei surrexit: ea uidelicet populo noua res uisa. Hæc deinde Cosmo referens Didacus, Noli (inquit) dubitare, quin ope diuina iuuenem illum Xauerius reuera mortuum suscitauerit. Ibidem mulier Christiana ad Xauerium accedit, rogat ut ad filium suum uita func-

ctum uenire ne grauetur. Ille eo se confert: pueri cadauer flexis genibus Deum precatus crucis signo lustrat: puer statim exsurgit in uitam, ac sanitatem pristinam restitutus. Christiani qui aderant, miraculum exclamant: illos uero Xauerius obsecrat, rem uti silentio contegant.

Ex Iapone decedens, nauem conscendit Lusitani cuiusdam, qui Colani præsidio præfuit. In ea nauigatione cum in oram Sinarum e regione Chinchei iam peruenissent, atrox & periculosa procella coorta, scapham, una cum duobus Mauris e nauali turba, retinaculo rupto, ex omnium oculis tanto impetu abripuit, ut paulo post ne e summo quidem ipsius mali carchesio speculantibus appareret. tum uero ea deplorata, cursum prosequi nautæ decernunt. Id ubi sentit Xauerius, magistrum nauis ductoremq; obsecrat, ut dolones qui ob uenti uehementiam non erant omnino sublati, demittant, & scapham exspectent. Negare ductor primo, magnum esse affirmans in mora periculum: exiguo illo contracto uelo, quo maris impetum fugerent, haustum iri nauigium fluctibus. Ad extremum tamen uictus Xauerij precibus, submitti dolones imperat. Verum ubi nihil profici ea re intelligunt nautæ, tumido præsertim ac sæuiente mari, uela rursus expediunt. Contra Xauerius niti, serio affirmare scapham breui incolumem affuturam. Cum illi nihilo minus desperata re dolones erigerent, extemplo Xauerius ad proram accurrit, manuq; antennis iniecta, nautas per Christum dominum, eiusq; uulnera obtestatur, ne ex eo loco discedãt: confidere se plane fore, ut par illud animarum, quæ Christianæ esse possent, Deo miserante, non interiret. His auditis nautæ denuo uela submittunt. Interea Antonius Dias Xauerij rogatu rudentes ascenderat, nihilq; dispiciens, descendere iam parabat, cum

illum

illum adhuc paululum exſpectare Xauerius iubet, ſimulq́ ipſe ad nauis marginem ſublatis manibus ſe in preces effundit, nauarchum & ceteros bono animo iubet eſſe. Cum hæc maxime fierent, ecce tibi repente aduentans ſcapha conſpicitur. Tum ad eam exſpectandam, curſumq́ facilius inhibendum, nauis contra maris impetum in obliquum locatur nec mora: duarum triumve horarum interuallo ſcapha neutram in partem declinans recta ad onerariam appropinquat: cui cum funem eminus iniјcere pararent, nihil opus eſſe ait Xauerius, ipſam per ſe placide ad onerariæ latus acceſſuram: itaque factum eſt. Duo qui uehebantur, in nauem accepti. ſcapha, quamquam minime ſedata tempeſtate, retinente nemine, tam diu ſtetit, quoad eam nautæ ad onerariam religarunt. Mauri illi duo ad Chriſtum deinde cōuerſi baptiſmo luſtrantur. Res tota ſumma omnium admiratione animaduerſa ac notata eſt.

Fuit uero Xauerius utique ipſius etiam Prophetiæ dono conſpicuus. multa poſt futura, multa longe remota prædixit, quæ humanitus ſciri nullo pacto poſſent. Ex Iapone tendens Malacam, quingentarum amplius leucarum itinere, in portum Sinarum delatus, e Duartis Gammæ oneraria in Didaci Pereriæ nauem tranſcendit: is, quòd Malacam in diſceſſu ab hoſtibus circumuentam obſeſſamq́ reliquerat, nihilq́ poſtea de euentu rei cognouerat, percontari de Sinis magnopere cupiebat, num quid de Malacenſi obſidione audiſſent. Simul etiam cum uectoribus in eius urbis ſubſidium arma ſedulo comparabat. quos ita ſolicitos metu cōſpicatus Xauerius, iubet (idq́ ſæpius) ſine cura eſſe, pro certo affirmans otiū eſſe Malacæ. Idem Didacus cū animo ſuſpenſo metueret, ne oēs naues in Indiā Malaca ſoluiſſent, quòd bona iā pars idoneæ ad nauigandū tēpeſtatis effluxerat. Nihil eſt (inquit Xauerius illi) cur timeas.

meas. Antonium Pereriam etiam num reperiemus Malacæ, sublatis ad uelificandum antennis, nos ipso iam triduo præstolantem. Ad quem deinde Xauerius e freto Sincapurano passuum nonaginta millibus Malacam litteras de suo aduentu præmisit: quo simul atque peruentum est, omnia prorsus ut ille prædixerat, res Malacenses pacatas, Antonium Pereriam tertium iam diem profectione parata ipsos opperientem inueniunt.

Simone Mello Malacæ præfecturam gerente, cum ibi Xauerius esset, Aceni, immanis ac bellicosa gens, celocibus fere sexaginta, noctis silentio Malacæ portum inuecti, ut onerarias, quæ in eo iactis anchoris stabant, inflammarent, atq; diriperent, Bandensem nauem iam prope ceperant, cum Lusitani qui in oppido habitant, biremibus circiter quinque raptim instructis decemq; dierum duntaxat imposito commeatu, intra decimum diem redire iussi, cõiectos in fugam pyratas ad Parlem usque amnem ducentas ab urbe leucas persequuntur. iamq; mensem totum ultra finitum sibi temporis spatium abfuerant, cum interea nullus de ijs nuntius uenerat Malacam. Quin etiam complures ad explorandum lintres a præfecto dimißi, nihil omnino retulerant. Quo circa magna erat suspicio, male pugnatum esse: auxitq; suspicionem rumor a Mauris incolis dißipatus, nostros ab hostibus plane uictos ac deletos esse. Cum mæsta atque afflicta eo metu ciuitas esset, matronę etiam maritos ut mortuos effuse lugerent, in concionem populum Xauerius aduocat, & ad extremum, nonnullorum fidem in Christum requirens, & inconstantiam increpans: Sunt, inquit, in hoc cœtu cum alij, tum mulieres quædam, quæ sortibus iactis, consultisque ueneficis, persuasere sibi, classem nostram ab Acenis captam, mari tosq; lugent. At uos fratres mei amiciq;, omni mœrore deposito,

exhila-

exhilaramini, & gaudete uehementer: namque hodierna die fratres nostri pugnarunt, insigniq; de hostibus parta uictoria cum opimis spolijs reuertuntur ad nos. Certo die (ipsumq; notauit diem) adiuuante Domino incolumes aderunt, non plus tribus e nostris, aut quattuor in pugna desideratis. Proinde tantam uictoriam Deo gratulantes semel orationem dominicam, & salutationem angelicam recitemus, iterumq; pro ijs qui uitam in certamine profuderunt. Hęc ille solita uultus orisq; serenitate cum perorasset, ingens omnium stupor & motus animi cõsequutus. tantaq; fuit de uiri sanctitate auditorum opinio, ut nemo plane dubitauerit, quin illa Xauerius diuino afflatus spiritu uere pronuntiasset, cum nec terra nec mari nuntij eo tempore ad urbem uenissent, nec uero tam breui ex tam longinqua regione uenire potuissent. Eodem die sub uesperam in ęde Mariæ Virginis in cliuo, separatim ad matres familias uerba fecit, ipsum nominatim definiens diem, quo die certum de suorum incolumitate ac uictoria nuntium essent acceptura. itaque factum est. Nuntium uictores ipsi cum ingenti præda paulo post subsequuti, nauigijs, & myoparonibus, tormentis, apparatuq; bellico, multis denique ex hostium numero captiuis adductis. Appropinquanti ad oppidum classi Xauerius una cum urbis præfecto, & reliqua multitudine ad litus obuiam prodit, signum crucifixi Christi domini tenens: descendentem ducem, ceterósque primarios gratulabundus amplectitur. In ea celebritate atque frequentia, Mellus urbis Præfectus quid paucis illis diebus de suggestu Xauerius dixerit, classiarijs publice exponit. rei gestæ seriem cum Xauerij uerbis ad amussim conuenire comperiunt. tantum denuo admirationis, atque admurmurationis exortum, ut aliud fere nihil per eos dies in ore sermonéque omnium uersaretur. Neque uero Malacensibus læta solum

ac prospera, sed etiam aduersa tristiaq; uaticinatus est. Attenderunt eum sæpenumero quidam, cum pro concione solutos accusaret Malacensium mores, neglectamq; iustitiam, imminentia urbi mala pœnasq; deprecantem eas, quibus deinde statim Malacenses affecti sunt. Proximo quippe anno Malaca ab Iais Mauris obsessa, & agri uastati. belli cladem contagiosa ac dira morbi lues excepit, quæ per uniuersum grassata populum, perpetuis funeribus urbem propemodum exhausit.

Idem Xauerius alias cum ad Chincheum Sinarum esset, Lusitanis, qui ibidem aderant, repente, Deum (ait) pro fratribus nostris Malacensibus deprecemur, qui ab hostibus graui obsidione cincti premuntur, uosq; ad opem laborantibus ferendam nulla interposita mora contendite. Profecti, quo in statu Xauerius dixerat, rem Malacensem offendunt. In Maluci insulis missæ sacrificium facienti aperuit Dominus, uita excessisse in Amboino insula, uico Tibi, Ioannem Darausium, Lusitanum. Conuersus igitur ad populum oblationis tempore, Ioannes, inquit, Darausius, qui erat in Amboino, extremum obijt diem: uos eum, quæso, Deo Domino commendate. mirati qui audiere, cælitus id patefactum Xauerio statuunt, cum Maluco distaret Amboinus ducēta quadraginta millia passuum, nec per eos dies quisquam terra mariue ex ijs locis uenisset. Spatio deinde interiecto dierum ferme duodecim, Ioannis Deiroi litteris cognitum est, Darausium ea ipsa hora, qua Xauerius dixerat, e uita migrasse. Rursus in Amboino dum concionaretur, auditores iussit genibus nixos orationem dominicam recitare pro Didaco Aegidio, qui Maluci eo ipso tempore animam ageret. quod ita fuisse nauibus deinde, litterisq; e Maluco rescitum est.

Sed illa præsertim laude Xauerius præstitit, animos hominum à

uitijs

uitijs atque libidine ad uirtutem pietatemq́ traducendi. Vrbis uicos tintinnabulo circumiens pueros quot quot poterat, Maurosq́ sexus utriusq́ conuocabat in templum: ibi post Catechismum peractum, uerbis, ut poterat, e Lusitanico, Mauricoq́ sermone mistis, quærebat ex ijs, quis nam concubinas haberet. quibus tres uel plures esse compererat, ijs unam, miscens imperio preces, demebat, satis esse reliquas inquiens. atque ita, subducens decimo, uel uigesimo quoque die singulas, non ante desistebat, quàm cunctas omnino dimitterent. Hoc ille artificio nouem circiter scorta cuidam paulatim detraxit. Quos flagitijs huiusmodi coopertos repererat, cum ijs hac ratione utebatur & uia: blande primum & familiariter compellare, nihil in uultu seueritatis, nihil asperitatis in uerbis ostendere, ultro etiam ad conuiuium semet offerre, ubi sese arcta cum ijs & iucunda familiaritate coniunxerat, tum eos, quo uellet, denique perducebat; atque ita aggrediebatur ad alios. hoc maxime modo complures pæne perditos a flagitiosa uitæ consuetudine reuocauit. ut Xauerius ab ijs, qui eum norunt, plus familiari sermone atq; colloquijs, quàm publicis ad populum concionibus profecisse iudicetur.

Victu fuit cultuq́ corporis tenuissimo. carnibus non fere, nisi si quando ut morem conuiuis gereret, uescebatur. totum sæpe biduum ac triduum uix uno panis obolo transigebat: uino autem abstinebat maxime: cuius uas a Martino Alphonso Sosa cum alijs quibusdam donis sibi missum neque gustauit, & pauperibus cuncta distribuit, in quos ubicunque terrarum esset, quæ sibi donarentur ab alijs, erogabat. quieti id solummodo tribuebat, quod a quotidianis ex instituto muneribus otij superfuerat: uix autem horæ duæ tresue ferme supererant: nec ijs quidem plane utebatur; sed aliud agens, naturæ ipsa demum necessitate cogente cedebat somno.

Obſeruarunt eum ſæpe de induſtria quidam externi, cum in cubiculum ſe reciperet, obfirmato ſemper animo precationi inſiſtentem, quoad ſomno oppreſſus, ac pœne concidens, ad ſaxum pro ceruicali recumberet. Chriſtiana ſacra cum Indicis inſulis iam fere omnibus impertiſſet, ſumma ope ſibi enitendum putauit, ut eadem in ampliſſimam quoque illam Sinarum regionem inferret. Eam igitur ob cauſſam ex Iapone reuertit in Indiam, ut ſe ad hanc expeditionem pararet. nec, quamuis multis iter illud uel diſſuadentibus, uel etiam impedire (præſertim Malacæ) conantibus, de ſuſcepta ſententia potuit dimoueri. Inſula eſt in ora Sinarum, quam Santianum appellant, a continenti paſſuum millibus nonaginta, quo Luſitani mercatores ad negotia cum Sinis contrahenda commeant: nam Sinarum mediterranea penetrare aduenis capitale eſt. Eo Xauerius negotij ipſe quoque ſui cauſſa contendit, nullis terroribus cedere ſolitus, ubi Chriſtiana res, & animarum ſalus ageretur. Cum Sionio quodam, ut ſe Cantonij portus in litore exponat, emendicatis ad eam rem decidit aureis nummis trecentis. Sed nimirum interea Xauerij laborum finis obrepſerat: & qui ſeſe in medio uerſari ſtadio rebatur adhuc, ad calcem atque ad paratam uictoribus a iuſto iudice coronam gloriæ peruenerat inſciens. Dum enim hæc maxime gerit, grauiſſima opprimitur febri, ex qua paucis diebus eſt mortuus in eiuſdem inſulæ monte quodam deſerto, ſumma rerum omnium inopia, ſenſibus animi ad extremum uſq; ſpiritum integris, uerba illa ſæpe intermortuis uocibus iterans, Miſerere mei fili Dauid, Ieſu fili Dauid miſerere mei. item illa, Mater Dei memento mei. atque ita e mundi tempeſtatibus atque procellis ereptus, portum DEI beneficio tenuit, longe Cantonio tutiorem, quarto Nonas Decembris, anno Chriſti nati 1552. Indicæ

uero

uero suæ peregrinationis, undecimo. Corpus humatum amictu sacerdotali, uiua calce, quod ipsemet iusserat, amici eo consilio contegunt, ut ossa nuda in Indiam deportent. Inde mense circiter tertio effodiunt: non modo non absumptum, sed etiam integris uestimentis, ea insuper auctum dote reperiunt, ut uarios efflaret odores miræ suauitatis. Ac nihilo minus in eadẽ calcis arca reconditũ, in nauẽ imponunt: transuehuntq; ex eo loco Malacã summa populi ueneratione. quo ut illatũ est (mirũ dictu) sæuiens per eos dies pestilẽtia in urbe, famesq; statim sedatur. Malaca deniq; (ubi menses aliquot sepultum iacuit) Goam delatũ est, magno utiq; nautarũ bono: quippe ex multis, certisq; naufragij periculis, artemonis malo diffracto, ipsaq; oneraria bis per imprudentiam in Syrtes inuecta, eius implorato subsidio, cuius uehebant corpus, erepti sunt. Goam aduentanti uniuersa sese obuiam effudit ciuitas, ingentiq; pompa, ac celebritate in D. Pauli templo depositum, inq; omnium conspectu locatum per aliquot dies omnium ordinum uiri fœminæq; religionis caussa celebrarunt, & eo quidem concursu, ut ad arcendam ex æde multitudinem, arca inclusum terræ mandare necesse fuerit. ubi illæsum ab omnĩ tabe hodieq; persistens, non leui argumento indicat castimoniam uiri, ac uirginitatem, cui dant testimonium etiã ij, qui confeßiones illius excipere soliti sunt. Hactenus de Xauerio, pro instituta operis breuitate, & angustijs temporis, multa: pro illius meritis ac dignitate, perpauca. Nunc quoniam eiusdem præcipue ductu, atque consilio Collegia Societatis IESV aliquot in illis partibus instituta sunt, ex quibus deinde stationibus, Euangelij caussa, diuersa ac remotißima Orientis loca Socij penetrarunt; sequitur ut de singulis aliquid breuiter dicendum esse uideatur.

GOA

GOA INSVLA ET VRBS.

Tque ut a Goensi ducatur initium, quod in Asia fundatum est omnium primum, (distat autem a Lusitaniæ litoribus Goa, recta quidem linea leucarum duo millia, cõsueta uero nauigatione, circiter quattuor) cum Ioannes tertius Lusitaniæ rex in urbe Goa peramplas ædes, quæ D. Pauli uocatæ sunt, & uectigalibus certis instructas ideo comparasset, ut in ijs aleretur proborum doctorumq́ hominum copia, qui in unam barbarorũ conuersionem toto pectore incumberent: Didacum quendam magnæ existimationis uirum, piumq́ simul, ac litteratum uniuersæ procurationi præposuit. Is, ut primum Xauerius in ea loca delatus est, uiri institutis uitæq́ ratione mirabiliter captus, factaq́ ex eo de reliquis coniectura, secum ipse statuit, Societatem IESV maxime dignã esse, cui eiusmodi prouincia delegetur: totamq́ rem per litteras cum Rege communicat. Rex, qui optime de eo hominum ordine iam ante sentiret, haud grauate concedit in eandem sententiam. Goanas ædes una cum instrumento, uectigalibusq́ confestim Societati attribuit, idq́ Collegium nouis deinceps beneficijs liberalissime cumulauit, auxitq́, non Socijs solum, sed etiam neophytis nutriendis ampla decreta pecunia. Missi eo statim concionatores, Confessarij, doctores, & ceteri ad usus domesticos necessarij. Versantur autẽ hoc tempore in eo contubernio (ex quo in ceteras Indiæ partes identidẽ supplementa mittuntur) Socij amplius centum: qui cum nulli rei dent operam, nisi Christianæ fidei propagandæ, tantis occupationibus distinentur, ut sæpe non nisi tres quattuórue ex omni numero domesticos intra parietes, & ij quidem ualetudine aduersa retenti, remaneant.

neant. neque uero, si multo plures eo mittantur, cunctis negotiũ desit. Theologiæ scholas habent, artiumq; liberalium: nec humanioribus modo litteris, uerum etiam Indicæ linguæ usu exercentur, quo facilior, sine interpretis opera, Euangelij promulgatio sit. Eadem opera instituuntur etiam pueri amplius sexcenti e diuersis regionibus oriundi, Brachmanes, Persæ, Arabes, Aethiopes, Cafres, Canarij, Guzarates, Dacanij, Malauares, Bengalæ, Canaræ, Pegui, Patanes, Chingolæ, Iai, Malai, Manancabi, Macazari, Malucij, Sionij, Mauri, Sinæ, & alij, qui quòd præclara fere indole sunt, & eorum cõtubernio present certi homines e Societate, magna spes est, fore, ut in terras quisque suas dimissi, Euangeliũ longe lateq; dissemi nent. Nec sane laboris est cur pœniteat. nam ex quo tempore Socij in ea loca profecti sunt, uniuersam pœne Insulam Goam, finitimasq; Diuarem & Coranum ad Ecclesiam Catholicã aggregarunt. Magnumq; etiam in hac uita fructum industriæ suę tum sæpe alias cepere, tum anno post Christum natum 1557. cum illis humanissime Constantinus Prorex bellum eo tempore comparans, tria armatorũ millia, quos ijdem in urbe Goa salutari aqua perfuderant, sub signis ostendit. Militum est autem ea consuetudo atque animi pietas, ut quo die in expeditionem ituri sunt, noxis per confessionẽ elutis, prima luce ad sacram ædem agmine ueniant; hastisq; & sclopis ad ianuam templi religiose depositis, ubi Eucharistiæ Sacramentum or dine singuli acceperint, altera ianua egressi arma sumant, seq; inde firmiores, & alacriores ad signa recipiant.

Anno uero, qui fuit a Christo nato 1560. hominũ millia plus uiginti conuersa, quorum, duodecim millia & septingentos in ædibus suis ijdem qui Christianis pręceptis imbuerant Socij sacro fonte lustrarunt. Mocadani tres siue præfecti, pictorum, nautarum, auri-

ficum,

ficum, una cum domesticis Christiana religione suscepta, ad eadem sacra uitæq; institutum magnam sui quisque ordinis multitudinem perduxere. Sunt præterea in ijs qui conuertuntur, cum alij nobiles multi Mauri paganiq; & Brachmanes Indicarũ superstitionũ antistites, tũ uero principes ac dynastæ: quo in numero fuit filia Mealis regis natione ac moribus Mauri, qui, ut in Idalcanis regnum restitueretur, ex quo fuerat exactus, Goam ad Lusitanos opis implorandæ caussa confugerat. Hæc pueros Catechismum decantantes per urbem Societatis instituto, dedita opera sæpius magna sua delectatione atque animi uoluptate cum attendisset, afflata diuinitus, parentibus quamquam inuitis ac renitentibus, Christiana sacra suscepit anno post Christi natalem 1557. Strenuus etiam in primis eques ac nobilis, cui in baptismo Alphonsi nomen fuerat inditum, hoc anno mortuus est in eo bello, quod Antonius Prorex cum Mauris Paganisq; Malauaribus habuit. Rex Tricanamalis uiuit adhuc, honorificeq; a Lusitaniæ Rege tractatur.

Rex uero Ceilani Ioannes, etiam Vlyssipone deinde uersatus, et Societatis hospitio ibidem est usus. Atque hæc de principibus, ac potentibus uiris: qui sane in Catholica fide mirabiliter stabiles, fixiq; persistunt, exemploq; ipsi suo plurimos ab erroribus in semitam ueritatis adducunt.

De Brachmanibus autem duos præcipue in medium afferam: quorum alter in amplissimo dignitatis gradu locatus, eruditionis, & Astrologiæ præsertim fama pręcellens, tantum sibi nomen pepererat, ut a remotissimis etiam nationibus consuleretur, multiq; ab eo noxarum absolutiones suppliciter peterent. Is tantum sua conuersione profecit, ut cum eo nemo fere ethnicus ageret, quin uictus illius rationibus cederet, seq; ad Christum adiungeret. Alter item in

primis

primis insignis & locuples, quippe qui e sacerdotio quod gerebat, barbariæ illius totius decimas, atque primitias caperet: omni pecunia commodisq; Christi caussa neglectis, ceteros quotquot poterat, ad Euangelij ueritatem omni conatu atque opera perducebat: quod idem studium in alijs quoque ferme neophytis æque summis atque infimis cernitur.

Institutum est etiam eiusdem Regis Lusitaniæ sumptibus contubernium frequens eorum, qui catechizantur, atque hospitalis domus, in quam utriusq; sexus ægroti, magno Christianæ rei incremẽto, sese recipiunt. In his porro collegij domicilijs quadringenta fere capita numerantur. Atque illa etiam Christianam rem nõ mediocriter adiuuant, uel quod baptismi quammaxime solenni ritu ceremoniaq; peraguntur, Proregibus atque Præfectis magna animi delectatione lætitiaq; præsentibus: uel quod Proreges neophytis habent honorem, quacunque re possunt benignißime commodant, immunitates ac priuilegia tribuunt, inclinantq; ab illis onera in barbaros, idque tum sua ipsi sponte ac iudicio, tum Regis uere Christiani mandato, tum etiam Sociorum monitis ac suasu. Quod quoniam notum in uulgus est, sic fit ut Societatem neophyti magnopere diligant, ethnici ualde reuereantur, ac timeant.

In eadem insula oppidum est insigne phano D. Ioanni Baptistæ dicato. eius oppidi principes (Gansaras uocant) tam secundo Christianæ rei progressu conturbati, ac uehementer attoniti, in consilium de Republica ueniunt. Tres dictæ sententiæ. Prima iubebat, quoniam tanto impetu insulam uniuersam religio Christiana peruaderet, fortunis animarum saluti posthabitis, in continentem migrare. Suadebat altera, tempestatis eius transitum exspectandum: id fore, cum primum Prorex Constantinus ex insula decesisset. Tum uero

surgens

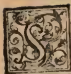
ſurgens e ſenioribus quidam præcipua exiſtimatione uir, Non tam nobis (inquit) de Conſtantini diſceſſu, quàm de Sociorum manſione cogitandum eſt: quæ quandoquidem erit perpetua, nec minori apud ceteros, qui ſuccedent Proreges auctoritate futuri ſunt, commodius multo nobis utique fuerit, relictis Idolis uni Deo nos dedere, & Chriſtiana ſacra ſuſcipere. Salutare omnibus conſilium uiſum. itaque tanti per eos dies ad baptiſmum facti concurſus, ut mortales plurimos, non ſine magno quidem ipſorum mærore, in aliud tempus reijcere neceſſe fuerit. mira eſt enim candidatorum in Chriſti ſacris capeſſendis alacritas. In Bati uico primarius quidam Camotis nomine, ſub ueſperam admonitus, ut poſtridie (qui dies erat ſancto Ludouico Regi Galliæ ſacer) bene mane ad baptiſmum una cum ſuis præſto eſſet, Proregem ipſum affore, proinde non eſſe tali tẽpore ſomno indulgendum, ecce tibi intempeſta nocte ad ſacerdotis hoſpitium uenit, & ianuam pulſat. Sequebantur eum cognati ac neceſſarij omnis ætatis circiter ducenti uiri uittis tempora more patrio redimiti plumis inſertis, quorum erant ſclopetarij ferme triginta, mulieres auro pretioſiſq; lapillis ornatæ. Ipſe autem Camotis torque aureo inſignis & ſclopo, purpureiſq; femoralibus ſericis, argenteo enſe ex humeris dependente, militari ornatu, in primo agmine erectus nuntiat ſe, uti condictum fuerat, paratum adeſſe cum tota familia, quoniam quidem ea nocte dormiendum non eſſet. Collaudata hominis uigilantia ſtudioq;, domum redire, & in lucẽ quieſcere iuſſus, ut primum Prorex cum Epiſcopo Malacenſi aduenit; magna omnium gratulatione gaudioq; cum ſuis eſt baptizatus. Petrus Almeida e Societate eſt Goæ. Is Deorum ſignis demoliendis, diffringendiſq; mirifice delectatur. Id quoniã neophyti intelligunt, certatim in ea re magiſtro gratificari conantur. Cum e Bardenſibus

quidam

quidam contumeliis crucem affecissent, id ubi rescire Coranenses Christiani, iniuriã ulcisci constituunt. Nocte Bardem ingressi lapidea simulacra aliquot furto surripiunt, statimq́ ad Almeidam afferunt. Laudat hilari uultu diligentiam Almeida, nec patitur quemque, prius se in simulacra manus inijcere, quæ ubi ipse comminuit, Christianos deinde iubet inspuere, pedibusq́ calcare. illi imperata faciunt alacres: quin etiam iniussu, iurgia & probra ingerunt, maledictisq́ proscindunt, quæ tanto nuper cultu ac superstitione uenerabantur. Iidem neophyti cum a quodam e Socijs ualde petijssent, ut crucem Corani defigeret, cumq́ ille rem differret diutius, quàm desiderium ipsorum pietasq́ ferre posset, delubrum antea sibi ualde religiosum irrumpunt, detracta materia Crucem ipsimet fabricantur, eamq́ a magistro consecratam magna animi uoluptate gaudioq́ in uico publice statuunt. & sane idola sua, ritusq́ barbaros mirum quanto odio prosequantur. Anno quidem a Virginis partu 1567. in agro Salsettano (ubi præcipue florebat Brachmanica prauitas) delubra plus trecenta deturbata, & solo æquata per litteras nuntiantur, sacris Dei templis eorum uice refectis, quorum curam gerit Societas, idque partim Proregis imperio, partim etiam Fratrum Franciscanorum, & Societatis instinctu, quo facto uici plane octo & quinquaginta idolis nudati, purgatiq́ sunt. Gansares uero, de quibus supra meminimus, affirmabant sibi Dęmonem aperte dixisse, Diuus hic Ioannes, qui in meo colitur phano, maior atque præstantior est me: quocirca ei cedere, uosq́ deserere, & in continentem abire cogor ex Insula.

COCI-

COCINVM.

Ocietatis IESV Collegium aliud est in urbe Cocino, passuum ab Goa trecentis millibus, quanquam minori Sociorum numero, iisdem tamen occupationibus atque laboribus. Ac tametsi in pacatis numeratur hoc oppidum, non tamē omnino uacat insidijs. Melchior quidem Carnerius e Societate Nicenus episcopus. (nam etsi ecclesiastica honorum insignia ac titulos, atque opulenta sacerdotia legibus suis omni conatu Societas refugit, huiusmodi tamen episcopatus ac munera, quæ certos habent labores atque pericula, redditus ac uectigalia nulla, mandante Pontifice maximo recipit) is igitur cum per eos dies uersaretur Cocini, eodemq; se contulisset Armenius episcopus nescio quis, dum studiose prouidet Melchior, ne Armenius Catholicæ fidei integritatem ac puritatem schismaticæ prauitatis labe contaminet: diuinitus factum est, quo minus improborum scelere occumberet. Emissa quippe in caput eius sagitta, transfixum pileum capite illæso decußit. E regione Cocini, ingens insularum numerus uisitur, quas Maldiuanas appellant. Harum Rex anno post Christum natum 1551. magna cum popularium multitudine Christiana sacra suscepit. Aliæ item Cocino uicinæ insulæ conuerti ad Dominum cœptæ. Recentißimis uero litteris cognitum est, quattuor e Societate Goam Cocino petentes, in pyratas Mauros incidisse. Dum igitur nautæ sese ad defensionem comparant, tormentario pulueri casu ignis iniectus, nauem quę alioquin hostibus restitisset, intestino malo consumpsit. Vectores in mare desiliunt, multiq; ex ijs, ne mergerentur, ad ipsa hostium nauigia necessario confugere. quo in numero Franciscus Lopes e Socie-

tate

tate sacerdos ex capitis tonsura a Mauris agnitus, & solicitatus etiā atque etiam ad Christiana sacra deserenda, cum constanter in fide persisteret, latera hastili transfixus, caputq; gladio uulneratus, exiguā hanc uitā cum illa perpetua cōmutauit. alius e Socijs captus, ac deinde redemptus est. reliquis duobus quid fuerit, incertum est: eundem exitum, quem Franciscus Lopes, sortiti putantur.

DAMANVM.

Damanum est castrum, de Mauris a Constantino Prorege captum. id quoniam in ipsis Lutanici imperij est finibus, ualido præsidio Proreges tuentur Lusitanorum interdum mille. ibidem etiam e Societate nonnulli magno cum rei Christianæ adiumento uersantur. Sunt autem Lusitani milites tāta pietate ac religione, atq; ita bene de Societate sentiunt, ut nunquā fere in expeditionem exeant, (exeunt autem sæpe) quin ex ijs aliquem secum adducant, qui confeßiones ipsorum excipiat, Crucisq; uexillum ferens tempestiuis eos in ipso certamine cohortationibus animet. Quæ sane officia Socij magnis corporis uexationibus, periculisq; mercantur: atque id ipsum alijs quoque in regionibus, cum se se offert occasio, quanquā in tanto capitis discrimine, non tamen sine cælesti quadam animi uoluptate & gaudio, faciunt. Simul etiam in Damanensi agro Mauri aliqui ad cultum Christi domini perducuntur: in ijs illustri loco nata mulier Mauro marito coniūcta, qui Damani quondā Præfectus fuerat, ingenti suorum admiratione a Mauricis erroribus ad Christi ueritatē trāsiit, neq; a suscepta uitæ ratione suorum artificijs, ac blandimentis deduci ulla ratione potuit. Barochēsis reguli ad eā legatus uenit mariti rogatu; nec Lusitanus

præfectus, fretus constantia mulieris, aditum illi negauit. Maurus mulieris fidem oppugnare aggressus, cum una Lusitanus præfectus, & mariti cubicularius, & e Societate unus adessent; nonnulla primum de muliere percontari, deinde nobilitatẽ generis, mariti splendorem, diuitias, opes in memoriã reuocare. Illa uero non modo manus non dat, sed ne responso quidem dignatur legatum: namque a magistro iam ante pręmonita, quasi aliud agens, preces quas didicerat, interim recitare, seq; signo Crucis cępit munire. quod simul atq; Mauri uiderunt, Crucem auersati, extemplo se inde proripiunt, ardentesq; dolore discedunt. eadem animi uirtute, ac robore, matris quoque ab se repulit insidiosas preces: quæ cum ad eam adijsset, multisq; blanditijs ad Mauricas leges reducere conaretur: Satius (inquit filia) fuerit, si alteram sororem tecum adduxeris, & Christiana sacra ambæ susceperitis. sin minus, neque ego te posthac matrem, nec uero tu me filiã dixeris. his uerbis auditis, anus abijt mærens, nec unquam postea redijt. Et sane conuersio Maurorum eo pluris æstimanda est, quo difficilius a suis ritibus, prauisq; opinionibus abducuntur.

COLANVM.

ITem Colani, quod oppidum abest ab urbe Goa triginta ferme dierum nauigatione, Societatis domicilium est, ex quo cum in cetera loca finitima, tum præcipue in orã Trauancorensem excurrũt. qua in ora ante quattuor annos, quinque & uiginti numerabantur Christianorum uici, & in ijs nonnulli sane quàm celebres: quibus, cũ Societas adeo late dispersis, propter paucitatem suam cunctis adesse non posit, ex incolarum numero (sunt autem Christiani ueteres & honesti uiri permulti, habentq; inter se

more

more Europeo Sodalitia rite instituta, quas uulgo Confratrias dicimus) ex incolis igitur Christianus probata uirrute deligunt, quos tẽplis tuẽdis, tradendoq́; plebi patria lingua quotidie Catechismo, præficiant. quas tamen Domini uineas ipsi etiam Socij ex interuallis quàm sæpissime possunt, reuisunt. Et quoniam usu compertum est, tenera ingenia quanto facilius, quàm robusta ac iam confirmata, Christianis præceptis ac moribus informentur; Colani quoque ut Goæ, & Malacæ, pueris præsertim erudiendis inuigilant.

Allatum est nuper Trauancoris Regẽ, pace inter ipsum & Lusitanos Sociorum opera in perpetuum facta, eo beneficio ita deuinctum fuisse, non modo ut neophytos uexare desierit, sed etiam templum, quo ad sacra conueniant, suo ipse sumptu exædificandum curauerit: multis prӕterea principum discordijs toto regno tollendis tantam ab illis gratiam Socios iniisse, ut magna spes sit, totam eam regionem impio dæmonum cultu deposito, in Christi fidem esse uenturam.

ORA COMORINENSIS.

DE Comorini promontorio, deq́; toto eo tractu iam diximus. quo Franciscus Xauerius cum ex urbe Goa se contulisset anno post uirginis partum 1542. ea sparsit fidei catholicæ semina, ut uberrimam deinde tulerint animarum frugem. nunquam enim ab eo colendo agro Societas postea destitit. idque tanto cum rei Christianæ incremento, ut cum summa Christianorum multiplicetur quotannis, certus eorum numerus hoc tempere tradi non poßit. Anno quidem Christi nati 1554. censa dicuntur Christianorũ capitum centum uiginti quattuor millia. anno autem 1555. centum triginta millia. porro litteris anni 1565.

cognitum est, Comorinenses Christianos, & Goenses, & ex montana regione Cocini plus trecentorum millium summam in uniuersum efficere: ex quo tempore ad eum numerum millia deinceps multa accessere. quorum pars maxima atque optima Comorinensium est, adeo spectatæ uirtutis hominum, ut cum Europeis Christianis si minus antiquitate; constantia quidem certe, simplicitate fidei, ac religione certent. Punicalenses quidem Neophyti, cum ob suscepta Christiana sacra a tyrannis finitimis uexarentur assidue, e sedibus patrijs ad alia loca migrare, quàm Christum deserere maluerunt. ei migrationi cum Proregis Lusitani iussu præessent quidam e Societate, anno post Christum natum 1560. immanis tyrannus Badagaa cum equitum peditumq; plus uiginti millibus, & magno elephantorum numero subito superueniens, uix spatiũ Christianis reliquit, se in naues cum uxoribus liberisq; recipiendi. Cum Lusitanis quanquam imparatis leuia quædam fuere certamina. Ioannes uero Mesquita e Socijs unus, septem octóue plagis affectus est magnis & grauibus; inde omnibus uestimentis præter intimam tunicam & femoralia exutus, summa corporis uexatione captiuus auehitur. idemq; rursus in ipsa, qua asportabatur biremi, in capite uulneratus, & fuste percussus, semianimis in mare prolabitur, atque inde magno labore uiuus extractus, ubi peruenit ad Regem, in carcerem truditur, custodibus multis appositis. ingens quippe ex eo redemptionis pretium (quod iam e uulneribus conualuerat) animo & spe deuorauerat Rex. In ipso autem carcere pessime acceptus est. catena primum ferrea in collum iniecta, non plus laxa quàm palmum. quo factum est, ut sanguinis multum e naribus funderet. alia item catena femora ac tibiæ colligantur: crassæ adduntur compedes. denique mortis & equulei insuper

accedunt minæ. Sed ex ijs incommodis omnibus absque ullo pretio paucos post dies diuina ope est ereptus. Comes autem ipsius, cum eius tumultus initio, manus hostium nando effugisset; alias deinde captus a barbaris, paulum abfuit, quin occideretur. cuidam præterea Socio districtum gladium dynasta barbarus intentauit. Alius, quod impiam delubri ædificationem impediret, ethnicus eius ædificationis curator, illum occidere uoluit, haud tamen impunè: paucos enim ipse post dies repentina morte sublatus est.

Alius etiam in ijsdem regionibus fustibus cæsus, rursusq; per amicitiæ simulationem aureis diuenditus mille & ducentis. Franciscus uero Henricus, & Balthasar Nunnes a barbaris capti ambo, ac pœne perempti, alter etiam in ferrea uincla coniectus est religatis ad pedes manibus, membrisq; adeo intumescentibus, ut ex eo morbo aliquot deinceps dies admodum laborauerit.

In eadem regione Ceilanum est insula, ubi res ad Dei gloriam contigit sane memorabilis. Reguli cuiusdam filius natu maximus, quòd Christiana sacra suscipere statuisset, patris iussu necatus est: quem Lusitanus quidam Christiano more sepelijt, tali obita morte martyrem certum existimans. Lusitani iudiciū DEVS illustri testimonio comprobauit. Siquidem eius nutu factum est, ut qua principis corpus humatum erat, in Crucis figuram terra fatisceret; quæ bis barbarorum opera glebis oppleta, iterum atque iterum in eundem hiatum est resoluta. aiunt etiā per eos dies Crucē ignei coloris uisam in cælo. quibus miraculis commota magna hominū uis ad CHRISTVM accessit, quorum multi Regis immanitate eandem martyrij coronam adepti sunt. In eo numero fuisset alius quoq; Regis filius, itemq; sororis filius, ad quem regni hæreditas pertinebat (sororis enim, nō Regis ipsius filios succedere in regnis Ceilani

lani mos est)horum igitur uterque ad Christum propensus, Regis im perio mactatus esset, nisi eos præsenti periculo Regis soror mature exemisset. ambos enim ad se uocatos recenti adhuc miraculo, interrogat; uelint ne fieri Christiani. cum se utique uelle dixissent, cum Lusitano transigit mulier eodem ipso, qui demortui principis funus curauerat, ut eos quamoccultissime Goam usque perducat. quo ut uenere, fidei præceptis imbuti baptizatiq́, magnum pietatis ac religionis specimen præbuere. Hos imitatus regius quidam præfectus, & alij decem nobiles uiri, uxoribus, liberis, bonis denique omnibus sponte relictis, magno suo incommodo, corporisq́ defatigatione passuum amplius sexcēta millia terrestri itinere emensi, Goam baptismi causa cum uenissent, Catechismo instituti, sacroq́ fonte lustrati sunt. id accidit anno Christi nati 1545.

SOCOTORA INSVLA.

SOcotora est insula in faucibus Mecani freti, duodecimo in septentrionem gradu. distat ab urbe Goa in occidentem leucas trecentas & sexaginta: porro quinquaginta colligit ambitus: infelix regio & sterilis, ac ualde montosa, incolis infrequens, iisque partim Mauris, partim etiam Christianis, qui a Diuo Thoma cognominantur, propterea quod Euangelium ipse in ea loca primus inuexit. Complures Iudaicos ritus, ac cæremonias retinent. gallinam aut quamlibet auem manu contingere, nedum gustare, est religio. statos habent ieiuniorum dies, quibus carne populus abstinet, sacerdotes uero etiam lacte & butyro, quo maxime cibi genere uescitur uulgus. palmarum succo duntaxat ac pomis eo tempore uictitant. Lingua cognitu difficillima, nec ul-

lum

lum habet cum Arabica Aethiopicáue commercium. Litterarum usus apud eos nullus omnino. Maurum habent Xeguem, siue præfectum, qui ab incolis ualde timetur, tametsi neminē ui ad Mauricа sacra compellit. Ita porro de se magnifice sentiunt, ut nullam aut terram, aut uitæ rationem, sua uel meliorem, uel beatiorem existiment. ad quos e Societate duo, rei Christianæ caussa profecti cum essent, sæua statim febri in summa egestate, ac solitudine uterque correptus, alter etiam extinctus est.

BAZAINVM VRBS.

NEc Bazaini, Societatis Collegium deest, eiusdem Lusitaniæ Regis beneficentia constitutum. Ibi tum iuuentute humanioribus litteris excolenda, tum ceteris omnibus ad Christum uocandis præclare admodum opera ponitur. nam & adolescentes quam egregia sint indole atq; ingenio præditi, uel unus Brachmanis primarij filius declarauit, annos circiter septemdecim natus: qui cum iam litterarum Indicarum duo genera uel tria teneret, Arithmeticæq; peritissimus esset suæ; litteras nostras & legere & scribere mensis unius spatio perdidicit; nunc autem Arithmeticæ nostræ uacabat: idem pietatis ac religionis laude ita præstās ut reliquos ipse ad uirtutem atque officium hortaretur.

TANAA OPPIDVM.

TAnaa est oppidum a Bazaino passuum millia sexdecim, ubi etiam Socij aliquot ingentem Christianorum numerum partum ab se, tuentur, atque augent. Ad eos uenit e remota continentis regione senex, annum, ut uidebatur, agens prope octogesimum, ita deformatus & squallidus, adeo torrida cu-

te & strigosa, ut anachoretam referret pellibus camelinis indutum. Is ædes Sociorum ingressus, ait uelle se fieri Christianum. edisserit il li ex ijs quidã pro captu hominis summatim articulos fidei, deinde quærit, optétne ex animo Christianus esse. Cui senex: Atqui nullã (inquit) aliam ob caussam hucusque contendi. Crede igitur (inquit Socius) sistitq; eum ad sacratissimę uirginis, puerum IESVM inter ulnas habentis, imaginẽ pictam in tabula. quam senex ut uidit, summa animi iucunditate ilico amplecti, puerum IESVM uenerabundus exosculari, tum uehementer petere, ut nulla interposita mora baptizaretur: ætatem suam ne unum quidem præterea diem recipere. postridie igitur baptizatus, prima luce insequenti migrauit ad Dominum. Multi etiam pueri ac puellæ de barbaris parentibus empti, quos ipsi parentes alioqui Mauris uenditare solent, ad Christi familiã aggregantur. quorũ aliqui e uita discedunt, IESVM in extremo spiritu pronuntiantes. unus ex ijs, denarijs tribus & semis, alius sesquidenario stetit, ut hinc satis appareat, quàm sint incõprehensibilia Dei iudicia.

In eadem Tanaati mansione, magna puerorum manus partim litteris instituitur, & Christianæ doctrinæ præceptis, partim etiã uarijs in usus hominum artibus atque opificijs: alij quippe calceariam, alij uestiariam sutrinam, alij textrinam, alij ferrariam fabricã exercent, nocteq; se in ædes Collegij quietis & cibi caussa cum receperunt, Catechismũ ac Litanias alternantibus choris religiose admodum concinunt. Sunt etiam qui agro colendo dent operam: ij gausapinis induti per hyemem in opus exeũt ad Trinitatis uicũ tria passuum millia ab urbe distantẽ, quo in agro batem (frugis nomẽ id est qua fere uictitant) ceparũ in modum serunt, capita singula manibus collocãtes, ingenti sane labore: qua opera simul & ipsi agricultu

ram

ram addiſcunt,& ceteros incolas Christianos artifices interim adiuuant,ut cum maturum deinde fuerit,ipſorum agricolarum filias in matrimonium ducant. Appellatur autem hic Trinitatis uicus, propterea quod in eo campo delubrum in primis celebre, quod operis magnificentia & elegãtia,eius regionis delubra, quę multa ac perampla ſunt,omnia ſuperabat; a Socijs area coempta expiatum, & ſanctiſſimæ Trinitati dicatum eſt. Campus autem iuxta phanum ipſum a Christianis incolitur operarijs, quos ijdem Socij conuerſos ad Dominũ maxima ex parte pauperes in ea prædia deduxerunt, omnibus ad uictum cultumq́ neceſſarijs rebus benignitate Luſitaniæ Regis inſtructos. nam & ueſtimenta ipſis, uxoribus, liberisq́ & oryza in cibum cum opus eſt,& ad ſerendum ſemina & boues cum aratris affatim præbentur ex amplo ædificio ad rem pecuariã inſtituto,paſtoribus etiam adhibitis,qui armenta curent. Ex eo ædificio educta mane boum iuga quotquot ei ſunt opus, Christianus quilibet (quinquaginta enim aluntur ibidem & eo amplius) perfecto opere in tectum idem reducit:

Empti ſunt etiam fundi quidã e quibus annui capiuntur aurei nummi fere treceti.quæ pecuniæ ſumma partim in uiduas erogatur, & orbos orbasq́ quibus quotidianus labor in uictum haud ſufficit, ęgrotosq́ pauperes & Catechumenos interea dum erudiuntur, partim etiam ijs qui reddendo ſoluendoq́ ſunt,mutuo commodatur. Caprarum præterea greges,earumq́ custodes aluntur,caſa excitata unde patres familias ſuam quiſque lactis portionem quotidie filiolis petant, cuius toto anno copia ſuppetit: binos quippe ternóſue quot annis hædos fere ſingulæ pariunt. Iam uero fruges ſpatioſus ager large ſuppeditat, ut nihil omnino ad ſuſtentandam uitam illis deeſſe uideatur. Sunt autem omnes & boni coloni, & boni uiri. itaq;

mores

mores eorum barbari ualde suspiciunt. Christianæ fidei mysteria præceptionesq; aßidua magistrorum diligentia exercitati callent egregie. quotidie ad signum Angelicæ salutationis cuncti conueniunt, & sane pie Christianæ doctrinæ elementa uiri fœminæq; pronuntiant. quinetiam in syluis, pueri, & e summis palmarum arboribus uiri exaudiuntur præcepta Decalogi decantantes. Atque iccirco etiam minus grauate, quanquam in summis occupationibus, non plus quattuor aut quinque Socij totum illud rei familiaris negotium, ceteroqui ab eorum instituto ualde alienum, sustinent, quod per eam occasionem Ecclesia Domini in annos non mediocriter crescit. Iam uero ex ipsis unus Chirurgi quoque munere fungitur, curatq; DEO adiuuante ulcera & apostemata æque aspectu horribilia, ac genere ipso periculosa.

In medio Trinitatis uico horti sunt in communem usum, ualde spatiosi, & irrigui, perpetua saliente, multis uitibus, ficubus, medicis malis, & plantis alijs consiti.

Tanaates autem incolæ etiã ipsi multiplicantur in dies. ij quòd maritimis copijs adiuuantur, ijdemq; uel opificijs uel agriculturæ satis impigre dediti sunt, propterea nec lactis, nec publici pecoris tantus apud illos est usus. illud sedulo curatur, ut in uirtute ac pietate proficiant. Semel profestis diebus, festis uero bis etiam, Catechismus illis exponitur. habent etiam supplicationes ualde religiosas, candidatis pueris carmina sacra psallentibus: quo in genere ij pueri adeo excellunt, ut ad celebriores supplicationes Bazainum euocentur. ijdem elata ad sepulturã fideliũ cadauera cũ psalmodia funebri prosequuntur Cruce prælata: nam feretrũ ipsum gestant Christiani quattuor, solenni Misericordiæ sodalitij ornatu. quæ funerũ cæremonia & Christianis & ipsis ethnicis uehementer probatur.

Denique circa Bazainum urbem ad passuum triginta circiter millia Socij castella regia inuisunt, magno & Lusitanorum bono, quos in officio ac pietate corroborant; & barbarorum, quos ab erroribus atque superstitionibus ad cultum Christi perducunt.

HORMVTIVM INSVLA ET VRBS.

Hormutium est insula in sinu Persico, urbem eiusdem nominis continens. Ea quod uel propter inquilinorum colluuiem mistam e uarijs nationibus ethnicis, Mauris, Iudæisq; Christianorum qui morantur ibidem, fidei synceræq; religioni ualde periculosa, uel propter nimium solis ardorem æstusq; grauissimos, humanis corporibus est uehementer infesta; icciroo ibi fere semper aliqui e Societate uersari soliti sunt per interualla sibi inuicem succedentes, ut cum rei Christianæ, quoad fieri potest, sine intermissione prospicerent, tum etiam eadem siue incommoda, siue merita ad plures sui ordinis homines pertinerent. Iidem Socij cum opus fuit, classium quæ in expeditionem educerentur sese comites præbuere, ut naualis turbæ ac propugnatorum animas curarent simul & corpora. quo in officio, uitam Alexius Dias posuit in eo bello, quod aduersus Turcas superioribus annis est gestum. Alius uero, quo tempore Hormutium obsidebatur a barbaris, cũ neophytos ex eo periculo ad Mogastanem oppidum haud longe ab urbe positum ingenti labore traduceret, uarias agere personas coactus est, Ducis, parentis, magistri pro discipulis semper ad mortẽ parati: ea cum ab hostibus pericula, tum ab incendijs cæliq; ipsius intemperie & corruptione imminebant: Verum ut ad res Hermutianas reuertar, primus in eam urbem e Societate Gaspar uenit;

ortus

ortus in Belgis, moresq́ hominum plane solutos ac perditos summa adhibita diligentia breui magna ex parte correxit. furta, fœnora, cōtractus nefarios sustulit ita multos, ut ex fraudata pecunia nummi aurei plus uicies mille in publicum redacti collocandis in matrimonio legitimo cōpluribus fœminis ad honestatem a flagitioso quæstu traductis, opportuno sane subsidio fuerint. Idem in tractandis hominum ingenijs tanta dexteritate fuit, ut neminem fere grauibus uitijs laborantem curare sit aggressus, quin ad sanitatē DEO adiuuante perduxerit. Quendam, cum alia ratione non posset, mercede ac pretio a turpi uitæ consuetudine reuocauit, emendicatis ad eam rem aureis ferme uiginti: tanta enim summa cum illo transegerat. Alium uero cum ad sacram confeßionem frustra sæpe cohortatus fuisset, domum artificiose perductum, apud se tam diu continuit, quoad ille confeßionem rite serioq́ perageret, magno utiq́ Dei beneficio: paratam quippe nauem habebat, quam, simul atque expiatus est, conscendit extemplo, paucosq́ post dies cum hostibus nauali prælio dimicans cecidit.

Iam uero, æstate media, caloribus maximis, quo anni tempore Hormutij aqua collo tenus mersi uulgo homines iacent, Gaspar singulis hebdomadis bis terue cōcionari, cum Iudæis, Mauris, ethnicisq́ de religione concertare atque disserere, quæstiones de officijs, quos casus conscientiæ appellant, publice explicare, Catechismum pueris Maurisq́ uicatim ære campano coactis quotidie exponere, discordias atque inimicitias tollere, mulierculas e cœno flagitiorū extrahere, ualetudinaria inuisere, ægrotisq́ sedulo ministrare, quieti non plus quàm tres horas, ferme tribuere. Accedebat ad hasce tam uarias & aßiduas occupationes ingens præterea peccata confitentium uis, ut ægroti cuiuspiam agentis animam lectulo interdum

aßidens,

ſidens, ſimul & illum in extremo certamine confirmaret, & ua entis alterius confeſſionem uno eodemq́ tempore exciperet. Idem, ſpatio pæne bimeſtri, dum contra hoſtes claſsis inſtruitur, militum confeſſionibus audiendis ita diſtentus eſt, ut ad ſomnum una dumtaxat hora ſupereſſet, ipſumq́ biduum nullo cibo traduceret. res difficillimas eximio fidei Chriſtianæ tuendæ ſtudio ardoreq́ perrupit. Maurorum cantica, ſacrilegaſq́ uociferationes non modo compreſsit, ſed etiam ex Alcorano (ita enim incolæ Mahometis phanum appellat) quod aiunt fuiſſe Hormutij celeberrimum omnium, eiecit ac ſuſtulit contra omnium ſpem, ui tumultuq́ nullo, Crucibus tantum ſex cum agmine pſallentium puerorum in Alcorano defixis. qua re Mauri uſque adeo perterriti fractiq́ ſunt, ut deſerto confeſtim phano diffugerint. Barbari etiam multi a diaboli ſeruitute in Chriſti libertatem aſſerti. in ijs Iogues ſeu heremita, cuius erat ea ſanctitatis fama, ut qua pedes lauiſſet, aquam Rex ipſe Hormutij religionis cauſſa biberet. Et ſane præſtanti erat ingenio uir, inſolitiſq́ uiſis quibuſdam diuinitus ad Chriſtiana ſacra pæne compulſus uidetur fuiſſe.

Baptizatæ ſunt etiam a Gaſpare fœminæ duæ, Mauræ, mater & filia, claro in primis genere, locoq́ natæ, e Zeidenſi familia Mahometicæ ſtirpis. Idem ſacrificio miſſæ adoleſcentem quendam pæne defunctum a morte reuocauit. Alienata mente mulierem & a dæmone obſeſſam, diui Ioannis Euangelio rite corpori ipſius impoſito, liberauit.

AETHIOPIA.

Laudius Aethiopiæ Rex, profeßione Christianus ille quidem, sed a Catholico grege seiunctus atque schismaticus, cum ad Ioannem Lusitaniæ regem litteras dedisset, in quibus erat, uelle se omnino ad Catholicæ Ecclesiæ sacrosanctæ gremium redire, & in Romani Pontificis potestate esse; ab Rege se petere, ut cum eodem Romano Pontefice de reconciliatione ageret; rem Ioannes suscepit, & primum a Iulio Tertio; mox, eo per id tempus demortuo, a Paulo Quarto, qui in Pontificatu successerat, impetrauit, ut Ioannis ipsius sumptu aliqui ex Europa in Aethiopiam cum mandatis atque auctoritate Apostolica mitterentur. Declaratus Aethiopiæ Patriarcha Ioannes Nunnes e Societate spectata uitæ sanctimonia uir, cum Socijs multis profectus e Lusitania anno Christi nati, circiter 1556. Goam incolumis tenuit, ibiq; antequam cæptam iter perageret, excesit e uita. Suffectus in eius locum e Societate Andreas Ouiedus episcopus, quem ille Goa ad Claudium cum quattuor aut quinque comitibus iam ante præmiserat. quibus tametsi Rex ille ceteroqui non illiberalem se præbuit, promissa tamen fidemq; Regi Lusitaniæ datam minime præstitit: cuius perfidiæ pœnas ab eo uidetur exegisse Dominus: paucis enim post Andreæ aduentum diebus, ab hostibus uictus atque peremptus est. Rex inde creatus Adamas Claudij frater, desertor olim fidei Christianæ, uir immanis, ac ferus, & Apostolicæ sedis hostis acerrimus, Patriarcham in uincla coniectum, semestri spatio atque eo amplius male habuit: quippe quem uinctum secum in castra bellumq; raptauit, comites etiam Andreæ

dreæ contumeliose tractauit, uiuosq; igne se concrematurum esse minatus est. populares uero suos, qui ueritati Catholicæ fauere uidebantur, uarijs pœnis affecit. A Turcis denique, quorum arma Aethiopes ipsi rebelles in regnum asciuerant, ingenti accepta clade fusus atque fugatus est. Socij cum Patriarcha ab hostibus capti, quod ipsum per ea bella quater iam ante contigerat, crudeliterq; directi, semel etiam igne in hospitium iniecto, magnum adiere discrimen. Nec iam Andreæ quicquam reliquum, ne uestis quidem erat, qua personam pontificiam tueretur. nec uinum tantum in sacrificia deerat (nam uites ibi fere non feruntur) sed & charta ipsa ad scribendum. Declarant id litteræ ad Lusitaniæ Regem ab ipso datæ schedula non plus digitali magnitudine, e uetusto (ut uidetur) aliquo commentario excerpta. Tosto dumtaxat hordeo uescebantur; tanta demum inopia premi rerum omnium cœpti sunt, ut ad uitam tolerandam, ne ex ijs locis re prorsus infecta discederent, bobus & aratro quæsitis terram suis ipsi manibus colerent. Nec tamen in tot tantisq; difficultatibus nihil omnino profectum est. Initio quidem certe, concertationes de fide ac religione cum litteratis habitæ, multorum confessiones auditæ, complures etiam cælesti Eucharistiæ conuiuio excepti. Cognitum est præterea ex Abbate quodam magnæ auctoritatis uiro, qui per eos dies Catholicam fidem receperat, plurimos idem esse facturos, si Lusitanorum exercitus, qui præsidio illis esse possit, in ea loca mittatur. Recentibus uero ex Aethiopia nuntijs spes etiam meliorum rerum affertur, cui ne desit Andreas omnia experiri constituit. Labor autem ipsius & perseuerantia alijs quoque multis de Christo benemerendi materiam præbuit. Missi quippe ad statum ipsius explorandum ex India Lusitani sexdecim, a Turcis occisi: alij deinde

uulnerati

uulnerati captiq́, in ijs quidam e Societate Fulgentius Freries ad fines Arabiæ in freto maris rubri a Turcis oppressus multis acceptis uulneribus catenatus Macuam in seruitutem abductus est, addictusq́ triremibus: quem Socij deinde, Regis Lusitaniæ benignitate ab hostibus redemerunt, cum in seruitute Christianos fecisset sex, e quibus tres continuo e seculi ærumnis ad gaudia migrauere cælestia.

INHABANES, ET MANOMOTAPA.

ANno Christi nati ineunte 1560. Cõsaluus Silueria Lusitanus cum Socijs duobus, Goa discessit in regna quæ dicuntur Inhambanis & Manomotapæ, Sofalam inter & Mosambicum, in extimis Africæ oris ad Bonæ spei promontorium posita; ut nationibus illis Euangelium nunciaret, quod concionatorum inopia nunquam probe cognouerant. Regio utique auro abundat, sed care admodum emitur, ea locorum insalubritas ac pestilentia, ea rerum ad uictum ac ualetudinem pertinentium est difficultas. Faseoli quippe & oryza præcipuo sunt in honore mensarum. Itaq́ ut primum Inhambanem attigere, in morbum incidere ita grauem, ut Consaluus omnium natura ualentissimus, oculorum acie uehementer hebetata fractisq́ uiribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habere cæperunt, ad urbem regiam Tongen iter intendunt; ibiq́ Regem una cum uxore, sorore, liberis, cognatis, regniq́ proceribus, populo denique pæne toto intra paucos dies magna omnium gratulatione atque lætitia sacro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catherinæ, soror Elisabethæ nomẽ assumpsit. Inde Consaluus Manomotapam ire pergit, Socijs apud

Regem

Regem relictis, qui statim ædem assumptioni MARIAE uirgini sacram exædificandam curarunt: quorum alter cum ex imbecillitate corporis, cœli intemperiem diutius ferre non posset, redire in Indiam est coactus: alter, Andreas Ferdinandus nomine, amplius biennium in ijsdem locis, quanquam graui iam ætate, uersatus est. Et quoniam non modo regio infelix, & maxime sterilis, sed etiam incolæ, quos uulgo Cafras appellant, inhumani & moribus asperi, ac monitorum impatientes fere sunt; Andreas & morbo frequenter implicitus, & fame graui sæpe uexatus, in populis erudiendis colendisq; multas minas & contumelias pertulit, magnumq; cum alias adijt uitę discrimen, tum quibusdã præsertim diebus, cum Cafres armati se ad ludos & sacra nefaria comparassent. cui spectaculo cum Rex ipse affuturus esset, cognita re Andreas eo se contulit, ardensq; amore Domini, ingens edidit facinus: apparatum omnem sacrorum suis ipse manibus ita disturbauit, atque dissoluit, ut pedibus etiam proculcaret. Dum hæc ab Andrea geruntur, interea Cõsaluus Mosambico insula superata, Lusitanis circiter sex comitantibus, oram biremi legens, ad Mafutæ fluuij ostium, leucas nonaginta a Mozambico processerat, cum atrox adeo repente coorta tempestas, ut magnam aquæ uim acciperet nauis, omnesq; de se actum iam prorsus putarent, in genua procumbente Consaluo, manibusq; & oculis sublatis in cœlum suppliciter deprecante, sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit Diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso litore ad sacrificium exstruitur, ita uehementi Solis ardorę, ut calceati Lusitani, ipsius quã pedibus calcabãt terræ calorẽ ferre uix possent; Consaluo autẽ inter sacrificandũ ex toto capite pustulæ erumperent: quas cum ad curandas medicamenta suppeterent,

 præclaro

præclaro sui ipsius odio incẽsus cuncta repudiauit, seq; naturæ dumtaxat sanandũ permisit, ac tempori. Triduum ibi morati, pergunt tranquillo mari ad Colimanẽ fluuiũ. ibiq; rursus aduerso uento repente uexati, & in ipso fluuio subeundo ualde periclitati, ad Mingoaxanem Giloæ regem amicum Lusitanorum contendunt, ab eoq; benigne ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelij potestate, quòd Rex tametsi Maurus, Mahometicos tamen ritus superstitionesq; negligeret, & religionẽ Christianã toto suo regno disseminari magnopere cuperet: diutius tamẽ ibi non substiterant, quod ad Manomotapæ Regem festinarent, quo ad Christũ adiuncto, finitimos reges longe uiribus atque auctoritate inferiores facile ad eadem sacra perduci posse confiderent. Ex eo loco ad amnem ingentem Cuamam tendunt, leucas a Sofala triginta, ubi rursus periculosa procella in Lindem proximum sinum compulsi, tredecim dies steterunt: quoddam uero actuarium, quod a Mozambico eos cœperat comitari, cum se ab ijs disiunxisset, postridie perijt. A Linde cum ad Cuamam peruentum esset, in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consaluus a Lusitanis comitibus petijt primum, ut quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis suæ negotium Domino suppliciter commendare ne grauarentur: deinde ut æqui boniq; facerent, si reliqua tota nauigatione se, ut precibus uacaret, ab eorum conspectu atque consuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus consulto potissimum Deo exoratoq; opus esse. tum iubet in certa nauigij parte circa se prætendi cortinam, ibiq; octiduo ipso delituit, cum semel tantum quotidie tosti ciceris pugillo, & exiguæ haustu frigidæ sese reficeret, & quicquid a precatione supererat temporis, in euoluendo libro consumeret, qui scriptas sanctorum continebat uitas.

Octauo

Octauo igitur die, cum ad Senam (qui terminus nauigationis erat) uenissent, uicum sane frequentem; ibi descensum est, nuntiusq; a Consaluo ad Regem de suo aduentu in intima regni missus. a quo dum responsum exspectat, interim Christianos aliquot inquilinos a peccatis per confeßionem absolutos, a turpi concubinarum consuetudine ad sacras nuptias legitimasq; traduxit, catechismum publice docuit, & e Lusitanorum seruitijs ibidem capita fere quingenta baptismo lustrauit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotapæ stipendiarium, tribus passuum millibus a uico Sena, cum aliquoties adijsset, cohortationibus suis ita permouerat, ut se una cum uxore & liberis quos habebat octo, libentißime Christianum fore profiteretur. Sed Consaluus, partim quòd non habebat quem apud illum catechismi caussa relinqueret, partim etiam ne Manomotapæ Regis animum offenderet, si prius stipendiario ipsius quam ipsi Christiana sacra impertisset, Inhamioris regem ut potuit consolatus hortatusq;, ut ipse cum suis Dei bonitate fretus in suscepto consilio permaneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iamq; alter mensis effluxerat, cum Antonius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in urbe Regia Manomotapa, Legatus a Rege ad Consaluum aduenit Manomotapam perducendum. Consaluus sacrorum ornatu cum sacrato lapide & calice in sarcinam colligato, sublatoq; in humeros, se in uiam dedit. Cum ad fluuios uentum erat, qui multi in ea regione sunt, si quidem uado superari possent, quamuis ad iugulum usque pertingerent, transibat, elata manibus seu capite sarcina: sin minus, uasi ligneo impositum peramplo Consaluum, natantes ipsi propellentesq; traijciebant Cafres. sub noctem natalem Domini ad Chetuchin pagum haud longe a Manomotapa uentum est, factumq; ter sacrum

ſumma Luſitanorum animi uoluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cum urbem Manomotapam introiſſent, miſit confeſtim Rex qui Conſaluum cum muneribus uiſeret, auri pondere ingenti, bobuſq; permultis, & famulatu ad miniſteria quotidiana: quippe qui de Luſitanis mercatoribus iam ante cognouerat, Conſaluum non modo uitæ ſanctitate uirtuteq; præſtantem, ſed etiam generis claritate ac nomine in primis eſſe conſpicuum. Conſaluus gratijs actis, muneribuſq; repudiatis, ex ipſo legato Regem cogniturum eſſe reſpondit, quod genus auri, quaſue diuitias quæſiturus in ea loca ueniſſet. Obſtupuit ea animi magnitudine Rex, uenientemq; ad ſe deinde Conſaluum tanta gratulatione & ſignificatione honoris excepit, quanta neminem unqnam antea. Nam & in ipſa penetralia, quo nulli eſt aditus, introduxit; & aßidente matre, conſidere Conſaluum etiam in tapete iußit, Antonioq; Caiado e conclauis ianua interprete adhibito, Rex quattuor continuo ſciſcitatur, quot fœminas, quid auri, prediorum, boum denique uellet, quos incolæ non minoris quàm aurum ipſum æſtimare dicuntur. Cum nihil ſe præter ipſum Regem reſpondiſſet optare, conuerſus ad interpretem inquit Rex, Profecto neceſſe eſt, qui nihil horum accipiat quæ a ceteris tantopere adamantur, longo interuallo a reliquis diſtare mortalibus: & nihilo minus ad extremum multa benigne pollicitus, amantißimis uerbis Conſaluum domum remiſit. Vbi dum ille mane rem facit diuinam, e principibus quidā prætereuntes cum e foribus aſpexiſſent in ara propoſitam perelegantem MARIAE ſacratißimæ Virginis imaginem, quam in tabula depictam ex India Conſaluus aduexerat, ſpecie decepti ad Regē deferunt, Conſaluum egregia forma puellā apud ſe habere, hortantur ut ab illo depoſcat. Haud ſurdis auribus dicta. Miſit ille cōfeſtim, qui

Consaluo renuntiaret, audisse se, illum uxorem secum adduxisse, uehementer cupere, ut eam sibi sisteret. Tum Consaluus tabulã pretiosa ueste inuolutam ad Regem affert. Cuius desiderium quo magis exacuat, antequam tabulam detegat, præfatur illam esse effigiẽ matris Dei, cuius in ditione ac potestate sint omnes Reges, & Imperatores orbis terrę totius, tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre præsente. Rex imaginem ueneratus, Consaluum etiam atque etiam obsecrat, ut eam sibi largiatur, domi habere se uelle. Libenter uero Consaluus annuit: quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat, ibidemq; quasi sacellum quoddam precandi caussa peristromatis pretiosis exornat. Narrant qui inde uenere Lusitani, noctibus deinceps circiter quinque, Reginam cælorum ea ipsa specie quam tabula ostenderet, diuina circumfusam luce, suauiq; splendore fulgentem augustißimo simul ac iucundißimo aspectu, dormitanti Regi astitisse. quod ille mane matri narrabat, rei nouitate uehementer attonitus, itemq; Lusitanis, qui rem statim Consaluo renuntiabant. Postremo Rex Consaluum ipsum accersit, ait se mirum in modum angi, quod sermonem Reginæ eius quę secum singulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Consaluus cum eam esse linguam diuinam dixisset, quam nemo nosset, nisi qui sacrosanctis eius Reginæ filij legibus pareret, quippe qui DEVS esset, generisque totius humani redemptor; Rex in præsentia quidem, si minus uerbis, uultu certe ac significatione se Christianum uelle fieri ostendit: bidui deinde spatio interiecto, per Antonium Caiadum Consaluo aperte denuntiat, certum esse sibi matrique Christiana sacra suscipere: proinde ad se baptizandum quamprimum ueniret. Consaluo tamen dies aliquot supersedere satius uisum, dum Rex Christianæ fidei præ-

ceptis ac rudimentis imbuitur. quibus, cum satis iam operam dedisse uideretur, quincto circiter & uigesimo post aduentum suum die Consaluus Regem simul & matrem non sine solenni pompa & gratulatione baptizat. Regi, Sebastiani: matri, Mariæ nomen est inditum. Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respueret, boues centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit mactandos, ut in frusta dissecti distribuerentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficentiam populus ingenti admurmuratione probauit atque suspexit. Regem imitati trecenti ferme e regni proceribus, Christo sese pariter addixere. Hi nunquam a Consalui latere discedebant. adferebantur etiam dona Consaluo lac, oua, butyrum, hædi, aliaq; id genus, quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto dumtaxat milio quodam exiguo, herbisq;, & syluestribus fructibus uictitans. Iamq; spectata uitæ morumq; sanctimonia studioq; salutis humanæ, tantam sibi summorum infimorumq; beneuolentiam conciliauerat, tantosq; in omnium animis motus effecerat, ut in Christianam religionem uniuersa multitudo uideretur incumbere; cum a Mauris quattuor potentibus & callidis uiris, & apud Regem gratiosis, iisdemq; ueneficis, dæmonis instinctu Consaluo parantur insidiæ. Auctor conspirationis fuit Mosambicanus Minguames Mauricæ superstitionis antistes, siue, ut ipsi appellant, Cacicius. ii Regi partim coram ipsi, partim per idoneum internuntium ualde sibi dolere demonstrant, quòd tantum in capitis regniq; discrimen ultro se ipse demiserit. Consaluum, cui tantum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indiæ, terræq; Sophalæ regulorum, ad explorandum Regis statum, solicitandosq; ad defectionem popularium animos aduenisse, ut motibus excitatis ipsi deinde infesto exercitu subsequuti,

quuti, Regem opprimant. Addunt insuper fabulosa portenta, Consaluum ueneficum esse teterrimum omnium & sagacißimum, uaria ueneficia ac medicamenta secum attulisse ad incolarum animos occupandos, Regemq; mactandum. quicunque caput suum aqua perfundi paterentur, conceptis præsertim uerbis Langariorum (sic enim Lusitanos uocant) a Consaluo pronunciatis, confestim uolentes nolentes in eius potestatem uenire: id ipsum alibi contigisse. proinde uideret etiam atque etiam Rex quo progrederetur, cui se suaq; crederet. Si Consaluum abire permittat incolumem, fore ut ciues mutuis inter se cædibus amentes atque lymphati miserandum in modum grassentur atque concurrant. His alijsq; id genus mendacijs onerato Regi, adolescenti præsertim, ac matri, facile persuasum est, ut Consaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea consilia eruperant, clandestinis agitata colloquijs; cum ad Antonium Caiadum Consaluus, Haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis uisa res, ut subridens prorsus negaret. iamq; dies aduenerat necis, uel uitæ potius, qui dies natalis erat idem D. Susannæ virginis martyrisq;: Consaluus ab Antonio magnopere petit, ut Lusitanos duos tresve ad se confestim accersat. Confeßionem (inquit) illorum tuamq; simul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere uos omnino constitui: nec enim postea potero. Hos ille dum absentes euocat, Consaluus ad meridiem usque præstolatus, cum non adessent, consecratas consumpsit hostias duas, factisq; eodem die Christianis circiter quinquaginta, uestem ijs ad corporis cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos uero sub uesperam redeuntes, confeßionis Sacramento, quoniam Eucha-

ceptis ac rudimentis imbuitur. quibus, cum satis iam operam dedisse uideretur, quincto circiter & uigesimo post aduentum suum die Consaluus Regem simul & matrem non sine solenni pompa & gratulatione baptizat. Regi, Sebastiani: matri, Mariæ nomen est inditum. Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respueret, boues centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit mactandos, ut in frusta dissecti distribuerentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficentiam populus ingenti admurmuratione probauit atque suspexit. Regem imitati trecenti ferme e regni proceribus, Christo sese pariter addixere. Hi nunquam a Consalui latere discedebant. adferebantur etiam dona Consaluo lac, oua, butyrum, hædi, aliaq; id genus, quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto dumtaxat milio quodam exiguo, herbisq; & syluestribus fructibus uictitans. Iamq; spectata uitæ morumq; sanctimonia studioq; salutis humanæ, tantam sibi summorum infimorumq; beneuolentiam conciliauerat, tantosq; in omnium animis motus effecerat, ut in Christianam religionem uniuersa multitudo uideretur incumbere; cum a Mauris quattuor potentibus & callidis uiris, & apud Regem gratiosis, iisdemq; ueneficis, dæmonis instinctu Consaluo parantur insidiæ. Auctor conspirationis fuit Mosambicanus Minguames Mauricæ superstitionis antistes, siue, ut ipsi appellant, Cacicius. ij Regi partim coram ipsi, partim per idoneum internuntium ualde sibi dolere demonstrant, quòd tantum in capitis regniq; discrimen ultro se ipse demiserit. Consaluum, cui tantum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indię, terræq; Sophalæ regulorum, ad explorandum Regis statum, solicitandosq; ad defectionem popularium animos aduenisse, ut motibus excitatis ipsi deinde infesto exercitu subsequuti,

quuti, Regem opprimant. Addunt insuper fabulosa portenta, Consaluum ueneficum esse teterrimum omnium & sagacißimum, uaria ueneficia ac medicamenta secum attulisse ad incolarum animos occupandos, Regemq; mactandum. quicunque caput suum aqua perfundi paterentur, conceptis præsertim uerbis Langariorum (sic enim Lusitanos uocant) a Consaluo pronunciatis, confestim uolentes nolentes in eius potestatem uenire: id ipsum alibi contigisse. proinde uideret etiam atque etiam Rex quo progrederetur, cui se suaq; crederet. Si Consaluum abire permittat incolumem, fore ut ciues mutuis inter se cædibus amentes atque lymphati miserandum in modum grassentur atque concurrant. His aliisq; id genus mendacijs onerato Regi, adolescenti præsertim, ac matri, facile persuasum est, ut Consaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea consilia eruperant, clandestinis agitata colloquijs; cum ad Antonium Caiadum Consaluus, Haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis uisa res, ut subridens prorsus negaret. iamq; dies aduenerat necis, uel uitæ potius, qui dies natalis erat idem D. Susannæ virginis martyrisq;: Consaluus ab Antonio magnopere petit, ut Lusitanos duos tresve ad se confestim accersat. Confeßionem (inquit) illorum tuamq; simul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere uos omnino constitui: nec enim postea potero. Hos ille dum absentes euocat, Consaluus ad meridiem usque præstolatus, cum non adessent, consecratas consumpsit hostias duas, factisq; eodem die Christianis circiter quinquaginta, uestem ijs ad corporis cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos uero sub uesperam redeuntes, confeßionis Sacramento, quoniam Eucha-

 ristiæ

ristiæ non licebat, purgatos, mira uultus hilaritate animiq; tranquillitate animabat inscios quid Consaluus conditum haberet in animo. Iisdem sacrorum apparatum dat in ædes Antonij deferendum: ipse linteatus cum effigie Crucifixi, domi remansit, reuertentiq; rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens, Antoni Caiade (inquit) profecto paratior ad mortem obeundam ego sum, quàm ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco: Maurorum quippe artificijs ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atque hilari cùm dixisset, Antonius ab eo digressus, tametsi uix fieri posse putabat, ut Rex tam nefario scelere sese obstringeret; tamen, quoniam ex recenti quodam sermone, eius animum exulceratum, contra quàm existimasset, offenderat; famulos duos ad Consaluum custodiendum ea nocte misit, a quibus ea quę sequuntur, accepta sunt: Consaluum, cum secus hospitium in area ad multam noctem, quasi e corporis custodia exire gestienti mora nimis longa uideretur, ita citatis greßibus ambulasset, oculis semper intentis in cælum, manibus modo sublatis ad sidera, modo Crucis in figuram extensis, ducens ex intimo corde suspiria; suum denique tugurium subiisse, habitaq; coram Christi simulacro oratione, quod unum solatium illi supererat, in arundineum stratum decubuisse, & in somnum incidisse iustorum: id enim ex insidijs conspicati satellites octo circiter, ilico irrumpunt: in ijs barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Consaluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit insidens: arreptum inde pedibus brachijsq;, humo tollunt alij quattuor: sublati collo, reliqui duo funem inijciunt, quo utrinque adducto, Consaluus expressam ex ore naribusq; magnam sanguinis copiam effudit, & spiritum simul

mul DEO Domino reddidit. Tum uero CHRISTI simulacro sacrilegis manibus comminuto, defuncti corpus reste ligatum, attractumq; interfectores in præterfluentem Monsengessem deijciunt, ne uidelicet (quod Mauri confinxerant) cadauer ipsum tam malefici hominis sub dio relictum ueneni sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Consalui legatio: quo sublato, Rex eadem sæuitia percitus Christianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die suo pepererat Domino, magistri donis exutos iubet occidi. Id simul atque cognitum est, regni proceres, quos Encoses uocant, rei atrocitate permoti consensu conueniunt Regem, & aiunt: Si hominibus hisce mors iccirco debetur, quòd aquam infundi capitibus suis a Consaluo permiserint; eadem & omnium nostrum, & uero tua quoque causa Rex est, omnibus uno eodemq; letho occumbendum. Qua denuntiatione repressus Regis furor cum aliquantulum resedisset, eum biduo post Lusitani quoque adeunt, docent quàm graui scelere sese obligauerit: terrores insuper addunt, non Deum modo indignam innocentissimi uiri necem debitis pœnis, sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis ulturos. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suasores impulsoresq; reijcere, magnum perpetrati facinoris dolorem ostendere, denique ut factis uerba consentiant, e quattuor consiliarijs duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarij consilij Minguames, rem odorati, mature diffugerant, qui tamen quod summa diligentia conquirebantur, nequaquã euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiã, Antonius Quadrius ei prouinciæ pro Societate pꝑpositus, id ipsum uehemẽter optãte Prorege, idoneã nauigãdi tẽpestatẽ exspectabat, ut Socios aliquot Manomotapã mitteret

teret ad cœpta promouenda, quæ felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesiæ fundamentis tam innocenti castoq; sanguine positis.

MALACA.

IN urbe Malaca (quæ in Orientem distat ab Goa mensiũ ferme quattuor nauigatione) inter Mauros ethnicosq; posita, (auream Chersonesum antiquis aiunt fuisse) Societatis item Collegium Regis Lusitaniæ sumptibus alitur, iisdẽ & iuuentutis instituendæ, & promulgandi Euangelij muneribus occupatũ. Baptizatus est præter ceteros nuper barbarus quidam insignis uir nomine Bandara, iuri ethnicis dicendo præpositus. is multos e suis, ipsumq; filium una secum ad baptismum adduxit, qui Christiana rudimenta sane breui ac feliciter didicit. Conuersus est etiam superioribus annis Iudæus quidam, qui ab ipsa urbe Roma eo usque contenderat, in primis eruditus, multis concertationibus de religione cum Socijs habitis.

MALUCI REGIO.

IN Malucensi regione complures insulæ numerantur: quarum quæ Ternates uocatur, habet ipsa quoque Collegium frequens, ex quo in omnes illas prouincias operarij dimittuntur: quorum industria quam plurimi ad Christum accessere. In ijs Bazani insulæ Regulus, Regis Maluci gener anno 1558. Mauricis sacris desertis Christiana suscepit, ipse, fraterq; eius, sorores tres, & spuria una cum matre filia, affines præterea & cognati, & nobilitas uniuersa. Idem finitimas insulas cum uno e Socijs circumijt ipsemet omnium ordinum uiros, ac fœminas, ipsasq;

seruitia

ſeruitia in Domini rete compellens. quorum longe maior utique numerus fuiſſet, niſi periculoſo morbo Socius oppreſſus, Ternatem inde uiginti leucarum itinere ſe neceſſario recepiſſet. Agebat Rex eo tēpore annum quinctum circiter & uigeſimum, & oris dignitate, & corporis agilitate conſpicuus. noſtratem, ſi paulo candidiori eſſet colore, dixiſſes. Baptiſmo magna ipſius ac ſuorum gratulatione peracto, Sacerdos noſter paulo poſt rem diuinam fecit, cui tanta cum attentione cuncti affuerunt, ac tanta religione ſacram Euchariſtiā ſupplices adorarunt, ut nequaquam tyrones uiderētur in fide. Confeſtim etiam Mahometis phanum dirutū eſt. ea res in oppido Maluco audita Luſitanis & ceteris Chriſtianis ingentem lætitiam attulerunt; quæ tum ſolenni ſupplicatione, tum bellicorum tormentorū diſploſione declarata eſt; Mauris contra tantum dolorem inuſſere, ut caſtrum Ternatis Chriſtianorum oppugnare confeſtim aggreſſi fuerint. ſed fruſtra. nam & Luſitani, qui in præſidio erant, egregie ſe defenderunt; & rex ipſe Bazani, offenſionem ſoceri minime ueritus, obſeſſis Luſitanis non ſemel ſubſidio uenit. Anno uero circiter 1561. Amboinenſibus quoque Chriſtianis contra Mauros opem tulit, Deo ualde propitio: claſſe quippe ſex dumtaxat Caracorarum profectus (genus nauigiorum id eſt) cum ad expugnandū quoddam hoſtium oppidum deſcendiſſet, pæne ex inſidijs oppreſſus a Mauris, qui eodem Caracoris quadraginta deuenerant, paucos admodum e ſuis amiſit. Comitem expeditionis unum e Societate habuerat, cuius brachium in eo prælio ſclopi ictu uulneratum eſt.

Varijs præterea temporibus ad Chriſtum adiuncti ſunt e principibus, Eliſabetha Regum Maluci Tidoriſq; ſoror, fœmina prudens, atque una omnium quotquot in ijs erant inſulis Maurorum, iuris Mahometici peritiſſima, quæ Franciſci Xauerij diſputatione

uicta,

uicta, simul & in Christiana religione ita confirmata est, ut exemplo suo ceteris ad uirtutem atque ad officium præluceret, filij quoque ipsius, itemq; Tidorensis regis cognati sex, e quibus unus dynasta magnaq; apud Regem auctoritate, in Tidorensi bello contra Lusitanos exercitum duxerat. is regem quoque ipsum ad ecclesiam propediem perducturus existimabatur. Accessit ad hos magna sua cum animi uoluptate atque lætitia, Selebum quoque rex ipse, multiq; ex eius regni proceribus. Reges item Manadensium (quæ gens in primis bellicosa ac strenua totius eius regionis putatur) & Sianorum, item regis Bengaiensium filius, & uniuersa pæne Cauripana nobilitas. Nam cetera multitudo tanto undique studio certatim ad baptismū accurrit, ut Didaco Magalianio ex Societate eas insulas peragranti, ex oppidis sese obuiam mira alacritate descendenti ad litus effunderent, baptismum sibi liberisq; suppliciter postulantes. quorū optimis studijs cum propter paucitatem Sociorum responderi non potest, tum propter assiduos Maurorum finitimorum impetus & insidias, qui Christianæ religionis progressum omni ope impedire conantur. Iisdem in regionibus Alphonsus Castrius e Sociorum numero Lusitanus, cum annum iam undecimum eam prouinciā summo labore administraret, gloriosam utique pro Domino mortē Maurorum scelere oppetijt, anno post Christum natum 1558. Cum enim eo tempore Maluci Tyrannus Christianorū hostis acerrimus Ternatē obsideret, ubi captus a Lusitanis pater eius in custodia detinebatur; Alphonsus ex insulis Mauri Irim insulā Ternati proximam naui petens, a nautis Mauris in Tyranni gratiam omnibus primum uestimentis exuitur: deinde pedes eius manusq; crasso fune colligantur. dies quinque ita uinctus in nauigio crudeliter habitus, atque inde ad collum eius graui admodū arboris uiridi trunco

ad

ad instar iugi deligato, nudus exiguo tantũ uelo femoribus obductis sub dio constituitur, ibiq; interdiu noctuq; relinquitur natura imbecillus, cæliq; iniurijs quanquam leuibus, uehementer obnoxius: tunc aũt magna corporis uexatione & cruciatu multorũ dierum spatio ibidẽ detentus prope nullo cibo, cũ uiuus iam custodiri posse nõ uideretur, ne suo periret letho, uiolentas manus illi inferre Mauri decernunt. Ille brachijs ad tergũ reuinctis per asperas cautes aliquandiu ductus, appropinquante iam exitu uitæ, ad terrã sponte procumbit, lignoq; sibi subiecto, quod suspensum e collo gerebat, a Mauris ense conficitur. Corpus ab illis in mare proiectum, tertio post die repertum ibidẽ unde proiecerant, insolito quodam radians fulgore, uulneribusq; ita recentibus, ut si ea tunc accepisset. quæ res eo admirabilior uisa, quòd æstus maris eo loco, fluminis instar est rapidißimus. Eius uiri mors ipsis quoque barbaris regibus dolori fuit. magna enim erat apud oẽs nomen eius in admiratione. Regem quidem Geiloli Maurum, grauemq; Christianorum aduersarium, de Alphonsi exitu atq; animi fortitudine uerbis honorificis disserentem ad eos qui aderant inter cetera ferunt dixisse: Quid simile nostri Cacitij? Nec uero Dominus tam iniustã necem, ne in hoc quidẽ seculo inultã reliquit. quippe ab Iris insulæ præfecto ac magistratibus pro certo cognitum est, paucis diebus omnes non modo parricidas illos, sed etiam parricidarum propinquos uario ac miserabili mortis genere perijsse. namq; alij fœdißimis toto corpore pustulis enascentibus paulatim excoriati horribiliter ululantes igne sacro consumpti sunt: alij tormentis in bello discerpti: denique is etiam, qui abreptum Alphonsi uendiderat calicem, membris mirandum in modum intumescentibus, uitam finijt. quos aiunt, sublatis ad sydera manibus, tum denique diuinum auxilium supplices implorasse,

REGIO

REGIO MAVRI.

Vltra Ternatem leucas, 60. regio Mauri cernitur diuisa bifariam; altera pars in continenti est, & Morotia dicitur, octo Christianorum loca complectens: altera Morotai nominatur, constatq́ duabus insulis, quarum in una minore uici Christianorum tres anno post Christum natum 1552. in altera maiore, octodecim uisebantur. Christianorum porro capitũ numerus erat quinque & triginta millium: qui ex eo tempore maiorem in modum multiplicatus est. anno quippe 1563. Christianorum uici sex & triginta fuisse dicuntur, & in ijs aliqui familiarum ferme octingentarum, anno uero 66. ad septem circiter & quadraginta: qui nullos habent pastores magistrósue, nisi e Societate, cuius in ea prouincia non sine magnis aßiduisq́ laboribus, atque periculis in summa egestate uersatur industria.

AMBOINI INSVLAE.

AD Maluci prouinciã Amboini quoque terra sicuti Mauri pertinet, abestq́ Ternate leucas 80. Malaca autem (ex quo loco nauigantibus Malucarum insularum prima Amboinus occurrit) trecentas & quinquaginta. Christianorum pagi erant in ea septem dumtaxat anno 1545. cum Frãciscus Xauerius eo se contulit: Sociorum deinde opera factum est, ut anno 1562. plus triginta numerarentur. anno uero 63. Christianorum plus decem millia facta: quo ipso tempore Socij ad alia oppida duo baptismo lustranda profectionem parabant, incolarum circiter quadra-

quadraginta millium. Vni eorum Lucebata nomen eſt, cuius prin cipes ad ceteros in propoſito continendos iam baptizauerant. In eadem inſula eſt inſigne oppidum Recaniue Maurorum: ij a Mahometis cultu ad Christiana ſacra conuerſi, cum alijs uitijs, tum illo præcipue purgati ſunt: multas habebant ſinguli uxores, qui quidē per diuitias poterant. nam in Amboino uetus erat conſuetudo puel las a parentibus in uxores dote perſoluta coemere: id quoniam pau ci poterant, duplex inde ſequebatur incommodum; ut & diuites multis nuptijs per libidinem miſcerentur; & pauperes uel cælibem uitam agere, uel quas alij reſpuiſſent, in matrimonium ipſi ducere cogerentur. Hic mos quanquam infimis pro uirili adiuuantibus, reſiſtentibus tamen ui ſumma potentioribus, magna Sociorum contentione ſublatus eſt.

SOLOR, MACAZAR &c.

Acazaris ampla regio leucas 300. abeſt Malaca, & ſpatij tantundē occupat ambitu. felix admodum terra, auriq; ferax & ſandali, & aquilani cuiuſdam ligni odo rati, pigmētiq; eius quod lacre uulgo appellatur, cuius tum ad pingen dū, tum ad obſignādū uſus egregius: ita quippe materię ſubiectæ adhereſcit, ut inde nulla rōne poſſit nec auelli, nec elui. Seruitijs multis, & omni copiarū genere abundat. Inde Malucū dierū octo, Amboinum uero ferme quatridui eſt curſus. Primus in ea ſeſe publice ad Christum adiunxit una cum uxore ac liberis alijsq; compluribus Rex Supanorum, gener imperatoris cuiuſdam opulentiſſimi, qui mediterranea plagæ illius incolit loca, urbemq; præcipue Sedenrem maximam ac celeberrimam. hęc in plano ſita, carnibus, piſcibus

piscibus, fructibusq; est referta. lacus est proximus multis nauigationibus frequens, copiosis urbibus undique cinctus, cuius longitudo leucas uiginti, latitudo quinque circiter colligit, plenus uarij generis piscium. ex eo effluens amnis, per mediterranea triginta dierum iter emensus in mare sese effundit ad urbem oriētis Maluum, cuius oræ aiunt regem in primis potentem dominari, qui Lusitanorum amicitiam uehementer expetat. Alia est regio eodem Macazaris nomine, sed inferior. regem habebat cum alijs multis Christianum: cui demortuo succeßit ethnicus frater, quem tamen aiunt cum suis omnibus uelle fieri Christianum. Huic finitimus est rex alius itē Christianus, eius propinquus, qui doctores Euangelij apud se habere percupit: atq; id ipsum ij populi fere uniuersi, cum alijs rationibus, tum uero miraculi cuiusdam nouitate permoti. cum enim Franciscus Nunnes Lusitanus nauarchus in ea loca uenisset, membris ita debilitatis, ut non nisi furculis innixus ingredi posset; ope diuina repente conualuit, Crucemq; religionis caussa defixit, ex qua eius rei monimentum furculas suspendit.

Solor autem, gradus octo cum tribus quadrantibus in meridiem obtinens, leucas a Malaca distat trecentas. ualde salubris est regio. multa circa sunt oppida. Christianos uero habet complures, quos ibidem Lusitani ipsi negotiatores aduenæ faciunt.

Anno quidem circiter 1559. Lusitanus quidam mercimonij caussa cum eo uenisset, Regem cum uxore ac regni proceribus baptizauit, ac deinde mortuus est. Rex autem cum Socios per litteras inuitatos propter eorum penuriam ad se uenire nō posse cognouisset, fratris ipse filium regem designatum Malacam ad ipsorum Collegij rectorem cum mandatis misit, ut quoniam magistros ad se populumq; docendum legare non posset; hæredem saltem hunc suum in

ædibus

ædibus Collegij Christianæ fidei præceptis ac doctrinæ institutum, ad se deinde remitteret, qui doctoris apud eos populos munere fungeretur. Huic Laurẽtij nomen inditum est, & ut præstanti erat ingenio, precandi formulas, & catechismum breui tempore didicit. Insinuat uero se in eam insulam Mahometica etiam prauitas. anno quippe Christi nati 1559. tres quattuórue Cacitij ex oppidis Calecu & Bengala profecti, Meschitam Maurico more habere iam cæperant, barbarosq́; multos eiusdem superstitionis infecerant labe, dum Christiani desunt, qui errantibus rectum salutis ac ueritatis iter ostendant. Magno tamen labore Malacenses Socij effecere, ut Cacitiorum princeps ex ijs locis pelleretur in Indiam.

E regione Soloris ad tria millia passuum, permagna cernitur insula habitatoribus frequentissima, aliasq́; habet uicinas. nullus ibi deorum cultus, delubra erant nulla. itaque illata Christiana sacra ita auide arrepta, ut rex cum omnibus optimatibus, alijsq́; præterea ducentis in urbe regia Labonama baptismum susceperit, & concionatores pastoresq́; uehementer efflagitet ad ceteram multitudinẽ instituendam, ac baptizandam.

Ne Timorenses quidem insulani ab Solore leucis minus quadraginta disiuncti, religionem aut superstitionem habent ullam: gens totius eius tractus maxime rudis. Solorem Timoremq́; Malaca petentibus terræ Iauæ regnum occurrit nomine Panaruca, quod ethnicorum est uniuersum. ij multis Maurorum bellis uexati, ut impia Mahometis sacra susciperent, obfirmato semper animo restiterunt. ijdem Lusitanis admodum sese amicos demonstrant, profitentúrque palam, se nullam nisi Christianam religionem, legemq́; Euangelicam accepturos. & sane uix dici potest, gentes illæ pœne omnes, Mauris ferme exceptis, Christianam fidem quan-

toperc ſitiant. Cambaianum regnum amplum ac celebre, complubus ibi a Dominicano quodam fratre, qui aliquandiu apud eos fuit, baptiſmo luſtratis, Euangelicos miniſtros poſtulare non deſinunt. eodem ſtudio ac deſiderio tenentur Macazarenſes, Amboinenſes, Morotiani, Morotaienſes, Bazanenſes, Papuani, Bengaiani, Selebes, Siani, Cauripani, Bolanenſes, Manady, Tidorenſes, & uniuerſi pæne Malucenſes, Manomotapani, Inhamiorenſes, Giloani, Aethiopes, Ceilanij, Trauancorenſes, aliæq; plurimę nondum bene cognitæ, uel exploratæ nationes atque prouinciæ.

Inſulam quidem aiunt eſſe leucarum circiter ducentarum, e regione Amboini, quo cum Luſitani aquationis cauſſa deſcendiſſent; ab incolis ui prope retenti, & tum quidem capitum quattuor millia, deinde rurſus amplius duo millia baptizare coacti ſunt: atque inde abiere, quod miſerandum in primis eſt, una tantum elata Cruce, magiſtro ibi nullo relicto. Nec ſane, cum in Chriſtiana fide amplectenda ij fere quos diximus, populi faciles alacresq;, tum uero in exercenda uel in retinenda ſegnes infirmíue magna ex parte cernuntur. Multi aduerſa ualetudine, ac præſertim febri uexati, ad templum confugiunt ſtatim, & aqua piaculari ſeu benedicta, quæ datur a Socijs opera ut nunquam deſit, epota, eadẽ ipſa hora ſanantur. Idem uirtutis expertæ remedium Diuarenſibus eſt contra uenenatos ſerpentium ictus. Bazanius neophytus quidam, cum filij eius duo baptiſmo luſtrati confeſtim in febrim grauiſsimam incidiſſent, una cum uxore ad ſacerdotem e Societate expoſtulatum acceſsit. Sacerdos malitia dæmonis cognita, quæ it ex ijs, putarent ne filios ob Chriſtiana ſacra ſuſcepta periclitari. Annuentes iuſsit piacularis aquæ paululum bibendum laborantibus dare: ſanos ſtatim futuros.

futuros. Neque fefellere promiſſa. hauſta quippe aqua, eodem temporis ueſtigio diſcuſſa febri ac fugata, magna & parentem gratulatione & ſacerdotis lætitia ſanus uterque ſurrexit. atque in ijs regionibus eiuſmodi multa ſæpe contingunt. Atiuenſem uero populum recens ab impietate reuocatum, illa etiam res ualde roborauit in fide, quod cum antea infantes lethalibus ueſiculis erumpentibus uulgo perirent, poſtquam eo Chriſtiana ſacra illata ſunt, dirã luem illam magna ſua cum admiratione ſedatam uiderunt. In Amboino autem inſula, cum diuturna ſiccitate ualde laboraretur, ex neophytis quædam mulieres ad uetuſtiorem Chriſtianam accedunt, rogantes qua ratione placare Dominum precibus, & pluuiam ſalutarem expoſcere debeant. Crux erat a Franciſco Xauerio, in litore poſita. ad eam mulierculas illa perducit. Cruce ramis uirẽtibus exornata, ſolo ſcopis diligẽter purgato, nixæ omnes genibus, Tu (inquiũt) Domine, qui quibus indigeant rebus homines, quos tua ipſe morte & cruciatibus redemiſti, ſcis optime, da nobis aquam; Chriſtianæ ſumus. Mirum dictu. Sereno tunc cælo, coactæ momento nubes, tantam repente uim imbrium profudere, ut mulieres in Chriſtiana religione magnopere confirmatæ potentiã Dei prædicare non deſinerent, factaq; manu, deturbatum e phano ſimulacrum, a quo nuper tanquam Deo pluuiam ſupplices petere conſueuerant, multis probris ac iurgijs laceratum atque conſciſſum raptantes, in profluentem denique conſenſu proiecerint.

In pago quodam Socij templum exſtruxerant. id Mauri cum audiſſent, incolis renuntiari iubent, ſibi certum eſſe, uel rerum ſuarum periculo exſtructum apud ipſos templum incendere: continuoq; bellici apparatus rumorem de induſtria diſſipant. ijs terroribus ad Chriſtianos perlatis, ſacram ædem lateribus ſuis

 oppoſitis

oppositis defendere omnino constituunt. idque tanto omnium ardore, ut ipsi pueri puellæq; cõmuni consilio uim saxorũ iaculãdi caussa separatim uterque sexus in loca opportuna congereret.

Sed eo periculo, cum Mauri consilium mutassent, diuina ope liberati sunt. Vlate est eiusdem regionis uicus, qui quòd in conspectu Maurorum est positus, habetq; trecentos incolas qui armis uti possint, assiduis pœne bellis implicitus est. Vnus e Socijs trimestri spatio apud eos uersatus, narrat, eo tempore toto, quotidianis prælijs cum hoste certatum, ijsque Dei beneficio & Vlatensium pietate, fere secundis. ut enim uiri in pugnam exierant; pueri signum Crucis ibi collocatum religiose petentes, positis genibus, percutientes pectora, manusq; tollentes in cælum, diuinam misericordiam, idque sæpe iniussu, supplices implorabant. quo in numero erant, qui uix adhuc eloqui possent. Fœminæ quoque detractos sibi lapillos & margaritas ad Crucem Deo offerentes, aiebant, Hæc omnia tua sunt Domine: tu nobis ea dedisti: noli hoc oppidum perire pati, Maurosq; tuos inimicos, rerum nostrarum potiri. Quid mirum, huiusmodi fultos præsidijs Vlatenses, superiores fuisse? ijdẽ ĩnita aliquando pugna, cũ e recenti pluuia tormentarius puluis igni resistẽs repente sclopos inutiles reddidisset; consternati animo, atq; ope humana diffisi, cum ab hostibus admodum urgerentur, multi gladijs & scutis humi depositis manus tollentes in cælum, nixiq; genibus, Respice nos (inquiunt) Domine Christianos, & pro tuo nomine prælíantes: fer opem: ne nos tua clementia deserat. Haud incassum missæ preces. nulla accepta illatáue clade, contra omnium opinionem exercitus uterque diuersi in patriam reuertere. Et ea sane gens esse dicitur miti admodum ingenio, & minime contumax, ac natura ad omne officium ac uirtutem propensa. itaque

ſa. itaque magiſtros etiam eximio quodā amore proſequitur.

Alij eiuſdem tractus pagani, e quibus nonnulli baptizati iam fuerant, cum infeſta ſibi Maurorum arma ob id ipſum imminere ſenſiſſent, e Socijs euocarunt, qui populum uniuerſum baptiſmo luſtraret, quòd Christiani potius uitam ſponte profundere, quàm Mahometani libertatem retinere decreuiſſent. itaque duorum menſiū ſpatio plus octingēti catechiſmo inſtituti, & ſacro fonte abluti ſunt. Alij multi eiuſdem oræ Chriſtiani, a Mauris, in quorū ditione habitabant, ad Mahometica ſacrilegia ſolicitati, patrijs fundis, ædibuſq; relictis, cum uniuerſa familia in Chriſtianorū loca migrarunt.

Quilanenſes autem, cum in montis iugo, unius religionis cauſſa obſeſſi a Mauris tenerentur, nullis unquam periculis aut minis ad deditionem potuere perduci.

Nec minor fuit Homanorum in fide conſtantia, qui cum oppugnati ab Regis Maluci copijs aliquādiu fortiter reſtitiſſent, cum iam hoſtium impetum ac multitudinem ſuſtinere non poſſent, trecentis pactolis, qui mille circiter aurei nummi ſunt, tranſegere, ut Chriſtianam religionem retinere ſibi liceret. Quin etiam præfecti Homanorum filia ab hoſtium duce ad matrimonium inuitata (quòd per eam putaret ſe facilius oppido potiturum) reſpondit fieri quidem poſſe, ut ad ipſum accederet, ſed uiua nequaquam. Iam Recaniuenſes, in quibus bellatores mille numerantur, cum naues aliquot Maurorum ad eos ueniſſent, minantes, niſi ad cultum Mahometis redirent (quem non plus anno ante reliquerant) ualidam Iaani regis claſſem ad eorū excidiū eſſe uenturā; illi nequaquam ea denuntiatione deterriti, reſponderunt, ſe nec mortis, nec rei familiaris, nec patriæ periculo, a uera IESV CHRISTI religione ullo unquam tēpore diſceſſuros; malle ſe in hac uita labores & ue-

xationes, quàm in altera, sempiterna subire supplicia. Interim Iaana classis nauium ferme uiginti infesta superuenit. Tum Recaniuenses, quòd in humanis uiribus haud satis præsidij cernerent, primo sane perculsi, deinde uero Sociorum præcipue cohortationibus animati confirmatiq; certum sibi Dei subsidium polliciti sunt. Nec eos sane fefellit spes. naues enim hostium, cum oram Recaniuensium legerent, atrox tempestas coorta fudit, atque disiecit. statimq; Lusitanorum classis Recaniuem magna omnium gratulatione peruenit. Inde cum assidue sese propter Christum uexari Amboinenses neophyti cernerent, communi fidelium omnium indicto concilio, decretum est, ut contra Maurorum impetus inuicem sibi cuncti succurrerent; publiceq; polliciti sunt se omnino Christianos esse morituros. In ora autem Comorinensi, cum neophytus quidam regem barbarũ, cui ea natio uectigalis est, uita functum lugere ethnico ritu, barbamq; simul, & capillum recusaret abradere, direptis bonis est a barbaris interemptus.

Anno uero Christi nati 1566. Christianorum Comorinẽsium nauis Cocinum petens, a Mauris prædonibus capitur, statimq; sex e Christianorum numero primarijs uiris iniecta uincula cum mortis minis, nisi a Christianis ad Maurica sacra deficiant. Illi uero se quidlibet perpessuros respondent potius, quàm tantum sceleris admissuros. Mauri ubi se nihil proficere intelligunt, uinctos atrociter uexant primum, deinde, Agite, Cruces, inquiunt (nam e collo suspensas gerebant) ocyus auferte: ceruices præcidendæ sunt uobis. Tum Christiani, Ecce, capita præsto sunt: Cruces, si uultis, uos ipsi detrahite: nos enim citius utique moriemur. atque ita flexis genibus quinque ex ijs obtruncãtur, egregiam ipsorum constantiam Lusitanis compluribus, ceterisq; qui aderant, ualde admirantibus.

bus. Sexto pepercere Mauri, qui Socijs Cocini deinde narrabat, se in eo discrimine intimum quoddam robur, atque uirtutem contra terrores illos diuinitus sibi suppeditari sensisse. Circa Persicum sinum anno a Deipara uirgine 1554. Turcę nauē cepere, qua prę̄ter Lusitanos neophyti uehebātur, Malauares adolescentuli sex circiter, & triginta, ab nono ætatis anno ad septimum usq; decimū. Hos Mauri a Christo ad Mahometē traducere summa ope alternis blandiendo minandoq; frustra conati, ad uerbera denique & uarios cruciatus descendunt. Adduntur ad ceteram immanitatem atq; sæuitiam stillæ adipis igne liquati. quæ cum tormenta, multasq; præterea iniurias, puerorum egregia uirtus fidesq; contemneret; ui denique arreptum unum ex ijs circumcidunt inuitum ac renitentem. quem deinde cum Mahometanum esse iam Turcæ dicerent, cauillantes atque tentantes; ille utique pernegare, corpus tantum uiolatū esse, non animum affirmare: proinde se non minus Christianum esse quàm antea.

Iam in ijs insulis, quas Mauri appellari iam diximus, ingens neophytorum numerus, quòd susceptam religionem deserere nollet, patrimonijs spoliati, partim contumeliæ caussa ipsimet sub hasta diuenditi, partim etiam perempti crudeliter sunt.

Illud uero quod in Amboino annis superioribus contigit, cum ueterum utique martyrum illorum fide, ac fortitudine comparandum uidetur, non modo quòd multi neophytorum uici pro ueritate Euangelica sæue direpti, omnes etiam incolæ alicubi ad unum crudeliter cæsi, uerum etiam quod plurimi a barbaris genere feritatis inaudito consumpti sunt. præcisos quippe uiuentibus brachiorum toros, ac tibiarum articulos inspectantibus ipsis igne torrebant barbari, uorabantq; paulatim cetera quoque corporis membra lanian-

 tes,

tes, quoad neophyti lento cruciatu confecti animam Domino redderent, quorum aliquot ad extremum usque spiritum, salutares illas uoces IESVS, MARIA, exaudiebantur iterantes identidem. ut interim illos omittam, qui in acerbam seruitutem alio atque alio abducti sunt. atque hæc propterea maxime, quod a Mauris obsessi, Crucis signum (quod in singulis Christianorum uicis publice collocari consueuit) refixum, atque ad mæroris indicium atra ueste inuolutum, ne in Maurorum contumeliosas manus ueniret, humi defoderant.

Neque uero eiusmodi euentus, atque pericula neophytorũ dumtaxat propria, sed cum ipsis quoque eorum doctoribus (ne uidelicet sit discipulus supra magistrum) communia sunt.

E Socijs quidam, dum in Amboino rem Christianam fideliter administrat, Maurorum insidijs subinde appetitus, semel etiam domi flam̃a ab ijsdem iniecta uiuus pæne combustus, ueneno denique fertur esse sublatus, uir in excolendis tuendisq; neophytis, etiam contra barbarorum impetus ita fortis & impiger, ut ipsimet hostes eius animi magnitudinem admirarentur. idem in pauperes, ita benignus, ut cum ipsam quoque subuculam in eleemosinam erogasset, in extrema ualetudine, quòd nulla sibi uestimenta suppeterent, stragulo tectus ad Christianos de more uisendos uicatim circumire non intermitteret.

Alius dum sibi commissam egregie tuetur ecclesiam, a Mauris aliquoties contumeliose tractatus, & fustibus cæsus, cum ad oppidum quoddam baptismi caussa euocatus mari contenderet, una cum ipso nauigio demersus est. Comes uero ipsius (ut hoc etiam obiter addam) ægre ac periculose natans ad saxum allisus a fluctibus, in litus euasit, corpore lacerato, ut quadrupedis instar hu-

mi

mi reptare cogeretur. in hunc ille modum cum uastas ſolitudines nullo prorſus obuio triduum peragraſſet, in ſyluestrem denique incidit hominem, ex ijs quos Alliſuros nominant, a quo ſublatus in humeros, & ad pagum uſque Christianorum delatus eſt. Verum adeo humane fertur ab illis exceptus, ut ad eum uiſendum concurrerent undique ſpectaculi miſeratione collacrymantes, certatimq; cibum, ac ueſtes, & alia quæcunque poterant, ad eum leuandum reficiendumq; conferrent.

Tres alij Socij Hiſpani anno poſt Christi natalem 1555. cũ ex Europa in Indiam nauigarent, cumq; oneraria quingentas circiter ab urbe Goa leucas, in Syrtes incidiſſet uectores plurimi, ſcaphis e naufragio raptim exſtructis, litus incolumes tenuere. ipſi uero quanquam liberaliter inuitati, tamen ne in extremo illo periculo ceteram turbam deſererent, quam capere ſcaphæ nequiuerant, ibidem certa ſibi pœne morte propoſita remanſere cum reliquis, & fame conſumpti ſunt. Antonius uero Criminalis in Ciſalpina Gallia Parmæ natus, cum anno 1544 ad Franciſcum Xauerium in opere ſubleuandum cum Socijs aliquot in Indiam miſſus eſſet, uir ſpectata uitæ innocentia, acriq; ſtudio Catholicæ religionis augendæ; a Xauerio in alias regiones Euangelij cauſſa decedente, Comorinenſi Eccleſiæ uniuerſæ præpoſitus eſt. quod ille munus in ſumma rerum difficultate, aſsiduisq; belli tumultibus amplius triennium alacriter obijt, cum ſemel ſaltem ſingulis menſibus paſſuum millia amplius ducenta percurreret, idque pedibus fere ſemper nudis, noctem ſæpe humi tranſigens, in quotidiano cibo potuq; parciſsimus. Is igitur dum ad Remanancoris uada quæ appellantur, catechiſmo dat operam, ſubito affertur infeſtas adeſſe Biſnagenſium copias. Erant in portu uicino parata nauigia, in quæ ille ſi uellet, tuto

confugere

confugere posset, multis præsertim id ipsum hortantibus. Sed pastor, capitis sui cura præ ouium salute neglecta, puerorum ac mulierum turbam, quòd ea maxime opportuna iniuriæ uideretur, ne in barbarorũ manus magno cũ religionis fideiq; periculo ueniat, quãta maxima potest diligẽtia, insistit in naues imponere. quo in officio dum suimet oblitus magno animi ardore uersatur, hostes interea superueniunt. Ille extremo periculo animaduerso, spe immortalitatis plenus, genibus nititur, manibusq; sublatis, cõfestim se in preces effundit. Atque unus quidẽ atq; alter barbarorum manipulus illæsum Antoniũ præterit mori cupientem, ne direptum ac dilaniatum Christi gregẽ aspiceret. Badagarũ uero (sic enim e Bisnagensibus aliqui appellantur) altera succedẽte caterua, uittatus quidã ex ijs in læuum Antonij latus iuxta lienem hastã adigit. Accurrit alius statim ad spolia detrahẽda, attritã uidelicet tunicã. Antonius uero exuentẽ ultro adiuuat, quin etiã, ut secum uidelicet e mundo nihil prorsus auferat, interiorẽ quoq; subuculam raptim suis ipsemet manibus discerpit, ac proijcit. Inde iterum supplex prouolutus in genua, consuetudinis suæ non immemor (id enim illi cum iaculatoria precatione uicies triciesue solenne quotidie fuerat) uulnera deinceps in pectore duo, quartum denique in humero cum accepisset, in latus concidit moribundus. Caput abscissum, & una manantẽ subculã sanguine barbari ex alto suspendunt: truncus ibidẽ nudus inhumatusq; relinquitur. Atq; hanc quidẽ laborum suorũ uigiliarumq; mercedem ac præmium summo Dei beneficio tulit Antonius. Aloysius uero Mendes cum in eadem ora ijsdem fere muneribus uacaret, ab iniquis atque impijs iugulatus est.

Atque his tot tantisq; terroribus periculisq; propositis, magno animorum studio certatim eiusmodi prouincias expetunt Socij, propterea

pterea credo, quòd cũ officiũ ſequuntur, tum inter eas difficultates & incommoda quotidiana, ab omni fere ſeculari uel humana delectatione ſeiuncti, ſumma Dei benignitate liquidiſſimis uoluptatibus, quas caro ſanguiſq; non percipit, gaudijſq; cæleſtibus, ad quæ nunquam adſpirat animalis homo, ſæpenumero perfruuntur. Illud uero eos uehementer angit, quòd propter ipſorũ paucitatẽ atq; penuriã, agri quã plurimi, qui adhibita cura felices ac nitidi opimã uirtutũ omniũ frugẽ ferre potuiſſent, uel ſteriles atque horridi miſerabiliter iaceant; uel etiã aliquandiu ſubacti, cum propter ingentẽ occupationum molẽ ſuis tẽporibus ab ſe recoli nequeant, paulatim deſerti, aliquãdo ſylueſcant: uni quippe interdũ operario & ei quidẽ nondum ſacerdoti, multa hominũ millia Dei uerbo paſcẽda, regẽdaq; uarijs locis incumbunt, multiſq; ampliſſimis in regionibus, miniſtri Euãgelici niſi e Societate nulli uerſantur. ipſi autem iccirco adeſſe ubique non poſſunt, quòd eorũ numerus cũ in uniuerſum exiguus eſt ipſe per ſe, tum per Europã uniuerſam ultimoſq; Occidẽtis, & Orientis fines ita longe lateq; diſperſus, ut mirũ ſit, terras ita multas, tantoq; interiacentis Oceani ſpatio inter ſeſe diſiunctas, nõ dico Euangelio colluſtrari, ſed curſibus peragrari tam breui tẽpore potuiſſe, a religioſis præſertim uiris ex aſſidua corporis & animi patientia, ac uoluntaria paupertate, fere ſemper incõmoda ualetudine utentibus. Quo magis iuſtum & pium deſideriũ ipſorũ habendũ eſt, cum in tanto tamq; ſalutari opere quam plurimos adiutores exoptant, ne ſcilicet uberrima animarum ſeges, quam e ſacrilegis ereptam diaboli manibus iam pridem oportebat, una meſſorum inopia, uidentibus atque inſpectantibus ipſis intereat.

FINIS.

DE REBVS INDICIS

EPISTOLARVM LIBER.

DE REBVS INDICIS

EPISTOLARVM LIBER.

ORGANTINVS BRIXIENSIS fratribus Romani Collegij Societatis IESV, gratiam & pacem Christi Domini,&c.

ON eram nescius (fratres mihi carißimi) quàm grata uestris auribus accidere soleant ea, quæ de nostrorum hominum laboribus atq; periculis ex India perferuntur ad uos. Quocirca prætermittere nolui quin ex ijs quæ hoc anno præcipue contigerunt, nonnulla perscriberem, præsertim uero felicem Francisci Lopis obitũ, qui una cum fratribus nostris duobus, ante unum mensem, pro constanti Catholicæ fidei confeßione a Mauris interfectus est: ut simul intelligatis & quantopere diuino subsidio uestrisq; deprecationibus egeamus, & quæ maxime requirantur in eo, qui Indicam hanc

hanc expeditionem atque prouinciam expetat.

Illud igitur primum: Patres duos, Ramirem & Alcaram e uita migrasse (quos ignota quapiam in regione uiuere putabamus) hoc anno denique pro certo cognouimus. Ii, ante biennium Iaponis insulam petituri, onerariam quandam in urbe Cocino conscenderant, sane inuiti, uel quòd nauicularius uir potens, nimia lucri cupiditate, mercatores in suam unius nauem merces imponere per uim & iniuriam cogeret: uel quod ob idipsum nauis iniusto pondere prægrauata pressaq; interitum haud obscure denuntiaret. Verum, ut æque clemens ac iustus est Dominus, sacerdotes hosce duos permisit in eodem uersari discrimine, quorum officium ac pia sedulitas tot mortalibus per confeßionem sacram expiandis confirmandisq; in extremo spiritu non deesset. Secunda nauigatione Malacã usque delati, atque inde cursu in Sinas directo, cum iam in Sionis peruenissent sinum, atrox repente procella cooritur, eo uento excitata quem Typhonem appellant. Is, ex Occidentali ferme plaga uiolentus erumpens, & rapida uertigine circa orizontem rotatus, aßiduis incrementis horarum circiter uiginti spatio circulum conficit: impetu horribili sæuisq; turbinibus uasta illa æquora uehementißime commouens; decumanis undique fluctibus insurgentibus, qui inter sese uelut arietantes atque collisi, omnem salutis spem nauigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempestatem adeo periculosam, cum ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, solutis carinæ compagibus totam nauem æstus absorpsit, sic, ut nullæ plane reliquiæ superfuerint. Erat in eodem cursu iuncus (onerariæ Sinensis est genus) qui singulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo deinde cognitum est, nauem, cum imminentis exitij signum æneo tormento frustra dedisset Sinis, proprio metu laborantibus atque solicitis,

citis, paulo post haustam fluctibus apparere desiisse.

Perculit casus is uehementer Indiæ populos: nam & aureorum quadringentorum millium, & permultorum hominum damnum est factum, complures etiam uiduæ atque inopes relictæ mulieres. Neque uero, humana ratione rem æstimantibus, eius incommodi pars minima peruenisse uidetur ad nos: duobus e Societate nostra uiris amissis, quorum opera magno rei Christianæ usui in hisce regionibus esse procul dubio potuit. quamquam speramus illos eo migrasse, ubi uel maiori esse nobis auxilio suis apud Deum suffragationibus possint: neque enim parui ducendum est, in eiusmodi causa pro Christo laborantes, e uita excessisse.

Periculo simili perfuncti sunt etiam Andreas Ferdinandus, & Ioannes Cabralius: alter Sinas, alter e Sinis Iaponem petens: quorum uterque asseuerat pro miraculo haberi, si quis Typhonis uiolentiam effugiat, præsertim uero, si totam noctem sæuire perseuerauerit. itaque in tali re, nautas, desperata salute corporis, ad uota potius quàm ad armamenta: ad expianda peccata, quam ad humana remedia solere conuerti: quippe non modo uela uis uenti dilacerat, diffringit malos, & quicquid exstat ex aqua dissoluit: sed etiam ipsa nauigia (præsertim si minus onusta sint) arrepta, & in terras usque longo tractu contorta affligere dicitur. Occupat autem uentus hic marium quicquid est Malacam inter & Iaponẽ insulam, frequens a mense Maio usque ad Septembrem, quo maxime anni tempore hæc maria nauigantur. Vos itaque, fratres carissimi, qui Sinensem hanc & Iaponicã expeditionem Christianę fidei propagandę gratia optatis, comparate uos ad mortem in itinere obeundam, sicuti obiere duo illi priores: & cõ

tra,

tra, putate uos iter incolumes posse conficere, quemadmodum posteriores hi duo, quos diximus, confecerunt. qui in hisce uersatur orbis terrę partibus, huic nihil minus quàm de tuendo corpore laborandum est: ea quotidie uitæ pericula occurrunt. Et sane ita constitutum & affectum animo quemq; esse oportet; mortem ut omnino contemnat: nimius quippe metus, & cura corporis, spiritalem & nostrum & aliorum profectum haud mediocriter impedit: quod in se quisque re ipsa experiri & cognoscere facile poterit.

Anno proximo, Franciscus Viera Goam e Maluco ueniens, cum paululum processisset, nauis in Syrtes & scopulos incidit, factoq; naufragio, mari sese commisit imperitus homo natandi: & bis ad ima demersus, ab urinatoribus denique semiuiuus ad litus extrahitur: quo cum ceteri quoque comites fere omnes, aliqua etiã parte commeatus tormentorumq; recepta, se contulissent; nouum eos periculum confestim excepit. cum enim incolæ Mauri a Lusitanis hostiliter dissiderent, magna eorum manus ad eos trucidandos accurrit: sed nostri in locum natura munitum sese receperant, cuius opportunitate, itemq; tormentorum usu, ab hostium incursibus tam diu se defenderunt, quoad nauis alia Malucensis ereptos eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciscus capitis pericula narrat, quæ nostræ Societatis homines in Malucis insulis fere quotidie subeunt: mira etiam de neophytis prædicat, qui eo præcipue anno Christianæ fidei caussa crudeliter oppugnati, magna etiã ex parte uariis cruciatibus interfecti sunt: cum quidem mulieres ipsæ filiolos partim sinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis instructisq; domibus consulto relictis, per syluas errarent, ne susceptam recens Christianam religionem abiurare aut deserere cogerentur: aliæ uero una cum liberis, in Iesu Christi confessione fideli-

ter

ter persistentes, gladijs impiorum occumberent: multi præterea ado lescentuli, eiusdem fidei retinendæ caussa, ingentia maris spatia traijcerent, ex insula tranantes in insulam. Atque etiam illud, idem Franciscus addebat: quo tempore Maurorũ metu, post nau fragium sese munito illo quem diximus, continebant loco, eodem cõ tendisse pueros, non plus decimum aut duodecimum agentes annũ; qui noctu natantes, ueriti ne per imprudentiam iaculis peterentur, clamarent: Ne librate, ne librate: Christiani sumus: quorum con stantia nostri ad lacrimas usque permoti, & ceterorũ quibus opem ferre non poterant calamitatem miserati, eos in comitatũ suum gra tulantes acciperent. Quin petitis, fratres, ut uitam uobis in hisce re gionibus ponere liceat, quoniam quidem ipsæ mulierculæ puerique ad mortem pro Christo obeundam exemplo suo nos prouocant?

Qui e nostris in ora Comorinensi rem Christianam procurant, ijs grauissima impendent pericula tum a Mauris, tum ab alijs ethnicis, quos Badagaas uocant, regiorum uectigalium exactori bus. Est etiam in primis importunum & contumax genus hominũ militarium, qui Naires uulgo dicuntur. Ex ijs quidam iuri dicun do præpositus, cum in templo nostro forum ageret; Andreas Fer dinandus (qui in Romano isto collegio quondam uersatus est) in dignitatem rei non ferens, Maurum inde amouere omnino consti tuit: ad eumque conuersus: an tu facile patiaris (ait) eiusmodi mu nera in uestris phanis exercere Christianos? respõdit ille: nequaquã. Rursus Andreas: ita ne uero? delubra uestra dæmoni dedicata, nulli functioni quæ uobis minus decora uideatur, patere permittitis: nos nostra templa uero Deo ac Domino consecrata per summum scelus profanari ac pollui negligemus? tum acriori etiã spiritu: Apa ge, inquit, apage te. Atque hac increpatione permotus barbarus in

præsentia excesſit ille quidem, sed paulo post, ut erat animo elato ac superbo, doloris huius impatiens, armatorum plus centum coacta manu rediјt ut Andream occideret: quasi uero non unus in id facinus foret satis. Andreas autem, cognita re, neophytum comitem suum, ne quid primo illo impetu caperet detrimenti, magna festinatione in templo conclusit: ipse pro foribus, innixus arundine constitit, mortem exspectans. & Mauri quidem arcubus & sclopis instructi cum adessent, hortati se inuicem ad manus Andreæ inferendas, ibidemq́ satis diu morati (ex quo diuinam prouidentiam in Andrea tuendo facile intelligas) denique re infecta, nullo plane resistente, discedunt, hominem prorsus intactum atque illæsum relinquunt: ille uero, eiusmodi euentu erectus & in ea sententia confirmatus est, placere Deo, ut ethnicorum illa improba iuris dicundi cõsuetudo e sacris ædibus tolleretur. itaque rem magno conatu aggressus, quod uoluit ea tota regione perfecit. Idẽ cum neophytum, qui a baptismo sese Mauricis ritibus cõtaminare non dubitauerat, in custodiam tradi iusſisſet: pagani iј apud quos neophytus piaculum illud admiserat, publicis nuntiјs ab Andrea petunt ut hominem eximat e custodia, liberumque dimittat. æquũ esse negat Andreas. Illi iterum ac tertio repetunt, mortem insuper minitantes. cum nihilo magis flecteretur, facta manu in hominem ire constituunt. certior fit ea de re Andreas a quibusdam Christianis monentibus ut nescio quo se recipiat: uerum ipse recusat, utrumque locum inquiens hostibus æque esse obnoxium. Tum e Christianis quidam: Vis ne, ait, pro tua defensione populus ad arma concurrat? Nequaquam, respondit: nauigium uos mihi dumtaxat in fugam, si opus erit, instruite. Hæc uerba dum fiunt, ecce tibi repente magna hostium multitudo superuenit: qui cum Andream

aliquan-

aliquandiu circumstetissent (mirum dictu) eo ne asperioribus quidem uerbis compellato, nedum occiso digreßi sunt.

Pagus est alius Maurorum, qui, cum acre incensumq́ Andreæ studium Christianæ fidei propagandæ ferre non poßent, communi consilio cum primum illac ei transire contingeret, ipsum e medio tollere decreuerant. uerum simul atq́ eo peruenit, tanto eos terrore Dominus perculit, ut quasi cum ingenti exercitu in oppidum irrupisset Andreas, ita sese omnes abderent, nec apparere quisquã auderet in publico.

Hæc, ut dixi, atque alia huiusmodi pericula in eo tractu sunt pœne aßidua: ut nostri imminentibus hostibus, loca sæpe mutare, sæpe etiam lintres conscendere, atque in mari pernoctare cogantur. Maurorum est natio, quos Malauares nominant. ij ferme piraticam exercent, Christianis maxime infesti, quod multi iam e Societate nostra senserunt. Petrus Vaes una cum Socio missus Damonem (qui locus ab urbe Goa distat paß. trecenta millia) pœne iam absoluta nauigatione, quinque Malauarium biremes obuias cum uidissent, quam celerrime ad litus appulso nauigio, cum reliqua nauali turba uectoribusq́ descendit: nec tamen ita maturare licitum est, quin Malauares extremum agmen assequuti, uiros aliquot fœminasq́ perimerent. Nostri duo non tam pernicitate corporis, aut robore (triduana præsertim inedia & ualetudine prope confecti) quam singulari quodam Dei beneficio præsentique ope, ex hostium elapsi manibus, imminente iam nocte ignotis inuijsque se itineribus ac saltibus commisere.

Augebant metum hinc indagãtes piratæ, inde incolæ Christianis infensi. cumque totam fere noctem errassent, denique labore ac defatigatione uictus Alfonsus in itinere substitit, sociumque com

 pellans:

pellans: Mihi quidem, inquit, harum gentium feritatem (quoniã sic placet Deo) diutius euitare nõ licet. Tu tibi, frater, ipse cõsulito. Interea se dies aperit, armatorũ aduentantium manipulũ aspiciunt: haud dubiã rati sibi cædẽ imminere, ad preces, ut in re tali, confugiũt, ambo sese uictimas offerunt Deo. Sed res cõtra quã putauerãt, cecidit. nam Brachmanes quidã eius regionis in primis opulẽtus, descensione piratarũ audita, ad nostros cõquirẽdos periculoq; eximendos, eam armatorũ manum ultro dimiserat. ij sublatũ in humeros Alfonsum, pone sequẽte socio, ad Brachmanẽ perduxerunt, qui eos liberalissime exceptos, cibo somnoq; refectos, datis etiã præsidijs caussa comitibus, liberos Damonẽ abire permisit. Eximiã huiusce Brachmanis (in tãta pſertim barbaria) humanitatẽ ac beneficentiã Dominus pro sua benignitate cõpenset. Idẽ Alfonsus Damone Goã reuertẽs, ĩ piratas denuo incidit, uerũ euẽtu meliore, quippe a Christianis prælio cõmisso biremi una, celocibus duabus prædones exuti sunt.

Petrus quoque Martines hoc anno Bazainũ ex obediẽtia nauigans, in hosce Malauares incidit: a quibus procul dubio captus esset, nisi egregie instructũ, quo uehebatur actuariũ, medios hostes felici conatu atq; impetu perrupisset: quæ tamẽ res, haud oĩno cessit impune: etenim Nauarchus noster ĩ ipso trãsitu grauiter a pdonib. ictus ẽ.

P. uero Dionysius hoc itẽ anno tendẽs Cocinũ, cũ ex itinere Mangalorẽ attigisset, ubi tum castris positis Lusitani urbẽ obsidebãt Reginæ cuiusdã Christiani nominis inimicę (quã urbẽ deinde captã euerterũt) rogatus ut descẽderet ad militis cõfessionẽ audiẽdã periculoso uulnere laborãtis, cũ iã esset ĩ litore, barbari nec opinãtes Lusitanos magna ui repẽte adorti, nõnullos etiã qui erãt cũ Dionysio occidũt: ipse ut se ad actuariũ reciperet, nõ minori periculo ĩ mare se proijcit, natãdi peritia nulla, mortiq; pſenti quorumdam ope subtractus est.

In eodem

In eodem exercitu uersabatur cum uno Socio Ioannes Franciscus Stephanonius. is præter quam quod militum confessionibus audiendis, cum res exigeret, operam dabat, sæpe etiam hostium telis caput obijciebat suum: quippe qui, quotiescunque certandum esset, in primis ordinibus imaginem præferens Crucifixi, militibus cohortandis insisteret: circa quē pugnantes cum caderent plures, incolumem semper eum diuina prouidentia præstitit.

Naues Christianorum duæ cum Ormutio (quæ urbs in Arabico est sinu) soluissent, in Malauares inciderunt, quarum altera capta est: altera Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cum Socio uno conscenderat.

Iam uero tres alij e nostris, in ijs Melchior Nunnes, Goa Cocinū uersus profecti, circa mediam nauigationē Malauaribus hisce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onusta, quam de Christianis antea ceperant, onerariam nostram aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac ualidam. Sed nō paruo ipsis ea stetit audacia: uicti quippe fusiq; sunt, multis ipsorū in prælio cæsis: hippagine etiam a nostris recepta. Nimis longum faciam, si cunctas eorum insidias persequar, quas nemo nostrorum hoc anno expertus non est, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salsetanæ insulæ in proximo sunt, in quibus ethnicorum ducēta, Christianorū duo circiter millia numerātur, in ecclesias quinque descripta, quibus in singulis bini e Societate rē Christianā administrāt. Has porro insulas euripus bene longus a cōtinenti disiungit. in euripi littore statio quædā est, ubi a prætereuntibus etiā uiatoribus Salsetani barbari uectigal per summā iniuriā exigunt. eo cū peruenisset unus ex decem ijs, quos in ea diœcesi uersari diximus, paucis neophytis custodiæ caussa comitantibus, ut e Socijs quendam inuiseret,

Maurorum actuariolis permultis, breui temporis spatio circumuentus est. Ac primo quidem sat molli brachio de nostris conqueri incipiunt, quod in transitu ad portorium soluendum appellere negligant: deinde, cum sacerdos mercatorem se negaret esse, nec huiusmodi oneribus obnoxium; irati nauigiola sensim applicant, neophytorum arma nonnulla surripiunt, sacerdotem ipsum iniectis manibus ui conantur abducere: quod ubi minus e sententia cessit, uniuersam denique feritatem ac malitiam expromunt: contis, iaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma se protegentem, neophytis etiam egregie propugnantibus. quorum unus, cum iam eius loci præfectus grauem ictum in caput sacerdotis libraret, aliam nullam cernens defendendi rationem; ex arcu quem habebat adductum, emissa repente sagitta Maurum traijcit: is continuo moribundus in mare delabitur, tum ceteri se recipiunt, sacerdote ex altera parte semiuiuo relicto, parma (cuius munimento seruatus est) locis compluribus perforata. Eo casu cognito uicini Brachmanes in subsidium frequentes accurrunt, & quadam quasi lectica e lignis ac linteis raptim exstructa, exceptum hospitio sacerdotem admirabili & insolita quadam humanitate, quibus possunt medicamentis curant, deinde uehiculo satis commodo impositum, ad ipsius ædem, ut inde Goam transueheretur, deportant: Goam demum delatus ex uulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atque iam antea ille ipse præfectus alios tres e nostris ibidem interceptos domumq; suam abreptos, multis probris, contumelijsq; uexauerat.

Nondum uigesimus agitur dies, cum ibidem Balthasar Gagus est captus. atque is ad urbem Pondam in regni interiora perductus, a Mauris Præfecto regio sistitur. Expostulanti quod uectigal sibi

gal sibi non solueret, & quædã alia quærenti, Balthasar satisfecit egregie. Tum ad Christianos quosdã iussus diuertere, incolumis ad nostros postero die remissus est: nimirum propterea quod Prorex Indiæ cognita re statim omnes huius insulę exitus custodijs occupauerat, edicto proposito nequis omnino Maurus abire permitteretur: multo etiã uehementius acturus atque seuerius, ni Gagus tam propere dimissus fuisset.

In eadẽ Salsetana regione Gagus in latrones cum incidisset, summo Dei beneficio manus eorũ effugit: quod sclopus iam in ipsum intentatus, flammã e fomite nõ arripuit. Hoc uero tẽpore ea loca Mauris ethnicisq; alijs grassatoribus admodũ infesta nuntiabãtur, magno utique nostrorũ periculo: quos tamen (ut speramus) Dominus pro sua clementia proteget. Prorex etiam, quo die hæc scripsi, militum cohortem ad eos fines tuendos miserat.

Iam uero de Francisco Lope nostro quid dicam fratres? de cuius obitu, e magistri Melchioris epistola, regionibus illis pro Societate Præpositi, sic accepimus. Idoneã nactus nauẽ, & cum ceteris rebus, tum uero epibatis nautisq; plus centũ instructam, una cũ fratribus, eiusdẽ Melchioris iussu cõscenderat. iter unius diei prouecti, postridie in Malauariũ celoces quindecim incidunt. pugna cõmittitur, quam nostra nauis, ut erat egregie ornata, ad uesperam usque fortiter sustinet. ad extremũ, intentis in prælium Christianis, tormẽtario pulueri casu quodã ignis admotus adeo uehemens excitauit incendium, ut primo impetu, superiore nauis parte diffracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo uiso Mauri nauigia propius admouent, partim ut natantes excipiant: partim etiam ut aliquid, si poßint, ex onerum reliquijs rapiant. sæuiebat ignis interea, multisq; iam partibus comprehensis, oneraria instar fornacis ardebat.

Vectores ac nautę, pro ut ad quemque ignis accesserat, ita se quisque e naui præcipites dare: cum uita seruitutē pacisci. nostri quattuor, etiamnum in angulo, quo nondum flamma peruaserat, cōtinere sese, & preces ad Dominū fundere, incerti quod potißimum optarent exitij genus: quippe, si eodem loco persisterent, iam iā deflagrandū: sin mari se crederent, uel aquarum ui moriendum sibi esse cernebāt, uel hostiū certe iaculis, ni uellent in ipsorū potestatem uenire, quos a Societate nostra præsertim, capitali odio dißidere non ignorabant. cum diutius deliberassent, rem totam denique Dei bonitati commit tere, ac ceteros imitari constituunt. dum igitur in alto iactantur, Franciscum e tonsura capitis pro sacerdote cognitū ilico Mauri in celoces accipiunt, certi hominem aut uita priuare, aut a Christo disiungere. quærunt ex eo proinde, uelitne, Christo deserto, Mahometem sectari: ego uero nequaquam, ait egregius Christi miles. instare illi acrius, cædemque, ni pareat, strictis intentare mucronibus. at ipse fortioribus etiam oculis, eadem illa respondit. qua uiri constantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter hominē contrucidant. ille præclaro nobis ueræ uirtutis documento relicto, dæmonis uictor migrauit ad Dominū. Huiusmodi triumphi ad sacrosanctæ fidei amplificationem utinam Dei benignitate quam plurimis nobis obtingant.

De reliquis, duo, uel eundem exitum sortiti, uel inter natandū lanceis confoßi putantur. id autem ex eo conijcitur, quòd omnium captiuorum indicem, seu catalogum accepimus, in quibus unus dū taxat numeratur e nostris: quocirca duos, ut dixi, mortuos arbitramur. M. Melchior ab eodem loco abest propius. is totum euentum clarius fortasse cognouerit, Romamq́; perscripserit.

Restat quartus, Antonius Dionysius nomine. hunc ad terram

enatan-

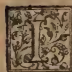
enatantem prædones cur diutius persequerentur, non fuit: ..., quippe iam in litore ad prædam parati constiterant: a quibus Antonius, quæ gentis est impudentia & immanitas, omnibus etiam interioribus uestimentis exutus, in oppidum quoddam abreptus est. Hunc Mauri adhuc ignari quisnam sit, in uincula catenasq; coniectum ita benigne tractare dicuntur, ut nudus humi cubet stragulo culcitraue nulla, non plus scutellam oryzæ quotidie in cibum accipiat. sed eum Goæ propediem affore sperabamus, quandoquidem in redemptionem est iam curata pecunia.

Nunc quoniam tum ex hisce difficultatibus & incõmodis, tum ex alijs, quæ ad uos e Iapone fortasse perscripta sunt, satis ut arbitror intelligitis, in hasce Indiæ regiones uenire, aliud esse nihil, nisi doloribus mortiq; Christi Domini caussa ultro offerre sese; modum epistolæ faciam, & alia pericula silentio pretermittã, quæ maiorẽ etiã animi uirtutẽ roburque desiderant. Illud uos tantũ rogo, & per commune oĩbus nobis beneficiũ huiusmodi nostræ uocationis obtestor: ut pia quadã abdicatione rerũ omniũ (non omißis interim aut neglectis ijs, quæ uestræ fidei curæque commissa sunt) expetatis ardenter, Deumq; aßidue deprecemini, ut liceat uobis ad animas uestras & corpora eidẽ immolanda, in hæc loca contẽdere, utique ad id ipsum in primis accommodata. Quod ut impetrent pauci, nõ parum tamẽ omnes ea petitione profecerint. etenim si Dei thronũ atque præsentiam frequentare, caput uitamq; uestrã pro salute animarũ ei deuouere nõ desieritis; profecto uestra ille studia non modo pro sua bonitate approbabit, sed etiam pro merito cuiusq; remunerabitur. Preterea, fieri non potest ad mortẽ ut se quispiam comparet, quin idem ab hac uita misera sese diuellat ac separet. Dicam planius: quisquis pro Christi Domini gloria mortem uere & ex animo exoptat, idem

nulli

nullo negotio prauas animi cupiditates coercet, quæ res ad Deum & sancte colendum & facile, ualet plurimum. Itaque sic habetote fratres mihi carißimi: eos impetus animi eaq; desideria, quæ fundamentis huiusmodi nō nituntur, aßidua precandi exercitatione coniuncta, nequaquā esse huic Indicę legationi atque oneri paria: quippe, quo minus fundata sunt, eo facilius uarijs & quotidianis incommodis labefactata subsidunt paulatim & concidunt. contra, si matura stabiliq; uirtute subnixa fulciantur; ingruentibus laboribus atque periculis non modo non quatiuntur, aut corruunt, sed etiam magis magisq; confirmantur & corroborantur in dies. Quocirca obseruet etiam atque etiam unusquisque se, uideatq; quemadmodū ambulet: omnibus autem nobis ad sanctam ipsius uoluntatem ac placita rite exequenda, spiritū Deus ipse, uiresq; suppeditet. Amē. Goa 5. Cal. Ianuarij. 1568.

EXCERPTA QVÆDAM E CHRIstohpori Acostæ litteris ad Præpositum Generalem datis 4. Non. Ian. 1569. Malaca, quæ fuit olim aurea Chersonesus.

IN hoc domicilio Malacensi, pręter confeßiones, catecheses, & alia ex instituto nostro munera, pluribus etiam locis conciones habentur: præsertim uero Dominicis diebus ad ethnicos sectæ cuiusdam, (Quintinos appellant) quorum praua dogmata & opiniones ut publice confutarentur, Concilium prouinciale decreuerat, eamq; prouinciam nostris Episcopus demandandā existimauit. Erit, ut speramus, operæ pretium Quæstiones etiam eę, quas uulgo casus conscientiæ nominant, clericis explicatæ sane opportu-

portune, magnaq; auditorum tum approbatione, tum etiam profectu, qui uel e quotidianis eorum interrogationibus sub explicationẽ perspici peterat.

Sacra ædes nostra ad tectum hoc anno perducta est, non modo capax, sed etiam ualde formosa, uel structuræ genere ipso, uel loco: sita est enim in urbis mediæ summo cliuo, unde ingentia maris terrarumq; spatia cernuntur. In eam ædificationem, & simul ad nos quoque alendos eleemosinæ a pijs hominibus erogantur. Et quoniam hæc domus hospitium est nostrorum omnium, qui ex India, Malucum, Iaponem, & Sinas petunt; exponam ea, quę ad nos uarijs e regionibus nuper a nostris allata sunt: quandoquidem incertum est, ipsorum litteræ sintne hoc anno ad uos peruenturæ. Ac de Malucis insulis primum: e quibus cognitũ est, Amboinenses neophytos (quos Franciscus Xauerius & alij deinde, Christianis præceptis imbuerãt) superioribus annis crudeliter admodum oppressos ac uexatos fuisse a natione Maurorum quos uocant Iaos, in primis fera & immani, & Amboinensibus præsertim uehementer infesta, Christianis permultis occisis, quibusdam etiam a Christo ui metuq; alienatis, toto denique eo tractu (sunt autem insulæ quamplurimæ) per uim occupato. Verum Lusitani ex India illuc ualida classe profecti Iaos inde expulerunt, principes scelerum & auctores affecere supplicio, omnes eas insulas ereptas e misera seruitute, sublatis discordijs bellisq; ciuilibus quibus inter sese ad internecionem usque certabant, ad Lusitaniæ Regis imperium adiunxere: optimo loco & ad excurrendum in primis opportuno, arx cum propugnaculis excitata, impositumq; præsidium. Quæ res nostros etiam hortata est, ut amplificandæ Christianæ religionis caussa ibidem sibi domicilium collocandum putarent. itaque ob eam rem illic nonnulli e Societate nostra

uersantur.

uersantur. Post hæc, uarijs e Maurorum ethnicorumq́; prouincijs legati Lusitanum Præfectum adiere, qui ad patrios ritus & cæremonias deserendas, Christiana suscipienda sacra, denique ad imperata facienda sese paratos offerrent, præclare secum agi, ni repudiarentur, existimantes. Scribunt nostri præterea tantam esse multitudinem eorum, qui ad Christum conuersi iam sunt, ut ad eos erudiendos ac baptizandos, uel si alij triginta in ea loca mittantur, exiguus operariorum numerus sit futurus: ut alias gentes interim taceam, quæ item baptismum efflagitant, in continenti habitantes, Papuas nomine, quæ regio in meridiem adeo extēditur, ut prætemauigantes Castellani nunquam ad finem eius oræ peruenire potuerint. Papuis finitimi sunt alij populi, atque inter eos neophyti aliquot, nostrorum paucitate quadriennium circiter magistro ac pastore plane destituti. Secundus uero hic rerum euentus, recensq́; uictoria, magnam nobis spem afferebat fore ut in ijs agris fides Christiana disseminetur magna cum ubertate redituq́; animarum: easq́; nationes nec animi ardore, nec pietate, Iaponijs inferiores futuras. Regio est inter æstum frigusq́; temperata, nemoribus ac fontibus frequens, &, si more nostro colatur, omnis frugum generis copiam pollicetur.

Ex ora Sinarum naues nondum appulsæ, anno quidem superiore cognitum est Christianam rem eodem esse loci, quo antea. nostri in Amaconis portu & emporio sibi sedem locarunt, diuinum ad interiora prouinciæ penetranda exspectantes auxilium. Interea Lusitanis negotiationibus in spiritu adiuuandis insistunt. Melchior uero Carnerius Episcopus, pastorali munere egregie fungitur: clericos tractat humanissime: eosdem excipit sæpe conuiuio, ut per eam occasionē spiritali quoque reficiat cibo. Itaque magna est apud omnes

nes

nes in gratia, nec modo clericos, sed etiam laicos, quos ille amantissimis uerbis, & exemplis Christianæ humilitatis, instituit. Pecuniarias multas, nec sæpe imponit, & domum suam exactas deferri non patitur. ualetudinarium est curandis leprosis (quorum magna est in ijs finibus multitudo) ipsius opera & consilio constitutum, nō paruo utique cum corporum, tum etiam animorum bono (multi quippe ea ratione conuertuntur ad Dominum) huic ergo ualetudinario Melchior eiusmodi pecuniam attribuit statim.

Ex Iapone hoc anno litteras nondum accepimus: si fuerint allatæ, mittentur ad uos.

Hæc mihi in præsentia, quæ scriberem occurrebant. Reliquum est ut Malacensem hanc domum atque familiā, sacrosanctis tuis, Pater optime, sacrificijs precibusq; eo diligentius adiuues, quo maius illi periculum impendet. rumor est enim, Acenorū Regem (ij populi sunt insulæ magnæ Taprobanæ, quam hodie Sumatrā uocant) ad obsidionem huius urbis comparare sese, certe perniciosa Malacensibus agitare consilia. Malaca 4. Non. Decembris 1569.

EX ALOYSII GOVEANI LITTERIS datis Colani, e collegio Saluatoris 18. Calend. Feb. 1569.

Vrbs hæc, in qua cōmoramur laborantes in uinea Domini, & in Comorinensem quoque tractū subinde excurrentes, iacet ad montis cuiusdā radices, passuum a mari nouem circiter millia. Salubre cælum, aquæ optimæ, annona plurima, gens uero ad pacis æque ac belli munia solers: Christiana sacra multi suscipiunt: qui iam suscepere, tum frequenti sacramentorum usu,

hanc expeditionem atque prouinciam expetat.

Illud igitur primum: Patres duos, Ramirem & Alcaram e uita migrasse (quos ignota quapiam in regione uiuere putabamus) hoc anno denique pro certo cognouimus. Ii, ante biennium Iaponis insulam petituri, onerariam quandam in urbe Cocino conscenderant, sane inuiti, uel quòd nauicularius uir potens, nimia lucri cupiditate, mercatores in suam unius nauem merces imponere per uim & iniuriam cogeret: uel quod ob idipsum nauis iniusto pondere prægrauata pressaq; interitum haud obscure denuntiaret. Verum, ut æque clemens ac iustus est Dominus, sacerdotes hosce duos permisit in eodem uersari discrimine, quorum officium ac pia sedulitas tot mortalibus per confeßionem sacram expiandis confirmandisq; in extremo spiritu non deesset. Secunda nauigatione Malacã usque delati, atque inde cursu in Sinas directo, cum iam in Sionis peruenissent sinum; atrox repente procella cooritur, eo uento excitata quem Typhonem appellant. Is, ex Occidentali ferme plaga uiolentus erumpens, & rapida uertigine circa orizontem rotatus, aßiduis incrementis horarum circiter uiginti spatio circulum conficit: impetu horribili sæuisq; turbinibus uasta illa æquora uehementißime commouens: decumanis undique fluctibus insurgentibus, qui inter sese uelut arietantes atque collisi, omnem salutis spem nauigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempestatem adeo periculosam, cum ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, solutis carinæ compagibus totam nauem æstus absorpsit, sic, ut nullæ plane reliquiæ superfuerint. Erat in eodem cursu iuncus (onerariæ Sinensis est genus) qui singulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo deinde cognitum est, nauem, cum imminentis exitij signum æneo tormento frustra dedisset Sinis, proprio metu laborantibus atque solicitis,

citis, paulo post haustam fluctibus apparere desijsse.

Perculit casus is uehementer Indiæ populos: nam & aureorum quadringentorum millium, & permultorum hominum damnum est factum, complures etiam uiduæ atque inopes relictæ mulieres. Neque uero, humana ratione rem æstimantibus, eius incommodi pars minima peruenisse uidetur ad nos: duobus e Societate nostra uiris amißis, quorum opera magno rei Christianæ usui in hisce regionibus esse procul dubio potuit. quamquam speramus illos eo migrasse, ubi uel maiori esse nobis auxilio suis apud Deum suffragationibus poßint: neque enim parui ducendum est, in eiusmodi causa pro Christo laborantes, e uita excessisse.

Periculo simili perfuncti sunt etiam Andreas Ferdinandus, & Ioannes Cabralius: alter Sinas, alter e Sinis Iaponem petens: quorum uterque asseuerat pro miraculo haberi, si quis Typhonis uiolentiam effugiat, præsertim uero, si totam noctem sæuire perseuerauerit. itaque in tali re, nautas, desperata salute corporis, ad uota potius quàm ad armamenta: ad expianda peccata, quam ad humana remedia solere conuerti: quippe non modo uela uis uenti dilacerat, diffringit malos, & quicquid exstat ex aqua dissoluit: sed etiam ipsa nauigia (præsertim si minus onusta sint) arrepta, & in terras usque longo tractu contorta affligere dicitur. Occupat autem uentus hic marium quicquid est Malacam inter & Iaponẽ insulam, frequens a mense Maio usque ad Septembrem, quo maxime anni tempore hæc maria nauigantur. Vos itaque, fratres carißimi, qui Sinensem hanc & Iaponicã expeditionem Christianę fidei propagandę gratia optatis, comparate uos ad mortem in itinere obeundam, sicuti obiere duo illi priores: & cõ

tra,

tra, putate uos iter incolumes posse conficere, quemadmodum posteriores hi duo, quos diximus, confecerunt. qui in hisce uersatur orbis terrę partibus, huic nihil minus quàm de tuendo corpore laborandum est: ea quotidie uitæ pericula occurrunt. Et sane ita constitutum & affectum animo quemq; esse oportet; mortem ut omnino contemnat: nimius quippe metus, & cura corporis, spiritalem & nostrum & aliorum profectum haud mediocriter impedit: quod in se quisque re ipsa experiri & cognoscere facile poterit.

Anno proximo, Franciscus Viera Goam e Maluco ueniens, cum paululum processisset, nauis in Syrtes & scopulos incidit, factoq; naufragio, mari sese commisit imperitus homo natandi: & bis ad ima demersus, ab urinatoribus denique semiuiuus ad litus extrahitur: quo cum ceteri quoque comites fere omnes, aliqua etiã parte commeatus tormentorumq; recepta, se contulissent; nouum eos periculum confestim excepit. cum enim incolæ Mauri a Lusitanis hostiliter dissiderent, magna eorum manus ad eos trucidandos accurrit: sed nostri in locum natura munitum sese receperant, cuius opportunitate, itemq; tormentorum usu, ab hostium incursibus tam diu se defenderunt, quoad nauis alia Malucensis ereptos eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciscus capitis pericula narrat, quæ nostræ Societatis homines in Malucis insulis fere quotidie subeunt: mira etiam de neophytis prædicat, qui eo præcipue anno Christianæ fidei caussa crudeliter oppugnati, magna etiã ex parte uarijs cruciatibus interfecti sunt: cum quidem mulieres ipsæ filiolos partim sinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis instructisq; domibus consulto relictis, per syluas errarent, ne susceptam recens Christianam religionem abiurare aut deserere cogerentur: aliæ uero una cum liberis, in Iesu Christi confessione fideli-

ter

ter persistentes, gladijs impiorum occumberent: multi praeterea ado lescentuli, eiusdem fidei retinendae caussa, ingentia maris spatia traijcerent, ex insula tranantes in insulam. Atque etiam illud, idem Franciscus addebat: quo tempore Maurorũ metu, post naufragium sese munito illo quem diximus, continebant loco, eodem cõtendisse pueros, non plus decimum aut duodecimum agentes annũ; qui noctu natantes, ueriti ne per imprudentiam iaculis peterentur, clamarent: Ne librate, ne librate: Christiani sumus: quorum constantia nostri ad lacrimas usque permoti, & ceterorũ quibus opem ferre non poterant calamitatem miserati, eos in comitatũ suum gratulantes acciperent. Quin petitis, fratres, ut uitam uobis in hisce regionibus ponere liceat, quoniam quidem ipsae mulierculae puerique ad mortem pro Christo obeundam exemplo suo nos prouocant?

Qui e nostris in ora Comorinensi rem Christianam procurant, ijs grauissima impendent pericula tum a Mauris, tum ab alijs ethnicis, quos Badagaas uocant, regiorum uectigalium exactoribus. Est etiam in primis importunum & contumax genus hominũ militarium, qui Naires uulgo dicuntur. Ex ijs quidam iuri dicundo praepositus, cum in templo nostro forum ageret; Andreas Ferdinandus (qui in Romano isto collegio quondam uersatus est) indignitatem rei non ferens, Maurum inde amouere omnino constituit: ad eumque conuersus: an tu facile patiaris (ait) eiusmodi munera in uestris phanis exercere Christianos? respõdit ille: nequaquã. Rursus Andreas: ita ne uero? delubra uestra dęmoni dedicata, nulli functioni quę uobis minus decora uideatur, patere permittitis: nos nostra templa uero Deo ac Domino consecrata per summum scelus profanari ac pollui negligemus? tum acriori etiã spiritu: Apage, inquit, apage te. Atque hac increpatione permotus barbarus in

præsentia excessit ille quidem, sed paulo post, ut erat animo elato ac superbo, doloris huius impatiens, armatorum plus centum coacta manu rediit ut Andream occideret: quasi uero non unus in id facinus foret satis. Andreas autem, cognita re, neophytum comitem suum, ne quid primo illo impetu caperet detrimenti, magna festinatione in templo conclusit: ipse pro foribus, innixus arundine constitit, mortem exspectans. & Mauri quidem arcubus & sclopis instructi cum adessent, hortati se inuicem ad manus Andreæ inferendas, ibidemq; satis diu morati (ex quo diuinam prouidentiam in Andrea tuendo facile intelligas) denique re infecta, nullo plane resistente, discedunt, hominem prorsus intactum atque illæsum relinquunt: ille uero, eiusmodi euentu erectus & in ea sententia confirmatus est, placere Deo, ut ethnicorum illa improba iuris dicundi cõsuetudo e sacris ædibus tolleretur. itaque rem magno conatu aggressus, quod uoluit ea tota regione perfecit. Idẽ cum neophytum, qui a baptismo sese Mauricis ritibus cõtaminare non dubitauerat, in custodiam tradi iussisset: pagani ii apud quos neophytus piaculum illud admiserat, publicis nuntiis ab Andrea petunt ut hominem eximat e custodia, liberumque dimittat. æquũ esse negat Andreas. Illi iterum ac tertio repetunt, mortem insuper minitantes. cum nihilo magis flecteretur, facta manu in hominem ire constituunt. certior fit ea de re Andreas a quibusdam Christianis monentibus ut nescio quo se recipiat: uerum ipse recusat, utrumque locum inquiens hostibus æque esse obnoxium. Tum e Christianis quidam: Visne, ait, pro tua defensione populus ad arma concurrat? Nequaquam, respondit. nauigium uos mihi dumtaxat in fugam, si opus erit, instruite. Hæc uerba dum fiunt, ecce tibi repente magna hostium multitudo superuenit: qui cum Andream

aliquan-

aliquandiu circumstetissent (mirum dictu) eo ne asperioribus quidem uerbis compellato, nedum occiso digreßi sunt.

Pagus est alius Maurorum, qui, cum acre incensumq́ Andreæ studium Christianæ fidei propagandæ ferre non possent, communi consilio cum primum illac ei transire contingeret, ipsum e medio tollere decreuerant. uerum simul atq́ eo peruenit, tanto eos terrore Dominus perculit, ut quasi cum ingenti exercitu in oppidum irrupisset Andreas, ita sese omnes abderent, nec apparere quisquã auderet in publico.

Hæc, ut dixi, atque alia huiusmodi pericula in eo tractu sunt pœne aßidua: ut nostri imminentibus hostibus, loca sæpe mutare, sæpe etiam lintres conscendere, atque in mari pernoctare cogantur. Maurorum est natio, quos Malauares nominant. ij ferme piraticam exercent, Christianis maxime infesti, quod multi iam e Societate nostra senserunt. Petrus Vaes una cum Socio missus Damonem (qui locus ab urbe Goa distat pass. trecenta millia) pœne iam absoluta nauigatione, quinque Malauarium biremes obuias cum uidissent, quam celerrime ad litus appulso nauigio, cum reliqua nauali turba uectoribusq́ descendit: nec tamen ita maturare licitum est, quin Malauares extremum agmen assequuti, uiros aliquot fœminasq́ perimerent. Nostri duo non tam pernicitate corporis, aut robore (triduana præsertim inedia & ualetudine prope confecti) quam singulari quodam Dei beneficio præsentique ope, ex hostium elapsi manibus, imminente iam nocte ignotis inuijsque se itineribus ac saltibus commisere.

Augebant metum hinc indagãtes piratæ, inde incolæ Christianis infensi. cumque totam fere noctem errassent, denique labore ac defatigatione uictus Alfonsus in itinere subsistit, sociumque com-

 pellans:

pellans: Mihi quidem, inquit, harum gentium feritatem (quoniã sic placet Deo) diutius euitare nõ licet. Tu tibi, frater, ipse cõsulito. Interea se dies aperit, armatorũ aduentantium manipulũ aspiciunt: haud dubiã rati sibi cædẽ imminere, ad preces, ut in re tali, confugiũt, ambo sese uictimas offerunt Deo. Sed res cõtra quã putauerãt, cecidit. nam Brachmanes quidã eius regionis in primis opulẽtus, de scensione piratarũ audita, ad nostros cõquirẽdos periculoq; eximendos, eam armatorũ manum ultro dimiserat. ij sublatũ in humeros Alfonsum, pone sequẽte socio, ad Brachmanẽ perduxerunt, qui eos liberalißime exceptos, cibo somnoq; refectos, datis etiã præsidij caussa comitibus, liberos Damonẽ abire permisit. Eximiã huiusce Brachmanis (in tãta pſertim barbaria) humanitatẽ ac beneficentiã Dominus pro sua benignitate cõpenset. Idẽ Alfonsus Damone Goã reuertẽs, ĩ piratas denuo incidit, uerũ euẽtu meliore, quippe a Christianis prælio cõmisso biremi una, celocibus duabus prædones exuti sunt.

Petrus quoque Martines hoc anno Bazainũ ex obediẽtia nauigans, in hosce Malauares incidit: a quibus procul dubio captus esset, nisi egregie instructũ, quo uehebatur actuariũ, medios hostes felici conatu atq; impetu perrupisset: quæ tamẽ res, haud oĩno cessit impune: etenim Nauarchus noster ĩ ipso trãsitu grauiter a pdonib. ictus ẽ.

P. uero Dionysius hoc itẽ anno tendẽs Cocinũ, cũ ex itinere Mangalorẽ attigisset, ubi tum castris positis Lusitani urbẽ obsidebãt Reginæ cuiusdã Christiani nominis inimicę (quã urbẽ deinde captã euerterũt) rogatus ut descẽderet ad militis cõfeßionẽ audiẽdã periculoso uulnere laborãtis, cũ iã esset ĩ litore, barbari nec opinãtes Lusitanos magna ui repẽte adorti, nõnullos etiã qui erãt cũ Dionysio occidũt: ipse ut se ad actuariũ reciperet, nõ minori periculo ĩ mare se proijcit, natãdi peritia nulla, mortiq; pſenti quorumdam ope subtractus est.

In eodem

In eodem exercitu uersabatur cum uno Socio Ioannes Franciscus Stephanonius. is præter quam quod militum confessionibus audiendis, cum res exigeret, operam dabat, sæpe etiam hostium telis caput obijciebat suum: quippe qui, quotiescunque certandum esset, in primis ordinibus imaginem præferens Crucifixi, militibus cohortandis insisteret: circa quē pugnantes cum caderent plures, incolumem semper eum diuina prouidentia præstitit.

Naues Christianorum duæ cum Ormutio (quæ urbs in Arabico est sinu) soluissent, in Malauares inciderunt, quarum altera capta est: altera Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cum Socio uno conscenderat.

Iam uero tres alij e nostris, in ijs Melchior Nunnes, Goa Cocinū uersus profecti, circa mediam nauigationē Malauaribus hisce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onusta, quam de Christianis antea ceperant, onerariam nostram aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac ualidam. Sed nō paruo ipsis ea stetit audacia: uicti quippe fusiq; sunt, multis ipsorū in prælio cæsis: hippagine etiam a nostris recepta. Nimis longum faciam, si cunctas eorum insidias persequar, quas nemo nostrorum hoc anno expertus non est, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salsetanæ insulæ in proximo sunt, in quibus ethnicorum ducēta, Christianorū duo circiter millia numerātur, in ecclesias quinque descripta, quibus in singulis bini e Societate rē Christianā administrāt. Has porro insulas euripus bene longus a cōtinenti disiungit. in euripi littore statio quædā est, ubi a prætereuntibus etiā uiatoribus Salsetani barbari uectigal per summā iniuriā exigunt. eo cū peruenisset unus ex decem ijs, quos in ea diœcesi uersari diximus, paucis neophytis custodiæ caussa comitantibus, ut e Socijs quendam inuiseret,

Maurorum actuariolis permultis, breui temporis spatio circumuentus est. Ac primo quidem sat molli brachio de nostris conqueri incipiunt, quod in transitu ad portorium soluendum appellere negligant: deinde, cum sacerdos mercatorem se negaret esse, nec huiusmodi oneribus obnoxium; irati nauigiola sensim applicant, neophytorum arma nonnulla surripiunt, sacerdotem ipsum iniectis manibus ui conantur abducere: quod ubi minus e sententia cessit, uniuersam denique feritatem ac malitiam expromunt: contis, iaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma se protegentem, neophytis etiam egregie propugnantibus. quorum unus, cum iam eius loci præfectus grauem ictum in caput sacerdotis libraret, aliam nullam cernens defendendi rationem; ex arcu quem habebat adductum, emissa repente sagitta Maurum traijcit: is continuo moribundus in mare delabitur, tum ceteri se recipiunt, sacerdote ex altera parte semiuiuo relicto, parma (cuius munimento seruatus est) locis compluribus perforata. Eo casu cognito uicini Brachmanes in subsidium frequentes accurrunt, & quadam quasi lectica e lignis ac linteis raptim exstructa, exceptum hospitio sacerdotem admirabili & insolita quadam humanitate, quibus possunt medicamentis curant, deinde uehiculo satis commodo impositum, ad ipsius ædem, ut inde Goam transueheretur, deportant: Goam demum delatus ex uulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atque iam antea ille ipse præfectus alios tres e nostris ibidem interceptos domumq; suam abreptos, multis probris, contumelijsq; uexauerat.

Nondum uigesimus agitur dies, cum ibidem Balthasar Gagus est captus. atque is ad urbem Pondam in regni interiora perductus, a Mauris Præfecto regio sistitur. Expostulanti quod uectigal sibi

gal ſibi non ſolueret, & quædã alia quærenti, Balthaſar ſatisfecit egregie. Tum ad Chriſtianos quoſdã iuſſus diuertere, incolumis ad noſtros poſtero die remiſſus eſt: nimirum propterea quod Prorex Indiæ cognita re ſtatim omnes huius inſulę exitus cuſtodijs occupauerat, edicto propoſito nequis omnino Maurus abire permitteretur: multo etiã uehementius acturus atque ſeuerius, ni Gagus tam propere dimiſſus fuiſſet.

In eadẽ Salſetana regione Gagus in latrones cum incidiſſet, ſummo Dei beneficio manus eorũ effugit: quod ſclopus iam in ipſum intentatus, flammã e fomite nõ arripuit. Hoc uero tẽpore ea loca Mauris ethniciſq; alijs graſſatoribus admodũ infeſta nuntiabãtur, magno utique noſtrorũ periculo: quos tamen (ut ſperamus) Dominus pro ſua clementia proteget. Prorex etiam, quo die hæc ſcripſi, militum cohortem ad eos fines tuendos miſerat.

Iam uero de Franciſco Lope noſtro quid dicam fratres? de cuius obitu, e magiſtri Melchioris epiſtola, regionibus illis pro Societate Præpoſiti, ſic accepimus. Idoneã nactus nauẽ, & cum ceteris rebus, tum uero epibatis nautiſq; plus centũ inſtructam, una cũ fratribus, eiuſdẽ Melchioris iuſſu cõſcenderat. iter unius diei prouecti, poſtridie in Malauariũ celoces quindecim incidunt. pugna cõmittitur, quam noſtra nauis, ut erat egregie ornata, ad ueſperam uſque fortiter ſuſtinet. ad extremũ, intentis in prælium Chriſtianis, tormẽtario pulueri caſu quodã ignis admotus adeo uehemens excitauit incendium, ut primo impetu, ſuperiore nauis parte diffracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo uiſo Mauri nauigia propius admouent, partim ut natantes excipiant: partim etiam ut aliquid, ſi poßint, ex onerum reliquijs rapiant. ſæuiebat ignis interea, multiſq; iam partibus comprehenſis, oneraria inſtar fornacis ardebat.

 Vectores

Vectores ac nautę, pro ut ad quemque ignis accesserat, ita se quisque e naui præcipites dare: cum uita seruitutē paciſci. noſtri quattuor, etiamnum in angulo, quo nondum flamma peruaserat, cōtinere ſeſe, & preces ad Dominū fundere, incerti quod potiſſimum optarent exitij genus: quippe, ſi eodem loco perſiſterent, iam iā deflagrandū: ſin mari ſe crederent, uel aquarum ui moriendum ſibi eſſe cernebāt, uel hoſtiū certe iaculis, ni uellent in ipſorū poteſtatem uenire, quos a Societate noſtra præſertim, capitali odio diſſidere non ignorabant. cum diutius deliberaſſent, rem totam denique Dei bonitati committere, ac ceteros imitari conſtituunt. dum igitur in alto iactantur, Franciſcum e tonſura capitis pro ſacerdote cognitū ilico Mauri in celoces accipiunt, certi hominem aut uita priuare, aut a Chriſto disiungere. quærunt ex eo proinde, uelitne, Chriſto deſerto, Mahometem ſectari: ego uero nequaquam, ait egregius Chriſti miles. inſtare illi acrius, cædemque, ni pareat, ſtrictis intentare mucronibus. at ipſe fortioribus etiam oculis, eadem illa reſpondit. qua uiri conſtantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter hominē contrucidant. ille præclaro nobis ueræ uirtutis documento relicto, dæmonis uictor migrauit ad Dominū. Huiuſmodi triumphi ad ſacroſanctæ fidei amplificationem utinam Dei benignitate quam plurimis nobis obtingant.

De reliquis, duo, uel eundem exitum ſortiti, uel inter natandū lanceis confoſſi putantur. id autem ex eo conijcitur, quòd omnium captiuorum indicem, ſeu catalogum accepimus, in quibus unus dū taxat numeratur e noſtris: quocirca duos, ut dixi, mortuos arbitramur. M. Melchior ab eodem loco abeſt propius. is totum euentum clarius fortaſſe cognouerit, Romamq; perſcripſerit.

Reſtat quartus, Antonius Dionyſius nomine. hunc ad terram

enatan-

enatantem prædones cur diutius persequerentur, non fuit: ..., quippe iam in litore ad prædam parati constiterant: a quibus Antonius, quæ gentis est impudentia & immanitas, omnibus etiam interioribus uestimentis exutus, in oppidum quoddam abreptus est. Hunc Mauri adhuc ignari quisnam sit, in uincula catenasq; coniectum ita benigne tractare dicuntur, ut nudus humi cubet stragulo culcitraue nulla, non plus scutellam oryzæ quotidie in cibum accipiat. sed eum Goæ propediem affore sperabamus, quandoquidem in redemptionem est iam curata pecunia.

Nunc quoniam tum ex hisce difficultatibus & incõmodis, tum ex alijs, quæ ad uos e Iapone fortasse perscripta sunt, satis ut arbitror intelligitis, in hasce Indiæ regiones uenire, aliud esse nihil, nisi doloribus mortiq; Christi Domini caussa ultro offerre sese; modum epistolæ faciam, & alia pericula silentio prętermittã, quæ maiorẽ etiã animi uirtutẽ roburque desiderant. Illud uos tantũ rogo, & per commune oĩbus nobis beneficiũ huiusmodi nostræ uocationis obtestor: ut pia quadã abdicatione rerũ omniũ (non omissis interim aut neglectis ijs, quæ uestræ fidei curæque commissa sunt) expetatis ardenter, Deumq; assidue deprecemini, ut liceat uobis ad animas uestras & corpora eidẽ immolanda, in hæc loca contẽdere, utique ad id ipsum in primis accommodata. Quod ut impetrent pauci, nõ parum tamẽ omnes ea petitione profecerint. etenim si Dei thronũ atque præsentiam frequentare, caput uitamq; uestrã pro salute animarũ ei deuouere nõ desieritis; profecto uestra ille studia non modo pro sua bonitate approbabit, sed etiam pro merito cuiusq; remunerabitur. Pręterea, fieri non potest ad mortẽ ut se quispiam comparet, quin idem ab hac uita misera sese diuellat ac separet. Dicam planius: quisquis pro Christi Domini gloria mortem uere & ex animo exoptat, idem

nulli

nullo negotio prauas animi cupiditates coercet, quæ res ad Deum & sancte colendum & facile, ualet plurimum. Itaque sic habetote fratres mihi carißimi: eos impetus animi eaq; desideria, quæ funda mentis huiusmodi nõ nituntur, aßidua precandi exercitatione coniuncta, nequaquã esse huic Indicę legationi atque oneri paria: quippe, quo minus fundata sunt, eo facilius uarijs & quotidianis incom modis labefactata subsidunt paulatim & concidunt. contra, si matura stabiliq; uirtute subnixa fulciantur; ingruentibus laboribus atque periculis non modo non quatiuntur, aut corruunt, sed etiam magis magisq; confirmantur & corroborantur in dies. Quocirca obseruet etiam atque etiam unusquisque se, uideatq; quemadmodũ ambulet: omnibus autem nobis ad sanctam ipsius uoluntatem ac placita rite exequenda, spiritũ Deus ipse, uiresq; suppeditet. Amẽ. Goa 5. Cal. Ianuarij. 1568.

EXCERPTA QVÆDAM E CHRIstohpori Acostæ litteris ad Præpositum Generalem datis 4. Non. Ian. 1569. Malaca, quæ fuit olim aurea Chersonesus.

IN hoc domicilio Malacensi, prēter confeßiones, catecheses, & alia ex instituto nostro munera, pluribus etiam locis conciones habentur: præsertim uero Dominicis diebus ad ethnicos sectæ cuiusdam, (Quintinos appellant) quorum praua dogmata & opiniones ut publice confutarentur, Concilium prouinciale decreuerat, eamq; prouinciam nostris Episcopus demandandã existimauit. Erit, ut speramus, operæ pretium. Quæstiones etiam eę, quas uulgo casus conscientiæ nominant, clericis explicatæ sane opportu-

portune, magnaq; auditorum tum approbatione, tum etiam profectu, qui uel e quotidianis eorum interrogationibus sub explicationẽ perspici peterat.

Sacra ædes nostra ad tectum hoc anno perducta est, non modo capax, sed etiam ualde formosa, uel structuræ genere ipso, uel loco: sita est enim in urbis mediæ summo cliuo, unde ingentia maris terrarumq; spatia cernuntur. In eam ædificationem, & simul ad nos quoque alendos eleemosinæ a pijs hominibus erogantur. Et quoniam hæc domus hospitium est nostrorum omnium, qui ex India, Malucum, Iaponem, & Sinas petunt; exponam ea, quę ad nos uarijs e regionibus nuper a nostris allata sunt: quandoquidem incertum est, ipsorum litteræ sintne hoc anno ad uos peruenturæ. Ac de Malucis insulis primum: e quibus cognitũ est, Amboinenses neophytos (quos Franciscus Xauerius & alij deinde, Christianis præceptis imbuerãt) superioribus annis crudeliter admodum oppressos ac uexatos fuisse a natione Maurorum quos uocant Iaos, in primis fera & immani, & Amboinensibus præsertim uehementer infesta, Christianis permultis occisis, quibusdam etiam a Christo ui metuq; alienatis, toto denique eo tractu (sunt autem insulæ quamplurimæ) per uim occupato. Verum Lusitani ex India illuc ualida classe profecti Iaos inde expulerunt, principes scelerum & auctores affecere supplicio, omnes eas insulas ereptas e misera seruitute, sublatis discordijs bellisq; ciuilibus quibus inter sese ad internecionem usque certabant, ad Lusitaniæ Regis imperium adiunxere: optimo loco & ad excurrendum in primis opportuno, arx cum propugnaculis excitata, impositumq; præsidium. Quæ res nostros etiam hortata est, ut amplificandæ Christianæ religionis caussa ibidem sibi domicilium collocandum putarent. itaque ob eam rem illic nonnulli e Societate nostra

uersantur.

nes in gratia, nec modo clericos, sed etiam laicos, quos ille amantissimus uerbis, & exemplis Christianæ humilitatis, instituit. Pecuniarias multas, nec sæpe imponit, & domum suam exactas deferri non patitur. ualetudinarium est curandis leprosis (quorum magna est in ijs finibus multitudo) ipsius opera & consilio constitutum, nō paruo utique cum corporum, tum etiam animorum bono (multi quippe eà ratione conuertuntur ad Dominum) huic ergo ualetudinario Melchior eiusmodi pecuniam attribuit statim.

Ex Iapone hoc anno litteras nondum accepimus: si fuerint allatæ, mittentur ad uos.

Hæc mihi in præsentia, quæ scriberem occurrebant. Reliquum est ut Malacensem hanc domum atque familiā, sacrosanctis tuis, Pater optime, sacrificijs precibusq; eo diligentius adiuues, quo maius illi periculum impendet. rumor est enim, Acenorū Regem (ij populi sunt insulæ magnæ Taprobanæ, quam hodie Sumatrā uocant) ad obsidionem huius urbis comparare sese, certe perniciosa Malacensibus agitare consilia. Malacæ 4. Non. Decembris 1569.

EX ALOYSII GOVEANI LITTERIS datis Colani, e collegio Saluatoris 18. Calend. Feb. 1569.

Rbs hæc, in qua cōmoramur laborantes in uinea Domini, & in Comorinensem quoque tractū subinde excurrentes, iacet ad montis cuiusdā radices, passuum a mari nouem circiter millia. Salubre cælum, aquę optimæ, annona plurima, gens uero ad pacis æque ac belli munia solers: Christiana sacra multi suscipiunt: qui iam suscepere, tum frequenti sacramentorum usu,

usu, tum etiam animi candore atque munditia, & in ceteros benignitate & officijs, egregium probitatis ac ueræ fidei specimen præbent.

Mauris ethnicisq; oram hanc non exigua interdum classe infestantibus, armati resistunt sane fortiter, præstantq; magnam in catholica fide constantiam.

In neophytis est egregia pietate mulier. ad eam cum ethnici quidam adijssent petentes nescio quid patrio delubro offerendum, id postulatum usque eo mulier tulit indigne, ut scopis arreptis (quod genus iniuriæ apud eos in primis contumeliosum est, atque idcirco a magistratibus etiam seuere admodum uindicatur) ita tenaciter, ut extorqueri non possent, uultu uerbisq; male acceptos abs se reiecerit, quin etiam postridie, qui dies erat sabbati, præcipua fœminarum pietate cultuq; in honorem Mariæ Virginis sacratissimæ concelebrari solitus, cum plebs iam frequens conuenisset in templum; elata uoce mulier eadem, ut cœtus omnis exaudiret: Ego, inquit, in simulacri cultum rogata nescio quid, negaui scilicet. quod si quem posthac in eo genere peccare cognouero, me omnino eius nomen ad Patrem (sic enim sacerdotem nostrum appellant) cum primum affuerit, delaturam esse profiteor: qua denuntiatione compunctæ nonnullæ aliquo eiusmodi obstrictæ piaculo, ad officium sponte rediere.

In extrema ora castellum est insigni quodam ethnicorum delubro clarum in primis ac celebre, Christiani etiam aliquot ibi uersantur. & quoniam ea natio piscatu maxime uitam tolerat, cum duobus iam mensibus inopia piscium grauiter laborarent, duos e nostris, qui tum aderant, rogauere Christiani ut supplicationibus publicis Deum propitiare ne grauarentur. supplicationes habitæ cum apparatu ac cæremonijs: a templo nostro ad crucem usque non longe positam,

ſitam, agmen Chriſtianorum proceßit, magna cum religione, quorundam uero etiam lacrymis. Deinde noſtri ad alium pagum rei Chriſtianæ cauſſa profecti, nuntium accepere, paulo poſt ſupplicationes peractas ingentem repente uim piſcium magna cum neophytorum gratulatione extitiſſe.

In hac ora maritima tres & uiginti ſunt pagi, ſane frequentes: & quidem exceptis quattuor, omnes Christianis templis ornati. Suus autem cuique templo æditu⁹ præeſt, quem patria lingua Canaquapolem uocant, propter noſtrorum hominum penuriam, ex ipſo neophytorum numero lectus a probitate & Chriſtianæ diſciplinæ peritia. Horum eſt, præter templi cuſtodiam, Christianis etiam præceptis plebem imbuere, diſcordias tollere, in templum neophytos conuocare, obſeruare quis deſit, quiue ſe male geſſerit, omnia demum ad Patrem deferre, cum uenerit, ut ipſe deinde pro delicti modo remedium adhibeat. Obſeruantia uero neophytorum in noſtros homines mira, mirum obſequium.

Graues etiam inimicitiæ noſtrorum opera ſuaſuq; multæ depoſitæ, & conſtituta pax non ſolum inter priuatos & conſanguineos et ipſos quoque populos, uerum etiam Regem inter ac Regni proceres aliquot. atque hac ratione imminentia ſæpe ſeditionis tumultuſq; ſublata pericula, tanta cum Christianorum, tum uero ethnicorum approbatione, ut multi principes uiri ſeſe iam nunc defenſores atque adiutores Euangelij præbeant, qui nuper acerrimi Chriſtianæ religionis aduerſarij fuerant. Regis uero ipſius quamquã adhuc ethnici, eximia erga nos humanitas ac beneuolentia cernitur: audit nos perlibenter, templum Chriſtianis ædificauit egregium, quin etiam in eam incubuerat uoluntatem, ut Maurorum phanum, quamquam inuitis ac renitentibus ipſis, euerteret. Sed ne qua turba ac rixa oriretur,

retur, uel ipso nostrorum suasu res in aliud tempus dilata.

Dum hæc pararem scribere, ecce tibi ab Rege Trauancoris nuntius: etiam atque etiam rogans ut Regem ipsum e nostris aliquis adeat: esse quæ ille nobiscum agere uehementer uelit. Delubrum est leucis ab hoc oppido quattuor, quo Rex Trauancoris tum ad gratulationes quasdam ac solennia sese contulerat. eo igitur e nostris nõnulli profecti, benignißime ab eodem excepti sunt: actum de templis Christiano ritu ac religione toto ipsius regno exstruendis: eamq; potestatem Rex patentibus litteris seu diplomate fecit amplißimã: deinde omnibus ijs qui ad Christum accederent, immunitates ac priuilegia multa proposuit: se suaq; nostris liberaliter detulit: eosdem orauit, ut sibi Lusitanorum qui uersantur in India conciliarent amicitiam: tam diu permansuram, quam diu sol exstabit ac luna; professus hostem se hostium nostrorum fore perpetuum. ad ea nostri cum ita respondissent ut Regi gratias agerent, & opportune etiam alia quædam adderent, domum rediere. Quocirca breui, ut speramus, magna cum diuini nominis gloria totum illud regnum ad Ecclesiam catholicam aggregabitur, eritq; necesse, ut Indica omnia nostræ Societatis collegia cultores atque operas in uineam hanc magnam ac spatiosam pro sua quęque parte contribuant. Laudetur etiam atque etiam Dominus: idemq; nobis multum de suo sancto spiritu largiatur. Amen.

EX

EX EMANVELIS TESSERIÆ LITTERIS ad Præpositum Generalem, datis Goa 4. nonas Ianuarij 1569.

Æstate superiore cum e Sinis redirem, Cocini primum, deinde Goæ sum factus certior, auere te, Pater optime, de illarum gentium moribus ac natura cognoscere, deque spe eiusdem per Euangelium adiuuandæ prouinciæ. Quocirca uersatus ibi annos aliquot, deesse nolui quo minus tibi per litteras quid haberem in eo genere compertum quidue sentirem, exponerem. Sinarum regio & patet latißime, & omnium, quæ quidem in hac plaga exploratæ sunt, oppidis & habitatoribus est celeberrima. Incolæ sunt ingenio ualde bono & acuto, præstantiores animi, quàm corporis uiribus, in reipublicæ administratione & ciuili prudentia admodum excellunt: hæc apud eos cura studiumque præcipuum; superstitionibus & idolis minime dediti sunt. unum habent regem: huic uero supra quam credi poßit omnes obediunt: præmiorum ac pœnarum distributio plane admirabilis: atque ut natura sunt perspicaces, animaduerti nonnullis ipsorum sacrosancta fidei nostræ decreta uehementer probari. in urbe Cantone fui aliquoties: aperte profitebantur, si per regem regiosue ministros liceret, se Christiana sacra suscepturos libenter. Atque (ut ego quidem existimo) si quando Christi præconibus aditus in ea loca patuerit, plus apud Sinas breui, quam apud alias nationes uel diuturno labore profecerint: primum ob gentis ipsius naturam atque indòlem egregiam; deinde quòd secura toto regno pax est atque tranquillitas. Quinimmo & in amore & in honore nostros

G habere,

habere, quidam etiam ad meliorem frugem reduci iam cæperant: ijdemq; aiebant, si quibus unquam aduenis in eius regionis interiora penetrare licuerit, eos utique aduenas e Societate nostra futuros. Itaque licet perpetuus ille animarum inimicus opponat omni conatu se se, & re uera negotium hoc difficultate non uacet; tamen ita desperandum non est, ut nonnulli re nondum omnino tentata atque explorata putarunt.

Etenim Franciscus Peres & ego, quo tempore in Sinas cum Regis Lusitaniæ Legato profecti eramus, in mandatis habebamus, ut ne prouinciam ingrederemur, ante regiam legationem absolutã, sed enim tota res acta sic est, ut minime mirum uideri debeat nos deinde introductos non esse. quod si duo Socij aliquam eius linguæ & consuetudinis nacti peritiam, forti magnoq; animo rem aggrediantur ipsi per se (quemadmodum in Meaci urbis ingressu apud Iaponios factũ est) Deo adiuuante fore confido (idq; nobis affirmabant Sinæ) nõ modo ut non arceantur, sed etiã ut studiose intromittantur ab incolis. Vbi Lusitani morantur, domus iam excitatæ cõplures. Christianorum incolarum est numerus sex circiter millium, partim Lusitanorum qui mercaturã exercent, partim etiam Sinarum qui sese paulatim ad Christum adiungunt. ibidẽ duo iam tẽpla uisuntur: Lusitanorum alterum sacerdotibus instructum secularibus; alterum Societatis nostræ: huic ædes coniũctæ sunt Patris Prouincialis iussu ad nostrorum habitationẽ exstructæ, ut simul et rei Christianæ in eo portu dent operam, & integritate uitæ exemploq; illius regni quasi fores pulsarẽ pergant. Eędem ædes opportunum quoque præbent nostris hospitium qui Iaponem petentes ex itinere illuc diuertunt: quorum nonnulli nouem decemue interdũ menses ibi subsistunt; dum uel cursum exspectant, uel aliqua in

usus

usus Iaponicos necessaria comparant. Varijs praeterea ex ethnicorũ regionibus confluunt eodem Christiani, quibus in spiritu laborantibus tempestiue succurritur. Et quoniam alia nulla est in eo emporio religiosa familia, nostri tantis tamq; salutaribus occupationibus distinentur, ut non uideam quibus in locis possit eorum esse commoratio fructuosior: quas ob caussas, ac praesertim introitus obtinendi gratia, sic equidem statuo (nisi si tibi uideatur secus) e re Christiana futurum ut mandes atque praecipias, non modo ut nostri (quoad eius fieri poterit) nequaquam ab incaepto desistant, sed etiam omni conatu insistant sacrosanctum Euangelium penitus in eam prouinciam inferre: siquidem a magno Deo magna speranda sunt. Ipse pro sua clementia, in anima spirituq; tuo semper inhabitet. Ego me precibus tuis ac sacrificijs ualde commendo. Goa 4. Nonas Ianuarias 1569.

E NICOLAI NVNNIS EPISTOLA, e castro Ternate data 4. Idus Febr. 1569.

DE regionibus hisce Maluci, & Amboini, anno superiore plura cognouisse uos arbitror: quibus in regionibus Dei beneficio Christiana res cursum deinceps ita prosperum tenuit, omnes ut hi populi & insulae sacrum Euangelium efflagitent. & sane haec Domini uinea, omnium, quae Societati nostrae com missae sunt, in primis uidetur colenda: fructum enim operae pollicetur uberrimum. Quare in spem uenimus fore propediem, ut impiam Mahometis sectam in hisce partibus diuina bonitas prorsus extinguat ac deleat. quocirca obsecrate fratres carissimi Domi-

num, ut numerum operarioru m augere dignetur.

Commoratio nostra adhuc est maxime in oppidis finibusque Ternatis, Bacti onis, Mauri, & Selebum: nec sane frustra, siquidem hæ nationes (adiuuante conatus nostros & industriam Domino) tum ad sacra salutis æternæ mysteria, omnemque probitatem ualde propensæ, tum etiam in Patres, quibus ad earum conuersionem Dominus utitur instrumentis, bene animatæ cernuntur.

Mauricam diœcesim tuentur hoc tempore Patres duo, frater unus. Tolanam uero Didacus Magalianes obit magna cum utilitate, exemploq́ uirtutis atque constantiæ, quippe qui ualetudine conflictatus aduersa, nunquam tamen idcirco intermittit Christianã rem baptismis, cõfeßionibus, catechesibus, missarum sacrificijs, alijsq́ id genus ministerijs adiuuare.

Ex altera parte Nicolaus insulam tenet Morotai, degitq́ præcipue in oppido celebri Sequita, quem ille ceterosq́ circa populos ijsdem ex instituto nostræ Societatis officijs atque laboribus ad Christianam uitam informare non desinit.

Iam uero in hisce insulis uersatur seorsum Antonius quoque Cõsaluus. is erat hoc tempore in oppido Rau, Christianæ religioni bonisque moribus eo toto agro propagandis intentus, magno utique patientiæ ac uirtutis exemplo, uel ob difficilem eius regionis naturam, uel etiam ob dolorem capitis, quo laborat aßidue, nec tamen idcirco desistit suo munere perquam studiose & alacriter fungi. hanc Mauri terrã magni calores atque æstus mire insalubrem efficiunt: atque his alijsque de caußis, quas iam cognouisse uos arbitror, itinera in primis sunt laboriosa & ualetudini uehementer infesta. Verum enimuero in ijs ipsis incommodis atque difficul-

difficultatibus mirifice consolatur leuatq́ nos Dominus, cum re ipsa euentuq́ demonstrat, sudores nostros operamq́ non frustra consumi. quippe gens hæc nuper adeo rudis ac barbara, ad sacratißimũ Eucharistiæ mysterium (quæ ipsius Dei uirtus ac potestas est) idonea redditur, & mirabili quodam studio ac pietate ultro Sacramentum confeßionis exposcit. in singulis ferme oppidis templa exstruxere, & dominicis festisq́ diebus ad catechismum cuncti conueniunt, quæ res missæ implet uicem sacerdotum inopia.

Iisdem docendi, concionandi, ceterisq́ muneribus non sine magno quidem profectu dat operam in Bactionis regno Ferdinandus Aluares, profanos ac superstitiosos ethnicorum ritus cum Christiana religione ac disciplina commutans. ægrotauit hoc anno grauiter, & solus est. quocirca maximos in ea prouincia subit labores.

Bactionica gens Mauricam superat ingenij bonitate & acumine: quare facilius etiam capit sacrosancta fidei Christianæ mysteria: non obscura uero argumenta dant omnes, prorsus desertę, abiectęque Mahometanæ prauitatis: ac Rex pręsertim, qui una cum popularibus suis acri se incensum studio demonstrat Christianæ fidei propagandæ.

Selebũ terra est admodũ ampla, multas magnasq́ cõtinet insulas, Reges habet cõplures Christianæ religionis ita cupidos, ut nihil ad eorũ cõuersionẽ, præter catechesim baptismumq́ deesse uideatur. Solũ apprime ferax: incolæ corporis totius forma & proceritate conspicui, colore nõ tam atro quam rubido: minus quieti ac pacati nunc quidẽ præ multitudine dominorũ: sed ubi Christianę disciplinæ, ac uero Domino sese addixerint, cõspirabunt oẽs atq; consentiẽt. Reges Christiani facti iam tres: quorũ est omniũ cura pœnes Petrũ Mascareniam, ex quo facile existimare poßitis, quàm uehemẽter nobis

ſubſidio opus ſit. Atque ut clarius etiam id ipſum intelligatis, nonnullas perſtringam nationes, quæ a nobis Euangelium expetunt. In ijs numerantur Papuæ non abſimiles Cafris ſeu Aethiopibus, in multa regna diuiſi: diſtat hinc ampla eorum regio, leucas circiter ſexaginta, ad leucas fere totidem cognita & explorata. Atque ego cum eſſem apud Regem Bactionis, uidi nonnullos ex ijs Regibus, qui ad eum inuiſendum pro amicitia uenerant, ijdemque baptiſmũ petebant: ſed non impetrauere, quòd nemo ſuppeteret ad eos Chriſtianis præceptis erudiendos, & deinceps retinendos in fide.

Eadem ſunt poſtulata Regis quoque Bengaij, quæ terra in meridiem ſpectat. Rex uero Gorentalij, cui regno ex altera parte ſunt oppoſiti Selebes, ſextum iam annum inſtat idem expoſcere, atque etiam nuperrime certos homines idcirco ad Luſitanum Præfectũ legauit. ſed fruſtra, quòd ualde pauci ſumus et longe lateq; diſperſi: miſit quidem Præfectus amicitiæ cauſſa, qui cũ muneribus illum inuiſeret, ſimulq; animauit hominẽ, & hortatus eſt ut Petro Maſcarenia uteretur, qui tum in ora contraria uerſaretur. Regnum uero Gorentalij frequentiſſimum eſt: nec dubium quin ſi Rex Chriſtiana ſuſceperit ſacra, ceteri quoque ſint ſuſcepturi. Huic finitimus eſt Rex qui dicitur Botum. is latius etiam imperat.

Alia multa regna gentesq; conſulto prętereo, ne augeam dolorem ueſtrum, commemorando tot animarum interitu: quos ego uel pro unius tantum ſalute (ſi res exigat) uitam libenter poſituros eſſe non dubito.

E PETRI MASCARENIÆ LITteris, Ternate datis, pridie Non. Martij 1569.

Vando apud Selebes hoc anno uersatus sum; non ab re fore existimaui, si ad uos, quæ sint ibi gesta perscriberem ut cum tantam meßis copiam in tanta operariorum inopia cognoueritis, cuncti Domino supplicetis uti quamplurimos dignetur huc mittere.

Sionis Rex, quod iam audiße uos reor, conuersus ad Christum est, & sacro baptismate initiatus in ora Manadi, quo tempore Didacus Magalianes ibi fuit. ea de caussa intra sexdecim menses totum regnum ab eo defecit, uno dumtaxat oppido excepto, quo ille cum parente fratribusq; confugit, atque inde ad hoc Ternatis Castrum se contulit, opem a Lusitanis implorans. Interea diuina adspirante clementia populares eius ad sanitatem reuersi, Regem in patriam reuocant imperata facturi; celox ad eum deportandum a Lusitanis instruitur; una disceßimus ipso natali die Sancti Bartolemæi: proximo die dominico in ora Manadi sacra missæ peregimus. ibi cognitum est dimidiam tantum regni partem ab Rege stare, ceteros in defectione persistere. Inde ad Sionem urbem appulsi, iactis anchoris, oppidanos de regis aduentu fecimus certiores. ij simul atq; audierunt Lusitanorum naui delatum Regem, quãquã teneret arcem aduersa factio, nihilo minus Principes ad nauem usque accessere sese dedentes, ac Regis pedes multis cum lacrimis osculantes.

Subsliteramus ibi iam triduum, nec hostes ad pactionem addu-

ci poterant. Quocirca Nauarchus, itemq; Consaluus Vrtadius cum sua cohorte descendunt: ad hos armati adiunguntur trecenti ex ijs qui Regi fauebant. Quare perterriti hostes arce deserta in montes recepere sese. September mensis tunc agebatur, iamque aderat dies præfinita Nauarcho, ut se cum reliqua Lusitanorum classe coniungeret. Quocirca solutis anchoris, natali die Mariæ Virginis, ex eo loco peruenimus ad pagum familiarum circiter trecentarum, quibus consobrinus quidam regius imperat. ibi remansimus, celoce abeunte, ego & Rex cum Lusitanis duobus: nec mora: templum excitatum est. in eo Regis patrem, qui ibidem erat, sacro baptismate abluimus, uenerandum senem, ad Christianam fidem ualde propensum, & ingenio in primis mitem ac docilem.

Septembri exeunte, cum neophytos Manadenses inuisere decreuissem, Rex ipse cum multis e suorum numero me prosequi statuit. dum ornantur nauigia, e Sanguim insula honestißimi quique uiri ad me uenerunt rogantes ut irem ad Regem suum Christianis initiandum sacris: cuius rei magnam ipsi quoque uoluntatem ostenderunt, cum signis alijs, tum uero coma extemplo tondenda, quā alunt mulierum more ualde promissam. quorum ego studijs optimis obsequendum ratus, præsertim quòd ea ratione ad insulæ Sanguim totius (quæ sane magna est) cōuersionem aditus patefieret, admodum lætos dimisi pollicitus me ad eos esse uenturum. ij simul ac patriam attigere, nouas ædes nobis excipiendis extruere aggreßi sunt. inde paucis interiectis diebus Regis cognatus, cuiusdam uiri principis filio comite, præclare instructo nauigio uenit ad me deducendum. parata iam erant Regis quoque Sionis octo nauigia. itaque is etiam mibi cum sua cohorte se comitem præbuit.

Festo die sancti Francisci mane profecti, uespere ad Saguim

accesimus:

accesimus: postridie Rex insulæ cum optimatibus ingenti omnium gaudio nobis obuiam prodiere.

Vrbs regia & insulæ totius nobilißima, Calanga appellatur: eo sumus deducti, ac triduo post promulgauimus Euangeliũ: quo peratte̅te audito Rex & Regina primoresq; respondent, meam sibi orationem uehemẽter probari: proinde magnopere uelle se fieri Christianos. Moratus igitur ibi sum quoad fuit necesse ad præcipuam sexus utriusque nobilitatem sacro baptismate expiandam. quo illi suscepto redemptionis humanæ mysterio, dici uix potest quantũ uoluptatis & gaudij non solum animo ceperint, sed etiam publice ostẽderint. Neque tamen inter hasce gratulationes, uel Reges ipsi uel ceteri de salute animarum serio mecum agere & quærere destiterunt: plane ut nostra domus in primis laxa, dies noctesq; auditoribus esset referta.

Decretum est etiam cõmuni consilio, ut ueneranda Crucis trophæa statuerentur: eamq; crucem sua ipsi manu uiri nobiles e ligno pulcherrimo fabricati sunt. o spectaculũ uestris oculis perquam iucundum fratres mihi carißimi, si uidißetis Regum illud par Sionis et Sanguim, Christi Domini Crucem primum sublatã in humeros, deinde proceribus certatim adiuuantibus defixam & erectã nixos genibus cum uniuersa multitudine suppliciter adorantes.

Interea tempus aduenerat Cauripanos neophytos inuisendi: ea res magno sane mœrore Sanguimanos affecit, quos ego ut potui leuaui, pollicitus me reuisurum ipsos in reditu. rogatus ab ijsdem ut ante discessum, areã extruendo templo describerem, pecuniam in id corrogatam præsto futuram in tempore; æquatam & amœnam agri planitiem illis ad mare aßignaui, densis consitam arboribus, quæ arbores intra sex horas uniuersæ (& quidem Principum manibus)

prorsus

prorsus excisa: tantus eos ardor animi, tantum noui templi desiderium ceperat. Quin etiam Rex deuexa iam ætate, cum propter infirmitatem corporis exercere sese ipse cædenda sylua non posset, instabat tamen ac præerat sedulus operi, ceterosq; hortabatur. Regina uero iussit nuntiari, se quoque cum fœminis purgando solo herbisq; uellendis in eius laboris ac meriti partem esse uenturam. Ad extremum cum non liceret mihi apud eos esse diutius, ab Rege ipso & a nobilissimis quibusq; honoris caussa ad nauem deducti conscendimus. Lusitanis duobus, qui mecum erant singula donata mancipia. Regis præterea iussu propinquus ipsius & alius item summo loco natus adolescens actuario nos prosequuti sunt.

Erat adhuc nobiscum Sionis Rex, cuius in regnum simul atq; peruenimus, nauigia comparari imperauit, ut nos in Cauripam comitaretur ipse cum magno Principum numero: itaque regno bellicis copijs præsidijsq; firmato, nauibus quinque profecti Kalen. Nouembris, altero die Manadum attigimus: ibi uersati sumus ad dies decem: interea Batachini (sic enim appellantur hi populi) dame detulerunt hominum esse plus centum millia, qui iam pridem auide baptismum expeterent, simulq; Regem Sionis rogarunt, ut ea de re mecum ageret: sed ego cum cernerem eius oræ neophytos esse permultos, nos autem ita paucos, ut non nisi raro ad eos adire possemus; excusaui me ut potui, prębuiq; spem fore, ut a patribus, qui ad Selebes erant commorandi caussa uenturi, baptizarentur: me uero non aliã ob caussam eo accessisse, nisi ut factos iam Christianos inuiserem.

Inde cursum in Cauripam intendimus, & ex itinere ad oppidũ quoddam Regis Bolonis maxime nobile naues appulimus, ut relictum ibi a Didaco Magaliane adolescentem acciperem, mecumq; perducerem. Rex Bolonis Manadi Regis est filius, Mahometanus ille

nus ille quidem, sed ad Christiana sacra propensus. is aberat eo tempore passuum ferme ducenta millia. Mater autem ipsius ubi cognouit me portum introisse, misit, qui me & cibarijs & humanissimis uerbis exciperet, sed mihi nequaquam eo loco morandum existimaui. Itaque adolescente, quem dicebam, in nauem accepto. Cauripam denique attigimus; magna tum neophytorum tum etiã ethnicorum lætitia, cuius non obscura dedere signa quamdiu ibi mã simus. neque uero parum nos occupatos habuit gentis eius religio ac pietas: ita ut nostrum hospitium celebraretur assidue uel a neophytis, quos in fide confirmabamus, uel ab ethnicis, qui salutaribus rudimentis ac præceptis imbuebantur; quos ego tamen baptizare nolui, quamquã id ipsum efflagitantes, ob eas ipsas caussas, quæ mihi apud Batachinos occurrerant: dixi aliquem e patribus ad eos habitandi caussa uenturum: atque hac spe iniecta digressi inde Sionem ineunte Ianuario mense tenuimus.

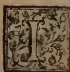
Consaluus Pereria Lusitanicæ classis Præfectus, Regi Sionis receperai se illi aduersum rebelles subsidio esse uenturum. iamq; Ianuarius erat in exitu, nec dum ille aderat. in ea exspectatione comparuere duo nauigia, quibus Rex comite me prodijt obuiam ratus esse de classe Præfecti, sed a Lusitano Mendornela, qui ijs nauigijs uehebatur, cognitum est Lusitanicam classem ui tempestatis in Malucum abreptam. Sane molestus nobis fuit is nuntius. cognita mæroris causa Mendornelas ipse Regi se suosq; milites liberaliter detulit. ac diuino fauente numine ita se prçclare gessit, ut paucis diebus duo ceperit oppida uel ipso loco, uel propugnatoribus & armorum apparatu in primis munita. ea uictoria sedati & cõpressi tumultus: uniuersa insula in sui Regis potestatem redacta: Selebes Lusitanorum uirtute perterriti.

Regis

Regis huiusce fides ac bonitas præter æterna quæ (ut speramus) manent illum in cælis præmia, felicem etiam hunc rerum exitum uidetur in terris esse promerita: usque adeo nos officiose & amanter est prosequutus, quacunque nobis apud Selebes contigit iter facere, nusquam a latere nostro discedens. Itaque in eius gratiam magnus etiam nobis est honos habitus. nec solum in deducendis nobis officio fungebatur, sed etiam fidei Christianæ præconem se præbebat, exponens quam illam sibi frugiferam ac salutarem expertus esset. nobis uero apud eos populos pro sua probitate pioq; animo gratias agebat ingentes: & cum alia, tum illa præcipue prædicabat, se in exsilij sui calamitate benigne a nobis exceptum ac sustentatum; denique in regnum nostro beneficio restitutum esse; quibus ille rebus animos hominum non mediocriter permouebat, nec apud neophytos modo sed etiam apud Lusitanos ipsos magna nostrorum nomen ponebat in gratia.

Pacato igitur (ut dixi) regno, Rege salutato, Ternatem redij: mecumq; regis filium duxi natu maximum, indolis egregiæ, nonum circiter agentem annum: quem ipse mihi tradidit parens educandum apud nos.

EX LITTERIS SEBASTIANI FERdinandi ad Præpositum Generalem Societatis IESV, datis Goa, mense Nouemb. 1569.

Dibus Septembris, cum naues huc e Lusitania peruenissent, litteræ tuæ nobis redditæ sunt, e quibus magna cum animi uoluptate accepimus quæ per nostros homines in

Europa

Europa gerantur a Domino. & quoniam non ignorabam uos item res Indicas libenter solere cognoscere; faciendum mihi existimaui ut huius anni potissimum ad uos acta perscriberem.

Atque ut a nostro Collegio exordiar, sumus hoc tempore octoginta & octo, præter eos qui in alijs neophytorum Ecclesijs tum in hac insula Goa, tum in Ciorano Salsetisq; uersantur. Gymnasia nostra grammatices, plures in classes diuisa, discipulos sexcentos circiter continent. ijs, diligenter curatur ut cum lucubrationibus & exercitationibus litterarijs, studium uirtutis pietatisq; coniungant. itaque singulis mensibus ex præscripto semel omnes: multi etiã sæpius ultro peccata sacerdotibus confitentur, & corpus Domini sumunt qui ad mysterium illud censentur idonei. Statis præterea diebus magna alacritate conueniunt ad Christianæ fidei ac disciplinæ rudimenta publice decantanda. denique in ceteros etiam instituendos & conuertendos ad Dominum, seruitia præsertim & agricolas (quantum eorum tenera fert ætas) incumbunt.

Orphanorum Collegio, quorum est numerus 100 circiter & 20, fratres e nostris duo præpositi sunt: eosq; ad omnem uirtutem ac probitatem informare non desinunt. Aliquot in ijs uisuntur Brachmanum filij, quorum opera & comitatus in prouincijs obeundis, & in conuersione ethnicorum, nostris iam nunc est admodum utilis. Catechumenis, qui quidem sexus uirilis sunt, præest frater unus. fœminæ separatim, ac longius habitant, quarum est cura penes mulierem ex Aethiopia, eius rei ualde peritam: itaque suo munere tam scienter ac sedulo fungitur, ut in ipsius diligentia prudentiaq; nostri magnopere conquiescant. porro datur opera etiam atque etiam, ut omnes ij cęcitatem & errores in quibus uersabantur antea, quam optime recognoscant: idola ritusq; patrios

trios prorſus obliuiſcantur. ubi Chriſtianis præceptis inſtituti, baptizatiq́ ſunt, quo ſibi deinceps uictum honeſtis artibus parent, uarijs opificijs uitæq́ generibus deſtinantur. utique dum laborat inopia, nemo deſeritur. cum Mauris, Iudæis, Ioguibus (ij quaſi religioſi quidam ſunt doctoreſq́ ethnicorum) diuturniore Catechiſmo opus eſt, quippe quorum in animis, mendacia & opiniones prauæ, radices egerunt altiores: quarum ipſas etiam fibras, quoad eius fieri poteſt, noſtri conantur euellere: atque id ipſum induſtriæ ac ſtudij in Chriſtianos etiam conferunt ſacri Inquiſitoris rogatu, ſiqui forte a Catholicæ fidei norma receſſerint.

Concionum fructus idem qui ſolet. teſtatur id populi concurſus, ac pietas: acerbiſſima uero nece Domini prædicanda, magni etiam animorum motus, & lacrimæ. iam Confeſſionis, & Communionis quantus uulgo ſit uſus, celebrioribus præſertim feſtis anni diebus, uel ex eo perſpici poterit, quod Iubileo ex Europa nuper allato, præter alia urbis templa, in hoc tantum noſtro, ad ſacram Euchariſtiæ menſam numerati plus mille ſexcenti conuiuæ ſunt.

In audiendis Confeſſionibus ægrotorum, ijſdemq́ in extremo uitæ certamine confirmandis, ſane quã præclare ponitur opera. namq́ ob id ipſum urbe fere tota noſtri a ſummis, medijs, infimis adhibentur: ac ſi quos reperiunt rei familiaris inopia, uel domeſtica ſolitudine uehementius laborantes; horum non ſolum animas curant quantum in ipſis eſt, uerum etiam corpora. Itaque & ſtipem illis a populo corrogant, & eorum cubicula ac domus ipſimet uerrunt, purgantq́, & alia id genus obeunt miniſteria. quorũ exẽplo ad eadem pietatis officia laici quoque non mediocriter incitantur. Itaque appulſis huc nuper e Luſitania nauibus, cum noſtri ad litus cum cibarijs prodijſſent excipiendis ægrotis (quorum erat numerus amplius

plius

plius trecentorum) iisq; ad ualetudinarium deferendis, & sordibus quas in itinere contraxerant, eluendis; e populo multi eo commoti spectaculo, depositis ilico pallijs, idem facere aggressi sunt. ipsa uero ualetudinaria sæpius adire, & solita humanitatis ac benignitatis officia præstare mos est.

In ijs quæ ad conscientiæ, animiq; candorem pertinent, in rebus præsertim contrahendis, exercendisq; commercijs, nostros consulunt multi. ac nuper quidam minime obscurus uir apud certum hominē non modo septem aureorum millia, de quibus erat controuersia, sed reliquam pecuniam suam deposuit uniuersam, professus palam, si male parta censerentur ea bona, se cuicunque nostri adiudicassent omnia redditurum. præterea non leues tolluntur sępe discordiæ: humanitatis & officij caussa carcer inuisitur, & ex ijs qui damnantur capite, complures ethnici conuertuntur ad Dominum, quorum ille tenebras ut boni quondam latronis, lucis diuinæ radijs eo tempore dissipat. quamobrem nostri huius linguæ periti damnatos ad locum usque patibuli prosequuntur magno utique ipsorum bono, quod superioribus diebus ethnici tres liquido comprobarunt, qui cum alia multa deliquerant, tum Christianum quendam uirum honoratum occiderant. horum duo in ipsis adhuc uinculis Christiana sacra suscepere: tertius obfirmato animo Euangelium respuebat, quippe cuius conuersionem in exitum uitæ Dominus reseruaret. Itaque cum in Salsetanum agrum ad supplicium cum reliquis duobus ducendus esset, ut ibi pœnas homicidij penderent, ubi homicidium perpetrauerant; accersitur unus e patribus, qui adhibito secum interprete fratre quodam, cum multis rationibus ethnico suaderet, ut quoniam periret corpus, ne animam seruare negligeret; respondebat ille sibi non esse tanti. nec tamen idcirco pater ab incępto desistere,

quousque

quousque peruentum ad litus est, ubi damnatis conscendendum erat in nauem, ut in Salsetanas insulas inde traijcerent. Hic ethnicus diuino afflatus numine conuertitur denique, & baptizatur magna cum anteactę uitæ detestatione, ac dolore. his rebus peractis nostri, quòd longius progredi per superiorum mandata non licebat, domum rediere miseris illis ualde mærentibus. Quod ubi Goæ rescitum est, alios e nostris duos P. Visitator confestim submisit eius linguæ gnaros: quorum obediendi studium & alacritatem, Dominus multis incommodis ac difficultatibus compensauit. Siquidem longum iter emensi, caloribus maximis, ad mare perueniunt frustra: nautæ quippe iam soluerant, nec ulla nauis in ea statione supererat. Inde igitur, quamuis defatigati ad quendam piscatorum uicum pergunt sane longinquum. ibi celeriter comparato, & præclare instructo nauigio, turbam quę præcesserat, uix tandē assequuntur. Tum uero noxij præ gaudio lacrimas fundere, ijsq; gratias agere uerbis exquisitissimis. atque ita sub uesperam ad castrum Raciolum descensum est. Eius diei molestissimum æstum, Solisq; uehementiam postridie matutinus imber excepit, isq; densissimus, quo prorsus madidi ad locum supplicij leucas a Raciolo tres peruenerunt. Hic, sontes, criminibus per sacram confessionem expiatis, ab uxore, liberisq; eius, quem occiderant, & a reliqua circumfusa multitudine ueniam nixi genibus petunt: deinde imaginem crucifixi, quam attulerant nostri, plena pietatis oratione complexi, huius miseræ uitæ curriculum absoluerunt, IESVM inuocantes identidē. unus etiam in extremo spiritu conuersus ad populum dixit se id lethi genus multis sceleribus esse promeritum, petere tum ab ipsis, tum ab aliorum pagorum hominibus, qui abessent, ut sibi clementer ignoscerent: se quidem animo æquissimo esse, quoniam ad suum tenderet Deum.

ret Deum. His audiendis non tenuit lacrimas populus: obitum etiam illorum litanijs, ac precibus prosecutus est, magna salutis eorum concepta spe, quòd non dubia in eis contritionis & pœnitentiæ signa perspexerant. Eadem ferme caritatis officia præstant nostri etiã ijs, qui deprauatæ religionis caussa damnantur a sacris Inquisitoribus, nec eos a denuntiata illis capitali sententia usque ad persolutum supplicium deserunt.

Ad hæc, dominicis diebus uespere decem e nostris ad catechismum exercendum in quinque paræciarum huius urbis templa se conferunt, quorum in singula conueniunt præter ceteram turbam pueri ducenti, trecenti, ac prope quadringenti, adeo studiose & alacriter, ut libenti animo discendi caussa lusus pueriles relinquant. excitantur autem præmijs quibusdam, ut crucibus, imaginibus, & huiusmodi, rogantq́ nostros ut reuertantur eo sæpius, nam se nõ solum affuturos in tempore, sed etiam curaturos ut alij accedant. Cum res ita belle procederet, uisum est aliquando has quasi copias communis lætitiæ caussa recensere, & in ædem nostrã cogere. itaq; dimissi aliquot e nostris per urbẽ, conuocatos agmine composito pueros perduxere canentes, & uirentibus ramis ornatos, ut nullus esset urbis uicus qui non Christiani catechismi uocibus personaret: idq́ tanta populi approbatione, ut multi patresfamilias, alijq́ honesti uiri enixe peterent, liceret sibi illud innocentium agmen & comitari, & adiuuare, idq́ a compluribus factitatum. Conuenere autem in templum nostrum pueri interdum ad tria millia: quorum aliqui uixdum e patria lingua quantũ e Christiana doctrina didicerant: quæ res eo pluris facienda est, quòd eorum profectus & eruditio ad plurimorum aliorum cuiusuis generis hominum utilitatem ac salutem redundat.

Hoc eodem instituendi munere funguntur nostri etiam in plateis & compitis: & simul turpis aleæ lusus & improba temere iurandi consuetudo e plebe infima tollitur. Circumeunt etiam agri Goani uicos atque paræcias non paruo fere cum animarum lucro, sed magno labore & corporis uexatione, quòd longo interuallo ea loca inter se disiuncta sunt. In quodam ex ijs pagis fuit Brachmanes adeo pertinax, atque ita in dæmonis potestate, ut cum & nostri sæpe, & alij salutis eius cupidi ab opinionum prauitate ad ueritatem multis rationibus hominem traducere conarentur; ipse contumaciter omnes eluderet, iamq; uulgo pro desperato haberetur. Verum diuinitus factum est, ut cum die dominico par Christianorum in fabrili cuiusdam parietis opere contineret, cæptis interueniret unus e nostris. atque is primum Christianos obiurgare, quòd tali die operam darent præsertim ethnico: deinde, experiendi caussa, culpam eius rei totam in Brachmanem uertere, crimen augere uerbis, nec sane frustra: siquidem terrore quodam repentino perculsus ille respōdit, se suosq; omnino Christianos fore. nec fidem fefellit. cum alijs septemdecim Christianus est factus, mutatus in alterum uirum: nostrosq; iussit sine cura esse. conatus omnes adhibiturum se, ut e popularibus suis nemo non Christiana sacra susciperet. Speramus promissa facturum diuino adspirante numine, quod huiusmodi actionibus deesse non solet.

In æde Sancti Ioannis Baptistæ, passibus ab urbe Goa mille & quingentis, sacro baptismate initiati hoc anno ferme septuaginta, Brachmanes plerique, quorum operam ad aliorum conuersionem speramus magnopere profuturam. alios eiusdem paræciæ uicos tribus circiter passuum millibus a templo distantes, fratres duo circumeunt. horum alteri catechismum die quodam dominico de more

exercenti,

exercenti, casu ethnicus quidam interuenit, quem scilicet Dominus ad sacrosanctę matris Ecclesiæ gremium perducebat, hunc ut uidit frater, ad eum sermone conuerso cępit agere de rebus ad salutem ipsius animæ pertinentibus: quos ille sermones quum respueret, nec diutius audire uelle se ostenderet, paruulus quidam ex ijs qui ad rudimenta Christiana conuenerant, annum agens circiter nonum aut decimum, offert ultro sese, & mirabili quodam spiritus animiq́ ardore succensus, suadere insistit homini, ut Christiana sacra suscipiat, multis rationibus ethnicæ superstitionis mendacia coarguere, denique sublatis in cœlum manibus orare & obtestari, ut æternæ saluti prospiciat: ac frater quidem, ut cum ethnico ageret ipse, correptum brachio puerum bis terue semouit: sed cum pueri pietas nequaquam ferret disiungi se ab eo colloquio, obtrudere ille subinde sese, argumentis pro sua parte pugnare: nec ita multo post Dominus, nimirum paruuli fide innocentiaq́ placatus, ethnicum suæ gratiæ stimulis ita excitare dignatus est, ut commutata uoluntate diceret uelle se fieri Christianum. Itaque confestim a fratre detonsus est: comamq́ pueri qui aderant furca suspensam ingenti gaudio lapidibus petere ac sputis, in simulacra sua Deosq́ patrios sexcenta probra iactare. In eius uici neophytis magna quædam ad res diuinas propensio cernitur: petunt ut sibi liceat suo sumptu templum exstruere, quo nostri ad sacra missæ peragenda se conferant: negari non poterit, quod & iustum est postulatum, & a communi paræcię templo absunt longius. ex ea plebe sexaginta ferme hoc anno baptizati, alijq́ sunt etiam Catechumeni. Castrum est in hac insula mille & quingentis ab urbe passibus: in eo templum uisitur Sancto Iacobo sacrum, uicis alijs compluribus huic paræciæ contributis. & quia loco est opportuno & celebri, Mauri complures Domino

 lucrifiunt:

lucrifiunt: atque ad eam rem non mediocri est adiumento Præfectus ipse præsidij, qui rei Christianæ quam sit studiosus, uel superioribus diebus ostendit actione plane digna litteris. Erat ibi Brachmanes insignis, cuius ita mentis oculos occæcauerat dæmon, nullum ut salutaris lucis radium posset admittere. hunc nostri sæpius aggreßi, denique peruicerunt, ut Christianum fieri uelle se diceret, ita tamen, ut bimestre spatium sumeret ad se præparandum. Interea oppugnat eum uehementius dæmon, eiusq; animum ita refrigerat, ut cum dies adesset, mutato iam pœne consilio rem differre ac tergiuersari inciperet. id ubi uident fratres, fidem promißi exigunt ipsi primum, tum etiam ad Præfectum, cui id ipsum promiserat, Brachmanem adducunt: quum pergeret nihilominus petere ut dies prorogaretur; obsecrat eum Præfectus, ut tandem ex ijs tenebris animum inducat emergere, celeritate opus esse præsertim in tali negotio. cum ille obstinatus in sententia perstaret, eo denique perducta res est, ut Præfectus permotus misericordia, se ad hominis pedes abijceret supplex, eumq; ut sibi consuleret lacrimans precaretur. idem factum etiam a fratribus. quare ethnicus non dubio pudore concepto, manus denique dare coactus est, seq; continuo quod uellent dixit esse facturum. tum uero Præfectus gratulabundus ruit in eius amplexum, eumq; mox pretioso pallio purpureo, & serico pileo exornat, hoc suæ in eum benignitatis initio facto, quo non modo liberalis animi, sed etiam pij ac religiosi egregium specimen præbuit: deinde hominem una cum fratribus ceterisq; qui aderant, domum usque deduxit. nouitate spectaculi obortæ uxori ac domesticis lacrimæ, sed eos ipse Brachmanes obiurgauit, nimirum alio quàm antea spiritu, omnesque reddidit Catechumenos.

In eodem

In eodem tractu alia res accidit memorabilis. Dum ea loca nostri circumeunt, offendunt pro foribus ethnici cuiusdam filiolam baptismi percupidam, eamq; Christianis præceptis imbuere incipiunt. Sentit hoc mater, statimq; furens ad ianuam prouolat, uni e nostris diabolico instinctu alapam primũ impingit acriter, deinde pugnũ faucibus incutit. ubi hæc flocci non facere præ puellæ salute nostros uidet, tum uero uehementius exardescens fustem arripit, ægreq; rabies eius, multitudinis concursu reprimitur. Veruntamen ea fuit fratris in ea iniuria patienter ferenda tranquillitas atque submißio, ut mulier postea placata, cum uniuersa familia se ipsa quoque ad Christum adiunxerit.

Puer quidam tredecim ferme natus annos, fratres eosdem adijt baptismi caussa: interrogatus cuias esset, respondit Maurum, ex pago quodam leucas circiter quinque distante, seq; a parentibus ob id unum clam profugisse, ut ad Christiana sacra contenderet.

Huic Sancti Iacobi castro aliud est & natura loci, & uiatorũ frequentia non absimile. ædes est ibi Sancto Blasio dicata, puerique numerantur ducenti fere, tanta gratulatione aduentantes nostros excipere soliti, ut paucis hisce diebus, cum eos iter ad se habere cognouissent, ijs cuncti uirentibus ramis insignes, & Christianæ doctrinæ rudimenta canentes obuiam longe processerint. baptizati hoc anno sunt a nostris in eo castro ferme triginta.

Ad retinendos autem in fide neophytos, præter catechesim, quæ sedulo exercetur, curatur etiam, ut statis diebus missæ adsint, omnesq; suo tempore peccata rite Confessario detegãt. prçterea ab ethnicorum consuetudine, celebritatibus, atque spectaculis ex decreto prouincialis Concilij prohibentur.

In Ciorano insula Sancti Barptolemæi parœcia est constituta,

cuius Apostoli festo die natali baptizati sunt hoc anno octo circiter, & quadraginta aduenæ e finitimis Maurorum regionibus, nam ipsa insula tota iam Christum Dominum profitetur. Festus autem ille quem dixi dies, anniuersaria celebritate ludicrisq; peragitur, quo facilius & uera pietas neophytorum animis imprimatur, & patrij ritus ex eorum memoria deleantur. Itaque cum sacras omnes & reliquias & imagines eximio quodam studio ac ueneratione prosequuntur, tum uero Confessioni tantum tribuunt, ut cum primum in morbum incidere, quanquam eminus & incommoda tempestate, extemplo patrem confitendi caussa accersant: affirmantq; pro certo, se hoc Sacramentum corporibus suis longe quàm alia humana remedia salutarius experiri. aiunt etiam omnes, idq; constanter, ante Christiana sacra suscepta terrificis dæmonum monstris, alijsq; spectris ualde torqueri se solitos: sed ex quo religionem ueram induerint, ipso nomine IESV, (quod nomen illi magnopere uenerantur) & signo Crucis, quod in omnibus actionibus adhibent, quiduis triste ab se facessere. dicuntq; nonnulli, eius nominis fiducia nullam rem se non aggressuros quamuis arduam atque difficilem. iam quanto studio teneantur ethnicos ad Christum Dominum perducendi, declarat eorum assidua atque importuna efflagitatio, ut liceat sibi ea de caussa cum ethnicis agere: sed quod uolunt non semper a nostris impetrant, scilicet ne studio elati in eo genere quandoque peccent. etenim paucis ante diebus neophyti aliquot cum alium reperissent in Maurorum finibus habitantem non sine periculo susceptæ religionis per eam consuetudinem deserendæ, caritatis ardore succensi, ultro ipsi captum uinctumq; ad ædem nostram magno suo discrimine pertraxerunt.

Brachmanes quidam neophyti sunt, huius insulę primarij, Gāzares.

zares. horum cognatus quòd odio Christianæ religionis sponte exsu latum in Mauros abierat, in eius bonorum possessionem Prorex hos quos dixi Ganzares miserat. Verum illi commodis suis omnibus atque pecunijs præ cognati salute neglectis, hominem hoc anno adierunt, nec ante destitere, quàm ille Dei beneficio cum uxore, liberis, ceteraq; familia in patriam ad Christiana sacra traductus est. Alij duo cum item ad Mauros eo consilio sese contulissent, ut affinem quendam suum ex ijs locis abducerent, atque ad Christi Ecclesiam aggregarent; a barbaris capti & male accepti sunt, quam quam ubi cognitum est eos esse Cioranios, deinde soluti dimißiq; sunt: atque spes est ipsum quoque affinem propediem adfore.

Iam uero a patrijs ritibus ac cæremonijs quàm uehemēter abhorreant, uel illa res indicat: aduenerat nuper ethnicus quidam, ut coccos aliquot emeret (frugis genus id est instar nucum) cuidam e simulacris de more libandos: id ubi sensere nonnulli eius propinqui, ultro ipsimet hominem usque ad fluuium persecuti captum ad nostros ui pertraxere, sic statuentes apud animum suum, pro sceleris atrocitate lenius agi cum illo non posse, quàm ut confestim laqueo suspensus e medio tolleretur. Nec solum eiusmodi, sed etiam cetera flagitia maiorem in modum auersantur. Testis est adolescens quidam claro genere natus, qui superioribus diebus parum pudicæ mulieris consuetudine implicatus cum esset, id ubi affinibus cognitum est; nulla nobilitatis eius habita ratione, & ipsum & fœminam ex insulæ finibus exegere, negantes ferri ullo pacto posse, qui exemplo suo ceteros tantopere offenderent. Alia multa in hanc sententiam dicenda supererant: sed ex hisce de reliquis existimari facile poterit.

In Salsetano agro huic insulæ propinquo templa quinque exci-

tata. quorum primum & antiquissimum est in castro Raciolo, dedicatum Mariæ Virgini ad niues. In eo baptizati sunt hoc anno centum & quadraginta, præter eos quique Goam eiusdem rei gratia uenere, quique hoc tempore catechumeni sunt. porro in illa parœcia Christiani in uniuersum numerantur amplius octingenti. Festo ipso niuium die, P. Prouincialis eo profectus, mane sacra missæ ritu pompaq; solenni peregit, & concionatus est: sub uesperam baptismate loti sunt quadraginta, ingenti gratulatione, magnoq; sacrorum apparatu, sedulo incumbentibus in eam rem Præfecto ipso præsidij, œconomis, atq; consulibus, quorum unum pro eximio Christianæ rei studio ethnici adeo male acerbeq; oderunt, ut eum calumnijs fictisq; criminibus in capitis periculum uocare non dubitauerint. itaque in custodiam est traditus aliquando, & uexatus a magistratibus: uerum in eiusmodi ærumnis tantam ille semper alacritatem atque adeo lætitiam præ se tulit, ut pro sacræ fidei propagatione maiores etiam labores & incommoda sibi ab Deo precari & expetere uideretur. Rursus etiam ab ijsdem Brachmanibus ferro & lapidibus appetitus, præclare secum actum existimauit; uel ob id ipsum, quod benignitate Domini factum est, ut quotquot eum oppugnauerant, immutati deinceps ad Christum sese conuerterint.

In medijs illis finibus oppidum est celebre Margon, & in eo templum sancti Spiritus, quo plus mille Christiani conueniunt, qui Brachmanes Ganzares antea fuerant. gregem hunc quinque tuentur e nostris. qui hoc anno ibi Sacramento Baptismi initiati sunt, ij summam efficiunt 234. hos alij sequentur propediem. Ex eo loco dominicis omnibus festisq; diebus confert se unus e nostris ad sacra missæ facienda in ædem Sancti Michaelis, quæ Margone distat

quinque

quinque circiter millia passuum, Christianosq; numerat octingentos egregia omnes pietate atque constantia, licet fere omnes disiuncti atque dispersi, quidam etiam bene longe a templo inter ethnicos habitent. baptizati sunt ibidem hoc anno 107. augebiturq; neophytorum numerus, cum primum deferbuerit ira dolorq; uulgo conceptus ex disturbatione delubrorum suorum. Et quoniam tanta est gentium immanitas, ut cum primum quis Christianus est factus eum uel propinqui & affines deserant quamuis extrema laborantem inopia; ualetudinarium ibi nostrorum cura constitutum est, quo magna mortalium approbatione & excipiuntur, & curantur ægroti, non modo Christiani uerum etiam ethnici, atque ea ratione multi Christo Domino lucrifiunt.

In eadem Ecclesia cōuersiones quædam hoc anno exstitere notabiles. Ex Maurica terra tres exacta iam ætate homines eo contendere ob id unum ut Christo darēt nomina. ægroti nonnulli Christiana religione in ipso morbo suscepta, contritionem præ se ferentes, e uita migrarunt. Iuuenis annos natus circiter quinque & uiginti, cuius pater, uir in primis honestus, cum uniuersa familia sese Christo Domino addixerat, parentis consilium detestatus, ad Idalcanem Maurorum Regem se contulit, a quo amice exceptus & in honore habitus est: uerumtamen acceptis deinde a patre litteris ita permotus est, ut Christianæ religionis caussa omnia illa commoda sponte relinquere, & leucarum triginta iter emetiri non dubitauerit. liberaliter egit cum utroque Prorex, eorumq; commodis admodum benigne consuluit.

In eodem tractu aliam Ecclesiam cui a sancta Cruce nomē est inditum, Christianorum circiter sexcentorum, nostri procurant. anniuersaria Crucis adorandæ sacra, quæ in diem quartum Non.

Maij

Maij incidunt, cum cetera celebritate hoc anno peracta sunt, tum etiam baptismo capitum 60. qui numerus & pro temporis spatio, (siquidem nuper eo lumen Euangelij illatum est) & pro multitudine ac pertinacia Brachmanum, qui ibidem sunt, nequaquam exiguus est putandus. Baptismo peracto, neophyti omnes agmine ramos arborum praeferentes cum pręcentione tubarum, & uaria symphonia prodiere ad Crucem loco pulcherrimo defigendam, ubi nostrorum opera phanum ethnicorum totius eius regionis opulentissimum euersum antea fuerat: ut qui locus dæmoni colendo tam diu patuisset, idem adorandæ Cruci, dæmonis uictrici consecraretur. Postridie eodem ordine ac ritu aliam statuerunt in uico finitimo, impositam pilæ, qua in summa prius consitum erat amaracum, quam Brachmanes herbam magna superstitione ac cæremonijs pro numine uenerantur: atque ea sane pila adeo commodam præbuit Cruci basim uel natura loci, uel ipsius structuræ forma ac figura, ut eam unam ad rem excitata fuisse uideretur.

Superioribus diebus baptizatus ibidem est puer, cuius conuersionem nostri diuturno labore quæsierant, spe matris etiam ea ratione ad Christum Dominum perducendæ, nobilis fœminæ, & cum primario uiro coniunctæ: sed illa nihilominus obstinata palam profitebatur se parum laborare de filio. quod ubi ille cognouit, quãquam ætate admodum tenera, petijt ut liceret sibi matrem adire, conatibus suis Deum forsitan affuturum. magnum in eo studium atque ardor animi cernebatur: itaque ei negari non potuit, nec sane puerum fefellit opinio. namque ita se in ea actione præclare gessit, ut mulier, marito relicto, filium secuta sit, iamq; animi uere Christiani indicia dederit.

Alia Brachmanis Gãzaris uiri principis filia catechumena est facta:

facta: quam tanto parens amore prosequebatur, ut nemo dubitaret, quin eam omnino imitaturus esset: sed ceteri Brachmanes opposuere illi sese, eumque perpulere, ut cum Præfecto expostularet & quereretur, filiam sibi per uim ablatam fuisse. deducunt igitur hominem centum fere Brachmanes ad Præfectum, certa fiducia fore ut puella uerbis suis calumniam comprobaret. Sed illa ubi eo peruenit, tota re ad arbitrium suum reiecta, & iussa quod sentiret libere expromere, palam respondit, uim sibi nullam prorsus adhibitam fuisse, dolere sibi quod non citius Christum Dominum cognouisset: quare Brachmanes turpiter uicti abiectiq; digressi sunt, ipsa baptismo expiata, & nouo nomine Lucia uocata est: speramus etiã suos aliosq; ipsorum opera permultos idem esse facturos.

Ad eundem pagum accesserat Iogues, hoc est, quasi monachus inter ethnicos, ex eorum genere qui cultu uictuq; horrido sanctimoniam profitentur. ætate uidebatur annorum quinque circiter & uiginti, egregia forma corporis, uultu modesto, minime loquax: in hunc neophyti cum incidissent, pæne captiuum ad nostros adducunt. Interrogatus a Patre, quonam consilio uitam adeo asperam duceret, quemue tot laborum sibi fructum proponeret; respondit se anteactæ uitę peccata expiare, salutiq; prospicere: tum Pater multis rationibus quanto in errore uersaretur ostendit, qui sine conditoris sui cognitione se id assequi posse confideret, suaq; disputatione ita permouit hominem, ut quasi noua quadam oborta luce, responderit, quoniam ita placeret Deo, uelle se fieri Christianum: simulq; uoluntatem suam facto sane admirabili declarauit. uestibus erat indutus laceris & attritis, pendente ex humeris sarcina coniectis in eam quibusdã quasi reliquijs, quas religionis caussa circumferebat: ænea scutella, poculo in cucurbitæ formã excauato utebatur: brachia,

chia & crura ferreis armillis, manuum digitos ac pedum ferreis itē annulis habebat ornatos: fistulam e ceruice suspensam, corniculum uenatorium manu gerebat, quibus aduentum suum in oppida præsignificare erat solitus: nec deerat illi mortis meditandæ materia, passer extinctus non detracta pluma. barba & capillis erat abrasis: exigui tātum circuli spatio comam in summo capitis uertice raram sed promissam & bene comptam consulto reliquerat. aures erant quattuor aut quinque locis perforatæ, lignis quibusdam insertis, tanquam suæ professionis insignibus. Sed ubi cum Patre congressus est, magna & Christianorum & gentilium turba sectante, nouo spiritu instinctus processit in forum, ibique rogo excitato & accenso, omnia illa instrumenta, quibus illum dæmon ornauerat, in fascem colligata coniecit in ignem: Brachmanibus magno suo dolore inspectantibus, & tanta ac tam repentina mutatione stupentibus. nec his contentus Iogues, ubi Christianis rudimentis institui est cæptus, ueniam petijt matris adeundæ, ut eam cum filijs tribus ad Christum ab impietate traduceret. conatui respondit euentus, namque profectus in patriam, quotquot quæsitum ierat, secum ad nostros adduxit. Sunt autem adhuc catechumeni, nam, ut ante diximus, Ioguium catechesis de industria solet esse prolixior, sed baptizabuntur propediem.

In eodem uico quidam erat ab Euāgelio ita alienus, ut latebras quæritaret assidue, ne Dei uerbo aures dare cogeretur: is cum grauissimum in morbum diuinitus incidisset, morte iam imminente interrogatus a nostris uelletne fieri Christianus, & desperato iam corpore animam ab interitu uindicare, uelle respondit, præclare enim, inquit, intelligo, Deum hoc morbo fugæ ac tergiuersationis meæ pœnas a me repetere, atque ita culpam agnoscēs ut baptizaretur efflagitauit

gitauit ilico antequam efflaret animam: atque ubi lotus est, crebris cum Deo colloquijs habitis, peccatorum ueniam implorans, ea ipsa nocte migrauit e corpore. uerum de hac paræcia (ne sim longior) hactenus: quæ Christianis hoc anno aucta est centum septuaginta tribus.

Sanctorum Philippi & Iacobi ecclesia Christianos cõtinet quinquaginta supra octingentos maxima ex parte Brachmanes: eam quoque uineam colunt nostri sane fructuosam, namque hi neophyti spectata probitate studioq; sunt amplificandæ religionis Christianæ, atque ob id ipsum angustias pauperum suis facultatibus leuare non desinunt. Sed ut ethnicis ijs qui bonam frugem pollicentur adiuuandis libenter insistunt; sic ab improborum ac pertinacium consuetudine longe refugiunt. Ad numerum fidelium adscripti hoc anno in eadem ecclesia sunt amplius centum et quinquaginta, præter triginta, & eo plures, qui se ad hoc Collegium ea de caussa contulerant. baptismus ibi inter ceteros habitus est capitum simul octo & septuaginta, in ijs cum alij insignes uiri fuere permulti, tum uero maxime Brachmanes Ganzares tres. Apparantur autem actus hi publici quamamplissime, quo facilius Indi ritus impios ac superstitiones dediscant, quibus certatim operantur hæ gentes externis cæremonijs & gratulationibus, utpote ueræ atque internæ pietatis prorsus expertes: totamq; religionem spectaculorum dumtaxat ac pomparum magnificentia ac specie metiuntur. Ad eum porro, quẽ dixi, baptismum ingens concursus est factus partim incolarum, partim etiam Lusitanorum, qui ad eam ædem religionis caussa peregre aduenerant. In ea turba neophytus repertus est in tanta aliorũ gratulatione solus effuse plorans. res non sine admiratione continuo defertur ad Patrem. is accedit ad hominem: quærit cur in publica

lætitia

lætitia unus ipse lugeat: tum ille: quid ni (inquit) fundá præ gaudio lacrimas, cũ uideam rite coli communẽ omnium Dominũ eo ipso in loco, ubi paucis ante diebus eundem per summam impietatem neglectum & iniuria affectum aspexi toties, cum honores eius numini debiti, saxo cuidam hic posito tribuerẽtur, nomine Manganaio? obstupuit eo responso Pater, præsertim quòd nihil tale ab illo exspectasset: qua ex re perspici potest immensa conditoris ac Domini nostri benignitas, qui charismata sua non ad hominum opinionem atque iudicium, sed alto quodam & arcano consilio diuidit. Erat in eadem paræcia mulier Christiana, cuius filius ab idolorum cultu, et Brachmanum consuetudine diuelli non poterat. itaque pro eius conuersione ut pro sancto quondam Augustino pia mater Monica lacrimans precabatur aßidue: cumq; totum iam quinquennium in eius oppugnanda pertinacia frustra laborasset, graui denique morbo mulier opprimitur. per eam occasionem ad euocandum matris nomine Confessarium filius aduenit. Dies erat niuium miraculo sacer: eo ipso die, mane, sacrificio missæ peracto, ambo profecti sunt: cumq; tali die pater frugem aliquam Virgini matri libare percuperet; cæpit in itinere cum adolescente agere de uenturi seculi ueritate deq; huius uitæ fallacijs, suadere & hortari ut saluti prospiceret matris exemplo, quæ id tam uehementer optaret. quibus ille sermonibus, ut a Christi nomine maiorem in modum abhorrebat, initio minime flecti uisus est, uerumtamen urgente deinceps multis rationibus patre, affuit cæptis eius omnipotentis Domini bonitas, quæ adolescentis animo sancti Spiritus faces admouit sic, ut exutis impedimentis omnibus, quibus implicatus a dæmone tenebatur, Christianum fieri, matriq; obtemperare uelle se dixerit: ad quam ubi peruentum est, tota re a Confessario exposita, mulier tantum lætitiæ percepit ex

ea

ea tam repentina, tamq; felici immutatione filij, ut statim se morbo leuari senserit. præbuit confitenti aures Pater, deinde ceteros Christianos adijt, prosequente officij gratique animi declarandi caussa adolescente catechumeno cum alij cognatis, & eorum quidem ethnicis aliquot, qui ostendunt se quoque propediem id ipsum esse facturos. Dominus noster eos in salutari consilio suscepto retineat. Nunc alia ecclesia ac templum opportuno loco instituitur: namque re ipsa compertum est, ad ethnicorum conuersionem, & neophytorum profectum longe utilissimam esse ædium sacrarum frequētiam, etenim hoc pacto & boni ab improbis commodius dignoscuntur, et uniuersi facilius adiuuantur.

In hac insula Goa nostri ecclesiam quoque Sancti Ioãnis Euangelistæ administrant. ea Christianis constat octingentis: qui ut fere omnes admodum honesto loco sunt nati, & in principibus insulæ numerantur; Christianis actionibus tempus redimere student male positum in idololatria. itaq; egentibus benigne faciunt, præsertim cum annonæ laboratur inopia: quod cum hyeme proxima contigisset, conuentu habito primores oppidi cuiusdam rationem iniere subueniendi pauperibus, idq; fecerunt. ubi uero tempus messis aduenit, aliquot oryzæ candis (certæ mensuræ nomen id est) ex collatione in publicum redegerunt pauperibus diuidendos. quæ laus hominum eo maior est, quòd ijdem ante conuersionem aliud nihil nisi tyrannidem, rapinas, & alia huiusmodi scelera meditari solebant.

In rebus ijs, quæ ad synceritatem fidei pertinent, nullus carni & sanguini relinquitur locus. Senis cuiusdam filius ad Mauros se contulerat, huic parens per litteras aperte denuntiauit, si quid ab se postularet, rediret in patriam Christumq; profiteretur: ita fore non solum ut animam exitio sempiterno subtraheret (quanquam id maxime

xime ſpectari oporteret) ſed etiam ut paternæ inter ipſos neceſſitudinis iura conſtarent: ſin rem diutius diſtuliſſet, ſibi certum eſſe exacta iam ætate, & ad exitum appropinquanti, illo exhæredato patrimonium omne egentibus diſtribuere. qua ipſa denuntiatione alij quoque, nec ſane fruſtra, cognatos ab impietate deterrent. hoc anno in eadem eccleſia ſacro Baptiſmatis fonte renati ſunt octo & triginta plerique nobiles: in ijs tres e Botorum familia, qui apud ethnicos concionatorum exercent munus, magnoq; in honore ſunt. ante huius menſis exitum multos alios neophytorum affinium ſuorum opera ſperabamus ad Chriſti gregem acceſſuros. Paucis ante diebus ad templum illud Baptiſmi cauſſa ſe contulit grandis iam natu, minimeq; contemnendus uir, tanta fide & notitia Dei, ut qui aderant mirarentur: etenim Catholicæ fidei capita exponenti Patri reſpondit ille, ſane ut uidebatur ex animo, ſe cano iam eſſe capite, nec ignorare neminem præter unum Deum ac Dominum noſtrum colendum atque adorandum eſſe: eundemq; ſibi iamdudum hęrere in pectore, ac proinde ſeſe deflere longi iacturam temporis in dæmone per ſummum ſcelus uenerando conſumpti: & ſimul uim lacrimarum profudit contritionis ac pœnitentiæ teſtem, petens ut ſacro baptiſmate lauaretur, quod poſtea factum eſt. Denique ut ad alia tranſcam, noſtris hominibus illius eccleſiæ neophyti pietate in Deum & officio ſatisfaciunt, nec eo quempiam e Mauris accedere patiuntur, quin rem ad noſtros continuo deferant, ut ad eius conuerſionem aggrediantur. Anniuerſaria eius templi ſolennia hoc anno cum ceteris cæremonijs, frequentia populi, & ſacra concione celebrata ſunt; tum etiam baptiſmo candidatorum uiginti, quos alij octodecim paulo poſt ſubſecuti ſunt, ut interim eos taceam, qui ad hoc Goanum Collegium miſſi ſunt: atque etiamnum

ſupereſſe dicuntur ibidem catechumeni quinque & uiginti.

Præter hoſce Baptiſmos in Goanis finibus habitos hoc anno etiã in ipſa urbe Goa in ædibus noſtri Collegij Baptiſmi quattuor generales peracti ſunt non ſine apparatu magnifico, ſymphonia, ſupplicatione publica, concionibusq́ noſtrorum, qui linguam Indicam callent præclare, præſente Prorege, propterea quòd in candidatis erant Brachmanes multi uiri primarij.

Primus concelebratus eſt Epiphaniæ die feſto, quòd hoc libamine gratius nullum infanti IESV fore putauimus. baptizati ſunt octoginta, in ijs Brachmanes medicus in primis huiuſce urbis clarus: huius ultro ſe præbuit ſuſceptorem ipſemet Prorex, uniuerſa Indica nobilitate honoris cauſſa proſequente.

Alter eadem fere pompa in Maium menſem incidit. ingenui abluti octo & quadraginta ſupra ducentos præter multa Luſitanorum mancipia. in eo numero fuere Brachmanes duodecim inſignes uiri cum ſua quiſque familia.

Tertius in tertiam dominicã diem Iunij menſis dilatus eſt Angelo cuſtodi ſacrum. Ea celebritas ceteras tum gratulatione, tum neophytorum numero ac nobilitate ſuperauit: cuius rei non minimam laudem fructumque tulit Luſitanus incola, qui cum in ſuis hortis ethnicos haberet complures uehementer in ſuis ſuperſtitionibus obſtinatos; tantum aberat, ut eos ad Chriſtum allicere conaretur, ut etiam de noſtris hominibus id agentibus quereretur: quod ſcilicet illis moleſtiam exhiberent: uerum is diuinitus deinde factum eſt, ut culpam ſuam agnoſcens, mutata uoluntate noſtros in opere adiuuare ſedulò cœperit, & ex ijs ad fidem traduxerit amplius quinquaginta, qui noſtrorum opera Chriſtianis deinde præceptionibus eruditi, ubi dies Baptiſmi adfuit, ab

ipso Lusitano per mediam urbem ædes nostras agmine composito ducti sunt, ramos manibus præferentes, præcinentibus tubis, ut specimen aliquot Proregi præberet nouarum frugum quas in pomario suo decerpserat. sub uesperam deinde sacro Baptismate initiati sunt in uniuersum ducenti & sexaginta: in ijs Brachmanes Salsetani & Goani honesti homines circiter quinquaginta.

Postremus fuit capitum centum & sexaginta, Octobri mense, post diem undecim millibus Virginum sacrum, idq; summa cum significatione lætitiæ. porro omnibus hisce celebritatibus interfuere Lusitani tres, qui in hac urbe sibi domicilium collocarunt, quorum unum œconomum esse Raciolensis ecclesiæ diximus antea. Atque ego sane uerbis exsequi nequeo, quã cupidi sint tres ij homines animarum salutis: siquidem pro ea tam uehementer laborant, ut ab Deo in terris uideantur esse propositi quasi quoddam exemplar & incitamẽtum multis in hoc genere negligentibus: cum enim ea de caussa calumnijs falsisq; criminibus oppugnentur, interdum etiam trudantur in carcerem; ita libenter hasce uexationes omnes, & incommoda excipiunt, ut præclare appareat, quanto desiderio teneantur patiendi pro Domino. Hac hyeme falso accusati sunt, quòd ethnicum quendã ad Christiana sacra ui compulissent: cumq; generalis Auditor mendacijs oneratus, eos pro potestate coerceri imperasset, unus ex ijs fuga sibi consulere cum posset, prorsus neglexit: quin etiã suadenti Rectori nostro caueret, respondit ille, se pro conuersione ethnicorum non modo non formidare custodiam, sed etiam optare Christi Domini gratia flagris cædi publice, seq; inter ipsa uerbera mirabilem fructum ex uerbis lictoris, præconisue capturum, cum eius supplicij caussam de more pronuntiaret. atque is eodem animi sensu subortis pœne lacrimis, reputans quam paruo studio teneantur

tur homines hominum seruandorum, affirmabat, si cognosceret in Maurorum finibus quamuis longissime positum quempiam ethnicum ad Christiana sacra propensum; neglecturum se non modo rei familiaris iacturam, sed etiam omnia capitis pericula, ut ad eum ab interitu reuocandum illucusq; contenderet. præclaram sane laudem, præsertim quòd multo plures hac tempestate reperias, qui tam sancta studia retardare; quàm qui adiuuare conentur. Et quoniam de horum hominum uirtute iam antea scripsimus, illud unũ adiungam. octauo quoque die Confessionis & Eucharistiæ sacramentis in æde nostra & se muniunt ipsi, & alios multos ad id ipsum incitant. nullus præterea Baptismus est, aut Christianorum celebritas, quin intersint: nec modo neophytis gratulantur, sed etiam in difficultatibus benigne subueniunt. optimam hanc eorum mentem tueatur Dominus.

Qui a nostris hoc anno ad mensem usque Nouembrem baptizati sunt, eorum est summa (Baptismis omnibus computatis) trium millium, & nouem supra ducentos, præter eos quique in priuatis ædibus ægrotantes, quique in custodijs publicis ac triremibus, alibiq; eodem æternæ salutis impertiti mysterio, in codicem relati non sunt. exiguus numerus si superiores annos respicias, sin bellicos tumultus & incommoda reputes, quibus impeditur Euangelium; nequaquam exiguus: uberioris uero messis, hac tempestate sedata, spes est: præsertim acriter incumbente in eam ipsam rẽ pro uirili parte Prorege, qui neophytos officiose complecti ac tueri, & ad ethnicorum conuersionem hortari non desinit: quin etiam ter quaterue complures ipse uestiuit, aureorum mille & quingentorum impensa: cuius pium hoc studium, curamq; amplificandæ Christianæ religionis Dominus augeat.

Hæc mihi in presentia, uenerande Pater, in mentem ueniebant, quæ de progressu Euangelij ad te scriberem. Reliquum est, ut precibus & sacrificijs tuis gratiam nobis uiresq; implores a Domino, quo non solum partas retinere animas, sed alias etiam deinceps lucrari poßimus. Goa mense Nouembri 1569.

EX LITTERIS MARTINI SYLVÆ ad Consaluum Aluarem datis 6. Calend. Decemb. 1569. e Castro Onoris.

Os, ut scis, ex isto portu discesimus ad 18. Cal. Decembris. eo die ad Goanas insulas noctu peruenimus: ibi diē pæne totum morati nauigia præstolātes, quæ Goæ remanserant, simul atq; affuere nonnulla, statim solutis anchoris uespere tenuimus Amediuam. Amediuæ dies quinque posuimus: deinde sacro Missæ peracto cui Prorex cum uniuerso exercitu interfuit, ualida classe nauium 160. ad Onorem delati, castrum offendimus admirabili opere, artificioq; perfectum. Erant in eo præsidio Lasquarini circiter septingenti artis sclopettariæ peritißimi: ij nostrorum signa conspicati, sese ad defensionem toto pectore compararunt: insequenti luce in descensione prælium haud leue commissum est, ita tamen ut nostri superiores exstiterint. Primus e naui se se in litus eiecit Prorex: tum ceteri subsecuti: atque eodem impetu Lusitani audacius ad mœnia usque prouecti sunt, sed egregie repulsi, duobus e suorum numero desideratis, ictis uero circiter 40. quorum aliquot e uulneribus postea mortui sunt: quod incommodum acceptum non esset, si quorum oportuit consilijs monitisque paruissent. id ne rursus accideret, Proregis iussu ductis rite

munitio-

munitionibus castrum oppugnari trifariam cæptum est sic, ut præfectus a certamine uersus ad preces, re desperata ad Proregem accesserit uitam sibi, ac militibus implorans. Facta deditione, armis, & impedimentis relictis, in decußim compositis manibus, cum singulis uestimētis omnes dimißi. Oppugnationem triduo sustinuerāt: tertio die, qui fuit festus Sanctæ Catharinæ, cessere. Nos castrum intrauimus: & in gratiarum actionem custos Franciscanus sacrificauit, ego Proregis iussu concionatus sum. Reficiuntur hoc tempore quæ per oppugnationem diruta sunt. statuitq; Prorex manum militum hic in præsidio relinquere. Regat illum pro sua clementia Dominus. Tu uero curabis ut piorum suffragationibus adiuuetur: id enim ille uehementer exoptat, mihiq; mandauit, ut id suo nomine abs te per litteras peterem.

Fugerat me de euentis meis quibusdam te facere certiorem. Bis pœne defunctus sum: semel ut primum exscensio facta est, dum aliquot militibus animos conor addere, & Crucifixi Domini signum ostento: namq; in eos emissa repente artificiosi ignis olla, huc illuc magno impetu uolitans; cum a periculo sese cuncti proriperent; inter eam trepidationem impulso prolapsoq; mihi obtigit soli, ita tamen, ut ollæ cauda uestem dumtaxat discerpserit, corpus illæsum Domino miserante reliquerit. Iterum ac tertio periculum adij, ex tormentarijs globis, ita præteruolantibus, ut mihi uerticem capitis prope abraderent. Quod ad reliqua attinet; ego, & Sebastianus Consaluus & corpore ualemus, & munera Societatis obimus adhuc Dei beneficio sane feliciter; uersamur autem ferme in ualetudinario cum ægrotis. Nobis ad uoluntatem suam omnino exsequendam Deus robur gratiamque sufficiat. Atque ob id ipsum tu nos Pater precibus tuis & sacrificijs adiuuare ne

desine. Onore. 6. Calend. Decembris. Anno Domini 1569.

EX LITTERIS HIERONYMI Ruizij ad Præpositum Generalem datis Cocini 18. Cal. Februarij 1570.

Voniam ex ijs litteris quas ex Europa in remotas regiones hasce pro uestra humanitate perferendas curatis, magnam animi uoluptatem, lætitiamq́ percipimus; ad rationem officij nostri pertinere sum arbitratus, ut uicißim istuc, quæ hoc anno in Cocinensi Collegio sint gesta perscriberem.

Habentur in hoc Collegio publicæ scholæ Grammatices duæ, ad quas uentitant discipuli ferme ducenti & sexaginta bene morati: ijdemq́ tum in studijs, tum in sacramentorum usu ualde proficiunt. Doctrinæ Christianæ præcepta (quamquam multi admodum tenera ætate sunt) cuncti perdidicere: complures uero etiam catechismum in dialogo missum istinc: eundemq́ ipsi non sine fructu disseminant.

Confeßio & Communio in æde nostra ita frequens est, ut celebrioribus festis, præsertim uero Mariæ Virginis, Corpus Domini sumant fere trecenti, uel quadringenti. Idem accidit etiam cum indulgentiæ promulgantur, quarum neophyti perquam acre desiderium præseferunt: & sane multũ ea ratione proficitur. Primo die dominico aduentus, publice propositum est Iubileũ datũ a summo Pontifice anno 1568. ad pacẽ & felicitatẽ Ecclesiæ Catholicæ exposcendam. Tanta fuit confitentium uis, ut sacerdotibus nostris octo a matutino tempore ad noctem usque nullum quiescendi spatium daretur. itaque in hoc uno templo per eos dies inter e sacrum Eu-

charistiæ

charistiæ conuiuium circiter mille maxima ex parte neophyti. præterea tantum fraudatæ pecuniæ restitutum, tot sublatæ discordiæ, ita multa pie facta sunt, ut hac una de caussa præclare positum a summo Pontifice hoc Iubilei beneficium esse uideatur: quid si cetera eiusmodi spectes, quæ in reliquo Christiano orbe plurima per eandem occasionem gesta fuisse credenda sunt? Ad conciones tantus est populi concursus, ut suggestum ex æde in plateam interdum proferre necesse sit: (ut interim eos taceam qui cetera urbis templa frequentant) idque non sine magno animorum motu lacrimisq́ue, quod scriptum est alias.

Hyemauit hoc anno Cocini Didacus Meneses rei maritimæ pro Lusitaniæ Rege præpositus. classis erat nauium triginta. propugnatores mille numerabantur. ac nobis magnam ea res attulit uoluptatem, quòd in tanta hominum militariũ turba nõ modo quies, uerum etiam Christiana disciplina mirifice constitit: quippe horũ militum qui uersantur in India, mos est Sacrã Confessionem frequenter obire: & cum Ecclesiasticos & religiosos homines magnopere uenerantur, tum uero incipiunt præclarum sibi & honorificum ducere, acceptas ab hominibus iniurias Deo donare liberaliter. Itaque si quando rixæ inter eos uel seditiones existant, nullo negotio comprimuntur. Hyeme exacta, priusquam classis abiret, a concionatoribus nostris cæptum est agi cũ classiarijs de salute animarũ sic, ut ex uniuerso numero, octingenti in æde nostra sese Confessionis sacramẽto expiauerint. quin etiam multi publicis per urbem ac uoluntarijs pœnis admissa luere piacula. Quid plura? pusillam Quadragesimã paucis illis diebus habuimus. idq́ue magna tum fideliũ, tum infideliũ approbatione, cernentium, hosce milites, si quid per hyemem grauius deliquissent, sponte deinde ac libenter supplicia subeuntes. Nec

solum præfecti militesq; (ut diximus) sed etiam turba naualis & ipsi quoque remiges peccata rite confeßi sunt. Atque hac adhibita præparatione cuncti admodum læti in Domino conscendere: & ad huius oræ presidium ex hoc portu profecti Deum habuere sane propitium, siquidem allatum est, Maurorum naues ab ijs captas amplius 40. eosdemq; facta aliquoties exscensione, ethnicorum hostiũ cæsis circiter quinque millibus, non laudem solum, sed opima etiam spolia retulisse.

Redempti sunt hac hyeme aureis quingentis nostrorum opera corrogatis, Lusitani quinque, qui anno superiore, casu nescio quo, in manus Malauarium Maurorum inciderant. ij cum ad Collegium hoc deinde uenissent Deo Domino gratias acturi, lætißimos nobis nuntios attulere, ceteros Christianos qui adhuc redimendi supererant, quanquam multis uexatos incommodis & cruciatibus, firmos nihilominus in Catholica fide persistere. Adolescentulum, qui nostra gymnasia frequentauerat, alligatum ad arborem pedibus manibusq;, conati erant Mauri intentis in eum arcubus & sagittis ad Christum deserendum impellere: quibus ille inter ipsos terrores animo forti, magnoq; responderat, se uita potius priuatum iri, quàm fide: quocirca desperata re Mauri ab incæpto destiterant, ita tamen ut eum deinceps qualibet quamuis leui de caussa calcibus fustibusq; male multarent. Alium tenera admodum ætate puerum pollicitationibus ac minis in fraudem induxerant: id ubi reliqui sensere captiui, consensu omnes adeunt puerum, seq; ad eius pedes abijciunt flentes, ac præsertim uir quidam ex eo numero nobilis: quorum suasu ac monitis puer ita permotus est, ut obortis repente lacrimis, se utique deceptum fuisse responderit, sed moriturum potius quàm a religione Catholica recessurum: atque hanc pietatem suam

com-

comprobauit præclare: nam ultro ipsemet se hostibus obtulit, apert: denuntians sese Christianum esse: quare indignati Mauri uinct i ad arboris truncum sagittis petere primum, deinde etiam iugulare aggreßi, denique desiere, illius obstupefacti constantia. Nec tamen eundem exitum alij Christiani sortiti sunt: quos eximia fortitudine perseuerantes in Christi Domini cõfeßione crudeliter interemptos esse cognouimus. O prędicandam Domini bonitatem, qui miseris hisce temporibus, in media barbaria, dereliquit sibi septem millia, quorum genua non sunt curuata ante Baal.

Venio ad huius anni messem. Octaua Sancti Spiritus feria profecti e nostris aliquot ad Palurtenses neophytos qui passuum hinc tribus circiter millibus oram maritimã incolunt, obuios illos in itinere habuimus, amantißimeq́ accepti sumus hospitio cuiusdam ethnici ætate iam prouecta uiri primarij: ibiq́ de suscepta religione retinenda sermo ad neophytos habitus primum, deinde prolatum regis Cocini diploma, & recitatæ litteræ, quibus priuilegia continentur ab eodem rege proposita ijs qui sese ad Christum adiunxerint. quæ res multis noua, cunctis accidit iucundißima, hospiti nostro præsertim: idemq́ antequã inde discessimus pollicitus est se Christianũ fore cũ suis: & quanquã inimicus homo rem deinde impedire conatus est, speramus tamen illũ promißa facturũ. Post hæc uarijs locis sane quã opportune Catechismus est habitus: accedebat illud etiam, ut a Catechismo nostri sese adhibitis interpretibus in ethnicorum cœtus insererent Euangelium prædicantes, adiuuantibus eos item in opere amicis atque discipulis, qui pro sua parte non desunt auditores ad uerbum Dei conuocare, atque ad Christianæ fidei ueritatem allicere. Itaque die qui fuit Visitationi Mariæ Virginis sacer, primus huius anni Baptismus ad hunc modũ est peractus. Aliquot primum

dieb.us

diebus nostri Catechismo uacarunt: deinde ubi dies adfuit Baptismi, candidati omnes ad Christianum ueterem conuenere, uirum locupletem, & honoratum (qui cum apud eos omnes parentis, tum uero apud nos socij atque adiutoris egregij locum obtinet) Gasparē Aegidium nomine: atque ubi maturum fuit, sub signis omnes agmine prodiere cum tibiarum, tubarumq́ concentu, ramos palmarū tenentes indicium uictorię eius quam Dei beneficio de spiritalibus nequitijs deportauerant. Ad ædem sacram appropinquantibus processit obuiam clerus una cum urbis Præfecto, & Episcopo, & magna ciuitatis parte, actus eiusmodi eximia pietate ac studio concelebrare solitæ. Episcopus e candidatis pauperrimum quemq́ delegit quos partim rite susciperet, partim etiam manibus ipse suis ablueret. a Præfecto etiam nonnulli suscepti sunt, idemq́ se in ceteros ualde humanum atque honorificum præbuit. id ipsum a ceteris principibus factitatum. Baptizati autem sunt eo die (quæ Domini nostri clementia ac benignitas est) uiginti supra ducentos.

Inde rursus nostri in opus exiere: cumq́ festo die sanctorum omnium, pręfectus ad ædes nostras baptizandum perduceret magistrum fabrum naualium regis Lusitaniæ; per eam occasionem conuenere etiam ij, qui recentissimi nostrorum hortatu ad Christum se se conuerterant. Itaque renati sacro Baptismate sunt eo die octoginta non sine solenni cæremonia, & cantibus.

Porro nos ex ea re fructum animi præcipuum capimus, quòd alia nulla nisi æternæ salutis ratio hosce homines ut Christum profiteantur, adducit. Itaque nec uestes in Baptismo nouas, nec aliud omnino a nobis pręter spiritalia exspectant, aut flagitant, nisi forte granum aliquod benedictum e ceruice gestandum: nec uero deinde per inconstantiam ac leuitatē a Christo desciscunt: quinimmo

magno

magno sibi decori esse nomen Christianum existimant, & ceteros ad ueritatem studiose conantur ab impiarum opinionum peruersitate traducere: quo in genere nonnulla perstringam.

Quidam ex hisce neophytis, licet a nonnullis ueteribus Christianis nō modo grauiter offensus esset, uerum etiam oppressus atque uexatus; non tamen idcirco destitit quo minus Christianam rem procuraret egregie. Paucis igitur hisce diebus duos homines ad Deum uerum a dæmonis cultu conuersos ingenti gaudio perduxit ad nos. Puer Naires (hoc enim nomine appellatur certus ordo militarium hominum) ut baptizatus est ipse, ethnicos adiuuare statim aggressus est: triduoq; alium Nairem ad nos adduxit: itemque paulo post Indos alios duos, tresue, tanta cum animi lætitia, ut eadem in nos redundaret.

Mauræ cuidam erat filiolus, quam illa siue quòd ad Christiana sacra propensum cerneret, siue alia nescio qua de caussa, ut erat immanis & fera mulier, captum defodit uiuum ad fauces usque, ingenti superimposito lapide, ut lentiori cruciatu paulatim extingueretur. Verum percommode factum est, ut hiatus existeret quidam, ex quo prætereuntes uiatores puer posset aspicere. Accidit igitur ut illac iter haberent Christiani aliquot: quos ille conspicatus, quanquam adhuc Lusitanicæ linguæ imperitus, e saxo uociferari, & duo illa uerba, Christum exopto, satis aperte pronuntiare: accurrunt illi statim, & amoto lapide puerum extrahunt, atque unus ex ijs ad gubernatorem illum adducit, alius ad nos recta properat flagitans, ut eo mittatur aliquis, puerum uelle fieri Christianum. Itaque mater in custodiam tradita: puer in ædes nostras acceptus, ac deinde baptizatus est.

Regius præfectus, quem in Christiana re adiuuanda nostri ualde stu-

de studiosum experimur, una cum rectore nostro adijt ad Cocini regem, alio quodam in oppido commorantem, ut per eum liceret ibidem templum exstruere neophytis Palurtensibus inquilinis. Annuente rege, continuo præfectus ipse misit qui materiam cæduam ædificandi caussa conueherent: quin etiam domum, quam ibi possidebat, eius rei gratia diruit. In reditu uero ad uicinam insulā rectorem perduxit, ut cum eius insulæ regulo de Christiana religione ageret, qui sane regulus ualde se facilem præbuit, dixitq́ sperare sibi Dei beneficio datum iri, ut non nisi Christianus ex hac uita discederet. Vos eum quæso istic Domino supplices commendate.

Antequam classis ex hac statione discederet, decursus militares, & uaria simulacra præliorum exhibita, primum a classiarijs, tum octauo post die a Lusitanis inquilinis. postremo etiam a neophytis Cocinensibus, a quibus diligenter est cautum, ne quis ethnicus (quod opulenti quidam ostentationis caussa tentauerant) se in ipsorum agmen insereret. Ei decursioni honoris caussa operam dedere, tum ciuitatis Præfectus, tum etiam classis dux, & ceteri principes, ita ut in eo ludicro & aciem struerent, & ordines ipsimet ducerent. Neophyti autem duorum circiter millium numerū implebant, uario telorum genere, magna tamen ex parte sclopis instructi, omnes uero egregio corporis ornatu, & quidem complures (ut sunt pecuniosi, & gloriæ cupidi) ita sumptuoso, ut proxime ad Lusitanos accederent. Aestate ineunte instructis ære suo biremibus quinque, in expeditionem sine ullo stipendio pro Lusitaniæ rege profecti sunt: iamq́ præclari de ipsorum uirtute nuntij afferebantur. Cocini rex adhuc in sua cæcitate persistit. is cum per hyemem in morbum incidisset; non incommoda occasio uisa est urbis Episcopo, itemq́ Rectori nostro conueniendi hominis, eumq́ salutaribus

monitis

monitis adiuuandi. Ad eum igitur ambo profecti, in ipso regiæ uestibulo superstitiones & nefaria sacra permulta reperiunt, quibus barbari pro ipsius incolumitate operabantur: regiam uero ariolis Brachmanibusq; refertam, quibus ille adeo deditus est ut quamuis præclare tum intelligeret, quamobrem illuc Episcopus rectorq; se contulissent, nihil tamen idcirco de sua obstinatione remiserit. Itaque aliud nihil eo itineris labore ab Episcopo & rectore perfectum est, nisi ut officium uterq; præstaret, simul etiam ut cum dynastis quibusdam, qui ad regem socium ac patronum pro amicitia uenerant, agerent de rebus diuinis, & ab iisdem impetrarent ut impune liceret in posterum, in ipsorum ditione Euangelium promulgare.

Reguli duo huic oræ finitimi, iungendæ cum Lusitanis amicitię percupidi, Christianæ doctrinę magistros, adeo enixe petierāt, ut e re communi rector noster esse omnino statueret, duos e nostris eo legari qui eadem opera neophytos etiam illius regionis inuiserēt, quos iam diu adierat nemo. Profecti igitur quemadmodum acce pti sint, cognoscetis ex eorum litteris ad rectorem scriptis in hanc sen tentiam. Excepti sumus ab hisce neophytis magna ipsorum lætitia, & gaudio: nec non ipsi ad quos tendebamus reguli, multis rebus declarauerunt quàm sibi gratus esset noster aduentus. Quorum alter inuentus a nobis est ad sua illa placanda numina circum lapidem molarem festiuo cum digitorum crepitu cursitans, cum se prius in stagno quodam religionis caussa lauisset. Is ea ceremonia peracta, peramanter egit nobiscum, confirmauitq; promissa. Gaspar Aegidius amicus noster, & huiusce comes itineris, ualde hisce hominibus notus est. huic ferme trecenti polliciti sunt, qui primus in templo quod ibi exstruendum est, Baptismus habebitur, in eo Baptismo se nomina Christo daturos.

ros. Verum,ut Malauarica hæc gens fere perfidiæ laborat infamia, pro ipsis magnopere orandus est Dominus, ut quod recepere persolvant.

In ijs qui Cocini regem ægrotum officij caussa inuiserant, rex Porcadæ fuit,quæ regio distat hinc leucas ferme uiginti. Is deinde præfectum huiusce præsidij conuenit, præfectus uero confestim ad se rectorem nostrum accersiuit. Actum est ab utroq; de re Christiana cum rege, qui pro eo quanti Lusitanorum amicitiam facit,prolixe concessit, ut Christianam religionem in ipsius regnum inferre palam ac libere liceat: quin etiam priuilegia neophytis eadem quæ Cocini rex tribuit patenti diplomate: Ut nemini in posterum susceptæ Christiana religio fraudi sit, nec idcirco quicquam omnino uel de re familiari, uel de iure testandi, uel de honore ac dignitate deperdat: ut iurisdictio Ecclesiastica sit pœnes Episcopum: ut templa nostra noxijs non modo Christianis, uerum etiam ethnicis pro asylo sint: denique ut nemo Christianæ fidei nomine in periculum uocetur: & alia eiusmodi.

Ethnicus erat quidam copiosus ac nobilis,quem fratres nostri & alij ipsius amici non semel a nefario dæmonis cultu abducere frustra contenderant. is ipso, ni fallor, S. Iacobi die natali, nostris ea loca obeuntibus, & ex itinere salutantibus hominem, gratulabundus obuiam prodijt, dixitq; sibi ea nocte quiescenti uisam pulcherrima specie mulierem, summaq; oris & corporis dignitate (quam ipsemet pro ea consuetudine, quæ illi cum Christianis est, beatam Virginem nominabat) eamq; ad se in hęc uerba locutam esse: Hac iter habebit cras mane e Sacerdotibus Christianis unus, tu quicquid ille iusserit facito; & quoniam uultis (inquit) me Christianum esse; en pręsto sum cum uniuersa familia: itaque paulo post in hoc nostro col-

ſtro collegio baptizatus eſt.

Quòd nullum adhuc eſſet Cocini domicilium excipiendis alendiſq; catechumenis, nonnulli idcirco a Chriſti profeſſione retardabantur. quamobrem Aegidius noſter ultro id ſibimet oneris depopoſcit, catechumenos præſertim uirilis ſexus gratis alendi apud ſe, dum ædes ad eam rem publicæ comparantur. Aegidij uirtutem imitata uidua quædam honeſta mulier, non modo alendis, uerum etiam inſtituendis fœminis operam, & impenſam benigne pollicita eſt. Nonnullam etiam pecuniæ ſummam ad ipſum pij quidam homines contulere.

Proxima Circuncisionis Chriſti Domini noſtri ſolennia, & anniuerſariam eius diei celebritatem auxit etiam Baptiſmus inſignis capitum 160. quo in Baptiſmo tum Epiſcopus, tum urbis præfectus, qua ſolent pietate, officioq; uerſati ſunt, quo lætiora eſſent anni 1570 ineuntis exordia, quibus exitum ſperamus fore perſimilem. Qui per noſtros hoc anno Cocini ab impietate reuocati, & ſalutari Baptiſmate loti ſunt, ſi extremum hunc Baptiſmum annumeres, quingentorum circiter (quæ Dei benignitas eſt) ſummam efficiunt. Quod reliquum eſt, te Pater optime, & reliquos omnes, qui in iſto ſunt orbe ſocios obſecramus, ut nos Domino commendare ne deſinatis in Chriſtiana cauſſa laborantes, tam remotis in regionibus tamq; inter ſeſe diſiunctis. Cocini, ex Collegio Matris Dei.

18. Kalen. Feb.

1570.

FINIS.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM,

LIBRI QVINQVE.

IApon inſula diſtat ab Luſitania, & quidem periculoſa in primis nauigatione, leucarum millia omnino ſex. Itaque quod in tanto locorũ interuallo frequentibuſq; naufragijs eſt neceſſe, epiſtolæ ſæpenumero intereunt. Inteſtinis præterea ſeditionibus belliſq. pæne aſsiduis ea regio flagrat. quocirca multæ rerum publicarum cõuerſiones, crebriq; regnorum, atque imperiorum ortus atque occaſus, in ijs locis exiſtunt. Quod ego te lector, initio monitum uolui, quo minus mirere, ſicubi uel interruptam hiſtoriæ ſeriem, uel aliquam forte in rerum perſonarumq; uocabulis uarietatem offenderis.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM,

LIBER PRIMVS.

PAVLVS IAPONIVS SOCIETATI IESV pacem & gratiam IESV CHRISTI.

LACITVM est ei qui me de matris utero eduxit meæ, me perditum, & errantem a grege ueluti ouiculam quærere, longißime pósitum non deserere, a tenebris ad lucem, ad uitam ab interitu reuocare. quæ ipsius erga me beneficia tot atq; tanta, quod immensam eiusdem benignitatem clementiamq; testantur; ad pietatis ac religionis officium pertinere sum arbitratus, ut totam conuersionis meæ rationem per epistolam uobis exponerem. Cum in Iapone (quod meum patrium solum est) cæca illa superstitionum caligine mersus iacerem; ad bonziorum cænobium, infestas mihi quorundam metuens manus, tanquam in asylum forte confugeram. Eodem, commercij caussa, Lusitanorum appulsa erat nauis: in quibus Aluarus Vazius mihi iam antea notus, cognita re, primo si una secum uellem decedere, pro amicitia mihi sese liberaliter obtulit: deinde, cum id, ob eius nondum expedita negotia, longius

 esse

esse prospiceret, mihiq; foret in mora periculum; paranti profectionem amico, qui propinquo in portu stationem habebat, me per literas commendauit. Eas ego confestim, intempesta nocte cum pertulissem; ut in re trepida, non cui erant inscriptæ Ferdinando, sed Georgio Aluaro nauiculario, per imprudentiam reddidi. Is me benignißime exceptum abduxit, eo consilio, ut me ad Francisci Xauerij, quicum erat ei magna neceßitudo, familiaritatem adiungeret: cum interea & conciliandæ uoluntatis meæ, & informandi ad religionem animi gratia, multa partim de uiri uita, rebusq; quas gereret, partim etiam de Christianæ disciplinæ institutis quotidie mihi narraret. His ego sermonibus, paulatim non solum cognoscendi hominis, uerum etiam Christianæ studio religionis exarseram. itaque cũ Malacam peruenissemus, sacro fonte iam tum essem ablutus, si per Episcopi Vicarium licuisset, qui cognito rerum mearum statu, ob eam maxime caussam me baptizari prohibuit, quòd post sacra suscepta, ad uxorem ethnicam mihi redeundum negabat. Quocirca infecta re, cum nec Xauerium ibi, ut putaueram, offendissem, & maturus iam reditus esset in patriam; ad Sinarum regionem nauigaui, quæ distat ab Iapone 200 circiter leucarum interuallo (quod iter est sex uel septem dierum) ut inde in Iaponem prima quaque nauigandi facultate traijcerem. A Sinis, cum in conspectum oræ Iaponiæ uenissemus, nec plus 20 leucis a terra abessemus; repente sæuißima teterrimaq; totius quatridui tempestate in eundem ex quo solueramus Sinarum portum reiecti, descendimus. Hic mihi & naufragij metu perterrito, & intimis religionum stimulis agitato, quid agerem incerta ac solicita mente deliberanti, ecce Lusitanus Aluarus Vazius occurrit, is, cuius præcipue beneficio me ex Iapone euasisse narraui. Miratus cur disceßissem Malaca, &

ca, & simul audito maris periculo quo d adieram, suadere institit mihi, secum denuo Malacam reuerterer: ad cuius hortationẽ Laurentij quoque Bottellij auctoritas accessit, hominis honorati, cum diceret non dubitare sese, quin Xauerius Malacæ propediem esset futurus, qui me in Diui Pauli Collegium Goam perduceret, Christiana doctrina diligentius excolendum, & inde reuertenti in patriam mihi aliquem e Societate comitem esset daturus. Placuit consilium. itaque rursus ueni Malacam. ibi in ipso descensu opportune mihi fit obuiam, qui me ex Iapone asportauerat, Georgius Aluarus. is me continuo ad Xauerium deduxit, tunc forte in templo solennia nuptiarum sacra facientem. quis essem, cuius rei caussa uenirem, exposuit. quibus ille auditis, tantam uultu uerbisq; animi lætitiam ostendit, meq;, nactum iam aliquam Lusitanicæ linguæ consuetudinem, ita & tum accepit comiter, & deinceps benigne amiceq; tractauit; & ego uicissim congressu hominis & aspectu usque adeo sum recreatus; ut satis appareret, totam eam itineris mei rationem institutam fuisse diuinitus. Mox ad Collegium Diui Pauli reuersurus, quòd neophyti Christiani in promontorio Comorini erant ei ex itinere inuisendi, me una cum Georgio Aluaro uia breuiore præmisit. Goam tenuimus initio mensis Martij, anno post Virginis partum 1548. Eodem ipse quoque peruenit quarto uel quinto post die: sane celeriter. cuius aduentu gauisus sum uehemẽter, quippe iam ipsius humanitate ac prudentia mirabiliter captus. In Collegio deinde edocti quæcunque ad Baptismum erant necessaria, ego & famulus, quem ex Iapone mecu n adduxeram; mense Maio insequenti, in templo maximo, per manus Episcopi, festo ipso Spiritus sancti die, Baptismi sacra suscepimus. Opifice rerum omnium bene iuuante Deo & Domino IESV Christo redi-

mendæ nostræ salutis caussa crucifixo, totum hoc ad nominis eius gloriam & Catholicæ fidei propagationem felix faustumq́ fore confidimus. Mihi quidem Christianæ ueritas religionis, cum ex recentibus plurimis erga me Dei beneficijs, tum ex intima quadam sensuum meorum ac mentis tranquillitate, patet quotidie clarius. perpaucis etiam diebus, commode & legere, & scribere didici. Diui Matthæi Euangelium mandaui memoriæ. id nunc Iaponicis litteris retinendi caussa describo. Xauerius Iaponicam prouinciam cogitat. me ducet secum. Vobis istic, quo res bene atque e sententia eueniat, pijs apud Deum precationibus pro utroque nostrum diligentius enitendum est: pro me quidem certe; ut sua tot tamq́ præclara in me beneficia ne male patiatur esse posita, mihiq́ roboris tantum animiq́ suppeditet, ut si centies oppetenda mors sit, uitam libens pro ueritate profundam. Ego sum spe optima: & non sine magno meorum popularium fructu, & amplificatione nominis Christiani, constitutum in Iapone Societatis collegium, antequam moriar, me uisurum esse confido. Goa 3. Kal. Decemb. 1548.

COSMVS TVRRIANVS
Societati IESV.

QVando multa mihi per hos dies ac magna de Christo ex domestica Sociorum, qui ex istis regnis huc ueniunt, præsertim uero Francisci Xauerij consuetudine discere datum est, ut communicem uobiscum hanc animi mei lætitiam, Patres in Christo fratresq́, breuibus enarrare constitui, quo pacto Dominus me suam in hanc Societatem uocarit. Antehac, tametsi propenso in religionem fui semper animo, multæ me tamen uariæq́ cu-

piditates

piditates a proposito retardarunt. Anno redempti generis humani 1538. nescio quid ut quærerem, profectus ab Hispali, Cannarias primum seu Fortunatas, tum Diui Dominici, quam appellant, complures præterea alias insulas petij, de quibus, quòd satis iam notæ sunt, me nihil attinet scribere. Vidi etiam continentem, quam nouam Hispaniam uocant, fertilitatis eximiæ: in qua, Dominicanorum & Franciscanorum opera, magnus Christianorum numerus cernitur. ibi quadriennio ferme per summam secularium rerum omnium abundantiam ac satietatem exacto, cum maius quiddam atque solidius, quasi diuinans animus meus appeteret; Kalendis Ianuarijs, anni M. D. XLII. sex nauium classem nactus, Occidentem uersus pergere intendi. cum quinctum iam & quinquagesimum diem in alto, procul ab omni terræ conspectu nauigassemus; ad insulas denique uenimus multas numero, magnitudine perexiguas, loco depressas; quarum incolæ, nudi, pisce tantum atque arborum folijs uictitabant. hic dies octo substitimus. decimo inde die insulam conspeximus amœnissimam, frequentibus ac proceris admodum consitam palmis: sed nos uehemens uenti uis descensu prohibuit. post decem alios, uel duodecim dies insulam tenuimus magnam, sed ab habitatoribus pœne desertam, Vendenaum nomine, cuius ambitus est 200 leucarum. in ea cum quadragesimum circiter diem morati, neminem ex incolis uidissemus; ad extremum barbari nauigio ad nos accedebant, pacis petendæ gratia sanguinem e pectore brachijsq; suo more mittentes. sed nostrarum perterriti strepitu bombardarum, ita repente in fugam uertere sese, nunquam ut postea comparuerint. seminudi incedere, arboribus pro tectis uti dicuntur: pro scalis autem, arundinibus miræ proceritatis & crassitudinis. Inde cum ad

Septentrionem nauigaremus, uento aduersante cursum ad meridiem auertimus, paruamq́ in insulam descendimus, carne & oryza abundãtem. sesquiannum circiter ibi traduximus. incolæ sunt iaculandi peritissimi; uenenatis utuntur sagittis, quas ut inficiant, uirulentas quasdam bestiolas, uiridium instar lacertarum, enutriunt. Hinc, de nostris ad 400 amissis, pœne coacti discedere, contendimus ad Malucum; quo in loco mora ferme biennij facta, quod classi nostræ nouam in Hispaniam reditus non patebat; de sacerdotum aliquot, uirorumq́ nobilium comitum nostrorum sententia, cum Præfecto Lusitanorum qui erat ibidem, transegimus ut nos in hasce Indiæ regiones adduceret. In eo itinere insulam attigimus, quæ dicitur Amboinus. ibi Xauerium reperi: cuius primo congressu in ipsius imitationem sum uehementer incensus, itaque repente eius uestigijs institissem, nisi Episcopum Goæ prius inuisere decreuissem. quocirca meum illi animum aperire in præsentia supersedi. Goam inde peruentum est. ibi me statim ad Episcopum contuli; a quo exceptus liberaliter, & Ecclesiæ cuiusdam administrationi præpositus, in eo munere quinque circiter mensium spatio ita sum uersatus, ut me graues interea fere semper curæ cogitationesque uexarent. quibus defatigato iam animo cum nullam plane requiem inuenirem, ad nostrum hoc Diui Pauli Collegium ueni, meque in P. Nicolai qui tum Collegio Rector præerat, familiaritatem dedi. ab eo cum genus uitæ disciplinamque Societatis domesticam cognouissem; ualde mihi, præsertim auctoritate Xauerij iam ante permoto, res tota placuit: cumq́ me ex instituto Societatis iccirco tantisper a negotijs remouissem, ut, mente quoad possem a sensibus auocata, omnem cogitationem in Dei beneficijs erga me perpendendis, & in exigenda præteritæ uitæ meæ

ratione

ratione defigerem; tertio die postquam rem sum aggressus, ita me repente securum, & ab angoribus liberum uacuumque persensi; ut egomet ipse rei nouitatem mirarer, mihique posthac in Societate omnino uiuendum ac permanendum esse decernerem. Id contigit anno superiore 13. Calen. Aprilis. quo ipso tempore Xauerij quoque magnopere me confirmauit aduentus; cùm salutis meæ caussa consulto missus in hanc urbem a Domino uideretur. unde ille paulo post discedens, ut promontorij Comorini Christianos inuiseret, curam mihi reliquit, pueris domi quos alimus, priuatim quotidie; plebi autem in templo singulis dominicis diebus Christianæ rudimenta doctrinæ, & Diui Matthæi Euangelium explanandi. Intulit etiam sermonem de terra Iaponia, (cuius naturam & incolarum genus e libello quem separatim mittimus cognoscetis) & simul significauit esse sibi in animo, cum e Comorino redierit, in eam insulam proficisci, & me secum ducere. quod ego singularis beneficij loco a Domino accipio; & paratus, quocunque ille uoluerit, sequi, id unum laboro, ne in patrem totius consolationis Deum pro immensa eius in me benignitate ingratus reperiar. itaque Patres & Fratres in Christo mei, in gratijs agendis, quæso, mihi succurrite, tum quòd me in hanc Societatem asciuerit; tum etiam quòd mihi Iaponicam prouinciam destinauerit. Habemus in hoc Collegio adolescentem nomine Paulum cui a Sancta Fide cognomen est inditum, natione Iaponium, multis ornamentis ingenij, memoriæque, sed præcipue DEI uera notitia præditum. Sextus agitur mensis, ex quo Christianus est factus. bis dumtaxat explicatum a me sibi Diui Matthæi Euangelium summa felicitate a primo capite ad extremum usque memoriter hausit. Nostra in Iaponem profectio in proximum Aprilem mensem

mensem paratur. Eam confidimus ualde utilem rei Christianæ futuram: eoq; magis, quòd uetus opinio quasi quoddam oraculum percrebuisse apud Iaponios dicitur, nouam se legem, multo quàm qua hodie utuntur sanctiorem ac meliorem aliquando accepturos. Sacrificijs uestris & precationibus nos admodum commendamus in Domino. Goa 8. *Cal. Aprilis* 1549.

FRANCISCVS XAVERIVS Societati IESV &c.

Vàm lætos atque uberes animarum fructus Indica ferat uinea; & non in Regijs modo præsidijs, uerùm etiam in reliquis oppidis barbarorũ, sanctißima Christi fides quàm feliciter crescat, fusius ad uos scripsi mense Ianuario superiore. Ego ex India uersus Iaponẽ Aprili mense profectus sum, duobus e Societate comitibus (altero sacerdote cui Cosmo nomen est, altero laïco) itemq; Iaponijs neophytis tribus: quos mihi sane uidetur Dominus præcipua quadam benignitate clementiaq; fouisse. namque ut in Diui Pauli Collegio, Goæ, cælesti lauacro expiati sunt; tanta eos diuina bonitas uoluptate gaudioq; perfudit, tantamq; ad suæ in ipsos beneficentiæ cognitionem adduxit, ut præ lætitia spiritali, piaq; dulcedine lacrimas non tenerent. in uirtutibus uero mirabile dictu est quantum profecerint: plane, ut eæ nobis iucundam atque utilem sermonis materiam præbeant. Ad hæc, & legere, & scribere didicerunt, ac distributis in horas precationibus diligenter uacant. Interrogati a me quonam sentirent se genere meditationis, orationisue potißimum affici; paßione Domini recitanda cogitandaq;, dixerunt: itaque huic uni maxime lectioni

commen-

commentationique dant operam. Articulos fidei, Incarnationis Domini, Redemptionisq; generis humani caussas, ceteraq; Christiana mysteria per otium cognouerunt. Percontanti mihi sæpenumero quosnam religionis Christianæ ritus, quæue instituta sibi maxime crederent profutura; duo illa semper, scilicet Confeßionem & Communionem sine controuersia responderunt. addentes insuper, sua quidem sententia neminem omnino fore participem rationis, quin auditis Christianæ disciplinæ decretis assentiatur ac pareat. Vnius uero ex ijs, cui Pauli nomen, à sancta Fide cognomen impositũ est, illam quoque uocem audiui; cum ingemiscens in hæc uerba prorumperet: O miseri Iaponij; qui ea ipsa quæ Deus ad uestrum est fabricatus obsequium, adoratis ut numen. cui ego, quid ita? inquam. tum ille, quòd Solem, ait, uenerantur ac Lunam; quæ res, ijs qui no uere Dominum IESVM Christum, famulantur ac seruiũt: quid enim agunt, inquit, aliud, nisi diei tenebras ac noctis illuminant, ut ea claritate mortales ad magni Dei, et filij eius IESV CHRISTI cultum & gloriam in terris utantur?

Verum ut ad institutam itineris nostri narrationem reuertar, Malacam uenimus pridie Cal. Iunias, anno 1549. ibi Lusitanorum accepimus ex Iapone litteras, in quibus erat scriptum, principem quendam eius terræ uirum uelle fieri Christianum: itaque legari ab eo ad Prætorem Indiæ, qui aliquot e Societate nostra Christianæ religionis interpretes postularet. afferebatur etiam, quodam Iaponis in oppido, mercatores Lusitanos in hospitium iussu reguli diuertisse dæmonum incursibus uehementer infestum, atque ob id habitatoribus destitutum: cum ignaris quid esset Lusitanis uestes detraherentur, famulus etiam nocturno spectro perterritus exclamasset; excitatos eo strepitu, arripuisse arma: deinde famulum cru

cibus undique circundedisse hospitium. incolas uero & regulum mercatoribus aperuisse, domum eam ab dæmone inhabitari: & simul quæsisse quonam ad eum fugandum remedio uterentur: respondisse Lusitanos, nullum aduersus dæmonas Cruce firmius inueniri præsidium: itaque ex eo die Cruces domibus eius oppidi fere singulis collocatas. Nuntiabatur ad hæc, peramplum patere euangelizantibus in Iapone campum; quòd ea gens moribus mansueta sit, ingenio docilis, & acuta: quocirca magnam in spem ueni, si per nostra peccata non steterit quo minus cæptis faueat Deus, ingentē animarum uim ad Ecclesiæ gremium accessuram. His ego rebus cognitis, tametsi ea mihi admodum læta uidebantur, tamen aliquan diu substiti, mecum adhuc de profectione deliberans: sed cum certa constarent mihi iam diuinæ uoluntatis indicia, uideremq́, me, si ab incæpto desisterem, ipsismet Iaponijs ethnicis mult: detestabiliorem futurum, (quamquam perennis ille humani generis aduersarius meum hoc iter summa ope nititur impedire) fidenti animo pergere, & primo statim aduentu Regem ipsum Iaponis adire constitui, eiq́ mandata quæ habemus a Domino, exponere. Et quamuis apud Regiam Academia dicatur esse percelebris; tamen haud dubiam nobis, si ad certamen uentum sit, Deo fauente, uictoriam pollicemur. nec nos litteratorum ueremur sophismata; nec barbarorũ minas, uel dæmonum insidias pertimescimus. quid enim nobis aut ab eorum scientia qui IESVM nesciunt, potest esse periculi; aut ab eorum ui, quibus nihil in nos, nisi quantum Deus ipse permiserit, licet? præsertim cum nulla re alia, nisi diuinæ glorię studio & salutis animarum adducti negotium hoc susceperimus; & Iob a diabolo sacræ litteræ non nisi concedente Domino lædi potuisse testentur. Illa uero nos una aßidue cura solicitat, ne grauius ipsi pro humana

mana fragilitate peccemus; neue Dei auxilio, quod laborantibus ille semper benigne suppeditat, abutamur. quod tamen ne accidat, cum sacrosanctæ matris Ecclesiæ (cuius imperij fines, animabus ad creatoris agnitionem trahendis propagare satagimus) tum nominatim Societatis IESV meritis impetratum iri speramus.

Sane quàm periculosum iter hoc Iaponicum est, partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempestates, quæ paßim hoc mari ita sæuæ excitantur, ut præclare agi cum ijs qui nauigant existimetur; si tribus e nauibus duæ cursum incolumes teneant. Quocirca uenit mihi sæpe in mentem uereri, ne, qui e nostra Societate doctrina sunt præstantiores, si cui eorum in hæc loca mitti contigerit, temerarium esse negotium, Deumq; tentari quodammodo, tam apertis adeundis periculis, putent: qua tamen eos suspicione postmodum libero, quòd spero, Societatis nostræ litteris inhabitantem Domini spiritum præsidere. Illud quidem occurrit mihi sæpenumero, quod aliquando patrem nostrum Ignatium audiui dicentem: omnibus ijs, qui in Societate nostra uersantur, summo studio conatuq; elaborandum esse, ut inanes ab se timores, & cetera cuncta depellant, quæ homini, quo minus totam in uno Deo spem collocet, impedimento esse consueuere. Porro, quemadmodum interest inter eos, quorum ita spes est in Deo reposita, ut rebus tamen affluant necessarijs, & eos qui ob id ipsum ut Christũ imitarentur, & soli Deo confiderent, omnibus sese uitæ præsidijs exuerunt; sic proculdubio multum refert, utrum quis, cum unicum habere se profiteatur in Dei bonitate perfugium, tum in tuto & quasi in umbra se exerceat: an, alia re sibi nulla nisi Dei honore gloriaq; proposita, sese caputq; suum uolens uidensq; in discrimen offerat pæne quotidie: cuiusmodi si quis exstiterit, næ illum ego propediem seculi tædio migrandiq; ad Dominum

desiderio

desiderio affectum iri crediderim: quandoquidem hæc hominum uita quæ dicitur, mors perpetua potius, ac triste quoddam a cælestibus regnis exsilium est.

Iaponij (sicuti a comitibus nostris accepimus) ualde superstitionibus dediti sunt: bonáque eorum pars, monacorum ferme ritu, in cænobijs uiuunt. ij, religionis caussa, neque carnes gustare, neque pisces dicuntur. quocirca nos, eorundem comitum nostrorum monitu, ne barbari in nobis offendantur, aßiduam ibi si res exiget, cogitamus diætam. Affirmant præterea qui inde ueniunt, summam hoc hominum genus apud populum auctoritatem obtinere: quod idcirco adscripsi, ut intelligatis quibuscum res nobis futura sit, & quantopere uestris & Societatis uniuersæ apud Deum suffragationibus egeamus.

Nos, festo ipso D. Ioannis Baptistæ die, Malaca soluemus. nauigationem gubernatores bimestrem circiter pollicentur. cum in Iaponem peruenero, tum ad uos de hominum institutis, moribus, opinionibus copiose perscribam. Interea spem mihi nescio quam afferebat quod de Paulo nostro cognouerã, cænobitas quos dixi Iaponios, huiusmodi quibusdam commentationibus exerceri: Qui cænobio præsidet (is autem eruditione ceteris antecellit) ad cœtum domesticis conuocatis, aliquam in sententiã disserit primum: deinde certos unicuique locos ad cogitandum proponit. uerbi gratia: Cum agit quis animam interclusa iam uoce, si tum diuinitus detur animæ facultas loquendi; quibusnam uerbis ad corpus utatur? uel, quidnam dicat, si quis existat ab inferis? Ad eam uero cogitationem, unius horæ spatium præstituitur. quo expleto, Præfectus ueluti pensum a singulis exigit: quem excogitasse boni quippiam comperit, ornat laudibus; quem secus, obiurgat. ijdem ad populum quintodecimo

quoque

quoque die uerba faciunt sane frequentem; & inter dicendum, grauissimas inferorum pœnas cruciatusq́ depictos in tabula aspiciendos auditoribus proferunt. cuius acerbitate spectaculi usque ad eiulatus & lacrimas, fœminæ præcipue, permouentur. quærenti mihi de Paulo, numquid e concionibus eorum teneret memoria; cuiusdam respondit se meminisse, qui diceret improbum uirum siue mulierem, esse dæmone ipso nequiorem; quòd scelera multa quæ ille per se perpetrare non posit, ut furari, falsum testimonium dicere, aliaq́ id genus; huiusmodi hominibus adiutoribus atque ministris admittat. Disiunctionem nostram Dominus pro infinita sua misericordia coniungere dignetur in cælis: nam in terris quidem ecquando posthac uisuri inter nos simus, incertum est. Malaca 10. Calen. Iulias 1549.

FRANCISCVS XAVERIVS Societati IESV &c.

Iaponem Deo adspirante attigimus Augusto mense, die Assumptioni Mariæ Virginis sacro, cum festo ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali, Malaca sub uesperam soluissemus. Nauiculario usi sumus ethnico, mercatore Sina, qui suam in id operam præfecto Malacæ detulerat. ac primo sane feliciter nauigauimus: sed mox (ut sunt barbarorum ingenia ad leuitatem atque ad inconstantiã prona) profectionis mutare consilium nauicularius cæpit, & in occurrẽtibus passim insulis tempus frustra conterere. Nobis autem in eo itinere cum alia multa, tum illa duo præcipue molestissima contigerunt: alterum, quòd oblata diuinitus tempestate nautæ per nequitiam abuterentur; qua elapsa, ad

oram

oram Sinarum appellere, ibiq; totam hyemem, cursum exspectantes ponere cogebamur: alterum, quòd in eadem naui simulacrum uehebatur dæmonis; cui nautæ, quanquam inuitis nobis & inspectantibus, patrio ritu sacrificabant. ab eodem etiam per sortes de ipsa nauigatione petebant responsa; quæ (ut aiebant credebantque barbari) modo læta, modo tristia reddebantur. Centum a Malaca leucas, Sinas uersus prouecti, quandam ad insulam stetimus: ibiq; aduersus maris illius sæuitiam naualibus instrumentis, aliaq; materia comparata, post multas cæremonias & sacrificia quæsitum est ab idolo, prosperam deinceps fortunam essemus habituri, necne. cum ualde prosperam respondisset, proinde ne moraremur diutius, sustulimus anchoras, uelaq; gratulabundi fecimus omnes: illi, simulacro quod in puppi locatum candelarum luminibus, odoramentisq; ex incenso ligno quodam Aquilano uenerabantur: nos conditore cæli terræq; Deo, & eius filio domino IESV CHRISTO confisi, cuius cultum religionemq; amplificandi studio in ea loca deferebamur. Cum iam essemus in cursu, placuit nautis ab dæmone percontari, utrum nauis qua uehebamur, Malacam esset ex Iapone reditura. cum in Iaponem quidem peruenturam omnino, sortilegi retulissent, uerum ex Iapone Malacam minime reuersuram; tum uero institutæ nauigationis pænitere barbaros cæpit, satiusq; ijs uideri apud Sinas hyemare, & Iaponicam profectionem in alterũ annum differre. Noster autem quis animus, quis tum esset dolor, cogitare uobiscum potestis ipsi, cum de tota itineris nostri ratione consuleretur dæmon. Mox in oram terræ quam Cocincinam uocant, delati; duo, uno eodemq; die (qui fuit Diuæ Mariæ Magdalenæ sacer) uespere, sane quàm aduersa pertulimus. Etenim exasperato uehementius mari, ingentesq; uoluente iam fluctus, cum iactis

anchoris

anchoris agitaremur in salo, apertum in ostium sentinæ unus e comitibus nostris Emanuel Sina forte præteriens decidit. mortuum credidimus: nam & alte ceciderat; & a capite pæne ad umbilicum obrutus aliquantisper in aqua iacuerat. uerumtamen extractus magno cum labore, exanimis licet, grauiterq; caput sauciatus, adhibita curatione, paucis diebus, Deo fauente conualuit. Nondum huius plane curatum erat uulnus: ecce tibi eodem ferme casu, eademq; nauis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in omnium oculis, frustra conantium opitulari, submergitur. Cuius interitum tanti sunt eiulatus ac lacrimæ consequutæ: tanto præterea, quotquot in naui eramus, uitæ in discrimine uersabamur; ut admodum digna miseratione res esset. Barbari ad propitiandum per sacrificia dæmonem uersi, nulla capta quiete, diem noctemq; totã mactandis idolo auibus ferculisq; apponendis operam dederunt, per sortes etiam quæsiere caussam infortunij. responsum est: si is qui prius in sentinam ceciderat Emanuel fato functus fuisset; puellã in mare non fuisse lapsuram. Cernitis ipsi profecto quantum nobis eo responso demon ab suis ministris crearit periculũ: & nobis quid futurum fuerit, nisi furentis rabiem Dominus compressisset. sed me tamen in primis graues illæ in Deum iniuriæ, & barbarorum sacra illa sacrilega permouebant. itaque fusus in preces, Deum rogaui sæpius, ut priusquam fluctibus operiremur, homines ab se ad ipsius imaginem ac similitudinem conditos, tam falsis opinionum erroribus impijsq; superstitionibus liberaret; tetrum quippe spectaculum, & indignum est facinus, Dei uice ab hominibus ad unius DEI laude factis, adorari perpetuum ipsius humani generis inimicum. Cuius de minis atq; terroribus, quibus ille mortales, nactus occasionem, aggreditur, quod multa mihi eo die nocteq; Dei bene-

L ficio

ficio contigit experiri, quamquam ea ſane cognitu utilia ſunt, tamen breuitatis cauſſa cetera prætermittam; unum illud ſummatim attingam: huiuſmodi ipſius petitiones eludi nulla ratione facilius, quàm animi magnitudine quadam ac ſecuritate præſtanda, non illa quidem, quæ proprijs uiribus, ſed quæ unius Dei tutela præſidioq; nitatur. ueniſſe tempus ulciſcendi doloris ſui, crebro mihi ponebat ob oculos. ſed magis tali in re ac tempore nobis timendum eſt, ne fixam in Deo fiduciam, quæ debet eſſe firmiſſima, remittamus, quàm ne ab hoſte (qui nihil ualet niſi Domino permittente) uincamur. Porro, quid nobis in extremo ſpiritu futurum eſt, fratres, cum debilitatis corporis animiq; uiribus grauiori quàm unquam antea tentatione uexabimur; niſi per otium prius ſpem totam in Deo reponere, atque ad eum tempeſtiue confugere didicerimus?

Verum ut ad rem redeam, lenita paulum tempeſtate, uela uentis mærentes dedimus, paucisq; diebus in portum Sinarum quem Cantonium uocant, peruenimns. Ac nautis quidem non dubium fuit, quin hyemandum eſſet ibidem; quamuis nos partim rogando, partim etiam eam iniuriam cum Luſitanis & cum præfecto Malacæ expoſtulaturos minando, fruſtra eos reuocare a propoſito niteremur. Sed neſcio quomodo factum eſt, ut ſtationis mutandæ petendiq; portus Cincei (qui in eadem eſt inſula) ſubito conſilium caperent. Eo cum iam appropinquaremus: nauarchus a quibuſdã præternauigantibus repente fit certior, Cinceum portum a piratis compluribus obſideri. Præſens omnino periculũ imminebat: eratq; uentus Cantonem reuertenti, aduerſus: Iaponem petenti, ſecundus. quocirca ſubita re perculſi nautæ, uolentes, nolentes, curſum in Iaponem dirigere, & nos quo polliciti fuerant (& quidem reliquis portubus inſulæ excluſi) recta Cangoximam, quæ Pauli

noſtri

nostri patria est, inuito dæmone perducere sunt coacti. ibi, cum a Pauli cognatis, tum a reliquis oppidanis amicissime excepti sumus.

Iaponia gens (quantum perspicere hucusque potuimus) ceteras nationes, quæ nuper inuentæ sunt, uirtute ac probitate antecellit omnes. tractabili admodum est ingenio, atque, ut plurimum, a fraudibus abhorrenti: dignitatis uero mirum quam studiosa: sic prorsus, ut eam reliquis rebus omnibus anteponat. rei familiaris inopia patet illa quidem in hac gente latissime: sed ea nulli est dedecori: (quamquam eam alioquin ægerrime ferunt) nec sane minus iccirco qui nobiles sunt, a plebe coluntur: neque uero eorum quisquam, pauperrimus licet, connubio cum plebeijs ulla mercede iungatur: usque adeo existimationem diuitijs præferunt. Magnum sibi inuicem habent honorem. armis plurimum tribuunt, ijsque præcipue delectantur: & simul ac quartum decimum ætatis annum attigerunt, ense ac pugione præcincti plebeij æque atque optimates incedunt. iniuriam nullam, nec uerbum paulo contumeliosius ferunt. In uictu sane sibi temperant: sunt tamen in potu liberiores. usum uitis ignorant: oryza exprimunt uinum. Aleam, lususq; omnino refugiunt, quòd nihil homine indignius putēt, quàm rebus ijs uacare, quæ animum alieni appetentem ac rapacem efficiant. Si quando iurant (quod perraro fit) per Solem iurant. litteras norunt plerique, quo etiam facilius Christianis ritibus imbuuntur. Unica singuli sunt uxore contenti. ad omnem honestatem atque ad humanitatem sunt ualde propensi natura, discendiq; percupidi. sermones qui de Deo habentur (præsertim cum probe, quæ dicuntur, intelligunt) audiunt libentissime. A furtis uero tam auersum nec de Christianis nec de barbaris populum quem-

quam uidere me memini. Veterum quorundam, instar philosophorum, maxima pars opiniones sequuntur. Solem multi: Lunam alij adorant. ut quidq; naturæ maxime consentaneum est, ita facillime assentiuntur; & acquiescunt, si peccati cuiuspiam, ratione probabili conuincuntur. Multo minus impuros, & rectæ rationi magis obtemperantes laicos, quàm sacerdotes, inuenio, qui ipsorum lingua Bonzij appellantur. ij cum reliquis flagitijs, tum præposteræ libidini turpiter adeo dediti sunt, non modo ut id non celent, sed etiam profiteantur palam: & longo iam usu uirorum æque ac mulierum aures callum ad tam nefarij sceleris nomen obduxerint. quod tamen uitium nos uulgo cum reprehendimus, & quam sit graue Deoq; inuisum ostendimus; ceteri sane lętantur, & approbant: Bonzij, ad quos potissimum reprehensio pertinet, tantum abest ut aut erubescant, aut doleant; ut etiam aperte derideant nos, & illudant. Permultos habent in cœnobijs filios optimatum, instituendos litteris: horum ætatis flore abutuntur. De Bonzijs quidam sunt cultu corporis nostris monachis non absimiles: uestibus utuntur cineritij coloris: tertio uel quarto quoque die capillum ac barbam penitus uidentur abradere: horum laxior etiam est disciplina: muliebres (quibus cum uiuunt) eiusdem ordinis habent cœtus: quas, fama consentiens est, prægnantes, partum medicamentis abigere. itaque ob eam rem apud multitudinem admodum audiunt male: nec sane (quantum egomet, ipsorum aliqua ex parte iam cognitis moribus, iudicare possum) iniuria. Hos inter, & alios quos dixi sacrificulos (ij clericorũ ferme utuntur ornatu) minime cõuenit. Duo præcipue in hac terra mihi pæne stuporẽ incutiunt. alterum, quàm grauia quamq; nefanda peccata, quàm nihili fiant. atq; id nimirũ accidit maxime patrum

culpa:

culpa: qui traditam sibi tum a natura, tum aliquam fortasse etiam a maioribus normam recte uiuendi, corruptam ipsi deinceps ac deprauatam posteris reliquerunt: ut ex hoc, obiter illud etiam appareat, quemadmodum in communi uita, naturales igniculi probitatis, pugnantibus cum natura uitijs paulatim penitus extinguuntur: sic in uita perfecta, uirtutum habitus licet iam constitutos, nisi assidua ac diligens cura adhibita sit, remissioribus officijs labefactari sensim, ac destrui. Alterum est, cur hi sacerdotes, cum nec integritate, nec innocentia sint cum secularibus comparandi, tanto nihilo minus apud eos in honore atque existimatione sint. & quamquam in magna omnes prauitate summaq; opinionum peruersitate uersantur, tamen qui sapientia præstare uidentur ceteris, præcipuum dignitatis obtinent locum. horum cum aliquibus congredi mihi sæpenumero contigit: cum uno præsertim, cui tum ob eruditionis famam, & muneris quo fungitur amplitudinem, tum etiam ob ætatem, quæ annorum est 80, cuncti plurimum tribuunt: eumque sua lingua, Ninxit, appellant, quod uocabulum, ueritatis cor, si interpretere, significat. Is inter Bonzios, est ueluti Episcopus. felix utique, si ipsius nomini facta consentiant. Eum ego in sermonibus quos habuit mecum, de immortalitate animorum ualde incertum offendi: quam ille, parum sane sibi constans, modo asserit, modo negat. quàm uereor, ne reliqui sint huic similes litterati. ipse autem dici uix potest, quanta me beneuolentia prosequatur. neque uero ceteri omnes & Bonzij, & laici, non admodum nostra consuetudine delectari uidentur. atque illud mirantur in primis, diuinoq; prorsus affirmant factum esse consilio, ut eam unam ob rem quo de rebus diuinis uerba faceremus, tam remotas in regiones (omnino leucarum sex millium & eo amplius iter

 est)

est) ab ipsa usque Lusitania contenderimus. Mirantur etiam uehementer, cum audiunt, gentibus ijs quæ in IESVM CHRISTVM crediderint, eiusq; præceptis obtemperauerint, certißimum sempiternæ beatitudinis præmium esse propositum.

Ad summam scire uos uolo, quo magis gratulemini Deo Domino, magnam in hac insula paratam esse Christianæ rei bene gerendæ materiem. itaque nos Iaponice si nossemus, dubium mihi nō est, quin multi fierent Christiani. uerumtamen breui (Deo fauente) discemus. quadragesimus dies est, ex quo ad eam rem animum adiecimus: præcepta decalogi Iaponica lingua iā exponimus. Hæc ego fusius ad uos eo perscribo, ut uehementius gaudeatis in Domino, pares omnium uestrum industriæ studijsq; aperiri prouincias: & simul, ut diligentius interea cum reliquas uirtutes, tum præcipue patientiam meditemini: illud uero semper animis uestris memoriæq; fixum inhæreat: gratiorem esse Domino uictimam, plenum Christianæ humilitatis animum, quo se uitamq; suam quis illi studiose deuoueat, quam permulta licet præclara, sine humilitate, facinora. Nec multum aberit fortasse, quin e uobis complures huc intra biennium euocem. proinde estote parati: summißioni uacate: uobis ipsi, ubicunque opus est, resistite fortiter: omnem curam, cogitationem, laborem in uobis penitus cognoscendis insumite. hinc nimirum & fides in Deum, & caritas crescet in proximum: hinc perspicietis quotidie clarius, quam nullum uobis perfugium in uestris uiribus esse debeat constitutum. porro, inani sublata spe, quæ una uera ac solida est in Deo fiducia consequetur. hinc intima illa denique existet humilitas: quam uos, terrarum ubicunque fueritis, sed præcipue si in hæc loca mittemini, magis etiam quàm fortasse putatis, necessariam uobis intelligetis. Quocirca uos rogo, ut omni prorsus

ni prorsus humana spe, uel carnis prudentia, atque elatione deposita, omnibus uestris in actionibus uno Deo nitamini. hoc tam firmo præsidio si muniti fueritis, tum nec quod ad corpus, nec quod ad spiritum attinet, res erit ulla tanta tamq; difficilis, quam uos meo iudicio non & suscipere, & sustinere possitis.

Cangoximæ (quam Pauli nostri patriam esse docuimus) tum a magistratibus, tum ab uniuerso populo accepti sumus comiter admodum ac benigne: nouos e Lusitania sacerdotes cunctis non sine quadam admiratione uisentibus. Pauli uero ipsius officium erga nos ac fides egregia constitit: qui quòd se ad Christi gregem adiunxit, nequaquam offenduntur in illo Iaponij. quinimmo suspiciunt hominem, quòd Indiam peragrauerit, quòd ipsis incognita multa didicerit. Regulus quidem ipse, cum ad eum Paulus, quinque procul ab oppido leucis commorantem, salutatum accessisset honoris caussa, pictamq; in tabula (quam ex India aduexim:s) Christi Domini nostri, & sanctissimæ Virginis matris secum attulisset imaginem; magnopere ipsius aduentu congressuq; lætatus est: multaq; de Lusitanorum moribus, deq; imperio quod obtinent in India percontatus, denique prolatam a Paulo, quam dixi, imaginem, nixus genibus adorauit supplex: atque id ipsum fieri ab omnibus qui aderant, imperauit. Eandem contemplata mox Reguli quoque mater, magnam cepit admirationem simul ac uoluptatem. itaque paucis post diebus quàm Paulus Cangoximam redijt, misit mulier qui desumendum eius exemplum aliquo modo curaret, uerum defuit artifex. petijt etiam a nobis, ut sibi Christianæ fidei capita litteris ederemus. in eam rem Paulus dies aliquot diligenter incubuit, & Iaponice multa conscripsit. idem cognatos amicosq; homo impiger dies ac noctes ad salutem hortari ac docere non

destitit: breuiq; uxorem, & filiam, multos praeterea utriusque sexus in ouile Domini compulit. Nec sane (ut initia sese dant) consilium eorum improbatur in uulgus: & quia plerique legere & scribere iam ante didicerant, perfacile Christianis precationibus assuescunt. Cum linguae subsidium nobis (ut speramus) accesserit: tum res multo melius (Deo bene iuuante) procedet. nam nunc quidem inter eos ueluti quaedam simulacra uersamur. multa illi de nobis loquuntur, & conferunt inter se: nos uidelicet obmutescimus: dumq; huius linguae elementa percipimus, cogimur quasi repuerascere. cuius aetatis quemadmodũ mores imitamur, sic utinam candorem ac simplicitatem recuperare possemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adiuuabit, Etenim remotis adeo in regionibus, inter impios daemonum cultores ab amicorum conspectu longissime positi, omniq; paene mortalium ope ac solatio destituti; nimirum nostrimet paulatim obliuiscimur: nosq; in Deum totos necessario effundimus. quod secus, ubi Christiana uiget religio, fieri consueuit. parentum quippe uel patriae caritas, affinitates, necessitudines, amicitiae, ad omnes corporis animaeq; usus paratae subsidia, Deum inter & homines interponunt fere sese: atque inde sensim ipsius Dei subrepit obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cum, hac suscipienda peregrinatione, aliquod praestare nos illi putaremus obsequium; ipsi nos potius singulari eiusdem beneficio affectos, multisq; uinculis solutos agnoscimus, quae spem nostram ac fidem, quo minus cresceret, distinebant. quae ipsius in nos tanta merita, ne male locata sint, neue nostra culpa ingratique animi uitio diuinae erga nos beneficentiae exarescat flumen, uos etiam istic, quaeso, nobis in agendis gratijs subuenite. Ad haec illud quoque non leue

commo-

commodum accedit, quòd delicijs ijs, quæ alibi carnis stimulos irritare, animiq; & corporis uires solent infringere; hic caremus omnino. Etenim Iaponij nullum altile mactant uel comedunt: pisce uescuntur interdum, oryza & tritico non abundant. herbis, & arborum fructibus ut plurimum uictitant. & quidem ita prospera ualetudine ad multam usque senectutem utuntur, ut facile appareat, quàm paucis sit, eadem quæ alioquin est insatiabilis, natura nostra contenta. Nos quoque corpore ualemus recte: utinam perinde animo ualeremus.

Eorum qui nefaria huius insulæ sacra procurant, magna est multitudo. ij carne, pisce, uinoq; suis legibus abstinent: semel tantum quotidie cibum, & eum quidem exiguum capiunt: complures etiam, clericorum ferme retinentes ornatum, capitalis metu supplicij a mulierum consuetudine prohibentur. quibus illi rebus, & antiquitatis peritia quadam & superstitionum suarum fabulis enarrandis, magnam sibi auctoritatem apud Iaponios compararunt. Horum decretis atque institutis quòd uehementer adeo, Christiana quam profitemur doctrina aduersatur; ualde suspicamur fore, ut licet in præsentia nobis fauere uideantur, tamen cum res paulatim progredi cœperit, nostram in perniciem tum sæuiant ipsi, tum uero populum concitent, alioqui per se minime nobis infestum. Fixum autem ac certum est nobis, sicuti ab omni prorsus contumelia & iurgijs abstinere, ita ab gentibus ad cognitionem cõditoris liberatorisq; nostri Domini IESV CHRISTI uocandis nulla ratione desistere. Quod si euenerit, ut in caussa tam honesta, tamq; pio ac salutari negotio uitam ponamus; ne nos id in magni beneficij loco accipiemus a Domino, cuius præceptis, animarum salutem, corporis nostri iactura mercari iubemur.

Sed

Sed iam reddenda nobis est ratio, Cangoximæ cur tam diu substiterimus. Cum in animo nobis esset Meacum (quæ regia urbs est insulæ totius opulentissima) sine mora contendere, aduerso uento Cangoximæ sumus retenti. post quintum, non minus, mensem dabitur cursus: tum denique Deo uolente proficiscemur. Abest Meacus hinc iter leucarum 300. multa nobis de eius urbis magnitudine, mira narrantur. tectorum plus 90 millibus habitari, cum Academia percelebri, & Collegijs quinque præcipuis: & sacrificulorũ quos Bonzios uocant, & monachorum quos Leguixil, & eiusdem ordinis fœminarum quas Hamacata nominant, cœnobijs plurimis. Præter hanc Meacensem, quinque præterea sunt in Iapone admodum insignes Academiæ: Coiana, Negruensis, Homiana, Frenoiama, Banduensis. Priores quattuor, circa Meacum sunt, quarum singulæ auditoribus ter mille & quingentis, & eo amplius celebrantur, postrema uero, longe omnium nobilissima & frequentissima, distat longius. Est autem diœcesis Banduensis perampla: Sex eam obtinēt reguli, e quibus uni, reliqui omnes parent: ipse uero Iaponio Regi, qui magnus Rex Meacensis uocatur. Ad hæc, multa quoque minora gymnasia toto regno esse dicuntur. denique in hoc genere tot sunt quæ audimus ac tanta, ut ea prius oculis ipsi cernere, quàm alijs referre, uel affirmare cupiamus. Cum ita esse re ipsa nobis compertum fuerit, tum cuncta fusius perscribemus. quòd si prouinciæ statum eiusmodi cognouerimus, ut in conuertendis ad Dominum gentibus multum profici possit; ad omnes præcipuas Christianorum Academias, religionis & officij caussa forsitan litteras dabimus, ut in eis quicunque ingenio uirtuteq; excellunt, uel in hæc loca ueniant ipsi, uel certe alios ad ueniendum propensos, impellant: nostrum qui hic sumus obsequium atque assiduitatem ad omnia fo-

re sibi

re sibi paratam intelligant: maiora quàm istic fortasse percipiunt spiritalia gaudia solatiaq; sibi Dominum impertiturum esse confidant. Si uero operæpretium esse uidebitur; ipsum quoque summum Pontificem tota de re certiorem facere non dubitabimus: quandoquidem ad eum utpote Christi Vicarium in terris, & pastorem omnium qui ad Christianam fidem, & spiritalem Ecclesiæ ditionem accedunt, ea cura potissimum pertinet. Neque uero ceteros quoque aliorum ordinum religiosos fratres, qui salutem animarum & Christi gloriam sitiunt, non inuitabimus. qui ut frequentissimi ueniant, supererit tamen multorum præterea conatibus ac labori locus. nam præterquam quòd Iaponis regnum per se amplum est, aliud etiam multo maius, nempe Sinarum, abest hinc non plus decem duodecimue dierum traiectu: magna uero sumus in spe (si tam diu suppetet nobis uita) partim per eos qui istinc uenerint, partim per eos qui ex his populis ad Christi cultum fuerint traducti, nos intra decennium in his regionibus confecta multa præclare, uisuros. sed de omni conditione rerum Meacensium & Academiarum, quod ad Christianam rem pertinet, ante exitum anni 1551, uolente Deo, explorata ed uos omnia compertaq; perscribam. Hoc anno Bonzij duo, in Meacensi & Banduensi Academia uersati & cum ijs complures Iaponij, ad Christiana mysteria cognoscēda proficiscuntur in Indiam. Die qui fuit Diuo Michaeli sacer, cum Regulo Cangoximano collocuti sumus, qui nos admodum honorifice exceptos admonuit, ut Christianæ legis uolumina diligenter asseruaremus: quam si ueram sanamq; perspexerit; enimuero fore ut Diabolus disrumpatur. paucis deinde post diebus edixit, licere omnibus, qui sub eius imperio sunt, impune fieri Christianos. hæc ego lætiora in extrema epistola adscribo, quo magis gaudeatis, & gratulemini

mini

mini Domino Deo nostro. Nobis (ut arbitror) hæc hyems in articulis fidei copiosius explicandis ponetur. quam explicationem Paulus carissimus frater noster cum Iaponice uerterit (uertet autem fideliter quidquid ad suorum salutem necessarium fuerit) typis tradere cogitamus, ut cum nos ubique coram adesse nequeamus, litterarum beneficio, quas norunt plerique, ueritas Christiana latius propagetur.

Nunc uos (quoniam tanta patefit uobis prouincia) omni studio industriam pietatemq; uestram in theatro cælesti probare contendite. id assequemini, si in hoc seculo humilitatem, & sensibus intimis colueritis, & moribus expresseritis, ac pura: quod ad existimationem auctoritatemq; attinet, totum id Domino permittentes, qui uobis eam ipse per se conciliabit profecto. quod si facere omiserit: uestra caussa uidelicet, ne, quæ Dei sunt uobismet arrogetis, omiserit. Illud uero uos ego etiam atque etiam obtestor, ut ueram inter uos pacem atque concordiam omni ratione retineatis: summáque ope nitamini, ut ne qua in uobis semina dissensionis existant: præclaros illos uestros conatus ac studia patiendi pro Christo, conferatis interim ad omnem discordiæ spiritum debellandum, memores affirmasse Christum, ea re suos cognitum iri, si se diligerent inuicem. Gratiam suam Dominus Deus noster ac uoluntatem animis nostris insinuet, quo ex ea quàm maxime cuncta faciamus.

Cangoxima. Nonis Nouemb.
1549.

PAV-

PAVLVS IAPONIVS
Societati IESV Goam.

Quod mihi maxime fuit optatum, ut in Iaponem redire, matrem meam, & uxorem, ac filiam, cognatos præterea ac familiares meos ab impio dæmonum cultu ad Christi religionem traducere mihi liceret; id iã Dei Domini nostri clementia singulari sum consequutus. Nunc autem alia me coquit cura, ut ij, quemadmodum ad Christum conuersi sunt, sic in fide quam ei dederunt, firmi stabilesq; persistant. quod ego cum a Domino precor identidem; tum uos, per Christum, ut in precibus uestris ac sacrificijs mei meorumq; memores sitis, obtestor: quandoquidem ad salutem (nisi principijs consentiant exitus) cæpisse nil prodest. Iaponij me sane quàm libenter audiunt de IESV Christo uerba facientem. itaque multos, fauente Deo, Christianos fore confido. Nos hic omnes corpore (utinam æquè spiritu) bene ualemus. & quamquam a uobis locorum interuallo disiuncti sumus; & tamen & animis in præsentia coniuncti uidemur: & erimus aliquando corporibus. uidelicet cum ad extremum iudicium excitabimur, utinam cum Domino regnaturi. Cangoxima. Nonis Nouembris.

1549.

COSMVS

COSMVS TVRRIANVS Societati IESV Goam.

Vod uestro mihi subsidio uehementer est opus, uel ipsa me cogit necessitas, Patres, Fratresq; mihi carissimi, ut uos de statu rerũ Iaponicarũ faciam certiores. Ac de tota quidem nostri itineris ratione, nec non de ipsius conditione prouinciæ, quantum initio per huius linguæ morumq; notitiam licuit, quo anno ad hanc terram appulimus, Xauerius admodum fuse perscripsit. ex eo tempore (Cangoximæ, quo primum e naui descendimus, annum ferme cum aliquot eius loci neophytis commorati, ad urbẽ Firandum (quoniam Meaci per bellicos tumultus Euangelium prædicare non licuit) inde contendimus. Hic regulum Xauerius adire constituit, qui tum erat Amangutij: quæ urbs in primis huius regionis ampla, centum leucas ultra Firandum est posita. ad eum habebamus a Goæ Præfecto & Episcopo litteras: & a Præfecto Malacæ, munera, manuchordium, & horologium: quibus in nauem impositis, cũ Ioanne Ferdinando duobusq; Iaponijs Amangutium est profectus. eo munere delectatus admodũ regulus, quod huiusmodi res, tametsi exigui pretij, tamen ante id tempus nunquã in ea prouincia uisæ, tum primum proferebantur; publica statim per uicos edicta proposuit: placere sibi, non solum in ea ciuitate, uerum etiam in omnibus suæ ditionis oppidis legem Dei declarari palam: eamq; cuilibet liberum esse sectari: eius legis præcones atque interpretes nulla ratione a quopiam lædi uel impediri. præterea gratificandi caussa, Xauerio eiusq; comitibus monasterium, quo diuersarentur, attribuit. quo simul ac recepere sese, ingens ad eos repente

omnium

omnium ordinum concursus est factus: partim ueritatis, partim rerum nouarum, partim etiam detrahendi studio. quo in extremo genere Bonzij maxime sunt. qui tametsi principio lætari nostro aduentu uidebantur; tamen uehementer a nobis abhorrere cæperunt, ex quo Christiana lege prohiberi nefaria flagitia, quibus sunt turpissime dediti, cognouerunt. Iaponiorum autem aptißima sunt ad capiendam ac retinendam IESV CHRISTI religionem ingenia. ualent iudicio: rationem ducem libenter sequuntur: de salute animarum, & Dei cultu, sunt ualde soliciti, & in communi consuetudine faciles. maxime uero se obseruant inuicem & honorant: sic prorsus, ut in aliqua regia instituti esse uideantur. Maledictis absentes minime carpunt. aleatores æque ac fures capitali supplicio persequuntur. oblectationis caussa, uel armis (quibus admodum utuntur bene) uel pangendis carminibus exercentur. atque hæc optimatũ studia sunt. Idololatriæ apud eos multa sunt genera. namque alij simulacrum adorant, nomine Xacam. de quo illa præcipue perhibentur: octies millies natum antequam a fœmina pareretur, atq; eo tempore priusquam conciperetur a matre, sanctimoniæ caussa, ligna, aquam, & alia necessaria, hominibus ministrasse. alij simulacrum quod Amidam appellant: alij uero Solem uenerantur ac Lunam: atque omnino uersantur in multis ac magnis erroribus: ut litterarum præsidio instructos ad hæc mẽdacia confutanda oporteat esse, qui e nostris in hanc prouinciam uenerint. Harum præcipue Bonzij superstitionũ antistites, cum auctoritatis, tum pecuniæ sibi conciliandæ caussa, errore animos multitudinis imbuunt. Chirographa quædam habent uenalia, quorum aliquod, e uita migrans, quicunque secum attulerit; huic nullum a dæmonibus fore periculum pollicentur. & quanquam huiusmodi chirographa care admo

dum

dum ueneunt; tamen à plerisque ante mortem emuntur. Monent etiam populum, ut ipsorum exemplo ab omni animalium esu (nisi quæ carent sanguine) abstineant. Et sane Bonzij neque carne palā, neque pisce uescuntur: regis uidelicet metu, qui si id resciret, multatos pelleret monasterio: sed tamen clanculum comedunt. Iaponiorum elatiora sunt ingenia. armis maxime fidunt: ætatis annum 14 cum primum attigerunt; machæra præcinguntur: pugionem uero nunquam deponunt. arcu & sagittis peritißime utuntur: & reliquas nationes omnes, præ fortitudine sua, contemnunt. genus omne furti, capitali pœna pariter puniunt: aiunt enim, qui se a paruis non abstinuerit, eundem in magnis, oblata occasione, æque facile peccatorum. Heris in famulos, quamlibet leui de caussa uitæ necisque ius est. itaque serui eis diligentißime ad nutum obediunt: capiteq; demisso, manibus humi positis, dicta dominorum excipiunt. Sunt autem Iaponij dociles adeo, facilesq; natura, adeoq; ratione ducuntur; ut cum sæpenumero ualde irati ad nos ueniant; simul ac demonstratum est ijs animorum certum esse principium, interitum uero nullum: nec salutem prorsus ab ullo nisi ab uno rerum opifice sperandam; repente idolorum obliti, quæ toto uitæ suæ tempore coluerunt, eadem hora uelle se dicant fieri Christianos. neque uero per inconstantiam, ab lege semel accepta desciscunt. quinimmo plerique (& magnus iam neophytorum est numerus) ad omnia propter Deum quamuis aduersa ferenda parati mihi uidentur. Quanta sit huius terræ amplitudo, quàm idonea ad Catholicam in ea fidē serendam, cernitis Fratres. Ipsi quidem Iaponij in percontando ita sunt curiosi; ut ex quo in hanc urbem uenimus (omnino quintus nunc, uel eo etiam amplius, agitur mensis) nulla dies effluxerit, quin ab hora matutina ad multam usque noctem uel Bonzij, uel laici affuerint,

fuerint, uaria in omni genere sciscitantes: ut illa: qui status est Dei? qui locus? oculis cur non cernitur? Qui fieri potest ut animorum origo sit, mors nequaquam? Quibus ut satisfiat, magna prudentia ac dexteritate opus est: namque, prout res postulat, modo seuere cũ ijs agendum, modo humiliter ac demisse. in primis autem patientia necessaria est. etenim Iaponij, ut sunt ingenio peracuti, et a nulla prorsus natione uel sapientia, uel dignitate superari se putant; aduenas omnes, deprimendi caussa, non cauillantes modo sed etiam uultu manibusq; gesticulantes, illudunt. & sane bona a prauis haud male dijudicant: atque ob eam ipsam caussam, Bonzios, etsi in speciem uenerantur; tamen ob dissolutos eorum mores, intimis sensibus auersantur. Nunc Regulus nobis campum exstruendo Collegio peramplum assignauit. Nobis ueram sui colendi amandiq; uiam ac rationem Spiritus sanctus ostendat, quo ad eam beatitudinem, ad quam sumus conditi, peruenire aliquando possimus. Ex Iapone ipso die festo Diui Michaelis 3. Cal. Octob. 1551.

IOANNES FERDINANDVS
Francisco Xauerio.

POst tuum ex hac urbe discessum, inflati animis domum ad nos conuenere Iaponij, ut uarijs nos interrogationibus fatigarent: uidelicet rati, qui ipsorum argumenta refelleret, absente te, fore neminem. Sed Cosmus Turrianus, Deo fauente, spiritus eorum repressit: etenim interprete me ad singulas quæstiones ita respondit, ut satisfaceret: quas ego Iaponice quoniam ipsius mandato litteris consignaui, deesse nolui quo minus ex ijs aliquas ad te perscriberem.

Quæsitum est, ex qua materia Deus animum condidisset: nã corpus quidem e quattuor constare elementis non ignorabant. Respondimus ad hoc; quemadmodum Deo, ut elementa, Solem, ac Lunam, & reliquum mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore materia: sed ut existerent, ipso nutu uerboq; fecit; sic animos etiã ab eo creari sola ipsius uoluntate, materia nulla. Tum illi percontari: qui color animi, quæ nam esset species. Nullam respondimus, etenim hoc proprium esse elementorum & corporum. Cum inde concluderent, quoniam corpus non haberet, nihil esse animum; Cosmus ut eos uerbis ipsorum conuinceret, interrogauit num esset aer in mundo: cum annuissent, quæsiuit denuo, esset ne coloratus aer: negarunt. Tum ille: si aer, cum res corporea sit, nullo est colore; quanto minus (inquit) animus, cum careat corpore? Hoc audito, cessere.

Quæsiere alij, dæmones quid nam essent. cum responderetur esse multitudinem Angelorũ duce Lucifero, qui elati superbia, quòd Deo sese æquiparare uoluerant, cælesti gloria sunt diuinoq; aspectu priuati; cur, aiunt, homines tentat diabolus, estq; eis adeo uehementer infestus? quòd eos, inquit Cosmus, ad beatitudinem illam, quam ipse amisit, conditos nouit: propterea eis inuidet, laboratq; ut in fraudem inducantur.

Interrogauere nonnulli, cur, si erant cuncta, quæ Deus fecerat bona, Luciferum spiritum malum & contumacem creasset? Ad ea, Luciferum, inquit, quique sunt eius sectã sequuti, condidit Deus & clara intelligentia præditos ad bonũ dignoscendum ac malũ, & libera uoluntate ad utrumlibet eligẽdum: ut eos, si bonũ exoptassent, gloria, sin malum, inferni cruciatus exciperent. qua facultate quod Lucifer ac reliqui dæmones abusi, pro Deo adorari concupierunt;

iccirco

iccirco pœnas dedere, & sua ipsorum culpa mali ac superbi euasere: quod secus bonis contigit Angelis, qui semet subdentes Deo, meruere gloriam sempiternam. Percontabantur alij, quid esset Deus, ubi esset, num aspici posset: alij, cur Deus cum sit adeo clemens, aditum gloriæ tantis difficultatibus circunsepserit. denique tantus erat a matutino tempore usque ad uesperam hæc & alia sciscitantium numerus, domus ut oppleretur. sed Cosmus (ut dixi) fecit omnibus satis. Bonzij nos, quòd eorum scelera arguimus, maledictis insectari non desinunt. Confinxere quidam ex ijs, diabolum e simulacro pronuntiasse, nos ipsius esse discipulos: eundem nostra de caussa e cælo, multis inspectantibus, regiam fulmine perculisse: quidam etiam humanæ carnis uoracitatem, nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incommoda uel Dei potius beneficia accepimus. Commotum est in oppido bellum, quod regis obitu deinde sedatum est, adeo exitiosum ac graue, ut urbs octo dierum spatio conflagraret incendijs, & sanguine redundaret: quippe sublatis legibus, impune uictrix ubique grassabatur improbitas: paßim homicidia: paßim rapinæ: atque eo sane toto tempore nos ad cædem inquirebamur aßidue, partim ab ijs, qui nos oderant, partim ab ijs, qui nostras qualescunque sarcinulas adamauerant: itaque magno in discrimine uitæ sæpe uersati sumus: uerum ex omnibus periculis eripuit nos clementißima Domini mater, quæ clientes adeo præcipua cura tuetur suos. Cum status rerum esset huiusmodi; Cosmus Antonium misit ad Naetondoni uxorem, ut ab ea consilium peteret: illa iußit nobis renuntiari, ut confestim ueniremus ad se. porro inter eundum complures in cateruas armatorum incidimus: ij inter se per eorum ordines transeuntibus nobis, quin, aiunt, e medio tollimus hosce de Cengecu (sic enim Europæos appellant) quando-

M ij quidem

quidem ipſorum culpa, lignea uel lapidea ſimulacra neque alijs, neque ſibi ſalutem dare poſſe negantium, Dij indignati, excitata diſcordia, tantam huic populo cladem intulere? hæc autem dicebant illi, propterea quòd eo bello cœnobia multa cum ſimulacris ignis abſumpſerat: imminuta magnopere idolorum & præſtigiatorum auctoritate, uel ob id ipſum, quòd Regi in primis, ut noſti, ſuperſtitioſo, nihil eam ſuperſtitionem profuiſſe conſtiterat. Ex eo diſcrimine elapſi, Nactondoni domum peruenimus, cuius uxor dato puero, qui proſequeretur, nos ad Bonziorum monaſterium, quos ea ſuis alebat ſumptibus, amandauit: illi uero grauiter nobis offenſi, reſpuere: nos dæmones dicere, nec locum excipiendo tam improbo hominum generi ſibi ſupereſſe. Cur nos Deus, qui habitat in cælis, cuius legem exponeremus, ex ijs periculis non in cælum eriperet? Tamen ad extremum ſiue Dominæ metu, ſiue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hoſpitium aſſignarunt: ibi toto biduo commoratos mulier nos domum ſuam rurſus accerſit, & in poſticis ædium partibus ambulatiunculam quandam nobis ad diuerſandum attribuit. hic nos quot periculis, quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior ſim, in præſentia ſileo. Sanctis ſacrificijs, & precationibus tuis nos admodum commendamus, et patrum fratrumq́ cariſſimorum: quos ego ad hanc gentem ſalutaribus erudiendam præceptis, & ueram in agnitionem Dei conditoriſq́ ſui trahendam, propediem uenturos eſſe confido. Amangutio, 13. Cal Nouembris. 1551.

EX EPISTOLA GASPARIS VILELÆ ad Societatem IESV.

IAponica terra, quantum hucusque accepimus, pauper est & frigidior Lusitania. regio montosa & niualis: gens polita nec a ratione abhorrens: hordeaceo uescitur pane. qui nobiles sunt, ijs magnus habetur honos, quorum multi si rei familiaris premuntur angustia, natos præfocant iniecto faucibus pede, mortemq; anteferunt egestati. Olei, butyri, casei, lactis, ouorum, saccari, mellis, aceti ualde laborat inopia: croco, cinnamomo, pipere prorsus caret. Iam uero hordeaceo furfure utuntur pro sale, denique nulla ibi salutaria corporibus medicamenta reperiuntur. En uobis, fratres carissimi, cuiusmodi regionem tredecim uel quatuordecim petamus, sane quàm alacres DEI benignitate: &, si magis laborãdum sit, multo etiam alacriores futuri, ut opera nostra Iaponiorum animæ fratrum nostrorum, damnati illius lupi eripiantur e faucibus. Nunc fratres, quando hæc uobis occasio datur; optata perficite, nec uos ullus impediat timor, quo minus animabus ijs opitulemini, quas Christus IESVS minime sibi negligendas putauit. Concurrite fratres ad has gentes adeo remotas ab agnitione creatoris sui. Crucis in amplexum uenite: strenuis patet militibus campus: uestri conatus erumpant: uestra a mari ad mare transmittat industria. Ad hæc noua sidera contemplanda, ad hæc noua regna accedite, ut ex his ad regnum tollamur æternũ cum IESV CHRISTO. Cocino. 8. Kal. Maij. 1554.

PETRVS ALCACEVA SOCIETATI IESV in Lusitaniam.

Oam ueni, ubi commoror in præsentia, ex Iapone missus. & quoniam arbitrabar, cognito rerum Iaponensiũ statu, magnã uos lætitiam esse capturos; de ijs aliquid constitui ad uos scribere: ut, cum in ea prouincia quanta sit rei bene gerendæ materies, qui motus animorum, quàm præstantia incolarum ingenia intellexeritis; fratres uestros, qui peregrinantur ibidem, quamquam loci interuallo disiunctos a uobis, spiritu nihilo minus coniunctos, assiduis precationibus esse uobis adiuuandos putetis. Anno a puerpera Virgine 1552. 15. Calen. Maias proficiscentem ex India Franciscum Xauerium, ut in oram Sinarum traijceret (quo secum e patribus Balthasarem Gagum, itemq́ e fratribus unum ducebat) secuti ego & frater Duartes a Sylua, ut peteremus Iaponem, Malacam uenimus, quæ abest leucas 700 ab India. Ibi Xauerius, ut ad Sinas postea pergeret, substitit. nobis Iaponem uersus 8. Id. Iunias proficiscentibus, itineris comes repente, Xauerij iussu, Balthasar Gagus accessit. Cum ad Sinas peruenissemus, peropportune paratam nauim inuenimus: quod eo iucundius nobis accidit, quòd ea de re ualde soliciti in itinere fueramus. Conscendimus igitur 4. Nonas Augusti, & duodecimo die ad Iaponem appulimus, inq́ Cangoximam insulam, ubi Xauerius uersatus antea fuerat, primo aduentu descendimus. ibi dierum octo mora facta, ab Regulo ualde benigne tractati, 11. Cal. Octobris perreximus ad Bungi regnũ, quod appellatur, & decimo septimo die ad urbem Bungum sane quàm aduersa et periculosa nauigatione peruenimus.

uenimus. ibi nobis ædes hospitio datæ sunt iussu regis, quē postridie inuisimus: eiq; ab Indiæ Prorege munera attulimus. quibus ille magnopere delectatus, præter hospitium nobis terrestria quoque, & maritima lautia quotidie iussit præberi. Rex est sane potēs, admodumq; imperat late. Cosmus Turrianus Amangutij erat eo tempore: qui simul ac Bungi nos esse cognouit; continuo Ioannem Ferdinandum Iaponice doctum misit ad nos. quo, & in mandatis, quæ habebamus a Prorege, exponendis, interpretis munere fungeretur; & aliquid eadem opera de Christiana religione dissereret. is nobiscum in regiam cum uenisset, in utroque genere sane libenter est auditus ab rege. Summa eius orationis fuit: quòd Rex ipse Proregem Indiæ per litteras certiorem fecisset, amice in suo regno habitum iri ab se doctrinæ CHRISTIANAE magistros; iccirco nos ad eā exponendam in ea loca uenisse: id quo melius & commodius fieret, esse nostris e presbyteris unum Amangutij, quicum nobis congredi & colloqui magnopere expediret, cum ut ab eo multa cognosceremus, tum etiam ut aliquam interea assequeremur Iaponicæ linguæ peritiā: certum ab Rege hominem eo ipso tempore mitti Amangutium inaudisse nos; petere & rogare, ut una cum eo nos mitteret. Ad ea respondit rex, nec se ignorare, commorari Cosmum Turrianum Amangutij; & sibi dolere, quòd non, ut in ea urbe, sic in suæ quoque ditionis oppidis essent neophyti Christiani: publice se Christianam in suo regno religionem, & nobis interpretandi, & sectandi cuilibet potestatem esse facturum: atque eius rei auctoritatē uerbis ijsdem quibus Amangutiana foret edita, conscripturum: quam in ædium nostrarum ianua palam propositam haberemus. Cum hoc responso dimissi, Octobri mense, anno 1552. contendimus Amangutium. ubi & a Cosmo Turriano, & ab uniuerso cœtu Christianorum

norum singulari lætitia, excepti, diem natalem egimus Domini, solenniq́ sacrificio interfuimus, & si non optima symphonia, magno tamen cum gaudio Christianorum: duo deinde patres tria singuli missæ sacrificia peregerunt, totamq́ rationem eius mysterij populo declararunt. Hic, cum in consilium uentum esset de rebus ad eam ecclesiam necessarijs, placitum est patribus me Goam reuerti. Abeuntem pridie Non. Feb. anni 1553, Balthasar Gagus, & Ioannes Ferdinandus Bungum usque sunt prosecuti. Bungi rege salutato, monitoq́ de meo in Indiam reditu, ad Proregem ut scriberet, si quid uellet; ipse cum alia, tum illud præcipue scripsit: studium suũ patribus, qui apud se essent, non defuturum: interim se Balthasaris Gagi præsentia ualde lętari: Lusitaniæ regis caussa omnia cupere: mitti ad se præcones Euangelij ut de suis quàm plurimi fierent Christiani, uehementer optare. Ego cum ijs litteris cõfestim discessi Firandum, quod abest Bungo leucas circiter 60. totoq́ eo itinere, Iaponici sermonis ignarus, nutu ac significatione pro lingua sum uti coactus.

Biduo post meum Bungo discessum, Balthasar Gagus, & Ioannes Ferdinandus, qui remanserant, magnum adiere discrimen. etenim luce quæ cinerum diem est consecuta, patefacta principum triũ aduersus regem coniuratione, uehementer commota ciuitas erat in armis. Tum neophyti quidam ex oppidanis Balthasarem monere, ut ædibus consuleret suis: urbi namque imminere direptionem & incendium. Balthasar autem animaduerso regis ipsius periculo ac metu, Ioannem misit in regiam, ut si quo modo regem alloqui posset, eius animum confirmaret, Deumq́ futurum ei propitium uel ob id ipsum promitteret, quòd ille suorum conuersionis adeo cupidus esset. Ioannes, etsi regiam offendit nobilitate refertam; tamen

men Deo uolente, patuit ei ad regem aditus. qui ipsius uerbis admodũ recreatus, ut Deo cõmendaretur a nobis ualde suppliciter petijt. nostri cũ urbis cõpita cernerent armatorũ cateruis horrentia, domesticis finibus cõtinere sese Deoq́; cõmittere statuerunt: nec ita multo post e coniuratis tres titulis honorũ illustres, una cum ipsorum liberis, uxoribus, propinquis, alijsq́; compluribus occiduntur; & statim domibus eorum ignis inijcitur. qui late adeo peruagatus est, ut priuata partim uirorum nobiliũ, partim mercatorum, ad 300 ædificia cõprehenderit. qua ipsa in urbis regione cum esset nostrorum hospitium, de sarcinis, ornatuq́; sacro plane iam desperauerat Gagus: uerum in medio incendio, ædes, Dei benignitate illæsæ atq; incolumes permansere. eadem nocte misit rex, qui Balthasari nuntiaret, facile iudicare se quantus eo die ipsius labor fuisset, putare etiã sarcinas absumptas incendio. sed bono esset animo, restituturũ se omnia. etenim ualde prospere debellatum esse. gratias egit Balthasar, iussitq́; regi renũtiari, nostra omnia integra superesse. tertio deinde, uel quarto post die regẽ inuisit ipse, habuitq́; sermonẽ tempori congruentem. Huiusmodi omnia incommoda, fratres mihi carissimi, multasq́; præterea Bonziorum iniurias (qui sacerdotes Iaponiorum sunt, homines miræ peruersitatis ac pertinaciæ) tolerare sane operæpretium est. is animarum fructus, ea neophytorum constantia, id ingenium cernitur. ex ijs unus tanto studio rerum diuinarum exarsit, ut nulla in domo uicinitatis suæ, non aliquem fecerit Christianum, & alios præterea complures uehementer commouerit.

Quidam, ægrotanti filio implorabat a Balthasare medicinam: cui Balthasar, animæ se medicinam, si uellet, ait esse facturum. ille domũ discessit: nec ea de re filiũ appellauit: & filius, quamquã auditis fidei sacrosanctæ mysterijs iccirco nihilo magis immutatus,

intertij.

interijt. Pater fusus in lacrimas uenit ad nostros. Tum Balthasari & quidem est, inquit, cur plores, quoniam tua culpa negligentiaq; damnatus filius tuus descendit ad inferos. quare tanto ille simul pudore ac dolore permotus est; ut confestim, uxorem, & filiam Christianæ doctrinæ iam rudimentis imbutas ad baptismum adduxerit. Deinde cum filia eundem in morbum ex quo frater perierat, incidisset; patri, si fidem haberet, exitum Balthasar promisit felicem, & quidem ea postridie repente conualuit. Christianus alius Balthasarem rogauit, ut domum suam, quæ leucam unam distabat ab oppido, sese conferret. quo cum uenisset, Christiani sunt facti 30. Dominus autem noster in hac terra pro rei necessitate diuinam Baptismi uim miraculis multis illustrat. Non procul Bungo complures per Baptismum expiati cum essent; unus ex ijs cæcus, 13 natus annos, simul ac baptizatus est, integrum oculorum lumen recepit. quæ res neophytorum animos magnopere confirmauit.

Faber ferrarius quidam neophytus, tanto Domini flagrat amore, ut in conuertendis ad eundem alijs laboret assidue. is ut quemque permouit, continuo domum nostram adducit. Cum Iaponij magna gratulatione quædam solennia celebrarent; cum follibus & carbone contulit eo sese: quærentibus cur tali die opus faceret; Vos quidem insanitis, inquit, ego uero me iam legi conditoris omnium rerum addixi: hanc autem operam do Patrum Lusitanorum ædificio. eodem tempore alij quoque, licet huiusmodi artium ignari, honesti homines; ut Iaponicis superstitionibus aliqua ratione detraherent; uel nostris ædibus exstruendis, uel alijs occupationibus sese de industria exercebant.

Domus autem nostra ædificari cœpta est in area, quam rex attribuit nobis hoc anno pridie Idus Iun. loco ualde bono: ubi Gagus

omnibus

omnibus cum neophytis, & Lusitanis duobus, qui tum forte aderant, die festo Diuæ Mariæ Magdalenæ, sub uesperam Crucis admodum excelsa trophæa defixit linteatus, cum psalmodia; quod Crucis officium appellant: neophytis magnam pietatem præseferentibus: quorum, in urbe, & in agro 600, uel 700 est numerus, & augetur in dies. magna uero eorum constantia est. magna animi firmitas. Tribus maxime captionibus animos Iaponiorum fallere diabolus consueuit: quas omnes iam superauere neophyti. quarum prima illa est: quid fiat in altero seculo, quis nouit? quis unquam ex eo reuersus est? altera: leges Iaponiorum cum traditæ a sanctis uiris, tanto iam tempore manserint; ne nunc quidem esse antiquandas: tertia, Dei legem seram esse iam, quandoquidem ante annos ter mille perlata non est. Verum hi cauillorum nodi, miserante Domino dissoluuntur: & quando tanta in nos principum, & regis ipsius animi propensio ostenditur; ualde futurum speramus, ut optime res in hoc regno procedat.

Amangutij cum essem, qua in urbe Christiani permulti uisuntur; tantam eorum probitatem cognoui, quantam uerbis uix exsequi possum. Lusitanos omnes fratrum numerant loco: populares autem suos eatenus diligunt, ut ex erroribus in uiam rectam adducant: eaq; in re sane uehementer laborant. quod in hac terra eo mirabilius est, quod eadem interdum in domo, paterfamilias aliam, aliam mater, aliam filij superstitionis sectam sequuntur: nec tamen laborant, ut in suam se inuicem hæresim pertrahant. qui uero facti sunt Christiani, quam bono seruiant Domino, uel pelliciendis ad eiusdem cultum & obsequium alijs, studiose testantur.

Natalibus autem Domini ferijs, de quibus paulo ante memini, nocte, quidquid a sacrificijs otij superfuit, in sermonibus diuinis audiendis

diendis posuere: alternis Ioanne Ferdinando, & puero Christiano qui nostras didicit litteras, pia quædam scripta recitantibus. lectio si quando intermittebatur; ut de rebus diuinis disputaretur, continuo postulabant. A nocturnis sacrificijs domum reuersi, mane rursus ad diurna uenerunt. O prædicandam Dei bonitatem: qui corda usque adeo rigida tam suauiter flectit. etenim Iaponij fere omnes, nisi qui Christiani iam sunt, superbiæ uitio uehementer laborant. Rumorem Bonzij dissipauerant, iccirco Iaponios fieri Christianos, ne in idola eleemosinas erogarent. id ubi resciuere neophyti, nos conuenere, petentes ut, quoniam nos non acciperemus pecuniam, constitueretur scrinium stipi condendæ, quæ ab se in pauperum subsidia conferretur. Eorundem, aliquoties, cum ipsimet præberent egentibus epulum inspectante me, caritas mihi miraculo fuit. Monumentum etiam locumq; sepeliendis Christianorum corporibus, perquam eleganti opere construxere. In funeribus autem, ad efferendum cadauer honestissimus quisque deligitur. huiusmodi quippe misericordiæ muneribus obeundis magnopere delectantur. Nostri cum in aliam forte migrassent domum: & in priori quærentibus eos permultis, uicini, Lusitanos reuersos in patriam mentirentur; cumq; ob eam rem (ut in ciuitate perampla) complures Euangelio fraudarentur; eorum uterque circa meridiē in foro medio repente comparuit. orationem, Gagi mandato, Ioannes habuit ad tempus paratam. Ex eo die nouus deinceps ad illos hominum concursus est factus. Christianus quidam paralysi duorum triumue mensium spatio laborauerat. is magicis artibus (de gentis more) dum a propinquis curatur; etiam mutus efficitur. cuius casum miseratus amicus item Christianus, cœlestis aqua lauacri, quam sumpserat domi nostræ, conspergit hominem. ille surrexit sta-

xit statim, & locutus est, nostrosq; conuenit. Hisce atque alijs huiusmodi remedijs Christianam rem in hac terra Dominus pro sua bonitate sustentat. cui gratiæ agendæ sunt eo magis, quo maior est cum Iaponiorum cæcitas omnium, tum præcipue Bonziorum. quorum aliqui in montem, ad phanum quoddam idolorum, ad piacula per inediam expianda sese recipiunt. Martyrum uero dæmonis iniri summa uix potest. Simulacrum est excelsa admodum in arce positum. ex eo loco in honorem idoli semet Iaponij præcipitantes intereunt: ij post mortem uulgo sancti existimantur. Alij, cum magnam uim coegere pecuniæ, conscendunt nauiculam, altoq; sese cõmittunt. deinde nauis alueo de industria perforato, merguntur. atque hoc mortis genere, miseri, certam consequi se beatitudinem putant. Persuasit etiam huic genti diabolus, rem ualde honorificam esse, mortem sibi ultro consciscere. Quocirca damnati capitis optimates, si ministerio carnificis ipsimet anteuertunt, magnam sui nominis famam, magnam uero affinibus gloriã, ac decus relinquunt. contra, si exspectant dum sibi manus ab alijs inferantur. Qui regnum obtinet Meaci, quisquis ille sit, ferme pro sancto colitur, & nunquam pedibus calcat solum. Aquæ uas attulit Meaco nescio quis, cum Xauerius in Iapone esset, qua regis ablutos pedes dicebat fuisse. ea aqua Iaponij religionis caussa caput aspergebant: Xaueriumq; idem ut faceret hortabantur. Totam insulam ferunt in quattuor & sexaginta prouincias esse diuisam. in ijs delubrorum exstare millia tredecim. In Regia Meaci omnis generis idola uisuntur. quibus nocturnæ per uices mandantur excubiæ (anima simulacri illam agere uigiliam creditur) quod si forte rex ea nocte sese minus habuit commode, simulacrum e regia fustibus male multatum exterminant spatio

centum

centum dierum. quibus demum exactis ab exsilio reuocant. Huius generis innumerabilia sunt in Iapone portenta. uerum hasce tenebras omnes Euangelij lux, Domino uolente, dispellet. Amangutianorũ ecclesia plus 1000. & 500. conficit Christianos. Bungense regnum 600 uel 700. qua tota ditione, quoniam Euangelizare per diplomata regia, quorum exemplum ad uos mittimus, licet; regnum uniuersum in Christi fidem cito uenturum esse confidimus. Firandi, quod oppidum octo dierum itinere distat ab urbe Bungo, neophyti numerantur 200. qui pastorem uehementer desiderant. cum illac iter faceret, dies quindecim moratus Balthasar Gagus, multos ad Christi religionem, in ijs tres principes ciuitatis adduxit. Firandi regulus ualde amicus est Lusitanis, scripsitq́; in Indiam ad Proregem, Christianos presbyteros in sua terra sese expetere. cum eum ego aliquoties conuenissem, affirmauit mihi, animose pœne Christianum esse. Cangoximæ, quæ prima urbs Xauerium excepit, quingentorum neophytorum est grex, & quidem, cum ea transirem, magistro carentium. itaq; per operariorum inopiam stat, quo minus nomen omne Iaponium Christiana sacra suscipiat. Vos, quando tam præclarum opus cernitis inchoatum, Dominum obsecrate, ut uos in hanc mittat prouinciam. etenim omniũ quotquot in uniuersa barbaria uidi populorum, cum nullo prorsus, quàm cum Iaponio melius opera ponitur. Ego 15. Kal. Nouemb. anni 1553 inde discessi. cum ad Sinarum litus appulissemus, & de Xauerio certi aliquid nosse magnopere cuperẽ; 4. Non. Decemb. anni 1552, eum e uita migrasse cognoui. Reputabitis ipsi quàm grauiter ea res me perculerit. uerumtamen ipsius me commodo consolabar. O prædicanda quæ per hunc seruum Dominus gessit: sed ego illa silentio nimirum iccirco prætereo, quòd indignum me, qui

narrem

narrem existimo. Eadem in insula, in qua ipse diem suum obijt (ea confragosa est admodum, ac sterilis) ego diebus septem octoue, substiti: uidi etiam sepulcrum, ex quo cadauer eius extractum est. Illius industriam, patientiam, alacritatem in laboribus, Dominus noster omnibus nobis impertiat. Hæc ad uos de rebus Iaponicis eo scripsi ut interea dum in partem laborum uenitis, operarios, qui in ea insula uersantur, uestra precatione adiuuetis: obtestor etiam uos, fratres mihi carissimi, ut uestris in sacrificijs, precibusq; mei memores sitis. Goa 1554.

MELCHIOR NVNNES SOCIETATI IESV in Lusitaniam.

MEnse Maio anni post Christum natum 1554, cum in Iaponem Goa discederem: scripsi ad uos de obitu Francisci Xauerij: & simul hæ prouinciæ quantopere Societatis nostræ subsidijs indigerent: & quibus adductus rationibus ego profectionem Iaponicam suscepissem, exposui. Epistolam Cocini reliqui Francisco Teri, ut is eam ad uos perferendam curaret. Nunc ea, quæ sunt deinceps consequuta narrabo: ut quoniam nos unus omnes amor unum efficit corpus in Christo; idem pariter omnes in eodem spiritu sentiamus: &, ut ait Apostolus, si patitur unum membrum compatiantur & reliqua: si gaudet unum, reliqua mẽbra congaudeant. A Cocino Malacam uersus profecti, uentis aduersis ac tempestatibus primum, deinde etiam aquæ & commeatus inopia oppressi, crucẽ aliqua ex parte cæpimus experiri. quamquam in tot difficultatibus nihil molestius, quàm moræ dispendia ferebamus, uerentes, ne exclusi temporibus, nequaquam hoc anno

in Iaponem

in Iaponem nauigare possemus. Spes enim (ut inquit sapiens) quæ differtur, affligit animam: & desiderium, ni compleatur, excruciat. Inter nauigandum, occupationes Dei benignitate non defuere: concionando, confessionibus audiendis, litanijs præterea concinendis, diuinæ rei citra consecrationem faciendæ operam dedimus. Exponebatur etiam Christiana doctrina quotidie, & ex Actis Apostolorum aliquid legebatur, ut ipsorum exemplis animaremur ad ea quæ impendere uidebantur ferenda. Malacam ut uentum est; dum nauis ægre paratur, qua in Iaponem uehamur; idonea ad nauigandum tempestas effluxit. Quocirca exarmato nauigio, ibidem hyemare coacti, & si dolorem animo cepimus, in diuina prouidentia nihilominus acquieuimus.

Multum in hac terra Ferdinandus Mendozius frater noster (quem Prorex Indiæ ad quendam ex Iaponijs Regibus in primis potentem cum armis pretiosis, alijsq; admodum magnificis muneribus mittit) exemplo uitæ, ac uirtutis ædificat, incolis notus, nimirum apud quos olim, dum in seculo uersaretur, diues in primis, ac beatus est habitus. Nunc eum uident omnia, quo meliori pareat Domino, reliquisse: quiq; antea conuiuari apparate & opipare solitus fuerat, eum nunc leuidensa attrita, ac lacera indutum, ostiatim eleemosynas emendicantem aspiciunt: inq; Hospitali domo ministrantem ægrotis, qui, ut eos uel inuiseret, quondam adduci nulla ratione potuisset. Hæc intuentes, mirantur uidelicet, & incipiunt credere maius aliquid post mortem superesse; atque etiam reperiri in hac uita, qui inopiam diuitijs, honoribus ignominias, austeritatem uitæ laboremq; delitijs anteponant; qui mundũ una cum omnibus eius uanitatibus crucifigant, ut Christo nudo, eidemq; crucifixo deseruiant. Hac illi pictura, quippe quæ spirat uiuitq;, uehementius mul-

tius multo, quàm subtilibus, quas minime capiunt, Theologorum argumentationibus permouentur.

Nos, Deo uolente, Aprilis mẽsis initio insequentis anni 1555. Malaca Iaponem uersus proficiscemur. nauigium nobis quo Bungum usque deferamur, Antonius Noronia regij præsidij præfectus attribuit. Bungi Balthasar Gagus commoratur hoc tempore: ex ea urbe ad omnium illarum nationum conuersionẽ aditus patet. Rex ipse Bungi sane quam dicitur esse ad Christiana sacra propensus, sed optimatum in se conspirationem timet, itaque exspectat, dum ex ijs aliqui baptizentur. Vos apud Dominum fratres, precibus enitimini, ut gratiæ suæ ros huius cordi Regis instillet: quo Christi nomen palam non dubitet profiteri. Profecto enim ad religionem insula tota disseminandam, ea res momenti plurimum afferet. Nobis, ij qui in Iapone fuerunt, ad cetera multa pericula, insectationes, calumnias Bonziorum, qui sacerdotes insulæ sunt: magnã præterea famem, ac sitim, frigusq́ denuntiant. Verumtamen æterna Dei bonitas facit, ut famem eam sitimq́, & uexationes, inferni cruciatibus æquo animo præferamus, parati, opposítu corporis, tela quæ ab inimicis in animam contorquentur, excipere: quæ magis magisq́, corporis ipsius afflictionibus, & laboribus roboratur. quippe quæ, falsa testimonia, famem, sitimq́, & fatigationes, quæ in carne patitur, cum felle, & aceto, clauis, spinis, & ignominijs Christi conferens Redemptoris, gloriari discit in Cruce: in fame saturatur: inebriatur in siti: in contumelijs & iniurijs triumphat, intelligens animæ salutem, animæ iactura parandam. itaque in morte uitam, in laboribus requiem, in infamia decus, in Cruce gloriam, in probris bonæ conscientiæ testimonium, in mærore denique lætitiam reperit.

Christiana res Dei benignitate quàm feliciter administretur in India, Sociorũ quiq; Goæ, quiq; ceteris in præsidijs Maluci uersantur, litteris cognoscetis. Ex insulis Mauri, & Amboini accepimus litteras: earum summam ad uos mitto, & simul formam Sinensium rerum descriptam: quo intelligatis, quam miseranda res sit, ingenijs natura tam bonis, ea quæ supra naturam sunt, inædificata non esse: nec sanctißimam Christi fidem plantis insitam ijs, in quibus, ut uidetur, adeo cresceret. Granum frumenti ipso in aditu Sinarum mortuum est, & cecidit, fratres, noster nempe Xauerius: nimirum, si ad metendum accesserimus, spicas ex eo uberes, uolente Domino, colligemus. Malaca. Pridie Non. Decemb. 1554.

ARIAS BLANDONIVS SOCIETATI IESV gratiam & amorem Domini, &c.

DE rebus ijs, quæ per homines nostræ Societatis in hac terra geruntur a Domino, binas deinceps ad uos litteras dedimus. quarum alteras longiores, nauis, cui Aegidius Ferdinandus Caruallius præerat, tempestate reiecta, ad nos retulit: alteras autem breuiores anno superiore conscriptas, quia fieri item potest, ut non acceperitis; nunc Melchior Nunnes, præcipua quædã ad gloriã Dei mihi mandauit ut scriberem ad uos: nam cetera cognoscetis e Sociorũ litteris, qui in hisce regionibus peregrinãtur.

Ac de Melchiore Morale primum: is cum a Ceilane insula, ubi rei Christianæ aliquãdiu pro uirili parte operã nauauerat, æger huc sese recepisset; paucis diebus, fratrum quos tantopere diligebat in Domino, cinctus corona, Iesu nomen semper habens in ore, lætißi-

mo animo excessit e uita. Inde post duos circiter menses Balthasar, & Alexius Diæ nauibus huc e Lusitania delati, ingenti nos gaudio perfuderunt. Sub idem tempus etiam Melchior aduenit Bazaino, cuius aspectu ualde recreati sumus in Domino, statimq́ consueta Gasparis munia obire instituit: ea erant, dominicis, festisq́ diebus mane: Martis & Lunæ, uespere concionari in ædibus confraternitatum, quas uocant IESV, & undecim milliũ Virginũ: diebus Mercurij in ædibus misericordiæ, nec non diebus Veneris uespere de Pænitẽtia disputare. posthæc ad Socios aliquot inuisendos profectus est uarijs locis commorantes: Franciscum Perem in oppido Cocino, leucas ab hac urbe centum: Nicolaum Colani leucas 100 *&* 20. *ubi cum esset, ex nautis, qui e Peguensi ora ueniebant, de obitu Francisci Xauerij, deq́ ijs, quæ deinceps sunt consequuta, cognouit. de quibus omnibus est, fratres mihi carißimi, cur Domino gratias agamus, & in sancta uoluntate ipsius acquiescamus. Nunc ea quæ sunt mihi hac ipsa de re comperta, narrabo. Xauerius Goam cũ ex Iapone uenisset, ad Sinas proficisci constituit. nactus itaq; opportunitatẽ legati, qui ad Sinarũ Regẽ a Prorege Indiæ mittebatur, cui commendatus ab eodẽ Prorege diligenter fuerat; nauẽ una cũ eo conscendit. Malacam ut uentũ est, quæ leucas distat Goa* 700; *profectionis obstacula cæpit offendere. nam legato, qui nauis erat magister idem, ac dominus, cui uni secundũ Deum Xauerius maxime confidebat, quòd per occasionem legationis eius, interiora prouinciæ, (quod unum cupiebat) penetrare sese facile putabat posse; Malacæ repente subsistere necesse fuit. Xauerius, tametsi præter nautas destitutus ab omnibus, uno tãtum amore Iesu Christi ductus, cuius caussa multa perpeti incommoda uehementer optabat; nullo prorsus itineris uel comite, uel ministro, nihilo minus eadem naui profectus,*

insulam portui Sinarum, qui dicitur Cantonius, proximam tenuit: Vbi dum moram necessario ducit (aditus enim in id regnum non est aduenis, quibus, & si quis eos e prouincialibus introduxerit, graues pœnæ sunt legibus constitutæ) interea cum barbaro mercatore, ut se in Cantonis urbem intromittat, magna piperis ui, quod ibi ualde æstimatur care, paciscitur: mercator eius rei caussa paulo post se rediturum esse promittit. Verum Domino, qui uidelicet aliud constituerat, eo ipso tempore placitum est, ut Xauerius in febrim, qua paucis diebus est confectus, incideret. Forte negotiabantur per eos dies ibidem aliquot e Lusitania mercatores: quorum nonnulli Xauerium ob ipsius uitæ integritatem atque doctrinam magnopere diligebant. ij mortuum, uestimentis ita ut erat, indutum, terræ calcique uiuæ mandarunt eo consilio, ut cum primum cadauer consumptum foret, ossa effoderent, in Indiamque deueherent. Itaque simul ac maturum ijs uisum est, rem aggressi, & corpus plano integrum, & ipsa uestimenta, nulla prorsus ex parte labefacta reperiunt. Obstupefacti rei miraculo; de re tota inter sese deliberant. incerti quid agerent, quod & profectionis iam aderat dies: & corpus in barbara terra, tamque remota deserere, indigna res uidebatur; decernunt, si male non oleat, una secum auehere: sin minus, relinquere. unus tamen ex ijs, qui Xauerij consuetudine plurimum adiutus, eum præcipuo quodam amore prosequebatur; omnino auferre statuerat: deinde ad sepulcrum uniuersi cōueniunt, corpus inspiciunt, nec solū omnis tabis expers inueniunt, uerū etiā suauiter admodum fragrans. Tum uero in eadē uiuę calcis arca reconditū corpus in nauim imponitur. nec dubitant, quin calcis acrimonia ac ui paulatim carne cōsumpta, nuda, quod ante putauerant, ossa remanent. Malacam delatum, prodeuntibus obuiā cum

solenni

solenni pompa oppidanis, apud quos magna Xauerij nomen erat in gratia, excipitur: ibiq; rursus humatum tam diu mansit, quoad unus e Socijs quem Melchior ad ipsum Xauerium inuestigandum, & Socios inuisendos, qui sunt in Iapone dimiserat, superuenit. is humo extractum, perinde integrum, atque erat ab initio offendit, & in alia repositum arca, quam Didacus Pereria (legati nomen est eius, quicum profectum Goa Xauerium supra docuimus) faciendam, & Damasceno serico subsuendam, extrorsus autem aureo textili conuestiendam curauerat; secum in heremitorium, ubi diuersabatur; abstulit, habuitq; apud se, donec eodem Petrus Alcaceua deuenit, quem Cosmus Turrianus cum mandatis ex Iapone dimiserat. Horum uterque, simul ac nauigandi se dedit occasio, secum in nauim impositum asportarunt. Nos ad eam diem Goæ, quod naues Malaca nondum aduenerant, non plus, quàm mortuũ sciebamus: quæ primæ adfuere, ex ijs cognitum est, corpus Malaca deferri. Cocinum ut oneraria tenuit, qua uehebatur; statim actuario Goam ad nos nauarchus præueniens, rem nuntiauit: & simul nauim è multis ereptam periculis illius ope fuisse narrauit. Cognita re, Melchior confestim ad Proregem accessit, ab eoq; petijt biremem, ut aduerso uento tardius nauiganti occurreret onerariæ, & corpus auferret. Enimuero id ægre pati nauarchus, & obsecrare, ne, quando iam prope ad finem itineris uentum esset, nauim nudaret adeo salutari, certoq; præsidio. Sed tanta fuit cum Melchioris, tum Sociorum uidendi cupiditas, ut nihilo minus mari sese non dubitarit committere, Socijs tribus, pueris a catechesi quattuor secum assumptis, & Lusitano quodam, qui in Iapone dum negotiaretur antea, cum Xauerio familiariter uixerat. conscendit igitur, a Prorege monitus, ut cum primum rediens appropin-

 quaret

quæret ad oppidum, nuntium ad se præmitteret. Cum pelago quattuor dies ac noctes errassent, nauim deniq; ad Baticalam, leucas ab Goa 20, reperiunt, & ingrediuntur omnes. Arca dum in biremē ex oneraria, eo ipsô quem supra diximus ornatu, deponitur; interea pueri sertis redimiti, ramos tenentes manibus, concinunt; Gloria in excelsis Deo: nautæ uero sublatis uexillis, bombardis explosis, cœlum reboatibus complent. Corpus ipsum erat amictum alba, & optimo superpellitio, quod etsi diu latuit in calce demersum; tamen adeo recens uidetur, ut cum eo Melchior Iaponium Regem conuenire statuerit. Erat operta facies, manus Crucis in formam compositæ, & funiculo uinctæ æque nouo, ac si tum ex officina prodiret: pedes crepidis calceati. Melchior ad heremitorium beatissimæ Virgini sacrũ descendit, passibus circiter 1500 ab urbe positum, ibiq; ea nocte cum comitibus mãsit. Forte res in ipsum quadragesimæ tempus inciderat: & nostri nihilominus templũ, arasq; ornatu festiuo instruxerant. Complures etiam erant in ea sententia, ut campanis in æde maxima, ceterisq; sacris ædibus omnibus, lætitiæ publicæ signũ daretur pulsu quam frequentissimo: sed nostri duplici tantum funebri pulsu fuere contenti. Postridie mane confestim cum ipsô Prorege Canonicorum sodalitas, quique misericordiæ rem procurãt, & ingens præterea oppidanorũ uis, deniq; quotquot hic eramus e Societate, corpori processimus obuiam. Turba uero ad spectaculum effusa, parietes, fenestras, uias adeo confertã compleuerat, transitus ut redeuntibus uix pateret. Nonaginta pueri candidati præibant cum accensis funalibus. Recta qua ueniebamus uia, multa passim erant odoramenta disposita. Feretri autem latera, fundentibus item odorem argenteis duobus thuribulis cingebantur. Hoc maxime modo corpus domum nostram allatum, & statim in sacello, tectum, ut

erat,

erat, repositum est. ne detegeretur, nimia populi multitudo fuit in caussa: quam ob ipsam rem ne Prorex quidem contra cupidius institit. itaque spe uidendi amissa, paulatim omnibus fere digressis, pauci tantummodo uiri, ac fœminæ remansere, ut ostenderetur sibi cum lacrimis obsecrantes, seque nisi impetrata re domum abituros negantes. quorum precibus, præsertim quòd iam turba, strepitusq́; resederat, cessit denique Melchior: cancellos, ne sacellum ingrederentur, obiecit: exclusis introspiciendi corporis potestatem fecit. Sextus decimus tum a morte Xauerij mensis agebatur. eo læti spectaculo cum rem diuulgassent; tantus denuo concursus est hominū factus ad nos, idem efflagitantium, ut neque negari diutius, neque toto ferme quatriduo confluentium die nocteq́; ad spectaculum turba summoueri potuerit, cum quidam non semel uidisse contenti, iterum iterumq́; reuerterentur. Melchior deinde arcam, cum iam satis in aperto fuisse uideretur, prope altare loco certo reposuit, & claustro muniuit: nos cum e corporis presentia magnam lætitiam cepimus; tum uero maiorem ex eo quòd animam pro nobis deprecantem assistere Domino credimus. Et sane multum ei debemus fratres mihi carissimi, propterea quòd laboribus, ignominijs, iniurijs perferendis (quibus ille rebus ingentem uim animarum ad semitam ueritatis adduxit) patientiæ documenta nobis reliquit egregia: & ab initio usque ad extremum tanto animi uigore, atque alacritate perseuerauit; ut ijs, quæ de illo subinde nuntiabantur, quasi ea uires humanas excederent, uix fides ab hisce hominibus haberetur. Id adeo uitæ ipsius exitus comprobauit. diem quippe clausit ultimum in regno, ut dicebam, Sinarum, in monte deserto, in tugurio e paleis, & arborum ramis raptim exstructo, commodis huius seculi æque inops ab omnibus, atque cælestibus affluens DEI solatijs:

quaret ad oppidum, nuntium ad se præmitteret. Cum pelago quattuor dies ac noctes errassent, nauim deniq; ad Baticalam, leucas ab Goa 20, reperiunt, & ingrediuntur omnes. Arca dum in biremē ex oneraria, eo ipso quem supra diximus ornatu, deponitur; interea pueri sertis redimiti, ramos tenentes manibus, concinunt; Gloria in excelsis Deo: nautæ uero sublatis uexillis, bombardis explosis, cęlum reboatibus complent. Corpus ipsum erat amictum alba, & optimo superpellitio, quod etsi diu latuit in calce demersum; tamen adeo recens uidetur, ut cum eo Melchior Iaponium Regem conuenire statuerit. Erat operta facies, manus Crucis in formam compositæ, & funiculo uinctæ æque nouo, ac si tum ex officina prodiret: pedes crepidis calceati. Melchior ad heremitorium beatissimæ Virgini sacrū descendit, passibus circiter 1500 ab urbe positum, ibiq; ea nocte cum comitibus mãsit. Forte res in ipsum quadragesimæ tempus inciderat: & nostri nihilominus templū, arasq; ornatu festiuo instruxerant. Complures etiam erant in ea sententia, ut campanis in æde maxima, ceterisq; sacris ædibus omnibus, lætitiæ publicæ signū daretur pulsu quam frequentissimo: sed nostri duplici tantum funebri pulsu fuere contenti. Postridie mane confestim cum ipso Prorege Canonicorum sodalitas, quique misericordiæ rem procurãt, & ingens præterea oppidanorū uis, deniq; quotquot hic eramus e Societate, corpori processimus obuiam. Turba uero ad spectaculum effusa, parietes, fenestras, uias adeo conferta compleuerat, transitus ut redeuntibus uix pateret. Nonaginta pueri candidati præibant cum accensis funalibus. Recta qua ueniebamus uia, multa passim erant odoramenta disposita. Feretri autem latera, fundentibus item odorem argenteis duobus thuribulis cingebantur. Hoc maxime modo corpus domum nostram allatum, & statim in sacello, tectum, ut erat,

erat, repositum est. ne detegeretur, nimia populi multitudo fuit in caussa: quam ob ipsam rem ne Prorex quidem contra cupidius institit. itaque spe uidendi amissa, paulatim omnibus fere digressis, pauci tantummodo uiri, ac fœminæ remansere, ut ostenderetur sibi cum lacrimis obsecrantes, seque nisi impetrata re domum abituros negantes. quorum precibus, præsertim quòd iam turba, strepitusq; resederat, cessit denique Melchior: cancellos, ne sacellum ingrederentur, obiecit: exclusis introspiciendi corporis potestatem fecit. Sextus decimus tum a morte Xauerij mensis agebatur. eo læti spectaculo cum rem diuulgassent; tantus denuo concursus est hominũ factus ad nos, idem efflagitantium, ut neque negari diutius, neque toto ferme quatriduo confluentium die nocteq; ad spectaculum turba summoueri potuerit, cum quidam non semel uidisse contenti, iterum iterumq; reuerterentur. Melchior deinde arcam, cum iam satis in aperto fuisse uideretur, prope altare loco certo reposuit, & claustro muniuit: nos cum e corporis præsentia magnam lætitiam cepimus; tum uero maiorem ex eo quòd animam pro nobis deprecantem assistere Domino credimus. Et sane multum ei debemus fratres mihi carissimi, propterea quòd laboribus, ignominijs, iniurijs perferendis (quibus ille rebus ingentem uim animarum ad semitam ueritatis adduxit) patientiæ documenta nobis reliquit egregia: & ab initio usque ad extremum tanto animi uigore, atque alacritate perseuerauit; ut ijs, quæ de illo subinde nuntiabantur, quasi ea uires humanas excederent, uix fides ab hisce hominibus haberetur. Id adeo uitæ ipsius exitus comprobauit. diem quippe clausit ultimum in regno, ut dicebam, Sinarum, in monte deserto, in tugurio e paleis, & arborum ramis raptim exstructo, commodis huius seculi æque inops ab omnibus, atque cœlestibus affluens. DEI. sola-

tijs: cui, dum uiueret, tanta cum fide seruierat. Ac Lusitani, quos memoraui, qui secus mare diuersabantur, cognita Xauerij ualetudine, cum ad eum in montem ascendissent, defectum iam uiribus inuenerunt, & morienti affuerunt. Petrus Alcaceua, cum ex Iapone ueniret, locum est contemplatus, montem ait esse admodum editum, arboribus frequentem. obijt ille 4. Non. Decemb. anno Domini 1552. Venio nunc ad alia, quæ apud nos postea contigere. Lusitanus ille, quem olim in Iapone cum Xauerio uersatum fuisse antea demonstraui, negotia cum Indis, Iaponijs, Peguensibus, Sinis contrahendo, ad amplam pecuniam, multis annis re bene gesta, peruenerat. Is, ex quo die aduehenti corpus onerariæ cũ nostris occurrit; nostram omnium, sed præcipue Melchioris amicitiam, & consuetudinem studiosius expetiuit. Templum est Virginis matris Goæ, trans fluuium: eo cum Melchior forte sese conferret, hominem secum duxit. ibi dum una morantur, interea Melchior ab eo multa de rebus Iaponicis, de regione, de moribus sciscitari. Ille cum respondisset ad omnia, tum illud præsertim addidit de spe religionis Christianæ in eam insulam inducendæ (plane ut cerneres afflatum esse diuinitus) eam se Iaponiorum indolem perspexisse; ut in orbe terrarum uniuerso nusquam prorsus opera locari posset utilius. sibi quidem maiorem uitæ partem in augenda re familiari esse consumptam, seq; iam ad capiendos industriæ suæ fructus Lusitaniam cogitare; uerumtamen quod intelligeret, quantũ in Iapone profici posset; si Melchior eam prouinciam suscipere in animum induceret; iam tum relictis omnibus una profecturum, ut uitam in tam pio negotio poneret. sumpturum ex omni sua pecunia non plus tria uel quattuor aureorum millia, ad ædes exstruendas in urbe Iaponis nobili, qua in urbe Cosmus Turrianus commorare-

tur,

tur, cui Rex eius ipsius rei caussa ædificium quoddam iam aßignasset. Melchior cum uideret non sine diuino consilio fieri, ut uirum diuitijs affluentem tanto præsertim labore quæsitis, tantus honoris Dei zelus teneret; cōstituit uicario sibi suffecto Iaponem petere: sed a Prorege ne impediretur timebat. ad eum igitur ueniæ caussa, ut primum in urbem redijt, sese contulit; & quo suauis Domini dispositio clarius appareret, in ipso ianuæ ingressu commodum offendit Proregem litteras Iaponij Regis legentem, in quibus erat scriptum, quàm illi grata Sociorū nostrorum esset opera in Euangelio promulgando, quantum in suo regno profecissent, atque proficerent. Conspicatus Prorex Melchiorem aduenientem, continuo anteuertens: Quid agis? inquit: cur Iaponem omittis petere, terram usque adeo feracem? Atqui ob id ipsum, respōdit Melchior, ad te uenio. quod tibi quoniam probatur; nulla mora interposita, me ad profectionē parabo. itaque domum reuersus, breui explicatis rebus omnibus, salutato Prorege, & summa cum beneuolentiæ significatione Socijs ualere iußis; profectus est, sacerdote uno, fratribus quinque, totidē pueris a doctrina, comitibus. In Iapone ergo uersantur hoc tempore e Societate nostra duodecim, & pueri catechistici quinque. quàm bene in ea insula res procedat, meliusq; sit sperandum in dies, qua prudentia incolæ sint, qua constantia; dynastæ uero, ac Reges ad Christiana sacra suscipienda quàm propenso sint animo, (id quod ex quo tempore Xauerius insulam attigit, perspici potuit) e Cosmi Turriani epistola cognoscetis.

Goa. 9. Kalen. Ianuar.

1554.

FINIS PRIMI LIBRI.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM

LIBER SECVNDVS.

DVARTES A SYLVA Societati IESV Goam.

MANGVTIANAS *res primũ, deinde uero Bungenses ad Diuinæ maiestatis gloriam hac epistola persequar. Postquam a nobis Petrus Alcaceua discessit in Indiã (discessit autem Octobri mense, anno Domini 1553) Amangutium ueni cum Cosmo Turriano. ibi ex familia Regia multi insignes ac nobiles, & cũ eorum singulis 15 alij ferme, uel 20, Christiani sunt facti. ad eũ numerum accessere Meacenses Bonzij duo, quorum alter, earum legum in primis peritus, multa percontatus a Cosmo, totam illi suã uicissim de mundi opifice, deq; hominis anima sententiam patefecerat, cuius erat summa, nullum esse plane rerum omnium conditorem. Verumtamen ipsemet conditor suam illi gratiam impertiri dignatus est, ut quanto uersaretur in errore, et quàm essent uera, quæ a Cosmo dicebantur, liquido cerneret. itaque Dominum Deum nostrum ex animo colere statim decreuit. id quo melius faceret, omnibus*

nibus

nibus rebus, quibus ad eam diem utebatur, abiectis, exiguum sibi tectum, aliqua ex parte a nobis adiutus, cum Socio suo Barnaba exstruxit, ubi moratur uterque, & uictum sibimet suis manibus operantes quærunt: nihil e domo nostra, nihil aliunde gratis accipiunt: unam acquirendæ uirtutis rationem sciscitantur a nobis, in qua, ceu nouellæ plantæ, adeo feliciter crescunt, ut mei me sane ex eorum comparatione pæniteat. Eodem tempore Iaponius alius quidam ad Deum conuersus est, magna humanitate uir, acutoq; iudicio, annos natus plus 50. & quamuis, antequàm constituit Christiana sacra suscipere, diaboli tentationibus adeo uexatus est, ut in morbum incideret; postea tamen quàm Deo sese commisit, manna absconditum affatim hausit, & nunc de pristina sua impietate deq; excellentia diuinæ legis loqui non desinit. Is nouo nomine Paulus appellatur: & quòd magna prudentia, & ingenio præditus est, & nihil unquam adorauit in uita (nam Iaponiorum superstitionem inane semper nescio quid iudicauit) suo exemplo multos ad religionem impulit Christi: cui ille haud sane ficte dat operam, siue transferendis in patriam linguam scriptis quibusdam, (qua in re ualet plurimum, & stylus eius ualde probatur) siue alijs mortalibus ad ueritatis uiam trahendis: præsertim uero confirmandis, ac retinendis in fide neophytis, quos antea tam uehemẽter insectabatur. Uxor eius, & filij sunt iam Christiani, cum ipsius fratre non minus ingenioso, & ornato, alijs præterea ipsius affinibus, & amicis.

Septuagesimum uel 80 alius circiter annum agens, uir nobilis, ac dynasta, superstitionem suam cum Christiana religione commutauit: idolorum ante id tempus cultor egregius, quippe cui, simulacris humi de more statuendis uenerandi caussa, præ assiduitate labo ris occalluerant manus: nunc uero tanta ei lux ueritatis oborta est, at de

ut de laboribus ab se frustra susceptis, deque sua cæcitate uerba facere nunquam desinat. is idolorum loco templum ædificare decreuit, quo Christiani ad sermones inter se de cultu diuino serendos augendæ pietatis caussa conueniant: & uniuersis qui sub imperio suo sunt, omni conatu persuadere constituit, ut ad Baptismum accedant: quo lustratus est eius quoque filius annos natus 30, qui domum nostram Christianæ doctrinæ, & sacrorum caussa uentitat. Tria passuum millia distat ab urbe Amangutio uicus quidam: ibi ad quinquaginta, uel sexaginta neophytos rusticos operarios omnes, tantum rerum diuinarum studium ceperat, ut litterarum prorsus ignari, litteratos homines populares suos argumentando conuincerent. Quin etiam eius loci Bonzius ipse, cum illos sæpe sermone atque altercatione lacesseret, turpiter ab ijsdem superatus ac uictus, existimationi suæ denique migrando consuluit: eius discessu neophyti ualde leuati sunt. Iidem pariter uniuersi certum in locum sæpe se conferunt, ubi de cultu diuino disseritur, admonentq; inuicem sese, & ad fidem, ac religionem hortantur. Verum de statu rei Amangutianæ plura cognoscetis ex epistola Cosmi Turriani, quam misit Bungum; ex qua ego hæc quæ sequuntur excerpsi. Ex hisce pauperibus multi facti iam sunt, fiuntq; semper aliqui Christiani. ijdem precationes tenẽt, easq; ad ianuam fere quotidie recitant: tum singulis caxa (quod monetæ genus est) in eleemosynam datur: quare illi admodum læti, & Domino gratias agentes domum sese recipiunt. ijdem, Domicis diebus, cum in ordinem discubuere; qui Christiani ad sacrificiũ ueniunt, aliquid ijs præbent eleemosynæ caussa: Itaque & illi beneficio gaudent, & Christiani rei totius dispositione atque ordine delectantur, & omnes in uniuersum agunt Domino gratias, cuius sibi munere, anteactæ ipsorum uitæ fœditas patuit. Paulus & Barnabas

abas Meacenses Bonzij duo mirabiliter in fide proficiant. Facit Dominus, ut ad finem usque perseuerent. Die qui fuit DD. Cosmo & Damiano sacer, uespere mortuus est Ambrosius Eunalus Faisumius, Regis œconomus. eius funeri mecũ interfuere plus 200, sexus utriusque neophyti, signum crucifixi unus e neophytis praeferebat; & quoniam demortui domus a nostra plurimum aberat, pompa mediam per urbem necessario ducta est. Efferebatur autem corpus admodum excelso feretro, tantaq; funalium multitudine, ut ipsam diei lucem repraesentarent; terraeq; quanto potuimus apparatu caeremonijsq; mandauimus. Commouit ea res aliquantum ad impias sectas deserendas cognatos ipsius, & maiorem ciuitatis partem: quas quidem sectas plane relinquerent, si diuinae legis interpretum hic foret copia. Uxor autem eius continuo pauperibus fecit benigne: nam & ipso quatriduo praebuit ipsis epulum, & e domestica suppellectili multa distribuit. in ijs etiam uestem sericam, ex qua conficietur pecunia ad aedificandam illis domum in area, quam idcirco nobis neophytus quidam attribuit. Hoc eius recte factum, ceteraq; neophytorum erga inopes beneficia, quibus bis terue cibaria singulis mensibus largiuntur, compenset Dominus: quem uos rogate fratres mihi carissimi, ut haec ab illis fiant, nullam ob aliam caussam, nisi ut eidem placeant: & simul in officio me sua benignitate confirmet.

Domus ea, cuius meminit Cosmus, perfecta iam est. Absolutũ est opus, 5. Cal. Iulij, & diebus aliquot ibidem sacrificatum, sermonesq; de ipsius fundatione sunt habiti. Hactenus de rebus Amangutianis. Nunc ad Bungenses uenio. Anno 1553 nostri lapidationibus ibi male accepti sunt, confictis in eos criminibus, quòd carne uescerentur humana. sed Rex, caussa cognita,

gnita, rem totam breui compreßit, dispositis custodiæ caussa circa domum nostram interdiu noctuq; uigilijs. atque ea sane præclara fuit neophytorum probatio: quippe qui, nos quo maioribus cinctos uidebant angustijs, eo maiorem ipsi firmitudinem animi constantiamq; præseferebant. Eo tempore multæ ad neophytos conciones, multæ contra Bonzios disputationes habitæ sunt, qui uicti, cum quid agerent non haberent, insigni mendacio populum onerarunt, nulla re scilicet Christianam a Iaponica religione differre. Res erat sane periculosa. itaque nostri diuinæ gloriæ zelo inflammati, nil aliud per eos dies docere populum institerunt, nisi hæ duæ religiones quātopere inter sese differrent: legem quippe Iaponicam fabulis atque mendacijs: Christianam uero plane certißimis niti principijs. Atque ob id ipsum Balthasar Gagus librum Iaponico sermone conscripsit, ac dedit Regi, quem Rex coram se, suisq; consiliarijs recitatū, ac uehementer probatum, suo signo obsignauit, atque ad Balthasarem remisit, iubens ei renuntiari, se libri eius exemplam descriptū habere apud se, proinde exemplar obsignatum ut erat, ostenderet magistratibus, ut eos perspecta Christiana ueritate & doctrina, beneuolos & amicos haberet. Ex eo tempore adhuc in pace fuimus. Bonzij in Dominum credidere complures. in ijs quidam legisperitus ex eorum ordine, qui commentationibus uacant, noster antea uehemens aduersarius. huic ita deinde clarum ueritatis lumen affulsit, ut in exquirendo Christiani hominis officio nunquam defatigetur: tanta uero tranquillitate fruitur animi, atque ita Dei beneficia ipsius hærent infixa memoriæ, ut pro ijs, a quibus Christiana mysteria didicit, & a quibus huc missus est, denique pro cunctis Euangelij præconibus preces ad Dominum aßidue fundat. Anselmus est quidā Dominus uici non longe ab urbe positi. is, ut uxorem

rem ad cultum Dei traduceret, anno ſuperiore uenit ad nos, & Balthaſarem domum ſuam adduxit; qui fœminam, & domeſticos omnes, aliosq́ complures neceſſaria ad religionem rudimenta edocuit, & conuertit ad Dominum. Horum exemplo tantus in reliquis eius uici incolis motus animorum eſt factus, ut omnes fere Chriſtiana iam ſacra ſuſceperint. Vicus eſt alius, decem leucas ab urbe: illuc item anno ſuperiore lucri cauſſa ſe contulit neophytus operarius quidam, Antonius nomine: ibiq́ reperit hominem, qui ab dæmone ſeptem iam diebus ita præfocabatur, ut nihil neque eſculentum neque poculentum per fauces poſſet demittere. Hunc miſeratus Antonius, & ſimul recordatus latronis eius, cui culpam ſuppliciter agnoſcenti Dominus noſter IESVS CHRISTVS ignouerat, aquam in uas infundit, expiatq́ manu ſua per ſignum Crucis. deinde hortatur ægrotum, ut peccatorum ſuorum agat pœnitentiam, & credat in eum, a quo & conditus fuerit, & ſalutem poſsit accipere. Annuit ægrotus, & continuo porrectum ſibi poculum aquæ totum penitus hauſit, appoſitumq́ oryzæ paulum, ſine labore comedit. Quæ res ægrotum ita permouit, ut cum primum per corporis uires liceret, ad nos conferre ſeſe Chriſtianæ religionis ſuſcipiendæ cauſſa decerneret, itaque fecit: omnem ſuperſtitionem abiecit, Chriſtianos ritus ac precationes edidicit, paucisq́ poſt diebus eſt mortuus. Alium etiam conuertit ibidem Antonius, claro admodum genere natum. Lucas nouo iam nomine dicitur. Is cum Baptiſmi cauſſa ad nos ueniſſet, poſtea quam ablutus eſt, Balthaſarem domum ſuã cum Ioanne Ferdinando, Antonioq́ perduxit. ibi dies aliquot inſtituendis baptizandisq́ ita multis uacarunt, ut ex una tantum Lucæ familia, 60 capita (in his uxorem Lucæ, duosq́ filios uirili ætate) cæleſti lauacro purgauerint. Quorum tanta conſtantia, tantum

animi

animi robur apparuit; ut suo exemplo alijs ad fidem trahendis numerum deinde 300 impleuerint. Annus circiter agitur, cum quidam oculorum acie sane debili baptizatus est. is Dei benignitate factum est, ut una cum animi lumine oculorum quoque lumen reciperet: etenim continuo clare cæpit uidere: cuius rei fama cum latius manasset, Iaponiorum ad nos concursus hinc inde statim est factus, partim cæcorum, partim uario morborum genere, ut lepra, febri, alijsq; huiusmodi laborantium, in quibus Dominus pro sua sapientia, cælestis numinis uim sæpe declarat. Quod ut facilius cognoscatis, nonnulla referam, quæ in hoc genere contigerunt. In popularibus neophyti illius, quem ex oculorum debilitate repente conualuisse docuimus, iam inde ab ipso abauo quidam hæreditario ueluti iure, & quasi per manus acceperat, ut a dæmone torqueretur. atque is impetrandæ salutis caussa, in uictimas & impia sacrificia patrimonium pæne consumpserat. Verum dæmones idolis inhabitantes, quo maiores sibi honores haberi cernebant, eo uexabant hominem grauius; nec illius tantummodo cruciatu contenti, arreptum ipsius quoque filium annos natum 30, adeo male accepere, ut multos dies nihil omnino gustaret, nec iam patrem, uel affines agnosceret. Balthasar ubi id resciuit, contulit eo sese, cumq; filium in ipsis tormentis offendisset, iussit eum Diui Michaelis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipsa pronuntiationis clausula tam uehementer intremuit, tanta cum gesticulatione, motuq; membrorum, ut qui astabant, rei miraculo perhorrescerent. Verum diuinæ placitum est bonitati, ut simul atque Sacra illa uerba super eum Balthasar effatus est, scilicet: in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti; a nequissimo spiritu liberatus, continuo & cibum, & usum mentis rationisq; reciperet. Deinde uero una cum patre Christiana rudimenta edo-

ctus,

ctus, & uterque sacro fonte lustratus est, ac filius quidem, Michaelis: pater autem, Pauli nomen assumpsit: Paucis post diebus, eiusdem Pauli filia, soror Michaelis, ad templum nostrum accessit, quæ item triginta iam annis male a dæmone habebatur. Ea cum uelle se Christianam esse dixisset, dum illi benedictionis formula traditur (hora meridiana erat circiter) uehementi pariter ipsa timore corripitur. Tum Balthasar ad exorcismos confugit, cœpitq; mulieri suadere, ut nomen IESV, nec non D. Michaelis pronuntiaret: illa uero discruciata grauissime, ore compresso, uoce ueluti in cantum soluta, respondit, si, Xacæ & Amidæ, qui legem dedere Iaponijs, idola repudiarentur, neminem adorandum esse præterea: neque uero se cuiuspiam ui, ab eorum cultu posse abduci. Postridie (qui dies fuit Beatissimæ VIRGINI sacer) templo Christianis referto, cum mulier quoque adesset; Balthasar sacro peracto, quæsiuit ex ea quomodo sese haberet. bene cum respondisset: Diui Michaelis nomen profer, inquit ille: tum fœmina denuo tremere, labraq; constringere: dæmon autem ex illa iam, inquit, abeo: uerumtamen quoniam tribus iam ætatibus patris uidelicet, filij, nepotisq; domicilium mihi in his ædibus collocatum obtinui, propterea nolo discedere. Instare Balthasar iterum, ut D. Michaelem appellet. tum energumena, enimuero id esse iam putidum, ac molestum: mox etiam contracto uultu, cum lacrimis, Quo migrem igitur? inquit. Cum in eo statu res esset, Christiani, qui aderant, in preces dedere sese; nec ita multo spiritus ille nequam erupit, mulier autem ualde leuata est, atque integra prorsus mente, potum petijt, porrectamque sibi aquam lustralem seu benedictam, ebi-

bit. Tum iussa dicere IESVS, MARIA, tam suauiter pronuntiauit, ut uox Angeli uideretur. Ex eo tempore nunquam deinceps a dæmone uexata est, iamq; Christiana sacra suscepit. Qui ægroti huc deuenere, ex ijs ad 300, iam Christiani cernuntur. quorum sermones inter se de beneficijs a Domino post Baptismum acceptis, operæpretium est audire, dum hic patientiam in morbo ferendo, ille recuperatam prope ualetudinem prædicat. solent autem huiusmodi ægroti, decem alios, quindecimue singuli ad Christianam religionem secum adducere, quorum corpora non alio medicamento curantur a nobis, nisi aqua benedicta, cuius uirtus in hoc regno multis experimentis, præsertim uero in oculorum curatione, quibus Iaponij uulgo laborant, est comprobata: ut eius petendæ caussa a leucis 10, uel 12, undique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui post Christum natum est 1555, in hac æde sacra Bungensi a Cineralibus ad usque Paschæ solennia, conciones quotidie cum sacrificijs habitæ sunt, tanta neophytorum frequentia, ut eos domus nostra non caperet, tantoq; animi ardore, nonnulli ut e pagis pridie domum nostram uenirent, quo postridie mane ad tempus concioni adessent, nonnulli autem ad templum duabus ante lucem horis accederent. quibus rebus homines ita uehementer inflammabantur, ut quotidie ferme deni, duodeni, uel etiam uiceni post catechismum fierent Christiani. Itaque baptizati sunt eo toto Quadragesimæ tempore, 400. A Paschalibus ferijs usque ad Pentecosten eodem feruore ac studio continuatæ sunt quotidie conciones, neophytorum rogatu, qui propitiandi Domini caussa mysterium Confessionis sane quàm diligenter frequentant, quorum uitæ morumq; immutationem post Baptismum, noti affinesq; eorum ualde mirantur, quippe, ut quisque maxima pro Christi nomine ignominia

minia afficitur, ita se beatissimum putat. Quidam etiam, cum ini tio conuersionis, nonnullo pudore territus latitaret; ita se nunc palam penitus in caussam Christianam tanta sua cum delectatione demisit, ut uerbo Dei potius quàm cibo sustentari aliq; uideatur. Cæremonia quoque nostra funebris magna cum admiratione proba tur ab ethnicis: ut funus quod primum duximus, hominum plus tria millia spectandi caussa celebrauerint. cum autem pauperibus æque ac diuitibus honorem a nobis uident haberi; tum uero legi Do mini Dei nostri simile nihil fatentur esse. atque lex ea sane late ua gatur in hoc regno Bungensi: nam præter urbanum neophytorum gregem, Iacali 50 uel 60, Siquidi totidem, Quinctani (pagorum hæc nomina sunt) plus 200 uisuntur. Neophytus quidam est, quem ceteri ob eius uirtutem parentis loco uenerantur & colunt; qui sæpe ad sacrificia & conciones huc uentitat. Is ea loca cir cumiens, ceteros ad officium cohortatur & animat. Superioribus diebus Balthasar Gagus cum Ioanne Ferdinando Firandum profectus est ad Lusitanorum qui ibi erant, Confeßiones audiendas. Rex autem ante quàm discederet, uenit ad nos, iußitq; Balthasarem de commeatu sine cura esse: daturum se qui eum prosequeretur, & omnia ad iter necessaria compararet, idemque, si Balthasar uellet, præstaret in reditu: præfectis etiam, quacunque transeundum esset, iumenta & cetera quæ opus forent, se imperaturũ. Eum nunc in singulos dies exspecto. mecum hic de neophytis remansere senex quidam, Antonius nomine, 50 uel 60 natus an nos: & alij præterea quattuor uel quinque homines impigri ad ne cessaria negotia obeunda.

Scriptis iam litteris, ex Ida pago non longe ab urbe posito mulier quædam cum marito ad hoc templum Baptismi caussa se contulit.

Sed uterque, quòd Balthaſar aberat, domum ſuam re infectá, conſilioq́ pæne mutato reuertebantur. Id ubi cognouit Antonius is quem modo nominaui, me appellauit, ut preces ab omnibus, qui aderant, ad Dominum pro utroque eorum habendas curarem. itaque dum orationem Dominicam elata uocę multi recitamus, conſpecta mulier eſt adeo uehementer intremere, ut illam ipſi tres homines regere & continere non poſſent: dentibus uero tam acriter infrendebat, ut uiderentur effringi. interea conſtrictis ipſius manuum digitis, mulierē ſigno Crucis, & aqua benedictá luſtrabat Antonius: nobis ex altera parte in oratione Dominica & Angelica ſalutatione perſeuerantibus. Poſt hæc mulier aliquantulum conſopita, ſimul atq́ expergefacta eſt, iuſſa dicere, IESVS, MARIA, primum ueluti indignabunda pronuntiauit: tum ei manus arctius iterum uinciuntur, precationi ſimul omnes inſiſtimus: nec ita multo poſt fœmina dolere manibus, & lamentari, & rogare ut ſeſe quàm citiſſime ſoluerent. Deinde, pia admodum uoce proferens, IESVS, MARIA, uerum Creatorem ſuum adorare ſe dixit, grauemq́ ſeſe peccatricem agnoſcere. Eadem mihi poſtea affirmauit ſe toto ſeptennio cordis ingentem ſenſiſſe grauedinem, ſed iam ea leuatam, & exhilaratam eſſe. Poſtridie mane cum marito diſceſſit: redituri ad Baptiſmum cum primum Balthaſar Firando reuerterit. Mihi ſane magnam tota res attulit uoluptatem, & ex eo die plane alia mulier atque antea, uiſa eſt. multa præterea in hac regione geruntur a Domino: qui nos pro ſua bonitate idoneos uineæ ſuæ cultores dignetur efficere. Bungo 12. Kal. Octob. 1555.

BALTHASAR GAGVS Societati IESV.

ANno Domini 1552. Iaponis insulam attigi. ac de rebus ijs quæ mihi in itinere, quæue deinceps contigerant, tum ex ipso portu Sinarum, tum etiam ex urbe Bungo (quod meum est domicilium) ad uos litteras dedi. Hanc autem epistolã scribebam Firandi, quo me Duartes Gamma per litteras magnis precibus euocauerat, uti suam suorumq́ confessionem audirem, neophytos consolarer, aliosq́ permultos cupientes, aqua salutari perfunderem. Itaque Bungo confestim in hunc portum Cosmo Turriano auctore decessi: e quo scribam nonnulla ex ijs, quæ in hac regione geruntur Dei benignitate, sed breuiter, quia nautæ festinant.

Locis duobus huius terræ præcipuis, areas duas habemus amplas, & singula utrobique ædificia, alteram scilicet Amangutij, quæ urbs permagna in medio totius insulæ ad Septentrionem est posita: Bungi uero alteram, quod oppidum Amangutio leucas 5 & 40, in meridie distat. Amangutianam Cosmus cum Ioanne Ferdinando duobusq́ bene uersatis in religione Christiana Iaponijs incolit, ego uero Bungensem. & Cosmus quidẽ cũ esset antea obeso corpore, nunc partim senio, partim etiã (quæ huius agri sterilitas est) macie pæne consumptus uidetur, quippe oryza exigua, & oleribus, aut leguminibus uescitur: piscibus autem raro, quòd Amangutium abest a mari leucas 30. caro autem ibi fere non gustatur, nisi si quando (quod perraro fit) syluestres feræ capiuntur a uenatoribus. nam cicures nec mactant, nec nutriunt edendi caussa Iaponij: sed tamen longo iam usu, Cosmus paulatim huiusmodi cibarijs assueuit. Amangutianorum Ecclesia Christianorum duo

circiter millia conficit, qui diebus festis aßidue sacris missarum intersunt, concionesq; audiunt, quas habet Iaponice Ioannes Ferdinandus in ea re præcipuo quodam Dei beneficio excellens. Amangutiano regulo Cosmus admodum æquo, neophytis uero ualde beneuolis, dictoq; audientibus utitur. sunt enim Iaponij ad honestatem propensi, beneq; morati.

Bungi cum Rex areã nobis dedisset, domum in ea, templumq; cũ excelsa Cruce construximus. Habentur in eo quotidie sacra missarum, & homiliæ. itaque neophytorum, qui in uniuersum 1500 numerum explent, tanta sedulitas est, ut eorum complures diem nullum, quin adsint, præterfluere patiantur: diebus uero dominicis ita multi conueniunt, ut domus eos non capiat: festis autem præcipuis multo plures, quippe in nostris ædibus ipsam etiam diei festi uigiliam peragunt. Sed omnium maxime proficiunt pauperes, quippe qui apud seculum, seculiq; fautores minimum obtinent gratiæ. Facit ad eos uerba Iaponice sodalis noster Duartes a Sylua, nec non e neophytis ipsis interdum, si qui rerum diuinarum intelligentia præstant; Paulus quidam præsertim: quem Dominus præcipuis ad hoc munus ornamentis instruxit. is cum præclare popularium suorum errores, diaboliq; in eis decipiendis uersutias calleat; tam promptus est Christianæ pietatis defensor, ut Iaponios mira facilitate conuincat: superstitiosa ipsorum mendacia, & religionis nostræ ueritatem illis aperiat. Eum ego mecum una Firandum adduxi, ubi neophytis operam nauauit egregiam. Uestris eum uos precibus fratres mihi carißimi Domino commendate. profecto enim ad curationem animarum idoneus est. Porro neophyti spiritalibus exercitationibus ita excoluntur a nobis, ut sacrificio missæ quotidie intersint, diebus uero dominicis audiant

uerbum

uerbum Dei. Peracto sacrificio, ter Dominicam orationem, ter salutationem angelicam pro bene meritis, pro ijs, qui nauigant, pro statu & amplificatione Catholicæ in his partibus Ecclesiæ, supplices recitant. Quadragesimæ tempore cum apud eos esset hoc anno Ioannes Ferdinandus, orationem dominicam, & sanctißimum Eucharistiæ mysterium declarauit, cuius quidem mysterij tanta illi ueneratione, desiderioq; tenentur, ut multi ex ijs, qui maxime sunt in rebus sacris aßidui, cælestem illum sibi porrigi panem a me magna cum deuotione atque humilitate petierint, utpote magnopere necessarium ad corroborandam fidem. nam quòd ad præparationem attinet, sese quidquid mihi uisum fuerit, facturos esse recipiunt. Exsequiarum autem uniuersa ratio nostra hæc est: primum, qui moriuntur, eos, antequàm extremum spiritum ducant, de rebus ad salutem necessarijs commonefacimus, & animamus: mortuis deinde feretrum neophyti exornant: si mortui tanta forte inopia sit, ut in funus pecunia desit; collata uiritim stipe, quæ necessaria sunt, aliqui comparant, feretrum serica opertum ueste quattuor uiri tollunt. Frater noster amictus superpellitio, signum Crucifixi gestat, quem comitatur puer cum aqua benedicta. Tum deinceps ego sequor non sine litanijs, mihiq; uoce præeunti (neque enim hic nobis, ut in Europa clericorum est copia) neophyti ipsi respondent: multæ undique laternæ collucent. Antequàm domo efferatur cadauer, precationem unam ego recito, deinde orationem Dominicam uniuersi concinimus, idemq; fit ad sepulcrum. postridie neophyti ad templum redeunt cum candelis accensis, ego super tumulum e responsorijs, quæ appellantur, unum elata modulor uoce. Itaque crucem inauratam cum artificiosa Christi pendentis effigie, basiq; desidero, quam in huiusmodi pompis erectam, excelsamq;

gestemus: quibus hi barbari tantopere permouentur, ut cogantur fateri nihil esse IESV CHRISTI legibus comparādum. & conuertuntur sane ad Dominum aliqui, sed hi ferme egestate laborantes, uel morbo, uel a dæmonibus obsessi, quorum Dominus animos primum, deinde etiam corpora curat, alio pharmaco nullo, nisi aqua, paneq; benedicto. Multa mihi in hoc genere scribendi materia suppetit, uerum temporis angustijs premor.

Superioribus diebus in energumenam incidi, quam Dominus neophytorum rogatu ac precibus liberauit. ex ea dæmon carmina fundebat interdum Iaponica, quæ Iaponij sane magni faciunt, studentque perdiscere, tametsi illa quidem statim auctorem per se ipsa demonstrant, nam ut eorum bona sint principia, media tamen, uel extrema uirus eructant. Solet autem dæmon cum uersus huiusmodi enuntiat, uel regis alicuius iam uita functi, uel etiam bruti cuiuspiam sibi nomen affingere, ut his cæci Iaponij inducti fallacijs, aut regem illum, aut brutum uenerentur ut Deum. Atque ea ratione in rebus creatis diabolus adoratur. Alio præterea fraudis genere dæmon Iaponios fallit. nam sæpenumero Bonziorum rogatu, cum scilicet ijs pecuniæ ob eam rem, aut uestimenta præbentur; uel febrim sedat, uel e corporibus migrat: ita fit ut quamuis de illo male Iaponij sentiant, nihilominus eum aliqua ex parte suspiciant, metuant quidem certe, eiq; graui licet impendio honores quàm maximos habeant. Iam uero in somnijs quoque dæmoni perfacile credunt. qui sane per ministros suos uehementer laborat, ut insurgens in hac regione Christianæ Ecclesiæ destruat ædificium, cumq; alia ratione non possit, calumnijs nos oppugnat, niti turq; persuadere Iaponijs, nos carne hominum uesci. Verum misericors Dominus, qui suorum nunquam obliuiscitur, ex omnibus periculis eripit nos, sem

perq;

perq; dæmon e certamine discedit inferior.

Radices in hac terra dæmonis cultus iecit altissimas, decem circiter e Sinarum regione importatis hæresibus, quæ tamen ad duas præcipue rediguntur. altera est eorum, qui sempiterna post mortem & supplicia, & præmia dicunt esse; choros, & symphonias libris exercent; mortuorum manes conuiuio excipiunt, curant funera, habent cœnobia cum campanis, & cellis; cinericiis quidam, atris alij utuntur uestibus; multa cum superstitione exsequiarum iusta persoluunt, quibus absolutis addunt ad extremum Fombexet, quæ Sinarum est uox, significatq; Nugæ sunt hæc omnia. itaque ex ea uoce nectitur quam dicebam, hæresis altera illorum qui ueluti pecora iudicio & ratione carentia, nullum esse nec Deum, nec animum, nec dæmonem affirmant: & quoniam intima conscientiæ solicitudine uexantur; ad huiusmodi morsus sedandos, sine pudore ullo metuue, in omni scelerum, & flagitiorum turpitudine uolutantur: quos cum Deus iusti supplicij caussa omni libidinum turpitudine fœdari permisit; tum se (miseri) diuinæ ignari iustitiæ, legum uinclis solutos, tum sanctos existimant, tum ad optatam curriculi metam se peruenisse arbitrantur. Atque hæc sane mendacia, quippe quæ nullis fundamentis nituntur, cum ceteris rationibus, tum ipsa uitæ morumq; fœditate facile conuincuntur. Bonzij, qui sectam tuentur priorem, chirographis quibusdam quæ sane magno uendunt, cauere solent Iaponijs, nihil eos post mortem incommodi a dæmonibus accepturos. Qui me Bungi primus excepit hospitio, is unum apud se chirographum habebat eiusmodi: sed melius uidelicet cauit illi Dominus, cum eum familiamq; ipsius uniuersam a Bonziorum dolis ad Baptismum traduxit.

Anno

Anno superiore montanus quidam honestus uir, Christianus est factus: cuius rogatu ad patriam ipsius accessimus leucas 9. ab urbe Bungo. ibi præter eius familiam quæ 100 capitum summam excedebat, alij præterea ad 300, crediderunt Euangelio. ij Christianum eum qui nos illuc deduxit, eximia uirtute hominem, uenerantur ut patrem. Erat ibidem præfectus regius quidam insignis, quicum de rebus diuinis admodum copiose disserui, tantusq; in eo animi motus est factus, ut in hæc uerba prorumperet: Equidem cupio fieri Christianus, idq; re ipsa statim perficerem: sed quid Dominus meus deinde? quid dicat? quamquam id, quod docetis, cum sit adeo certum atque perspicuum, profecto ne ipse quidem poterit Christiana sacra repudiare. Atque ut ea, quæ sentiebat, præseferret palam, ad Baptismum nonnullos ipsemet e suis domesticis incitabat. Itaque asseclæ duo, quibus ille præcipuis in administratione consiliarijs utebatur, cælesti lauacro expiati sunt. Postremo a nobis petijt, ut eo rediremus quotannis: populum uniuersum paulatim in Christi fidem esse uenturum. itaque hoc ipso tempore nos exspectat.

Firandi præclare in præsentia Christiana res geritur. sacrificanti mihi quotidie, concionanti uero Iaponice Ioanni Ferdinãdo, neophyti adsunt. quamquam Ioanne quidem carebunt propediem, exspectatur enim a Cosmo Turriano, ut neophytos Amangutianos erudiat. mecum remanebit Paulus Iaponius, de quo dixeram ab initio, egregius iuuenis, tantaq; dicendi facultate & copia præditus, ut dies totos in sacris disputationibus sine ulla auditorum satietate consumat. Mirabile uero dictu est, quanto in rebus diuinis animi æstu zeloq; ferueat, quantaq; dexteritate Iaponios quid sequi debeant, quid fugere, edoceat. Firandensium neophytorum numerus est iam ferme 500. Regulus autem, in quo magna ad Christianã religionem

religionem propensio cernitur, aream nobis ad cœmeterium Christianorum attribuit, in qua ipso exaltationis Crucis die solenni, summa & neophytorum & Lusitanorũ qui aderant, gratulatione & alacritate, Crucis trophæa defiximus.

Aloisius Almeida præter pecuniam ad excipiendos infantes collatam, unguentum etiam centum aureorum pretio mittit Vlyssiponem ad Socios nostros, ut coacta ex eo pecunia, tabulam ad exemplar quod in charta delineatum est, quàm elegantissimo opere pingendam curent: summa quæso adhibeatur diligentia, ut ea tabula perfecta ad hanc Bungensem Ecclesiam perferatur, in Beatissimæ Virginis sacello ualetudinarij quod a pietate nomen accepit, locanda, &c. Firando 9. Cal. Octob. 1555.

MELCHIOR NVNNES Societati IESV in Europam.

Anno superiore, suscepta a me Iaponicæ profectionis huiusce consilium, aduentumq; meum Malacam per litteras uobis exposui. nunc iter nostrum Malaca ad hunc usque portum Sinarum describam breuiter: nautæ enim properant. Cum uarijs difficultatibus ab nauigando cohibiti, hyemem totam in pijs obeundis ex instituto nostro muneribus Malacæ posuissemus, ego uero etiam in morbum Domino uolente incidissem; nondum plane recuperata ualetudine, paratam, instructamq; magno labore Carauelam (nauigij genus id est) conscendimus, tanto cum gemitu, luctuq; Malacensium, ut equidem indignitatis meæ conscius erubescerem. cum leucas 12. a Malaca prouecti essemus, tempestas adeo sæua repente cooritur, ut uela disrumperet, sane commo-

cōmode: secus enim omnino uis uenti nauigium demersisset. Posthæc ad fretum Sincapuranū in syrtes scopulosas incidimus, & quidem in hostium ora, qui Lusitanos complures uarijs grauißimisq; cruciatibus paulo ante mactauerant. Hic nos cum incerti spem inter metumq; fluctuaremus, reliqui uero de salute iam prope desperassent; scapham, eorundem rogatu consilioq; conscendi ego cum fratribus duobus, ut rostratam maioris formæ nauem, quæ paulo ante præcesserat, quærerem, eiusq; auxilium implorarem. Ac primis tenebris Maurorum Pantanaatum infesta nobis 50 apparuere nauigia: qui ita prope ad nos accessere, ut iam gratulantium prædā inter se uoces, clamoresq; exaudirentur. Tum uero necesse fuit ad arma spiritalia fidei & precationis, bellica quoque tormenta arripere, ut hostibus terrorem inferremus: atque ut quattuor sclopettariorum species præberetur: igniti eminus funiculi ostendebātur. Verum nobis Dominus, qui laborantibus præsto solet esse, subuenit. Etenim cum in hostium potestatem pœne iam uenissemus, ita ad rostratam appropinquauimus, ut eius metu perterriti Mauri cursum reflecterent. Tertio periclitati sumus ad insulam Palotimam. quippe, cum Lusitani aquatum descendissent: nisi murmur exauditum esset opportune, latentium in insidijs Maurorum; uenenatis utique illorum occubuissent sagittis. In ea insula, nostrorum e numero quattuor Mauri ad nautica ministeria in primis necessarij, fuga deseruere nauigium: quæ res gubernatoris, præfectiq; animum usque adeo perculit, ut ægre ab ijs impetrauerim quo minus reuerterentur. Inde uentum est ad insulam Patauen, cuius incolæ iccirco Lusitanis erant infesti, quòd ab ea rostrata, quam dixi, captum ipsius insulæ præfecti nauigium, & omnes quotquot eo uehebantur, occisi fuerant. Hic nostris e fratribus duo, cum ad commeatus petendos

tendos in terram descendissent, magnum adiere discrimen. Verum hæc omnia incommoda mirum quanta animi alacritate, non modo fratres, sed ipsi quos nobiscum una ducebamus, pueri exciperent. ut satis appareret quantum ex una parte laboris ad nostram probandam patientiam permitteret Dominus, tantundem ex altera auxilij ad leuandas difficultates, ipsius benignitate præberi. Ineunte Maio mense, Pataue soluimus læti, quòd primus deinde portus nobis Bungus Iaponicæ terræ uidebatur futurus: quo in loco & Socij nostri, & multi Christiani præterea uersarentur. sed uel nostris peccatis, uel dæmonis inuidi scelere, uel Diuino cõsilio nos in ipso Pulonandaris medio sinu cursuq́; atrox adeo tempestas oppressit, ut nauis, dehiscente carina, ex ingenti fluctuatione, aquæ tantum acciperet, quantum aßiduo diurno opere, nocturnoq́; exhauriri non posset. Tum præfectus, & comites Lusitani me per Deum obtestari, ne Iaponiorum salutem ipsorum uitæ, salutiq́; anteponerem: eam sibi perspectam marium Sinensium, ac tempestatum esse naturam, ut si cæptum cursum tenere pergeremus, nobis pereundum esset omnino: itaque eorum precibus coacti, ad Palotimam, quam initio nominaui, reuertimus: quanto nostro cum dolore, uos ipsi existimabitis fratres, cum tantopere expetitã a nobis nauigationẽ quasi retexere, ac remetiri cogeremur. Ad hæc ille quoque metus animũ angebat, ne inuisa Deo nostra essent studia. cum interea & nauigium aquã non cessaret accipere, & redeuntibus uentus nobis tam aduersus obsisteret, ut quadragesimo die, ni fallor, non plus quàm 40 uel 50 leucas remensi fuerimus. Verum immensa Dei clementia, eos qui ipsi confidunt, cum in extremum uenere discrimen, tum subleuare maxime solita; diutius nobis opem ferre non distulit. Nam triduo post quàm Palotimam ex reditu attigimus, eodem naues Lusita-

næ duæ aquandi cauſſa, cum ad Sinas tenderent, acceſſere. quarũ præfecti rogauere nos, ut quoniam tam periculoſe nauigaremus, una ſecum onerarias conſcenderemus: tranſmiſsionem ab Sinis in Iaponem, Deo uolente, non defuturam: quæ me res tametſi magnam in dubitationem adduxit, tamen ut aliquam Sinenſis prouinciæ notitiam, & uſum acquirerem, & ſimul ut explorarem qua ratione poſſet aditus in id regnum Euangelio patefieri; ſtatui denique magis e re Chriſtiana futurum, ſi me ad Sinas ex itinere contuliſſem. Sed pridie quàm in onerariam Franciſci Tuſcani e carauela transcẽdimus; grauius multo, quàm unquam antea, uitæ diſcrimen adiuimus. Denſis enim tenebris, intempeſta nocte, procella onerariam tanto impetu noſtrum in nauigium intulit, ut parum abfuerit, quin id prorſus deprimeret. quocirca ſoluto ſtatim retinaculo, quod nos onerariæ coniungebat, anchora iacta, in alteram nauem noſtra multo humiliorem incurrimus, quam ne demergeremus, anchorarios funes coacti præcidere, fluctuantes in ſaxa detrudimur: ubi naufragium faciendum, & moriendum ſine dubio fuerat omnibus, niſi diuina bonitas (humani quippe præſidij nil ſupererat) præſenti periculo nos liberaſſet: cum multi uiuentes adhuc mortem ſuam lugerent, ac mirarentur Dei cauſſa ſuſceptum iter, tot obſtaculis retardari, non intelligentes uidelicet, Dominum, quos diligit, eoſdem corripere, & quaſi aurum in fornace probare quos eligit. Conſcendimus igitur onerariam, & medio circiter Iulio ad Santianum inſulam a Cantonio portu Sinarum celeberrimo, leucas 30 diſtãtem, ſcopuloſa quædam loca non ſine magno naufragij periculo præteruecti, deuenimus. in ea mihi inſula Dei benignitate conceſſum eſt, ut ſuper tumulum, qui Franciſci Xauerij quondam oſſa contexerat, ſacra miſſæ facerem. Et quod Xauerius dum uiueret tanto labore fruſtra

quæ-

uæ fierat, id ego, ipsius apud Deum precibus scilicet adiuuantibus, ullo negotio sum consequutus, ut in urbem Cantonem admitterer. Nunc de Sinarum rebus, quoniam id uobis gratum arbitror futurum, testis oculatus pauca præscribam.

Sinarum regio multas in prouincias, uel regna diuiditur: quorum est celeberrima sua cuiusque metropolis. Harum autem, Cantonem omnium minimam ferunt: cum tamen (Lusitanorum sententia, quotquot eam urbem inuisimus) Vlyßiponem incolarum frequentia superet: ædificia sane bona, ualida mœnia: uiæ inter sese, ne furibus, ac maleficis transitus pateat, portarum claustris interseptæ: iam uero paßim exstructi cum inscriptionibus fornices ad mille urbe tota uisuntur: hæc enim fere administrationis suæ monimenta magistratu abeuntes Regij præfecti relinquunt. quæ uiæ fornicibus carent, eæ quandam repræsentant amœnitatem hortorum, arboribus lætis ad ianuas ædium in ordinem insurgentibus.

Eorum quæ ad uictum necessaria sunt, mira in omni genere copia. in singulis urbis uijs affatim uenalia proponuntur. Circa mœnia nauigatur, magna aquæ ui in fossam urbis, e flumine deriuata. Cantonem euntibus iter est per infinitam ferme planitiem, & eam quidem irriguam, & opimam. nouas ter in anno fert fruges, quæ in urbē nauibus conuehuntur. Fructibus, animalibus, plantis, & cultu ipso, regio est Europæ persimilis.

Fœminarum summa custodia. in publicum prodeunt tecta undique lectica conclusæ, corporis ornatu sane pudico. in adulterio deprehensæ, capite puniantur. Errones ac uagi urbe prohibentur. certus ac suus cuique opificum ordini uicus est. Cum externis incolæ uaria mercimonia, ut sericum, pretiosa fictilia, camphoramq; cuprū, alumen, lignum Sinense commutant. Natio est uentri ac uolupta-

tibus

tibus dedita: ſed gubernandi ratio plane admirabilis. Singulis prouincijs noui tertio quoque anno magiſtratus a Rege præficiuntur, non tamen indigenæ: quorum, ex ipſo comitatu atque ordine apparitorum & aſſeclarum, ueneranda omnino maieſtas imperij. Qui publice ius dicit, ac ueluti Prætor urbanus eſt, Hexaſi patrio ſermone appellatur. Qui regiam pecuniam ac uectigalia curat & exigit, Ponchaſi dicitur. Rei autem maritimæ & peregrinorum adminiſtratio, pænes Aitanem eſt. Accedit Chaen: cuius inſignia, manus & oculus: munus uero, capitales Regis ſententias, multasq́ a cohorte Regia confirmatas, curare exſequendas; Regios miniſtros uel in officio continere, uel etiam (ſi male ſe gerant) magiſtratu priuare. Porro his omnibus quaſi pro Rege præeſt Tutan: cuius tota prouincia poteſtas admodum eſt formidabilis: pileo ſibi a Rege donato conſpicuus, & ueſtimentis leone (inſigne Regis id eſt) inaurato diſtinctis. hoc ille amictus ornatu, ipſa grauitate ac ſpecie noſtris Europæ Regibus antecellit. eum nobis atque etiam Luſitanis præfectis non niſi genuflexo, & eminus quidem alloqui licuit. habitat ſumptuoſe. qui ad eum negotiorum cauſſa adeunt, ijs ut a ianitore admittantur, quid ſibi uelint, ad ſingulas fores elata uoce pronuntiandum eſt. ſtipatores corporis habet permultos a Rege attributos. Et ſane hominum millia centum ad huius dumtaxat Cantoniæ prouinciæ diœceſim, atque præſidium regijs impenſis ali dicuntur. Arma lictorum, arundines igne toſtæ ſunt, cubiti unius longitudine, latæ digitos quattuor: ijs nocentium pedes, leui interdum de cauſſa, acriter adeo atq; inhumane diuerberant; ut quinquageſima plaga, damnatum uel prorſus interimat, uel certe fractis oſsibus omnino debilitatũ relinquat. Verberibus decem quidam, inſpectante me, cæſus eſt: quæ mihi ferre pro Chriſto ſi obtingeret; magnum

ſcilicet

ſcilicet præmium mihi paratum exiſtimarem. Præfectos uero ipſos per urbem ſella geſtari mos eſt. equi frenati ſequuntur; magna præeunte ſatellitum manu, quorum alij, quas dicebamus arundines, alij ferunt clauam, alij pendente ex humeris tabella, ſericis floccis ornata, magiſtratus imperium ac poteſtatem declarant. Hi omnes, in ordinem bini, turbam magnis clamoribus ſummouent, quæ uel in domos e uia ſe proripit, uel etiam honoris cauſſa fores euerrit: in tranſitu uero mirum ſilentium.

Iam in his populis ad Dominum conuertendis, illa meo quidem iudicio, uel maxima difficultas occurrit; quòd plebs nouæ religioni ſe addicere, niſi magiſtratibus approbantibus; magiſtratus, iniuſſu Regis, eam poteſtatem facere uerebuntur. Verumtamen tota de re cogitanti duplex mihi ratio ueniebat in mentem: altera quodammodo naturalis; ut cum a Luſitaniæ Rege legatus ad Regem Sinarum fœderis atque amicitiæ cauſſa uenerit; Sacerdotes aliquot e Societate noſtra ſecum in hæc loca deducat; qui, interea dum legatus Cantone ſubſiſtit (ſubſiſtere autem menſes complures erit neceſſe, dum a Rege reſponſum accipiat, regia quippe urbs, ad quã flumine tenditur, diſtat hinc leucas ferme quingentas) aliquam huiuſce linguæ, legumq́ nacti peritiam, deinde per occaſionem legationis eius una cum legato in ipſam uſque Regiam penetrent. ibi cũ ſeſe moresq́ ſuos genti probauerint, tum denique Regium diploma obtinere contendant, quo populi a Chriſtiana religione non modo non deterreantur, ſed etiam ad eam ubique ſectandam a magiſtratibus animentur. Altera eſt ratio, quæ nõ tam humano conſilio, quàm unius Dei præſidio nititur; ut duo aliqui e noſtris in has oras delati, comitibus diſcedentibus ipſi remaneant; cũ Euangelij promulgatione aliquot arundinum plagas æquo animo paciſcantur; in

compitis ac plateis Christum palam prædicare non dubitent. nec me tu, ne si in carcerem quidem trudantur, ab incæpto desistant. quamquam illud in ea re inesse uidetur incommodi, quòd interpretes, quibus maxime est opus, nulli ferme reperiuntur, nisi prouinciales quidam adolescentuli, quorum neque animi fortitudo, neque prudentia, nec uita denique eiusmodi est, ut cũ ijs, muneris tanti pars ulla tuto cõmunicari posse uideatur. Ac mihi quidem ualde fuit optatum, posse in hac regione consistere, aut certe e Socijs aliquem discendæ linguæ caussa relinquere: sed meum hoc consilium impedit partim delegata mihi Iaponis prouincia, partim etiam solicitudo de nostrorum salute, quos in discrimen offerre non audeo, non facta a magistratibus potestate manendi: ad quos tamen ego, licet oppidani affirmarent me nihil tale impetraturum, frustra ea de re non semel adire tentaui.

Sunt autem Sinæ, quantum eo temporis spatio perspicere potui, ingenio ac iudicio bono; utique meliore futuri, si Christum sequuti, nuntiũ remittant uoluptatibus atque libidini, qua mentis acies magna ex parte retunditur: sunt etiam ad mechanica, et mercaturam idonei, & quæcunque ad uictum & cultum corporis pertinent. Animi uero immortalitatem, Deũ unum, æterna præmia ac pœnas ignorant; quocirca spiritalium rerum cura apud eos postrema. Sacrorũ antistites eatenus in honore sunt, ut capitis tegumento in mitræ formã utantur, mento & capite abraso, despicatissimũ alioqui genus hominum. Nullum ex ijs, quamuis adhibita diligentia, reperire potui, qui me gentis cæremonias, & iura sacrorum doceret. Incolæ omnes idola apud se habent, quæ odoramentis dumtaxat ac suffitibus uenerari mos est. Ad rem quamlibet auspicandam per sortes oracula exquirunt, eæ si tristes ducantur, idola uidelicet uapulant. Ex

quo ad Sinarum terram appulimus, Cantonem cōtuli me bis, qua in urbe menses duos circiter posui, ut agerē de redimendis captiuis Lusitanis tribus, qui cum alijs Christianis prouincialibus totidem, admodum arcta sæuaq; in custodia detinentur: cuiusmodi calamitate oppreßi nonnulli præterea Lusitani uarijs prouinciæ locis dicuntur esse: cum enim infestis hucusque Sinarum populis usi fuerimus, si qua Lusitanorum nauis tempestate in hæc litora eiecta est; uectores & nautæ uel necati ab incolis, uel in uincla coniecti sunt: quod tamen fieri desitū est postea quàm legitima pro mercibus portoria soluere Lusitani cæperunt. Verum, ad captiuos ut redeam, cum quendam ex ijs Matthęū nomine prefectus ad se e carcere euocari iußisset, misericordiā eius mihi mouit aspectus: pannosus erat ac squalidus, capite ac pedibus nudis, manicis ad brachia, ferrea cathena ad pedes iniecta; collo autem inserto in tabulam, quæ scriptā uinculorū caussam demonstrabat: quo maxime modo haberi dicuntur ij, qui sententia capitali damnati, mortiq; addicti sunt. Ac primo quidem redemptionis pretium mecum attuli, succinum crudum; quod magnis propositis præmijs a Rege cōquiri perhibetur, eo quòd persuasum habeat, hoc gummi genus cum quodam alio conditura genere sumptum, spatium uitæ producere: secundo autem, aureos ad mille & quingentos, quos mihi tres amici ea lege commodauerant, ut Lusitani redempti æs hoc alienum, stipe a claßiarijs & mercatoribus Christianis emendicata, dissoluerent. ea pecunia in urbe deposita est, Chaëni præfecto numeranda, si nostros homines liberos dimiserit, quorum hoc anno saltem unum solutum iri confidimus.

Sed hactenus de Sinarum moribus ac regione: unde ego in Iaponem Maio mense discedere cogitabam; quo tempore nec transmißio, nec Lusitani comites deerunt. Nunc autem epistolā egregio

Aloisij Almeidæ Lusitani facto concludam. is cum anno superiore in Iaponem uenisset (uir est autem in his regionibus admodum notus) & Bungi cum Balthasare Gago congressus, eam Iaponensium fœminarum consuetudinem cognouisset, ut modo natos infantes per summam immanitatem necarent, quos propter inopiam alere se posse diffiderent; cum eodē Gago condixit, ut cū Rege Bungi ageret, quo mos hic pessimus ratione aliqua tolleretur: ad eam rē sese de suo, quantū esset opus pecuniæ, collaturū. Placuit Regi cōsiliū, seq; nutrices ad pueros educandos attributurum recepit. Itaq; Aloisius Bungi ea de caussa remāsit, ædesq; comparat magna populi approbatione, in quas non modo pueri deferantur alendi baptizandiq;, sed etiam Christiani pauperes qui sunt in urbe, confugiant. Idē Aloisius cum nos nimis diu morari uideret (namque biennium circiter est cum soluimus Goa, quod tempus nauigando maxima ex parte consumptum est) ueritus ne qua difficultas nos retineret Malacæ; duo coronatorum millia ad amicum misit; quibus nostra subleuarentur incommoda. sed hac eius benignitate spero me non usurum. Accepi autem ad eo litteras, quibus nostrum aduentum auide abs se exspectari ostendit; ut mecum de instituendo quàm maxime salutari genere uitæ (natus est autem annos fere 30) deliberet &c. Valete. E Sinarum portu Cantonio 11. Cal. Decemb. 1555.

Scripta iā epistola, exemplū litterarū adiungere mihi uisum est, quas Rex Firandi e Iapone ad me scripsit: nā ipsum archetypū mecum ferebam, quo facilius a Rege, si opus esset, promissa exigerem.

Exemplum litterarum Regis Firandi.

Pater Mag. Franciscus cum meum in hoc regnum uenisset, Christianos fecit magna animi mei uoluptate nōnullos, quos equidē commendatos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis deinde ad nos

uenit etiam Pater ille qui Bungi uersatur, baptizauitq; cum ex affinibus meis aliquot; tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego uirum aliquoties audiui, eiusq; doctrinam, quae mihi penitus haeret in medullis, ita probaui, ut CHRISTVM sequi plane decreuerim. Quocirca te in meo Regno uidere magnopere cupio: semel quippe mentitus, non mentiar iterum. Tu si ad nos te contuleris; & rem Deo gratissimam feceris, & a me quàm honorificentissime liberalissimeq; tractaberis. Firando.

Taqua Nombo Firandi Rex.

COSMVS TVRRIANVS SOCIETATI IESV in Lusitaniam.

EX quo tempore a Francisco Xauerio, qui postea migrauit e uita, Amangutij sum relictus; res per humani generis aduersarium minime tranquillae fuerunt, qui cum intelligeret quantum Euangelij promulgatione proficeretur, omni ratione eam impedire conatus est, bellum enim Regem inter ac populares eius ita perniciosum excitauit, ut uigesimo post meum aduentum die, Rege ipso cum filijs interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater, in magna tamen principum dissensione, suffecerint. Nec tamen a nobis interea cessatum est, nam ad annum 1556 (quod spatium fuit annorum circiter sex) aßiduis concionibus, ceterisque ex instituto nostro ministerijs obeundis, Christianorum duo millia fecimus: quo tempore nonnulli e proceribus, coniunctis uiribus contra nouum Regem, sectatoresq; ipsius, urbi Amangutio, saeuum adeo incendium intulerunt;

ut cum amplius decem millibus familiarum incoleretur, unius horæ spatio uniuersam flamma peruaserit, eo impetu, ut diuinũ magis suppliciũ, quàm humanum facinus uideretur. Nec sane domus nostra, templumq; ab eo incendio fuit immune. Post hæc affertur nuntius, aduentare hostes; quo audito Christiani conueniunt, communiq; sententia statuunt, non esse mihi in ijs tumultibus commorandum: denique uigesimo post incendium die, cum iam hostium exercitus ab urbe non plus tribus millibus passuum abesset, uehementer a me efflagitant, orantq; ut inde discedam. quorum ego precibus eo animo cessi, ut post eas turbas, ac seditiones redirem. Consilio profectionis meæ cognito, reliqui Christiani ad me concurrunt, nullam ea nocte partem capiunt quietis; cum alij peccata confiterentur, meumq; discessum lugerent; alij mecum una decedere decreuissent. quos ego ut potui, uerbis solatus, discessi, multis me nihilominus ad nouem millia passuum prosequentibus summo cum dolore, ac gemitu. mortuum parentem in conspectu eos habere dixisses. Nimirum præsagire iam tum uidebantur calamitates, quæ postea contigere: quippe deinde, & urbs funditus euersa est, & summa annonæ inopia, aliaq; id genus multa incommoda consecuta. In itinere cum diuellerentur a me, ecce tibi denuo lacrimæ uirorum, mulierum, puerorum; quæ me sane magno mærore, tristitiaq; affecerunt: atque ita illi ad suos regreßi sunt, ego Bungum iter intendi, qua in urbe uersabatur Balthasar Gagus cum duobus fere millibus Christianorum, quos ibi fecerat; eratq; magna apud Regem in gratia in Lusitanos ualde propensum, ad quem Prorex Indiæ certum hominem Regis Lusitaniæ nomine cum pretiosis muneribus misit, egitq; gratias quòd nos adeo humane, liberaliterque tractaret. Quo ille officio permotus, ædes nobis optimas ex materia cedrina

est

est elargitus: è quibus templum exstruximus cũ reliquis ad incolendum necessarijs ædificijs, operam suam in id nauantibus admodum impigre Christianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum uectigal. Inde cum æstus belli iam deferbuisse uideretur, multi barbari ad uerbum Dei confluebant, ac fere semper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdũ quindecim, pluresq́ aut pauciores, prout mentes eorum Spiritus sancti claritas illustrabat. Amangutio etiam Rex, regnique proceres, missis per Christianos epistolis, nos ad se inuitarunt. qua de re cum Regem ipsum Bungi amicitiæ caussa consuluissem, respondit adhuc maturum non esse, simul ac foret, se moniturum. suspicati sumus occultam aliquam coniurationem ipso conscio aduersus Amangutij Regem esse conflatam, ut re uera fuerat; nam ex principibus quidam potens, Amangutium iam ex incendio fermè instauratum aggressus, diruit, magna ciuium parte uel direpta, uel in seruitutem abducta, Regis etiam fratre cum omnibus ijs, qui partes eius sequebantur, occiso. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Amangutium occupandam misit, quo euentu adhuc incertum est.

Anno 1555. octauo Idus Septemb. Rex apud nos sane quàm iucunde cœnauit: a cœna de Deo uerba fecimus. ipse per quendam ex amicis iussit nobis renũtiari uelle se certos pecuniæ fructus assignare alendis ijs, qui in sua ditione Dei legem docerent. Respondimus, nobis hoc non esse ita necessarium, sed in pauperum subsidium, hospitalem domum a nobis ædificatam esse, quæ huiusmodi ope admodum indigeret, orare nos Regem, ut beneficium illud in eam domum conferret; quod fecit, & simul iussit nobis attribui aream in urbe imperij sui admodum ampla ac celebri Facata nomine, ab urbe Bungo quinque dierũ itinere, ubi iã Balthasar Gagus aliquot

fecerat Christianos. Eo nunc Balthasar idem est rediturus, ut ibi diutius commoretur, atque commodius Euangelium prædicet. Christus Dominus noster, eas uires nobis, easq; uirtutes impertiat, quæ ad assiduos huius prouinciæ labores periculaq; sunt necessariæ. Valete. 6. Idus Septembris 1557.

GASPAR VILELA Societati IESV.

Nno 1555, cum in hæc loca Melchior comitesq; peruenissemus, nihil ad uos scripsi, propterea quòd rediturо mox in Indiam Melchiore, satis fuse de moribus hisce, ac regionibus ex ipso uos cognituros putabam. Nunc ea persequar, quæ post eius discessum præsente me contigerunt, quo in omnibus immensa Dei bonitas magis eluceat.

Vbi terram hanc attigi, iussus sum Bungi habitare cum Cosmo Turriano, partim ut ingrauescentem iam illius ætatem, in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio subleuarem: partim etiam, ut ex eius consuetudine ediscerem, qua ratione horum Christianorum ingenia colenda, tractandaq; sint. Balthasar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum est missus, ubi portus est in primis celebris, & Christiani nonnulli: Regulus præterea urbis eius ualde nos diligit, fecitq; nobis potestatem areæ coemendæ, qua in area Virginis Matris ædē sacram excitauimus, ad pios Christianorum usus, cum Iaponiorum incolarum, tum Lusitanorum, qui eo commeant. Gagus a Regulo humane exceptus est cum alio fratre nostro, itemq; alio Iaponio Christiano in rebus diuinis admodū erudito, quos secū adduxerat; Hos deinde cognouimus in neophytis instituendis magna cum lau-

de uersari. post Gagi discessum, campū coemimus patentem, nam perexiguus erat is, quē antea habebamus, donauitq́ Rex nobis peramanter quasdam ædes, quas poßidebat: quod beneficium pro caritate ędificiorum in hac urbe non parui faciendum est: attribuit etiā annuos aureos quinquagenos, qua eius benignitate adhuc iccirco nō fruimur, quòd eam pecuniam procurator regius interuertit. Aedes, quas diximus, regiæ statim nobis usui fuere. ex ijs quippe in area nostra templū exstruximus, addidimusq́ tecta nonnulla nobis ad incolendum necessaria. Opus ad culmen perductum est. die sanctis omnibus sacro, anno 1556. Melchior primum in eo sacrum fecit solenne. Inter hæc dies aduenit, quo die Melchiori in Indiam redeundú erat, quem a nobis dimisimus, nulla spe in hac quidem uita nos reuisendi. Inde muneribus spiritualibus fungendis ex instituto uacauimus: tametsi non sine aliqua difficultate propter occultas conspirationes aduersus Regem in urbe conflatas a reliquijs coniuratorum, quos mense ante nostrum aduentum Rex capitali supplicio affecerat, ac deinde ad ceteros minori suo cum periculo puniendos in insulam quandam, quæ arcis instar est, sese receperat. Hisce tumultibus & recentes Christiani uehementer, & nos etiam aliquantum perturbabamur animis, quòd ex Regis interitu (si forte id contigisset) aut mors nobis imminere sine dubio uideretur, aut certe multa ac grauia incommoda, quæ magno nobis impedimento forent quo minus rem Christianam ex animi sententia adiuuaremus: uerumtamen nonnullis a Rege conceßis, pax inter eum & ciues composita est, & qualecunque otium consecutum.

De perduellibus autem (qui quidem principes, ac dynastæ sunt) hoc maxime modo supplicium sumitur. Quo die Rex noxiū sententia capitali condemnat, eo ipso die ad illum, ubicunque sit, uel urbe

tota libere uagantem, mittit qui nuntiet esse illi certo die moriendum. Quærit ex uiatore noxius, liceatne per Regem ultro sibi ipsi manus inferre: quod si a Rege permittitur, magnum id sibi decus existimat: optimis uestimentis ornatus, sica sibimet spatij quod est a summo pectore ad imum uentrem in crucis figuram secat, atque ita animam efflat. Hoc genus mortis infamia uacat, nec filij quidquam iccirco de suo iure deperdunt. Sin Rex pœnam carnifici reseruauerit; tum ille seruis, amicis, liberisq; contractis, in ædes arma comportat, ad præliumq; se comparat. Rex Præfecto iudiciorum capitalium expugnationis negotium dat: eminus primo sagittis, propius deinde contis, & gladijs, ad internecionem usque certatur: atque ita perduellis interemptus, una secum familia tota deleta, perpetua in omnem posteritatem notatur infamia. Huiusmodi supplicio paulo ante nostrum aduentum coniurati nonnulli Regis iussu mactati fuerant.

Instituti nostri in re Christiana administranda eiusmodi ratio est. Primum, quoniam miseris hisce hominibus tantæ sunt tenebræ, ut animam simul cum corpore interire, nullumq; Dei iudicium de rebus in uita bene, uel male gestis futurum existiment; duos mẽses quotannis, Nouembrem ac Decembrem, usque ad octauum diem ante Natalem Domini diem, ponimus in quotidianis, de morte, iudicio, pœnis inferni, deq; cælesti beatitudine concionibus; ad quas uniuersi fere Christiani conueniunt. Die uero mortuorum om̃nium commemorationi dicato, in eandem rem maiori etiam studio, ac cæremonia incumbimus. Toto autem eo tempore, cenotaphium habemus atratum: super id, responsum unum uerbis conceptis quotidie pronuntiamus, & sacra rituum illorum mysteria populo exponimus. Quo quidem anni tempore tanta uis frigoris est, ut

præter

præter aßiduum gelu matutinum, ingens etiam uis niuis e cælo decidat. Sed Dominus pro sua clementia, necessaria nobis remedia suppeditare non desinit.

In festa Natalia, dimißis per finitimas uillas nuntijs, Christianorum conuentum indiximus: quorum, a uiginti quattuor, ac triginta millibus passuum, tanta multitudo confluxit, ut eos templa duo coniuncta, ædesq; nostræ priuatæ non caperent. Media nocte sacrum solenne rite peregimus cum hymnis quibusdam pijs, de laudibus Natalium Domini, & non nullas e sacris litteris historias exposuimus, quibus rebus Christiani admodum delectati, & in sacrosancta fide confirmati sunt. Post eorum dierum celebritatem cum æquum esse non uideretur, ut intra domesticos parietes inclusi, animas IESV CHRISTI sanguine redemptas in desertis regionibus perire pateremur; missus sum cum Ioanne Ferdinando ad uicum, quem Cutamen appellant, ubi aliquot Christiani uisuntur, quo & Gentilibus uiam ueritatis ostenderem, & Christianis solatium aliquod, atque utilitatem afferrem. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore sine ullo commeatu faciebamus; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem, ubi nos quidam ethnicus excepit hospitio, & paululum oryzæ dedit in cibum: & quia lucebat adhuc, ab eo petijmus, ut uiam nobis ad uicum quendam finitimum monstrare ne grauaretur: quo cum peruenissemus, ad uetulam Christianã probi uiri uxorem item Christiani, diuertimus. cuius nobis in ministrando studiũ, & alacritas, cum ueteris illius, ac nascentis Ecclesiæ laudibus procul dubio comparanda, omnem præteriti laboris molestiam, ac defatigationem abstersit. Cœnam pro ipsius angustijs parauimus ex herba iname quam appellant, atque nasturtijs, cum anus ad nos cale-

calefaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitasset. Eadem monita a nobis, ut aliquos ad Euangelium conuocaret, quamquã nox erat, frigusq́; permagnum, tamen tantam in ea re diligentiam adhibuit, ut multos barbaros adduceret, ad quos cum apud senem quendam de salutis ipsorum ratione uerba fecissemus, decem ex ijs permoti diuinitus Euangelio credidere: quos simul atque opportunum est uisum, magna nostra lætitia baptizauimus. Accessit ad hos etiam senex annos natus septuaginta, cuius domi sermo de Deo (quem diximus) habitus fuerat. Is cum annos circiter octo graui admodum ualetudine laboraret, ita ut membris pæne solutis, inter loquendum uehementissime tremeret, multis in uita homicidijs perpetratis, dæmonis cultor, cuius speciem sese identidem offerentem adorabat ut Deum; biduo post Baptismum Dei beneficio sanus, ac liber ab omni tremore surrexit, & omnibus inspectantibus, diabolicas syngraphas aliaq́; id genus igne combussit.

Ex eo loco profecti, ante quam Cutamen peruenimus, nos in itenere nox oppressit. in magnis tenebris, frigore, gelu, incerti qua iter esset, aut quem percontaremur, Deum precati nos in uiam dedimus, & in cuiusdam barbari hospitium incidimus, qui nos ad Christianum honoratum hominem habitantem in ea solitudine misit, quem antequam inuenimus, iterum errauimus, sed ea ipsa noctis hora nobis obtulit Dominus, qui nos ad optatas illius Christiani ædes aliquando perduceret. Is nos simul ac uidit, statim nobis prouolutus ad pedes, nunquam se tanto in honore fuisse dicebat, confestimq́; ignem exstrui permagnum iubet (quo sane egebamus) & cænam, idq́; eo animi ardore, ac iucunditate, quæ caritatem a Spiritu Sancto sibi impertitam non obscure indicaret. ea nocte in consolandis animandisq́; Christianis eius domesticis ibi posita, po-

ſtridie mane profecti, Cutamē uenimus, acceptiq́ hilariter ſumus a Chriſtianis, qui cognito noſtro aduentu obuiam nobis proceſſerant. Hic, dierum aliquot moram fecimus, quo & Chriſtianos confirmaremus, & paganos ad Chriſtum adduceremus, quorum decem conuerſi, alij miſerabili quodam errore liberati ſunt: cum enim ſeſe de more dominis ſacramento fidelitatis obſtringerent, idq́ ante idolum ſtantes, ſanguinemq́ mittentes e brachio, deſcriptis ex eo literis quibuſdam, quæ legi non poſſent, & ad extremum ſyngrapha concremata, hero ſe fidem ſeruaturos eſſe iureiurando promitterēt; omni ſtudio fecimus, & effecimus, ut ſi minus eam conſuetudinē antiquare uellent, ſaltem per Deum conditorem cæli, terræq́ iurarēt, quod nobis omnes ſe facturos eſſe polliciti ſunt, potiuſq́ mortem oppetituros, quàm ad priſtinam iuriſiurandi formulam redituros. Ea res Dominis eorū pergrata fuit, ipſorumq́ fidem, nunc multo quàm antea pluris æſtimant. Circumſpectis huius prouinciæ miſerijs & inopia, Coſmo uiſum eſt, e re Chriſtiana futurum, ſi in urbe Bungo Valetudinarium inſtitueretur. Itaq; conſilio cum Rege communicato, peramplam domum exſtruximus, bifariamq́ diuiſimus, ut altera pars leproſos (quorum magnus in his locis eſt numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes exciperet. Confluxere ilico leproſi complures, quorum curationi præfecimus unum e fratribus noſtris chirurgiæ peritū, qui contemptis ut Chriſtum pauperē, exercitumq́ ſequeretur, delicijs ſeculi diuitijſq́, quas poſsidebat, in Societatem noſtram adſcriptus eſt. Et quoniā urbe tota montibuſq́ finitimis multi prӕterea inopes, ægrotiq́ uerſantur; cōſtitutus eſt Iaponius Chriſtianus annos natus 24, ſpectatæ uirtutis adoleſcens, qui caſtitatis uoto alijſq́ nonnullis uotis Deo ſeſe dicauit, ut is egētibus, uiduiſq́ diuideret eleemoſynas, quas Chriſtiani conijciunt in arcā ob eā ipſam rem

publice

publice positam. Augetur autem quotidie huiusmodi pauperum, atque ægrotantium multitudo, in hospitali quam diximus domo, magno cum rei Christianæ adiumento, & barbarorum pudore, cum uideant populares suos ægrotos omnes gratis a nobis curari, necessarijs medicamentis adhibitis.

Ineunte Quadragesima, instituti sunt sermones de sacra Confessione, quam Iaponij tanto cum labore, lacrimisq; peragebant, ut nostrum nobis teporem tacite exprobrare quodammodo uiderentur.

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adiuimus cum enim Rex arce se contineret, quæ abest ab urbe uigintiquinque millia passuum, cumque magna latronum uis, sublatis iudicijs, urbe tota uolitaret, quorum animi in cædem nostram a Bonzijs solicitabantur; hyeme tota, mortem in horas singulas exspectantes, pauco uino in usum sacrificiorum, alijsq; rebus nonnullis ut potuimus absconditis, cum uel in cibo capiendo mors nobis ob oculos uersaretur, uigilijs inter nos distributis (quod nunc etiam facimus) uitam nostram, magno sane labore incommodoq; tutati sumus. Quo tempore iussit Rex nobis renuntiari, se nihil opis in tali re nobis afferre posse: proinde nostræ saluti consuleremus, molestum sibi fore si quid nobis incommodi accidisset. Ac reliqua sane urbe item uigiliæ agebantur, sed omnis nostra spes, atque fiducia ex unius Domini clementia ac bonitate pendebat. Inter hos metus hyeme exacta, nullo tamen Quadragesimæ die non habitus est sermo de rebus Diuinis, aliquot sese quotidie diuerberantibus, cum sexta quaque feria noctu de passione Domini uerba fierent, flagrisq; in corpus suum omnes domestici nostri una cum Iaponijs centum ferme, sæuirent, qui ad audiendum Euangelium uentitabant. Semihora dicendo absumebatur; inde uexillum Christi Crucifixi proponebatur, sat magnum,

gnum, postremo extinctis luminibus ueniebatur ad uerbera, nec ante cædendi modus fiebat, quàm psalmus, Miserere mei Deus, ad finem usque recitaretur, idq; ea pietatis significatione, ut cuiusuis animus ad religionem, & lacrimas commoueri posset. Inter hæc rursus Amangutium inuitamur: sed quia Bungi constabat operæ fructus; & simul ne Ioannis Ferdinandi auxilio priuaremur (nam ei proficiscendum fuerat) Amangutianis rescripsimus, Paschalibus festis nos eo uenturos. Sacrosancta hebdomada, quanta maxima potuit cæremonia religioneq; peracta est. Primum Dominico die Palmarum, solenni sacrificio facto, ramisq; de more distributis, prodijmus supplicantes, Crucemq; præferentes permagnã; emensaq; area spatiosa e regione ianuæ, foribus in reditu occlusis, Cosmus, qui extra templum, cum signo Crucis populoq; remanserat, clamare cępit, Attollite portas, cui respondebant e templo musici, ut solet. cum tertio denique admissus esset, & ad aram maximam ordo comitantium, non sine summa omnium lætitia peruenisset; sacrum missæ continuo cęptum est. Passione Domini decantanda, ingens animorum motus, & eorum, qui recitabant, & eorum qui audiebant est factus, tantumq; dolorem delictorum atrocissima innocentissimi Domini mortis narratio omnibus attulit, simulq; intimum solatium ita magnum, ut satis appareret, omnia hęc a Spiritu Sancto proficisci: atque ita sacrum peractum, & ritus illi sanctissimi quid sibi uellent, populo expositum est. ad hæc templi parietes pullo peristromate conuestiti, & sepulcrum excitatum est ad sacratissimum Christi corpus condendum, ac persoluenda iusta solennia, adiuuantibus quinque Lusitanis, qui in hac urbe hyemauerant, seq; ad nos Confessionis generalis caussa receperant. Quartæ feriæ tenebras quas appellant, alternantibus choris canticum Zachariæ,

charia, cum symphonia; deinde psalmus, Miserere mei Deus magno cum sensu, lacrimisq́; Christianorum; gentilium uero admiratione, & approbatione conclusit. Postridie, Christi corpus cõmunicatum est cum Lusitanis, & Iaponijs aliquot Christianis, qui quidem ad tantum mysterium idonei uisi sunt; & quia tum primum cæleste illud conuiuium inibant, summa animi dulcedine ac uoluptate perfusi sunt, nec ipsi solum, sed etiam ceteri, qui aderant Iaponij Christiani. His rite peractis, corpus Christi condidimus, templum circumeuntes accensis luminibus. In sepulcri præsidio Lusitani duo, cum totidem pueris, armati maculis ferreis, & galeis tecti, sunt collocati: quæ res cum tempus illud referrent, quo Christus liberator noster in terris uersatus est; Christianos mirum in modum commouebat, magnoq́; male actæ uitæ dolore afficiebat uniuersos. Sextæ feriæ exsequias maior populi frequentia celebrauit. decantata passione Domini, & corpore Christi recluso non sine sensu, ac lacrimis omnium, mirabilis erat sacris peractis dolor ac mæstitia Christianorum domum redeuntium: ijdem Sabbato sancto sacris adfuerunt. Ara in medio templo exstructa, sacello etiam maximo aulæis pictaq́; tabella exornato, in qua Christi resurgentis effigies cernebatur, multis præterea candelis ardentibus, pulla prætendebatur cortina. hæc, simul atque chorus, Kyrie eleison, nouies cecinit, subito demissa, aram ipsam, & Cosmum stantem aperuit, qui e choro clam se subduxerat, seque ornatu sacrificantis induerat. Vbi uero Angelicus hymnus intonuit, confestim æra campana ui summa pulsantur. quæ res tanta ac tam repentina lætitia Christianos affecit, ut mente pæne emoti uiderentur, siue id ex præterito mærore, siue ex rei nunquam ante id tempus uisæ nouitate contingeret. sane ij nobis dicebant se iam nunc in hac uita fructum cælestis beatitu-

beatitudinis prægustare. Atque his rebus in Christiana fide non mediocriter confirmati sunt. Paschali die quæ consequuta est, corpus Domini circumtulimus sub umbella, cereis & candelis accensis. Symphoniaci, ceteriq; ministri sertis amœnissimis redimiti iucunde psallebant. Nec tempestiuus tredecim aut quattuordecim sclopetariorum strepitus, nec magna populi uis celebritati defuit. itaque cõcursus multitudinis nullum eo die locum sacro sermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dynastam quendam nomine Moridonum copijs adductis, Regeq; Amangutij & principibus interfectis, urbem totam flamma ferroq; uastasse, nec pauperi quidem templo pepercisse, quod ibi cum quibusdã libris habebamus. Ac nobis utique si eo uenissemus, fuerat moriendum: sed uidelicet nos Dominus dignatus hoc honore non est; quem habet ijs tantummodo, quos præcipue diligit. urbis excidiũ ingens fames excepit, quæ cum e barbaris multos, tum e Christianis nõnullos absumpsit; uniuersum uero ciuitatis statum ac sobolẽ in multos annos omnino perturbauit, ac perdidit. Atq; hi sane bellorum tumultus, quod adhuc experti sumus, Christianæ fidei propagationem magnopere distinent; sed nihilo minus eo ipso tempore in urbe Bungo ubi commorabamur, multi Christiani fieri cæpti sunt, præsertim ex inopi plebe. nam diuites fere mundo seruiunt, & obtrectatorum uoculas pertimescunt. Firando etiam a Balthasare Gago litteras accepimus, in parua quadam insula, triginta uel quadraginta homines Baptismũ petere, & Christianos eius regionis in Iesu Christi cultu proficere, phanumq; extruxisse, quãquã pro multitudne populi exiguum. Quod uero ad nos ipsos attinet, nunquã occasiones desunt, quibus probemur & exerceamur a Domino. Etenim Bõzij fictis criminibus falsisq; testibus nos apud populũ in inuidiã conãtur adducere,

quòd ſcilicet humana carne ueſcamur: atque ad faciendam mendacijs fidem ueſtes manantes ſanguine in ædium noſtrarum fores occulte conijciunt. idq́ non ſemel hoc anno fecerunt, qui eſt a Virginis partu 1557. quocirca toto pæne Iapone percrebuit, nos dæmonas eſſe, nec uerbis noſtris habendam fidem. quod etiam ſcriptis in ianua noſtra propoſitis palam edicunt. A pueris etiam interdum lapidibus petimur. Complures præterea nos fœde & contumelioſe compellant, tametſi contra honeſti uiri permulti reuerentur, & colunt.

Huiuſmodi periculis (ut dicebam) tentamur a Domino, & præclare docemur, quàm parum ſine illius ope ualeamus ipſi. Idem tamen hæc Iaponiorum peccata diſsimulans, clementiæ ſuæ non obliuiſcitur, ad alliciendos ad ſe animos nonnulla ſupra naturam interdum efficiens. Quendam multis iam annis pæne paralyticũ Baptiſmo luſtratum intra paucos dies ſanitate donauit. Mulierẽ aſsiduo ſingultu etiam dum loqueretur, & cibum caperet, iam diu laborantem per Baptiſmum eo uitio liberauit. Aliã energumenam, ut primum Chriſtiana facta eſt, dæmon reliquit. E montanis quidã cum febri conflictaretur, ad templũ noſtrũ deſcendit, certus inde non ante diſcedere, quàm ſanitatẽ reciperet, poſtridieq́ cõualuit. Iam in ipſo Valetudinario, quod diximus, uulnera, ueteresq́ decem atq; etiam uiginti annorũ abſceſſus quarto decimo interdũ die ſanantur. Atque hæc omnia neceſſaria ſane ſunt ad huius gentis tenebras diſpellendas, detegendosq́ diaboli dolos, atque præſtigias. ſimulat quis ex compoſito ſe mortuum eſſe, hunc ueneſici extractum e ſepulcro ſe ad uitam reuocaſſe mentiuntur. Interdum etiam adiuuante dæmone ægrotos aliquos curant. Quidam cum multos iam dies nuſquam appareret, ueneficorum opera repente comparuit. Defunctus cum efferretur

ferretur nescio quis, ubi ad feretrum detegendum sepeliendi caussa uentum est, nullum cadaueris ne indicium quidem inueniunt. Hisce alijsq; id genus artibus miseros Iaponios diabolus decipit: quorũ ad cetera scelera, quæ multa sunt, illa etiam accedit immanitas, ut filios infantes adhuc, crudeliter enecent, uel quòd unum aut alterum sobolis caussa satis esse, uel quòd in rei familiaris angustijs eorũ felicitati hoc pacto se consulere arbitrẽtur. Persuasum habent etiã alicubi: quæ mulieres uẽtrem ferant, eæ fœminã si pepererint, ad inferna damnari. qua re permotæ fœtũ in utero medicamentis interimunt. Iam uero uetantur Iaponij de uitæ exitu cogitare, ne uidelicet mortis metu a flagitijs deterreantur. Quocirca mortẽ repentinã exoptant, beatumq; putant cui ita obire contigerit. Sunt etiã qui dæmonem colant, eoq; familiarißime utantur, quos Iamambuxas hoc est milites conuallium appellant, ij ad famam sanctimoniæ colligendam, sese grauiter puniunt, stant, uigilant; cibo parcißimo utuntur; altero denique uel tertio mense, ubi satis factũ esse diabolus pronuntiauerit; nonnullis stultitiæ socijs una secum adhibitis, emendicata a popularibus stipe, mare petunt, nauiculamq; conscendunt, cuius sentinam ita perforant, ut accepta paulatim aqua mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere satagit quo brutorum animantium specie uulgo adoretur. atque ut boues colant, hominem occupat; percontantibus nomen, respondet se regem esse boum: rogatus ut abeat, negat se ex homine discessurum, nisi templum sibi exædificaturos esse recipiant. Si pollicentur, abscedit. si promissa non fecerint, rursus reuertitur, oppressumq; hominem uarijs cruciatibus torquet, quousque phanum ædificent, in quo diuersas belluarum figuras pro numine uenerantur, capitali etiam alicubi pœna proposita, si quis bouem occiderit. Interdum etiam uenatores, si quam feram intere-

merint, suis ueneficijs in morbum inducit. itaque eius rei metu feras pro dæmone suppliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eam caussam, ut mortales uero Dei cultu deserto mutent gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & serpentium. Iaponiorum doctrina seu superstitio multiplex est. alij nescio quem iam mortuum colunt nomine Amidam, alij quendam, quem Xacam nominant. est etiam heresis eorum, qui lingua patria Fotoqui uocitantur, in opinionum suarum prauitate usque adeo pertinaces, ut aures Euangelio prorsus occludant. negant enim fidem habendam nisi scriptis ijs, quæ apud se habent: & pro miraculo est, si quis eorum Christiana sacra suscipiat. Deniq; Soli etiam, ac Lunæ deorum honores habentur, nec non ipsi dæmoni, cui templa erigunt, atque in ipsis templis effigiem eius multo quàm nos fædiorem ac deformiorem depingunt. Multi sunt etiam cætus cœnobitarum utriusque sexus, albo uestium colore, rufo, nigroq; distincti, uita moribusq; turpissimi. Iaponiorum tres præcipue ordines numerantur: Patritij, qui uectigalibus ciuitatis fruuntur: Bonzij sacrificuli, quorum item ampli sunt redditus: Operarij, qui aliorum ueluti seruitia sunt, semper ijs laborant, semper ijs obnoxij degunt. nam nec patritijs inopia quamuis extrema nobilitatem aufert; nec operarijs quantauis pecunia dignitatem affert ullam, nec unquam operarios inter ac nobiles matrimonia commiscentur.

Societatis nostræ in his partibus tria domicilia sunt. Amangutij unũ, ubi multi erant Christiani: uerũ ædes eæ una cum urbe ipsa incensæ, & solum a barbaris templo Idolorũ postea dicatum est: tametsi nunc audimus nonnullos qui superfuerunt Christianos, id ipsum iudicio repetijsse, eiusq; possessionem nostro nomine recepisse.

Alterum

Alterum est domicilium Firandi, licet exiguum. Tertium, idemq; omnium maximum est hoc Bungense, quod in primis stabile Deo propitio futurum uidetur, tum propter Regis (quamuis nondum Christiani) eximiam erga nos beneuolentiam, & alijs rebus & in consilio dando probatam nobis, & cognitam; tum etiam propter existimationem a nobis apud præfectos regios magistratusq; collectam. Accedit quòd Rex, Euangelij promulgationem in suo regno sibi gratam esse demonstrat. Ad quem si Rex Lusitaniæ Ioannes, patronus ac parens Societatis nostræ legatum quempiam mitteret, multum ea res (ut arbitror) ad eius conuersionem ualeret. Vos etiã atq; etiam Dominum obsecrate carißimi fratres, ut Regem hunc excitet: nam utiq; ex eius conuersione huius regni totius insularumq; conuersio pendet; quippe cum sit Iaponis regum hodie in primis potens.

Septembri mense, Firandum, cum ibi Balthasar Gagus esset, duę Lusitanorum naues appulsæ. Itaque a Cosmo ad eius subsidium in Confeßionibus audiendis, alijsq; laboribus, quos noua prouincia secũ affert, eo sum missus. Meo aduentu Gagus, & Lusitani, & ipse regulus oppidi ualde gauisi sunt. Et quoniam Christianorũ ueterum uita moresq; apud hos populos in utranque partẽ plurimũ ad exemplũ ualent; primũ omniũ suadere Lusitanis instituimus, diligẽter cauerent, ne quẽ neophytorum exẽplo suo offenderẽt. Multos Confeßione purgatos sacra Eucharistia refecimus. omnibus uero dominicis, festisq; diebus ad Lusitanos a nobis, ad prouinciales a Iaponio Christiano comite nostro magnæ uirtutis homine, et salutis suorũ cupidißimo conciones habebantur: semel etiam cum symphonia sacrificauimus, & solenni supplicatione. præibant sclopetarij quadraginta cũ displosione festiua: hos tibię sequebantur: deinde Lusitani duo cũ

funalibus, & crucifer unus dalmatica indutus: tum e fratribus duo Litanias concinebant: postremum locum tenebat ornatu corporis pretioso Balthasar Gagus sacerdos. Vbi in conspectum nauium uentum est, in quibus erant uexilla sublata uariis crucibus coloribusq; fulgentia; prætereuntes nos maioribus tormentis honoris caussa consalutarunt. Frequens tum ibi forte mercatus erat, quo ex omnibus fere partibus negotiatores conuenerant. Itaque spectaculum magna Christianorum lætitia, magno barbarorum conuentu atque approbatione celebratum est. Cum ad Crucem peruenissemus, quam nõ longe ab ædibus nostris locauimus; habita de laudibus Crucis oratione, ad templum eodem ordine rediimus. Faxit Dominus ut per hos sanctos ritus qui cernuntur, Creatorem suum agnoscant homines, qui corporis oculis cerni non potest. Interim nuntiatur lætus rerum Bungensium progressus, simulq; Pauli obitus natione Iaponii, quem ægrum Bungi reliqueram, uirum magnis uirtutibus præditum. Hunc ferunt, agentem animam, intermortuis uocibus nihil tamen æque clare pronuntiasse, ac IESVS, MARIA; cuius mortem homines pariter, uitamq; admirati sunt. Is trienniũ iam in uinea Domini laborauerat fidelis operarius comesq; noster magno animi ardore, spiritu, curaq; salutis humanæ. Itaque multum eius morte damni fecimus: ægre enim in tanta hominum nequitia similem Paulo reperias. Balthasar Gagus Cosmi iussu ex eo loco Facatam profectus est, ut possessionem adiret areæ quam Rex nobis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi regem inuiset, ut is totam rem auctoritate sua confirmet. speramus autem id ualde e re publica futurum. est enim ea urbs ceteris aliquanto pacatior, quòd mercatores opulenti, qui ibi commorantur, diuitiis me tuentes suis, imminentis belli pericula largis muneribus, & congiariis re-

rijs redimunt. Hic locus quartum iam quintumue annum abundat annona. exspectamus uicissim uaccas Pharaonis strigosas, quas utinam Deus arceat: effodit enim pectus, infantium multitudo a parentibus tali tempore pereuntium: quibus si nunc in ipsa uilitate non parcunt, quid in caritate putandum est? Magna enim (mihi credite) fratres carissimi sterilitatis incommoda ac difficultates in his regionibus sunt, prorsus ut ipsi diuites herbis tolerent uitam. Iccirco nos Iosephi prudentiam imitati, in annum insequentem aliquid semper custodientes, Christianorum inopiæ, ac necessitati consulimus: tametsi inter Iosephi horrea nostraq; permultum interest; quippe apud nos non nisi nasturtiorum folia, lactucæq; sole tostæ adseruantur. Res frumentaria in his locis est perexigua: nam triticum ubi maturum est, imbrium ui tempestatumq; deperditur. Oryzam fere demetunt, eamq; non ita multam, ut uniuersæ urbi sufficiat: nec ea pauperes, nisi si quando gratulationis caussa, uescuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit, ac sustinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firandensis armis Regi Bungensium illatis acie uictus est, quem quoniam Firandensis Reguli ope adiutum Rex Bungi cognouit, uastitatem eius regno inferre constituit. propterea Bungo scripsit ad me Cosmus rumorẽ esse, Bungensem exercitum infestis signis in hæc loca uenturum: proinde si opus esset, rebus nostris mature prospicerem. Ex hoc denique intellexi quid esset, cur antea me Rex Bungi ut Octobri mense hinc discederem, per litteras monuisset. Huius belli metu perterriti afflictiq; Christiani quidam ad me noctu uenerunt, professiq; sunt, si ego Firandi remanerem, se ad oppetendam mecum una mortem in templum nostrum esse uenturos: sin minus, intra priuatos parietes uitæ finem exspectaturos, quos ego salutaribus præceptis in-

structos, ijs uerbis quæ tempori ac rei conuenire uidebantur, bono esse animo iussi. Huius insulæ Firandi circuitus nouem passuum millia colligit, & aliquot habet uicos, quorum maximus est hic ubi sum in præsentia, familiarum omnino ducentarũ. In reliquis sunt Christiani nonnulli, quos, nisi bellum impediat, singulis hebdomadis inuisere statui.

Hæc habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno 1557 scriberem. Vos oro per IESVM CHRISTVM, ut precibus uestris mihi ueræ summissionis perfectæq; obedientiæ uirtutem ab eo impetretis, qui me a caussa ad ignominiosam usque Crucis mortem esse obediens uoluit. Ex insula Firando. quarto decimo Kalend. Nouemb. 1557.

MELCHIOR NVNNES SOCIETATI IESV in Lusitaniam.

ANno post Christum natum 1555. ad uos dedi litteras ex ora Sinarum, ubi hyemare coactus fueram, cum Iaponem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna uitę pericula adiuimus, cum aut in uada incideremus, aut inter sese naues incurrerent. In eo autem portu Sinarum cum comitibus meis ad mensem Iunium usque substiteram, quod anni tempus Iaponicæ nauigationi uulgo putatur idoneum. Sed cum repente decretum esset insequentem quoque hyemem ibi traducere; continuo Lusitanos qui simul aderant circiter trecentos consuetis officijs spiritalibus adiuuare instituimus. Casa itaque & templo e paleis raptim exstructo, quotidie Christiana doctrina tradebatur: omnibus uero dominicis festisq; diebus sacrũ missæ & uerba de rebus diuinis

uinis non sine magno fructu fiebant. Quo quidem tẽpore dici non potest, fratres carißimi, quantũ uoluptatis animo ceperim, cum uiderẽ in Sinarũ regione, inter tot seculorũ idololatras, diuina sacrificia peragi, & Euangelium promulgari: & præsertim hebdomadæ sacrosanctæ Paschatisq́ solennia multis eorum qui aderant lacrimis lætitiaque celebrari. Illud etiam percommode factum est, ut Lusitani aliquot redimerentur, ab incolis iam diu in uinculis habiti, mortisq́ licet iniuste damnati. Tenebantur autem adeo tetra inmaniq́ custodia, ut nisi hisce oculis ego ipse uidissem, nunquam fieri posse putassem, ut quisquam eo uitæ genere spiritum duceret.

Quadragesima exacta, Cantonem Sinarum urbem (quæ Vlyssiponi magnitudine pæne par est) tristes nuntij perferuntur, quibus omnes ualde perterriti sumus, in prouincia Sancij, e Sinarũ prouincijs una, tantã repẽte aquæ uim, scaturigine crebra, e terræ uisceribus erupisse, ut omnẽ circa regionẽ ad passuum centũ octoginta millia inundauerit, urbes septem uillasq́ complures obruerit, omnibus incolis uel ipsa inundatione demersis, uel si inundationem effugissent, demisso cælitus igne consumptis. Quod ita pro certo est habitum, ut Chaurel, qui magistratum Cantone summa cum potestate gerebat, quòd patrẽ atq; familiam ea calamitate amisisset, administratione deposita (id enim in patris luctu solenne est) ad obrutam Sancij prouinciam magno cum squalore discesserit. Hæc autẽ de Sinis tantummodo cognita sunt: nam Lusitanis alijsue omnino aduenis mediterranea penetrare nõ licet. Inde, anno proximo, qui fuit 1556, Iunio mense Iaponẽ uersus nauigare perreximus, & duas inter insulas certũ naufragij uitæq; discrimẽ Dei beneficio euasimus. cuius clemẽtia, & in eiusmodi periculis cura salutis nostræ, nostrã in ipso fiduciã nõ mediocriter auget, magnãq́ spẽ affert fore, ut Bungi Rex

ad Christum adiungatur, præsertim cum eius rei, Rex ipse, litteris ad Proregem Indiæ scriptis, significationes dederit non obscuras.

Cum ad Bungi portum appropinquaremus, ad oppidum quoddam appulimus, cuius oppidi principes, sumptis armis ab Rege Bungi defecerant. ibi ex incolis qui ad nauẽ accesserant, audimus Bungi urbem totam euersam esse, aufugisse Regem, putare se nostros etiam Socios, qui Bungi commorarentur, occisos. Ea res quamuis falso nuntiata, omnes quotquot eramus in naui, magnopere conturbauit, ac perculit. Sed Bungum nihilo minus uento aduerso contendimus, & Socios omnes incolumes DEI beneficio offendimus. Quos ego nobis ad litus obuiam prodeuntes quanto meo gaudio uiderim, uerbis exsequi fratres carissimi nequeo, prorsus ut a morte reuocati mihi uiderentur. Neque uero in eo congressu Cosmus ille Turrianus temperare lacrimis poterat, bonus utique senex, & uir plane egregius. Annos aliquot Amangutij uixerat, in ea urbe relictus a Francisco Xauerio: toto eo tempore nullum gustauerat carnis genus, nec pane piscibusue recentibus (quibus rebus id oppidum caret) sed oryza tantummodo Iaponio more decocta (quæ eiusmodi est, ut eam comedas non nisi fame ac necessitate coactus) salitoq; pisce, aut oleribus uescebatur: ijsque cibarijs ita assueuerat, ut carnes iam sine ualetudinis incommodo manducare non posset. Is Amangutij rem Christianam administrauit egregie, multis magnisq; laboribus ac difficultatibus fortiter superatis. Etenim uel intra priuatos ipsos parietes a Bonzijs lapidibus sputisq; appetitus, illusus, & contumeliose tractatus est, cum sine magno periculo domo pedem efferre non posset, idq; ob eam maxime caussam, quòd post Francisci Xauerij ex eo regno discessum, Rege ipso Amangutij ex insidijs interfecto, assiduo pæne bello ac seditionibus, cum uniuersæ

uersæ fere nobilitatis ac magistratuum cæde regnum illud exarserat: cuius rei culpam Bonzij (quorum est magna apud plebem auctoritas) cum in Christiana sacra suscepta, neglectasq; Deorum religiones conferrent; tantam in inuidiam Cosmum adduxerant, ut & mundus illi crucifixus, & ille mundo uicissim, iure optimo dici posset. Sed eum in hisce incommodis, & ærumnis præclara nimirum conscientia sustentabat: quippe qui ad Christi Domini nostri gloriam retulisset omnia, & Amangutianam Ecclesiam interim conseruari atque augeri intelligeret. Denique mihi narrabat, nunquam se in uita, lætitiæ ac uoluptatis tantum cepisse, quantum per id tempus Amangutij percepisset. plane ut existimem illum e lacrimarum mira suauitate & copia, magna ex parte oculorum aciẽ perdidisse. Ut Bungum ueni, dedi operam ut Regem ipsum inuiserem, multisq; eum rationibus ad CHRISTUM traducere sum conatus: sed frustra, partim quòd hostium metu in locum munitum sese præsidij caussa recepisset, partim etiam quòd sibi intelligeret Christiana lege mores esse mutandos. Accedebat illa quoque suspicio, fore ut populares sui Christianum regem ferre nollent, ac proinde interficerent. Sed illud maxime retardabat hominem, quòd dæmoni deditus est in hæresi ea, quæ animum ait una cum corpore interire, spiritum esse nullum; & nihil omnino præter ea quæ sensu percipimus. Egimus diligenter cum eo, ut cum Bonzijs aliquot, quorum esset precipua sapientiæ existimatio, coram se regniq; principibus disputatio de religione institueretur a nobis, peruersitatem opiniorum ipsorum, & ueritatem Christianæ fidei nos aperte demonstraturos. quod ille uerbo se facturum nobis promisit: re ipsa quanquam efflagitantibus nobis non præstitit. Sunt autem Bonzij cum regni proceribus affinitate coniuncti, nobis uero,

quòd

quòd plebi eorum scelera fraudesq́ detegimus, iniquissimi, tantisq́ mendacijs populum onerant, nihil ut Euangelio in his terris maiori impedimento esse uideatur. Quod idem Francisco quoque Xauerio (quamuis id nos celaret) usu uenisse nunc demum cognoui. Quot ille in ijs locis incommoda superauit. cum pedibus iter assidue faceret, cum per uias, ædesq́ Bonziorum, ac principum concionaretur, uulgaribusq́ cibarijs, quæ insipidissima sunt, uictitaret. In magnis uero frigoribus, instar famuli a pedibus, Iaponios equites citato gressu persequebatur, talari ueste nunquam deposita, & quidem sarcinula onustus, ut eo comitatu insidias latronum effugeret. Idem in castigandis Iaponiorum flagitijs & superstitionibus adeo fuit liber ac uehemens, ut trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum insectantium uociferationes, iurgia, lapidationes constanti semper, inuictoq́ animo pertulit. Mortẽ uero pro Christo usque adeo optabat, ut eam ultro pœne quærere uideretur. Regis quidem Amangutij nefario flagitio libere atque acriter accusando, non obscurum adijt uitæ discrimen. Iaponijs proceribus quibusdam eum parum honorifice compellantibus, trementem interpretem, & mucronis ictum in singula momenta exspectantem, ijsdem compellationibus (tametsi citra contumeliam) respondere iubebat. idque non contumacia elatus, sed quòd illud sentiret ac diceret: nullam (ut tum res erant) suæ doctrinæ dictorumq́ in ijs locis auctoritatem futuram, nisi maiore apud eos esset in honore, quàm ipsimet Bonzij, quos illi sane ualde reuerentur. Quam eius animi magnitudinem uitæq́ contemptum Iaponij usque adeo mirabantur, ut etiamnum magnum apud multos nomen sanctitatis obtineat. Ego in grauissimam febrim incidi magno sane uitæ periculo: ex qua tertio denique mense euasi: cumque res Iaponicæ turbulen-

tæ

tæ exiguam ſpem profectus oſtenderent, infirmo etiamnum corpore ad meum prouinciale munus in Indiam mihi renauigandum exiſtimaui. Quo licet ſæuiſſima (qualem nec uidere me in uita memini, nec uero exiſtere unquam poſſe putaui) dierum quinque tempeſtate iactati, incolumes Deo miſerante peruenimus: cuius bonitatē ſupplices exoramus, ut quos e tot periculis ereptos in hæc loca perduxit, eoſdem obedientia duce ad cæleſtia regna ſedeſq; peruenire patiatur. Cocino. 4. *Idus Ianuarias* 1558.

GASPAR VILELA
Societati IESV Goam.

A*Nno ſuperiore, fratres mihi cariſſimi, ad uos fuſe perſcripſi res cum alijs huius prouinciæ locis, tum præſertim Firandi geſtas, ubi annum ſum commoratus. quo temporis ſpatio Chriſtiani mille & trecenti facti; templaq; tria Chriſto dedicata ſunt, quæ Idolorum ædes antea fuerant. quam rerum conuerſionē aduerſarius ægre ferens, magnas in nos turbas per Bonzium quendam excitauit, qui ex incremento rei Chriſtianæ acri odio in nos iam ante concepto, habita etiam nobiſcum diſputatione turpiter uictus, tanta cum indignatione diſceſſit, ut ſuum dolorem alia ratione punire omnino decreuerit. Confeſtim praua Bonziorum dogmata atque mendacia uulgo prædicare inſtituit, idque eo euentu, ut cuius nomen Firandi ante id tempus obſcurum atque ignotum fuiſſet, plurimos iam ſectatores haberet; nec plebs modo, ſed ipſi Bonzij ex eius ore penderent. Is populum in nos uehementer ſuis concionibus incitabat, monebatque & hortabatur, ut nos, ſicuti Franciſcum Xauerium anteà, finibus pellerent,*

rent, atque ita Deorum ab se iram ac minas auerterent. quibus rebus effectum est, non solum ut multi in nos falsum dicerent testimonium, sed etiam (quod Christianos uehementius pupugit) Crucem effringerent in sacro cœmeterio positam: quam iniuriam & Regulus oppidi, & aliquot alij Christi gloriæ cupidi quanquam ulcisci parati, iustis tamen de caussis patiēter tulerunt. Dominus uero Deus noster nihil ijs aliisq; multis eorum sceleribus motus, sed recordatus miserationum suarum antiquarum, pro flammis atque fulminibus signa misit e cælo ad eorum tenebras fugandas perquam clara et illustria: etenim in media aëris regione species Crucis apparuerunt, aliaq; prodigia ualde conspicua. uerum enimuero usque adeo densa caligine mentes eorum obductæ sunt, ut insolitam lucem intueri nequiuerint; sed potius in sua pertinacia obfirmatiores, neophytos à Christi cultu summa ui reuocare conati sint.

Meacum est urbs totius Iaponis caput, frequentissima academia, litteratorumq; conuentu percelebris, cui ciuitati quòd Euangelij lux nōdum affulsit, Cosmo Turriano Rectori nostro uisum est faciendum, ut aliquis nostrum ad explorandum ciuitatis statum, simulq; tentandum quis ibi locus Euangelio sit, mitteretur. Eius rei gratia crebris supplicationibus ac sacrificijs rite peractis, hæc mihi prouincia obtigit, quāuis ad tantū onus haud quaquam idoneo. Sed qui illud mihi per obedientiam imposuit Dominus, idem ferendo quoque suppeditabit uires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, iniurias, incommoda, & frigora quæ in ijs regionibus maxima sunt, mihi propono. Iapònicæ linguæ tametsi consuetudinem aliquam nactus sum, tamen quo facilius atque commodius cum Iaponijs agere possim, interpretem e Societate nostra Iaponium mecum duco, iamq; me ad iter accingo. Itaque ne longior sim temporis angustiæ prohibent.

bent. Illud a uobis fratres carissimi enixe peto quæsoq́, ut me in tali tantaq́ re omnis opis egentem, Domino quàm diligentissime commendetis. Ex Iapone. Cal. Septemb. 1559.

IOANNES FERDINANDVS Melchiori Nunni.

Cta proximi superioris biennij cognosces ex litteris ijs, quę publice missæ sunt. Nunc accipe quæ mihi in præsentia occurrunt. Bungensium Christianorum in suscepta religione maior in dies firmitas atque constantia cernitur: quippe sese Pænitentiæ, & Eucharistiæ sacramētis identidem muniunt: sacris concionibus adsunt, subinde se uerberibus puniunt, aliaq́ pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas singulas ita distributis, ut uniuersam eius historię seriem singulis diebus ea ratione percurrant. Neque uero Facatæ, quanquam templo a militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nam præter fœminas puerosq́, patres familiarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam propediem restitutum iri confido. Atque ut intelligas, Iaponij Christiani quantum in uirtute profecerint; narrabo quid uni eorum nobili genere nato contigerit. Is cum esset Amangutij apud amicum opulentum, qui agros oryzæ feraces ei fruendos dederat; cumq́ uideret se occupationibus distineri, quo minus Christo, quemadmodū optabat, totum se manciparet ac traderet; fundo uectigalibusq́ relictis, Facatam una cum uxore, liberis, ac seruis uenit, ubi non modo se ipsum Deo uere atque ex animo dedidit; sed filium quoque indolis egregiæ nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis nostræ doctrina præceptisq́ imbuendum.

rent, atque ita Deorum ab se iram ac minas auerterent. quibus rebus effectum est, non solum ut multi in nos falsum dicerent testimonium, sed etiam (quod Christianos uehementius pupugit) Crucem effringerent in sacro cœmeterio positam: quam iniuriam & Regulus oppidi, & aliquot alij Christi gloriæ cupidi quanquam ulcisci parati, iustis tamen de caussis patiēter tulerunt. Dominus uero Deus noster nihil ijs alijsq́; multis eorum sceleribus motus, sed recordatus miserationum suarum antiquarum, pro flammis atque fulminibus signa misit e cælo ad eorum tenebras fugandas perquam clara et illustria: etenim in media aeris regione species Crucis apparuerunt, aliaq́ prodigia ualde conspicua. uerum enimuero usque adeo densa caligine mentes eorum obductæ sunt, ut insolitam lucem intueri nequiuerint; sed potius in sua pertinacia obfirmatiores, neophytos a Christi cultu summa ui reuocare conati sint.

Meacum est urbs totius Iaponis caput, frequentissima academia, litteratorumq́ conuentu percelebris, cui ciuitati quòd Euangelij lux nōdum affulsit, Cosmo Turriano Rectori nostro uisum est faciendum, ut aliquis nostrum ad explorandum ciuitatis statum, simulq́ tentandum quis ibi locus Euangelio sit, mitteretur. Eius rei gratia crebris supplicationibus ac sacrificijs rite peractis, hæc mihi prouincia obtigit, quāuis ad tantū onus haud quaquam idoneo. Sed qui illud mihi per obedientiam imposuit Dominus, idem ferendo quoque suppeditabit uires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, iniurias, incommoda, & frigora quæ in ijs regionibus maxima sunt, mihi propono. Iaponicæ linguæ tametsi consuetudinem aliquam nactus sum, tamen quo facilius atque commodius cum Iaponijs agere possim, interpretem e Societate nostra Iaponium mecum duco, iamq́; me ad iter accingo. Itaque ne longior sim temporis angustiæ prohibent.

bent. Illud a uobis fratres carißimi enixe peto quæsoq́, ut me in tali tantaq́ re omnis opis egentem, Domino quàm diligentißime commendetis. Ex Iapone. Cal. Septemb. 1559.

IOANNES FERDINANDVS Melchiori Nunni.

Cta proximi superioris biennij cognosces ex litteris ijs, quę publice missæ sunt. Nunc accipe quæ mihi in præsentia occurrunt. Bungensium Christianorum in suscepta religione maior in dies firmitas atque constantia cernitur: quippe sese Pænitentiæ, & Eucharistiæ sacramẽtis identidem muniunt: sacris concionibus adsunt, subinde se uerberibus puniunt, aliaq́ pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas singulas ita distributis, ut uniuersam eius historię seriem singulis diebus ea ratione percurrant. Neque uero Facatæ, quanquam templo a militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nam præter fœminas puerosq́, patres familiarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam propediem restitutum iri confido. Atque ut intelligas, Iaponij Christiani quantum in uirtute profecerint, narrabo quid uni eorum nobili genere nato contigerit. Is cum esset Amangutij apud amicum opulentum, qui agros oryzæ feraces ei fruendos dederat, cumq́ uideret se occupationibus distineri, quo minus Christo, quemadmodũ optabat, totum se manciparet ac traderet; fundo uectigalibusq́ relictis, Facatam una cum uxore, liberis, ac seruis uenit, ubi non modo se ipsum Deo uere atque ex animo dedidit; sed filium quoque indolis egregiæ nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis nostræ doctrina præceptisq́ imbuendum.

dum. Idem, ut uni Deo uacaret, depositis omnibus seculi negotijs, totum Quadragesimæ tēpus apud nos posuit, ubi quidquid a quotidiano missæ sacro & concionę superetat temporis, precando, contēplandis sempiternis pręmijs atq; supplicijs, morteq́, & extremo iudicio, cōsumebat: quibus rebus in Domini nostri IESV CHRISTI cognitione, & amore crescebat in dies. Accedebat ad eius constantiā uirtutemq́ corroborandam, rerum a martyribus pie fortiterq́ gestarum aßidua cogitatio: ex quibus præcipue diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pro lapidatoribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ sacræ dies uenerunt, uitæ maculis per Confeßionem diligenter elutis, ipso Paschatis die cum alijs quattuor aut quinque cælesti pane sese pauit ac muniјt. Quinto autem sextoue post die, capta urbe Facata, ex principibus quidā (qui seditione commota in Regem Bungi arma ceperat; is apud quem noster Christianus (ut diximus) Amangutij antea uixerat) se ab illo desertum indignatus, eum a sicarijs ad necem conquiri iubet: quos ille ubi se adorientes aspexit, non modo arma non sumpsit, cum esset uir alioqui fortis ac strenuus; sed etiam quasi mansuetus agnus in genua procubuit, tam diu ad Dominum Deum oratione conuersa, quoad usque eidem animam reddidit. nec dubitamus quin preces pro interfectoribus fuderit. Etenim diui Stephani exemplum intimis eius medullis inhæserat. Filius apud nos, uxor autem & filia apud sanctam fœminam precationi ac pænitentiæ deditę in uirtutibus ualde proficiunt.

Alexander est quidam alius Christianus. is cum esset in famulatu potentis uiri in agro Facatensi, haberetq́ in eodem famulatu socrum & coniugem, quæ uxori domini seruiebant; a Spiritu sancto permotus, ea familiaritate salarioq́ relicto, Facatam, Baptismi peten-

petendi cauſſa conceſsit. quo impetrato, perceptis iam Chriſtianæ fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certiorem, eumq́ ita IESV fauente commouit, ut coniugem & ſocrum ad ipſum continuo dimiſerit, quæ item ad Eccleſiam aggregatæ ſunt. & coniux quidē, quindecim poſt diebus exceſsit e uita, IESVS, MARIA, pie pronuntians: quā multis rationibus in cęlum aſcendiſſe confidimus: Alexander uero uxoris morte ſanctiſsime obita adeo permotus eſt, ut omnem pecuniam abijcere, uitam cælibem agere, &, quoad ſpirauerit, Coſmo Turriano parere decreuerit. Pijs ſacrificijs tuis, & reliquorum patrum fratrumq́ mihi cariſsimorum me ualde commendo. Bungo. 3. Nonas Octob. 1559.

EX EPISTOLA GVLIELMI AD SOcietatem IESV in Luſitaniam.

Ego cum Gaſpare Vilela Firandum in ſubſidium Chriſtianorum Bungo contendi, annumq́ ibi totum uterque partim in baptizādo, partim in Chriſtiana doctrina pueris tradenda conſumpſimus: qui per uias, campani æris ſonitu conuocati, eam paulatim edidicere, peritioribus quibuſdam ex eorum numero conſtitutis, qui magiſtrorum uice apud ceteros fungerentur. Atque etiam per urbem publice quæ didicerant alacriter concinebant; nec barbarorum nos inſectantium clamore, deriſionibus, probris deterriti ſunt, quo minus cæptis alacri ſtudio inſiſterent. reſq́ eo iam loci proceſsit, ut filij priuatim parentes ipſos edoceant, ſeq́ inuicem inuitent ad eam noctu, modo apud hunc, modo apud illum decantandā, quo parentes etiā uocant ſuos. Hebdomadæ ſacræ diebus, Gaſparis hortatu certus in urbe locus ad mōtis Caluarij ſpeciem

est comparatus, quo Christiani ad audiendum uerbum Dei, seq; diuerberandos pie admodum uentitabant. In Iaponis proceribus Christianus est quidam Antonius nomine, cuius in ditione sunt circa Firandum aliquot insulæ, ac uici. In ea loca Gaspar Christianorum rogatu profectus, incolas pœne omnes tantò Antonij gaudio uoluptateq; conuertit, ut Antonius ipsemet incendium ædibus idolorum inferret: quarum custodes, quam dæmonibus dederant operam, eandem conditori suo, qui uere Deus est, deinceps dare cœperunt. Firandi, in ædibus Antonij nouis, Gaspar habuit concionem, ibiq; Antonius eo ipso die Christianis omnibus epulum præbuit: et, quo nihil gratulationi deesset, diuinitus factum est, ut filius eius etiā tum ethnicus cum quibusdam domesticis mulieribus conuerteretur ad Dominum. Multa prætereo, quæ ex nostrorum litteris cognoscetis. Christus Dominus noster nos tum ad perspiciendam penitus uoluntatem ipsius illuminet, tum ad eandem rite exsequendam pro sua bonitate confirmet. Bungo. 4 Nonas Octob. 1559.

BALTHASAR GAGVS
Societati IESV Goam.

Væ mihi in mentem uenerint de statu rerum Iaponicarum, complectar his litteris, tametsi in magna rerum uarietate ac mutatione, quæ nobis bene de re Christiana merendi laborandiq; maiorem etiam occasionem præbuit. Versamur in hoc Bungensi domicilio nouem omnino patres fratresq; cum Iaponijs aliquot hospitalium domorum ministris. oppidani quotidie, sed dominicis præsertim diebus festisq; præcipuis ad templum ita frequentes a millibus passuum amplius nouem conueniunt, ut

ædes multitudinem uix capiant, interdum etiam bonam eorum partem excludant. Quotidie sacris peractis elata uoce recitatur Christiana doctrina. Complures Iaponij qui propius absunt, singulis sabbatis Confeßione, celebrioribus uero diebus etiam Cõmunione sese confirmant. Et mirum, ipso statim generalis Cõfeßionis initio, quæ sacrum præire solet, ac Iaponice recitatur, ex auditorum oculis emicant lacrimæ, ac multo etiam uberiores, cum sacerdos corpus Domini tenens manibus, Domine (inquit) non sum dignus: quæ uerba tunc ipsi quoque Iaponico sermone pronuntiant. Itaque mei sane ualde me pudet, cum hosce homines uideo uix ante biennium ad lumen a cæcitate conuersos, tanto sensu ac dolore affici delictorum suorum. Iam uero sortiuntur etiam apud quem dominicis diebus coeant ad sermones inter se de religione serendos: eoq; e nostris aliquem accersunt, qui matutinam concionem ipsis in memoriam reuocet. atque in ea quid quisque potißimum animaduerterit, in medium afferunt. Hac pia sermonis communicatione absoluta, symbola pro cuiusque facultatibus in pauperum funera conferuntur. Atque hoc ipsum institutum & consuetudinem Amangutiani quoque, sibi a Cosmo Turriano iam ante quadriennium traditam, retinent. Bungi hospitales ædes habemus duas, alteram plagis ulceribusque curandis, alijs morborum generibus alteram, exstructam hoc ipso anno 1559, ex lignea materia, multo ampliorem, in qua media aram excitauimus. Absolutum est ædificium die Visitatoni beatæ Virginis sacro, ibique postridie primum sacrificatum est, habitaque oratio de rebus diuinis magna cum uoluptate, lætitiaq; Christianorum: quos uniuersos eodem coactos unus ex ijs conuiuio excepit. Eius Nosocomij conclauia sexdecim sunt, quibus medici quoque hospitium est contiguum, uiri in

curandis ægrotis diligentißimi. Ab æstate proxima ad hoc usque tempus amplius ducenti omni morborum genere liberati sunt, cum neminem Cosmus, quamuis desertum ac desperatũ excluderet: cancriq; ac fistulæ ueteres amplius decem et septem annorum, ac uiginti, tanta felicitate curatæ sunt, ut Dei potius beneficium, quàm humana medicina fuisse uideatur. Quamquam in chirurgia sane excellit unus e nostris, qui alios etiã domesticos docuit, in quibus est qui propter egregiam Iaponicæ linguæ notitiam, simul & pharmacis corpora, & animos monitis ac salutari doctrina curare poßit. Itaq; multi ex ijs paulatim conuertuntur ad Dominum. Iaponius erat quidam Meacẽsis, domestica Bonziorum disciplina ac superstitionibus a puero institutus. Is, non solum audito Euangelio credidit, sed etiam cognita nostræ uitæ ratione ad nos Bungũ una cum Cosmo conceßit. Incitabat ipse se ad omnem uirtutem, secumq; præclare pugnabat: & quoniam rei medicæ uacauerat, composita quædã exposuit duobus libris, Sinarum lingua; deinde migrauit ad Dominũ. huic succeßit Michael, quo item sanctißime uita functo, Sinæ duo a Cosmo sunt substituti, qui eos libros ediscerent. Composita sane facilia, & efficacia sunt, prorsus, ut eorũ quibusdam statim admotis morbi pellantur. Gulielmus quidẽ Pereria cũ huc appulisset, ægrotus ipse, et reliqua ipsius turba naualis; ijs medicamentis omnes ad sanitatẽ perducti sunt. atq; opus hoc, ære priuato hactenus Christiani prouinciales, & mercatores aliquot Lusitani sustentãt. Sed Rex præterea in eosdem sumptus uectigal attribuit, ex quo pacatis rebus annui capientur aurei trecenti. Fœmina est septuaginta annos nata, maiorem Iaponis partẽ emensa, cum stipi a Principibus cogendæ uacaret, exstruendis idolorum templis, quorũ illa præcipuo quodam studio cultuq; tenebatur. Hæc ubi Firãdum uenit, Dei uerbis

auditis Baptismum enixe petijt, quo impetrato, Bungum se contulit, factaq; ibidem habitandi potestate, prope ædem nostram perpetuum sibi domiciliũ comparauit. huius uirtus Christianis ad exemplum prælucet, uictumq; sibi suis manibus ipsa cum quæritet, tum duas præterea mulieres, Christianis maritis defunctis honoratis hominibus alit uiduas, & in officio atque opere continet: singulis sabbatis peccata confitentur, inopem ducunt uitam, carnemq; suam solitudine ac pœnis uoluntarijs edomant. Quidquid ex parta labore suo pecunia superest, id continuo in Valetudinarij subsidium conferunt: iamq; præter lineas tunicas aliaq; similia, in usus pauperum aureos etiam nummos plus centum & quinquaginta erogarunt. sunt etiam ex Christianis qui ceteros, & per urbem, & per uicinos montes aliquo morbo laborantes inuisant, quorum inopię, cum opus est, aliquod per eosdem uiatores e Valetudinario subsidium mittitur. Christianus est Michael quidam, cuius hero uita functo homine pecunioso, qui magnam alebat familiam, ad funus conuenere Bonzij permulti, qui una cum familiaribus eius Iaponico ritu quotquot habent idola, suis quæq; nominibus, elata uoce inuocare cæperunt: quos Michael, quamuis mortis metu proposito, non modo noluit imitari, sed etiam multis eos rationibus, sane constanter ab ea impietate reuocare conatus est. Alius erat in eadem familia Christianus, nomine Emanuel, qui Bonzijs aliqua ex parte in ea uociferatione consensit. is deinde a Michaele obiurgatus, culpam agnouit, atque ultro ad pœnam delicti postulandam uenit in templum, & die quodam Dominico dum sacrificatur, sese flagris acriter non sine copiosa sanguinis profusione cæcidit. qua satisfactione a reliquis Christianis accepta & probata, cum Ecclesia in gratiam redijt. Alius item

Christianus, cui nomen est Paulo, quòd in solenni quadam barbarorum gratulatione uexillifer esse recusasset, Regis auctoritate ac beneficio uix obtinuit quo minus ab ijs male multaretur, eiusq́; domus disturbaretur. Mos est Christianorum, in usus templi aliquid semper e suis fructibus conferre: ipsumq́; templum magna admodũ cura tuentur; in grauioribus uero difficultatibus, siue turbines ac procellæ sæuiant (quæ in his locis ita sunt uehemẽtes ut ędificia euertant, euellant arbores, si uero imbribus mistæ sint, emota etiam loco semina dissipent) nobis præsto sunt: siue belli uis ingruat, armati statim ad templi defensionem accurrunt. in eo quidem tumultu, qui hoc ipso anno excitatus est, cum Balthasar Gagus Facatæ pæne obsessus ab hostibus teneretur, Christiani permulti sese ad eum liberandum, uel capitis sui periculo comparauerant. Sed eum Dominus, una cum reliquis ea obsidione locoque, inscientibus inimicis exemit.

Superioribus diebus Gaspar Vilela Meacũ est missus, quod etsi iam dudum erat in optatis, nunc tamen opportunius uisum est, cum simul omnes in hanc Bungi urbem conuenissemus. Interpres eum comitatur Laurentius frater, cum Iaponicæ linguæ, morumq́;, tum rerum Christianarum peritissimus, excellentiq́; ingenio præditus. secum ferunt librum, a Melchiore conscriptum, ab ipso autem Laurentio Iaponice uersum: commodum etiam accidit, ut eo ipso tempore hinc proficisceretur Meacensis quidam, qui illis dux itineris optimus esse posit. quattuor in uniuersum hoc iter ingressi sunt, quibus Dominus utinam pro sua infinita bonitate aditum muniat, gentemq́; illam ad suas tenebras agnoscendas, moresq́; mutandos illuminet. se igitur in uiam dederunt sexto Idus Septemb. 1559, non sine magno omnium dolore ac lacrimis. Iamq́; eos Meacum Dei

beneficio

beneficio perueniſſe cognouimus. Quid ibidem egerint, qui ſtatus ſit rerum, ut ex hac parte, prout è re Chriſtiana fuerit, abſentibus conſulatur, propediem cognoſcemus.

Nunc uenio ad res Facatenſes. ea eſt urbs ampla, & opulenta, negotiatoribus frequens, in planitie ſita. Bungo diſtat pedeſtri quinque dierum itinere. Inde Firandum maritimus traiectus eſt paſſuum octoginta millium. Anno ſuperiore, Paſchalibus feſtis exactis, cum Rex nobis domum, ac templum Facatæ ſecus mare dono dediſſet in ſuburbano, in quo agricolæ ferme ſeptuaginta uerſantur, eò miſſus ſum, cum Ioanne Ferdinando, qui Iaponicam linguam tenet optime, cuius ad conciones cum magnus concurſus fieret, baptizari aliqui cœpti ſunt, uerumtamen lente, nam ante Baptiſmum Chriſtianis rudimentis diligenter inſtituuntur, & certas precandi formas mandant memoriæ, denique intelligunt in ea religionis mutatione quid ſuſcipiant, quidue deponant. conuerſi ſunt ex eo numero ſex patres familias, nec inepti homines, & locupletes. eodem conueniebant etiã indidem Chriſtiani aliquot, qui iam antea Euangelio crediderant, itemq; Amangutiani nonnulli. Cum res ita procederent anno 1559, officijs hebdomadæ Sacroſanctæ perſolutis, cũ ceteris (locus enim erat idoneus) ſacratiſſimæ Euchariſtiæ myſterijs ac cæremonijs; altero Paſchalium die armatorum duo millia poſſeſſionibus ſuis pelli ſe ab Rege, præfectoq; regio Bungenſi, (qui forte ibi tum erat) acriter queſti, Facatam aggrediuntur: atque eo quidem die excluſi ab incolis, nocte uerò inſequente prodentibus Bonzijs, urbe uicoq; potiti ſunt. Hic nos in denſis tenebris, ſublata in humeros Cruce, rebus noſtris diligenter quiſque pro ſua parte conſulere. Ac primum omnium quædam templi ornamenta cum Ioanne Ferdinando, puerisq; domeſticis, in Firandenſem nauem

imponimus: quæ continuo discessit. Inde ego & Gulielmus, comitibus Christiano quodam incola Syluestro nomine, & Lusitano, qui in his locis eo tempore uersabatur, in nauem confugimus duobus passuum millibus stantem in salo. nauarchus, qui ex hostium factione esset, simul atque oppidum captum cognouit, statim cum suis de nostro interitu cœpit inire consilium. suadentibus cunctis, ut nos e medio tolleret, & periculosum fore dicentibus, si nos direptos, ac spoliatos abire permitteret; unus ipse, non tam misericordia adductus, quam lucri spe, quòd multo plura nobis superesse arbitraretur, eam sententiam dissuasit. quo quidem tempore cum actum de nobis esse arbitraremur, ueniam delictorum apud se quisque suorum a Deo supplices precabamur. Syluester autem ille Iaponius, non necessitate compulsus (omnia enim ea pericula effugere poterat) sed beneuolentia, & caritate, quamquam enixe recusante me, una conscenderat, cum diceret certum sibi esse nobiscum mori. eum ego noctu sæpe singultientem, effuseq; plorantem audiebam, quod agi de nece nostra a nauicularijs cognouisset. quinimmo facta sibi ab illis abeundi potestate nunquam est usus. idem ex ijs quæ secum attulerat, ita multa cum nostris amisit, ut unum ei superesset indusium: post aliquot dies nauiculæ tres armatis hominibus refertæ nauem inuadunt, ipsumq; nauarchum arreptum expilant, nos uero ipsis etiã uestibus, quæ nobis erant reliquæ, una tantum relicta intima tunica exuunt. cum ijs deinde in nauiculas descendimus. qui tria passuũ millia cum processissent, antequam ad terram appellerent, inter se spolia diuiserunt. quod illi dum faciunt, uir quidam ex eo comitatu præcipuus qui me nouerat, mihi togam, comitibus uero meis aliquid singulis ad corpus tegendũ reddidit. descensione in litus Facatensium facta, noui nos labores, noua pericula excipiunt. nam ex

hostibus

hostibus hi qui in terra remanserant, partem prædæ ab eis qui in mari nos diripuerant, efflagitare cœperunt, qua cum ijs communicata discedunt. nos in litore sumus relicti. magna autem erat eo loco uis populi, portæ uero oppidi clausæ, dispositaq; præsidia. hic nobis alius pugionem, alius hastam intentans, dari sibi aliquid minaciter postulant: alij uero nobis manus etiam inferunt, ut uinctos in suas uillas abducant. denique nos uestimentis plane omnibus nudant. in ea turba, ac tumultu conijcimur in aggeris quendam hiatum, quod apud eos futuræ necis indicium est.. tum uero plebs in nos cateruatim irruere, nos clamoribus suis ad cædem exposcere: nos regnorum euersores appellare, alijsq; huiusmodi probris contumeliose proscindere. quæ uoces dum ab incondita plebe iactantur, ecce tibi miles specu illo nos extrahit, strictoq; gladio, ubi sunt, inquit, pecuniæ? Cui nos: uides in quo statu simus, & petis ea, quæ nō habemus. mittit ille cōfestim in oppidum sciscitatum, nobis porro quid faceret. Dum in his uitæ periculis uersaremur, Syluester interea admissus in oppidum, Ioannem quendam Christianum, cui cum hostibus magna erat necessitudo, de nostro statu fecerat certiorem. qui uestimentis quattuor sumptis, continuo ad litus excurrit, summotaq; magno impetu multitudine, ex eorum manibus, qui nos iam captos tenebant, eripuit. simul etiam adfuit ex oppido nuntius, qui nos occidi uetaret. Inde. Ioannes domum suam perductos, cibo nos, igneq; refecit, uadimonium etiam pro nobis magistratibus promisit, eosque tum pollicitationibus, tum uero muneribus mitigauit. Et quoniam in ijs tumultibus casu disiunctus a nobis Gulielmus cum puero Christiano in manus militis cuiusdam inciderat, eo ipso die nulla interposita mora Ioannes militem adijt, pretioq; redemptionis transacto (id fuit aureorum uiginti) nostros domum reduxit: in qua decē

dies

dies morati, quòd ea negotiatoribus ualde frequens esset, magistratuum iussu ad alium Christianum diuertimus, ibiq; dies quinquaginta latuimus. Breuiarium ego per eos dies cum reliquis rebus amiseram: id quoque Ioannes & reperijt, & mihi suo ære coemptum reddidit. Tertio mense inter eos labores ac metus exacto, ueniam denique profectionis, sine ulla uel hospitum nostrorum uel Christianorum aliorum molestia aut detrimento, a magistratibus impetrauimus. mihi enim utique certum erat quiduis perpeti potius, quàm damni quidquam cuipiam eorum importare. Bungi autem ut nos euasisse cognitum est, ingens cum Regis ipsius, ac procerum aliquot, tum Christianorum gaudium fuit: quorum nonnulli nobis obuiam ad urbem accedentibus ad tertium lapidem non sine cibarijs prodiere: ad secundum uero, atque ad primum, alios item offendimus uino fructibusq; ad nos recreandos aduectis, atque ipsis etiam umbellis ad solem arcendum. nec uero mulieres ei gratulationi defuere, quæ sublatis in sinum infantibus, item longe nobis occurrerant: atque hæc omnia mira cum alacritate, lætitiaq; fiebant: plorare alij gaudio, alij sublatis in cœlum oculis Deo gratias agere, quòd preces ipsorum exaudisset: omnes uero & mihi, & inter se gratulari; narrare, quanto nos beneficio Dominus, e quot quantisq; periculis exemisset. Nam quid ego de patribus nostris, & fratribus dicam? qui ut nos iam a se desperatos incolumes redeuntes uiderunt, tanta uoluptate lætitiaq; perfusi sunt, tantàq; nos uicißim, ut ærumnæ omnes præteritæ tanquam somnium euanescerêt. Laudetur Dominus, qui in his partibus ita remotis, gentem hanc uix dum posito Christianæ militiæ tyrocinio, tanto diuinarum rerum studio inflammat. Magnum hæc, mihi credite fratres carißimi, solatium afferunt: nec regnum est ullum cum Christi obsequio conferendum. In illis calamita-

mitatibus etiam Firando Christiani ter quaterue non modo uestes atque cibaria, sed etiam pecuniæ tantam ad nos copiam submiserunt, ut ego ualde timerem, ne ea res ab aduersarijs cognita, dimissionis nostræ, ac liberationis negotium retardaret. Nec uero Facatensium quoque Christianorum eo tempore subsidia defuere: ut affirmare possim, Socios nostros nunquam ita omnibus copijs abundasse, ut nos in eo statu, Dei beneficio abundauimus: quam eorum in nos caritatem ac studium Dominus ipse compenset. Ab urbe Facata condita nihil unquam simile ijs tumultibus exstitisse ferebatur: quo facilius persuasum est barbaris, omnes eas calamitates nostra caussa contigisse: quare tanta in nos ira perciti sunt, ut ædes nostras, ac templum, & cetera omnia diruerint, denique puteum ipsum quo utebamur, glebis oppleuerint.

Ineunte Quadragesima, honestus uir Christianus, quo commodius rebus diuinis uacaret, possessionibus relictis, amicoq; potenti, apud quem familiariter uiuebat, ad nos se recepit: filioq; uno quem habebat, in Societatus nostræ disciplinam tradito, ipse toto eo Quadragesimæ tempore pedem finibus ædium nostrarum nusquam, ne ad suos quidem extulit: quinta autem sacræ hebdomadæ feria in cæna Domini cum ante aram in primo fidelium ordine constitisset, præsentem in Eucharistiæ Sacramento Dominum alloquens, omnes eius cruciatus, quos optime nouerat, memoriaq; tenebat, sigillatim ita recensuit, ut uniuersi generis humani redemptionem æque sibi uni, ac ceteris omnibus applicaret: idq; eo animi sensu, ac dispositione uerborum, ut omnes in sui admirationem conuerteret. ubi perorauit, flagris in sua terga cœpit sæuire tanta cum perseuerantia, ut eum cohibere necesse fuerit. is deinde Paschali die Dominico cũ alijs aliquot, corpore Domini sumpto, paucis post diebus ab interfe-

ctoribus

ctoribus circumuentus, quos iratus barbarus miserat, is quem diximus ab eo relictum fuisse, magno sane animo sublatis manibus, oculisq; in cælum defixis, occisus est. uxoris solitudinem, ac liberorum orbitatem, qui bonam uirtutis frugem pollicentur, nunc res familiaris nostra sustentat. Superioribus litteris alterius Christiani hominis item honesti multos iam annos nati mortem exposui, quam ipse quoque in ædibus nostris obijt: is allato ad se extremo corporis Christi uiatico, cum iam præ imbecillitate loqui non posset, aspectu Domini recreatus, in eiusmodi uerba uocem soluit, quæ inhabitare in eius animo Dominum testarentur. In agro Firandensi, Gasparis Vilelæ Antonijq; uiri principis & Christiani maxime opera, Christiana res ita feliciter gesta est, idola tot igne consumpta, euersa phana, ipsis æditus ad cultum Christi traductis; ut eius rei dolore accensi barbari, diabolicis instincti furijs Crucem insignem Firandi iam diu positam a nobis, præciderint: templumq; Gaspare exterminato, cum ipsa ara & imaginibus disturbarint. sed Dominus horum neophytorum educationi, qui laborantibus nobis adeo amanter affuerunt, consulet: id utique se admodum optare nobis per litteras ipsi demonstrant: cognouimus etiam unum ex ijs rei Christianæ peritum infantes baptizare. Dominum obsecrate etiam atque etiam carißimi fratres, ut afflictam Ecclesiam hanc pro sua clementia excitet. Bungo. Kalend. Nouemb. 1559.

LIBRI SECVNDI FINIS.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM

LIBER TERTIVS.

LAVRENTIVS IAPONIVS Societati IESV &c.

CCEPI uestras litteras, quæ mihi periucundæ fuerunt: & quoniam intelligo quanto uicißim desiderio teneamini aliquid de statu nostro cognoscendi; exponam paucis, quæ nobis in hac Meacensi prouincia contigerunt. Primum igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto uico: qui uicus iacet ad mõtis Frenoiamæ radices, in quo cum cœnobia litteratiq́ permulti: tum uero insignis cuiusdam principis Bonziorum domiciliũ cernitur. ad eum montem cũ peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bonzium nomine Daizembum, quibus ille perlectis, aduentusq́ nostri caussa cognita: respondit magistrum suum ex principibus eius ordinis unum, qui Bungo nos euocauerat, anno superiore extremum diem obijsse, & se tenui re familiari, auctoritate nulla in monasterio relictum, præsidio nobis esse non posse. ad eum tamen postridie Gaspar, & ego reuertimus: & quoniam nos auide ipse, decemq́ eius discipuli Bonzij audire uidebantur; apud eos uerba se-

ba fecimus: a quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniussu Bonzij eius regionis maximi induci posse; dedimus operam diligenter, ut eum conuenīremus. Sed cum res parum procederet; oppidi præfectum postremo rogauimus, ut nos ad illum introducere ne grauaretur. tum ille: Si disputandi caussa uenistis (inquit) excludemini: sin ædium uisendarum, id spectaculum uobis pecunia, muneribusq́ mercandum est. Gaspar, ut omnes aditus clausos Euangelio uidit; Frenoiama profectus, Meacum contendit. In ea urbe quattuordecim dies in ædibus conductis morati ad docendum minime accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebriore positas. Huc Meacenses nonnulli iam ad audiendum Euangeliū uentitabant. Post quintum autem & uigesimum diem, Bonzio nos deducente, uiro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorem Gaspar adiuit. a quo ita amice acceptus est, ut ex ipsomet eius poculo, honoris & amicitiæ caussa biberet. tum uero frequentiore etiam urbis parte nobis ad habitandum aßignata, magna uis omnis generis hominum ad nos, uel audiendi, uel disputandi caussa, confluxit: sed animis initio tam obduratis, ut uerbo DEI audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent nos, atque deluderent. per eos dies cum honesta mulier Meacensis ad concionem uenisset; ubi peroratum est, Baptismum petijt statim: sed rem distulit Gaspar, eo quòd mulierem nondum ad id Sacramentum idoneam reperit. Cunnæ præterea duo (magni honoris nomen id est) noctu ad nos audiendos ita se conferebant, ut nostram doctrinam ualde probare uiderentur. quidam uero e principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decem alijs apud nos Christianus est factus. postea cum Gaspar ad Mioxindonum, qui præcipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxilij petendi caussa a

primario

primario quodam ciue deduceretur; tota urbe percrebuit Mioxin doni iussu primarium illum uirum in uincula Gasparem coniecisse. rursus, cum urbis præfectus per urbis compita edixisset, ne quis Gasparem læderet; fictis rumoribus multi edictum esse mentiebantur, ut Gaspar oppido pelleretur. huiusmodi multa prætereo, quæ singillatim enarrare nimis longum est. Sed iuuante Domino IESU CHRISTO confidimus, nos, ut adhuc fuimus, ita etiam in posterum incolumes futuros magna cum Diuini nominis gloria, rabieq́; ac dolore diaboli, quando iam nostri in hanc urbem aduentus, ad Banduensem usque Bonziorum academiam fama penetrauit, sexcentis passuum millibus Meaco distantem. interim Bonziorum minis, atque importunitate compulsus hospes is, ad quem diuerteramus, nos domo sua dimisit: itaque in aliam nos recepimus. Hic acrius etiam in nos aduersarij sæuire cæperunt, cum nos alij simias, uulpes alij, alij denique a dæmonibus occupatos, anthropophagosq́; appellarent: pueri etiam eorundem instinctu cum ceteris iniurijs & illusionibus, tum etiam lapidum, glebarum, & arenæ coniectu infestarent, atque lacesserent. Quanquam his rebus, Domino adiuuante, minime deterriti sumus, quo minus Euangelium ad mensem Aprilem usque nuntiaremus, cui Iaponij centũ circiter fidem habuere, baptizatiq́; sunt. sub id tempus Bonzij quinque nos conuenerunt ex ea secta, quam Baracaque appellant, qui meditationibus quibusdam arbitratu suo compositis uacant. ij cum nonnulla de nobis quæsissent eiusmodi, ut appareret eos a dæmone agi; Gasparis responsis uicti, abiectiq́; conciderunt. Duo præterea ex ea secta quæ Tendaui dicitur, cum diu nobiscum de religione atque acriter disputassent; concessere ad extremum ueram nostram esse doctrinam, tametsi eorum nemo se ad Christum adiunxit.

Alius

Alius in primis eruditus, cum e sermône Gasparis cognouisset unum esse opificem rerum omnium, animosq; hominum nunquam interire; idcirco negauit se Baptismum petere, quòd ex impurissimo flagitiorum cæno emergere, casteq; uiuere se posse diffideret.

In Bonziorum ordine magnum est nomen eorum, quorum eruditionem duo ex principibus (quorum est hoc iudicium) suo chirographo comprobauerint. Ea ueluti quædam canonizatio est: in sella constitutos adorant, eorumq; approbationem scripto testantur: ex eo tempore qui probati sunt, certos locos ceteris ad meditandum proponunt. Hunc dignitatis gradum adeptus Bonzius quidam, nomine Quenxu, qui ipsos triginta annos in meditando consumpserat; in charta pratum; & in eo aridam arborem depingendam curauit. ad arboris autem radices carmina duo descripsit iudicum chirographo confirmata, quorum hæc erat sententia:

Prioris; *Cedo, quis nam te seuit arbor arida?*
Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.
Posterioris; *Meum cor, quod neque esse, neque non esse habet,*
Neque it, neque redit, nec retinetur uspiam.

Is igitur Bonzius cum ad Gasparem uenisset contumacia inflatus, quòd diceret sibi iam clarum esse quidnam antequam nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem esset futurus; seq; non discendi caussa, sed animi tantum, ad nos accessisse; diuinitus ita repente immutatus est, ut uere nihil esse quidquid sciebat, sibiq; Christianam doctrinam esse necessariam intellexerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione; uitæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim conuertit ad Christum, partim ue-

hementer

hementer commouit. Cosmus autem amicus noster qui ante sexennium Bungi baptizatus est, aduentu nostro cognito nos statim adiuit, parentibusq; ac patria relictis Dominum cælebs colere, & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in meditando uersatus. is Christianam religionem ita auide arripuit, ut id ætatis homo ad uerbum Dei audiendum a sex passuum millibus uentitet. Ad hęc, Bonzij circiter quindecim Christum secuti, partim legitimis iungi nuptijs, partim cælibem uitam agere (quod in eo hominum genere maxime mirum est) decreuerunt. In uico Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abstinet, herbis tantum uictitans, arborumq; baccis ac pomis; quiq; æternæ salutis adipiscendæ caussa uoto se obstrinxit e libro quodam Xacæ, quem Foquequio appellant, se gratis plebem eruditurum. Narrauit autem nobis, se ante decennium per nocturnam quietem sibi uisum esse uersari cum sacerdotibus, qui e Cenghequu hoc est Europæ regione uenissent, sibiq; rectum ad salutem iter ostenderent, experrectumq; postridie, statim audisse Amangutij esse presbyteros quosdam e Cenghequu, de uita futura publice disputantes. Hic audito Euangelio gauisus est: sed quoniam sine commeatu Meacum festine uenerat, dixit se Farimam rediturum eo animo, ut sublatis rebus necessarijs, uotisq; neglectis, & fallaci illa uitæ asperitate deposita, Meacum reuerteretur, & Christiana sacra susciperet. occulte etiam ad nos contulere sese audiendi Euangelij caussa uiri insignes duo, quorum alter in meditando exercitatus, quodam ueluti Episcopi munere fungebatur: alter erat Bonzius litteratus, & concionator, qui in eo congressu Gaspari aperte confessus est, in lege Iaponica simplex nihil esse, uel solidum.

S Bon-

Bonziorum familia, quæ a Foxequu nomen duxit, uitamq́ſeueriorem ceteris omnibus profitetur; audito Dei uerbo, noſtraq́ uitæ ratione perſpecta, quòd Gaſpar gratis populum doceat, & cum ipſe omni fœminarum conſuetudine abſtineat, tum laicos una tantum uxore iubeat eſſe contentos; offendi cæperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobij, quem antea uenerabātur ut Deum, quòd clam amicas habeat, & laboris in docendo ſui mercedem exigat: cumq́ carnium ac piſcium eſu ceteris interdicat, ea ipſe clam comedat: quo circa eum e cœnobio pellere, aliumq́ pauperem ac bene moratum in eius locum ſufficere decreuerunt. Tres præterea ijſdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones noſtras aſsidue celebrant, quos propediem baptizatum iri confidimus, eamq́ rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longe ab ædibus noſtris incendium excitatum eſt: cuius incendij in nos ut ueneficos, diaboliq́ præcones cauſſa conferebatur: ſed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deferbuiſſe uidetur. quorum cum ita multæ, ac diuerſæ numerentur ſectæ, ſuam quiſque profiteri nos dicunt: Xingouini, id ipſum Denichi, quod illi prædicent: Ienxuani Foben quoddam ſuum: Foquexani Mion (diſciplinarum ea nomina ſunt) Iondaxuenſes Amidam: Xintani denique Quoquium: ſed ut ſperamus, non longe aberit, quin omnes fateantur legem ſummi cælorum terræq́ opificis noſtro præconio promulgari: quem pro ſua infinita clementia facturum eſſe confidimus, ut ipſum cognoſcant, cognitoq́ omnem laudem, & gloriam tribuant. Veſtras etiam atque etiam, fratres mihi cariſsimi, & iſtius Eccleſiæ, quibus egeo maxime, deprecationes imploro. Meaco. 4. Non. Iunias, 1560.

CON-

CONSALVVS FERDINANDVS, cuidam e Societate IESV.

HIsce litteris nonnulla, frater mihi carissime persequar, quæ, in Iapone dum essem, in uinea Domini gesta sunt. Versabatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela, cuius iussu Gulielmus uias urbis ære campano circumiens, pueros ad Christianam doctrinam Iaponice discendam in templum cogebat: ex quibus unus admodum paruulus non dum ad cœtum Christianorum adiunctus, Gasparem, adijt Baptismum magnopere efflagitans. quem Gaspar, id ætatis puerum, patre ethnico, cum prius perdiscere Christianam doctrinam iuberet; respondit ille, nequaquam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset. denique domum ad suos reuersus, ita cum parentibus egit, ut patrem, matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit. Ad aliud uenio non minus mirabile. Diuturno morbo uexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cum uarias curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cuidam, ut ad ualetudinem recuperandam, Christiana religione suscepta, ad templum nostrum accederet, aquamque lustralem seu benedictam ebiberet; paruit ægrotus: statimque in pristinam ualetudinem est restitutus. alij præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cum e graui morbo iam prope animam ageret me accersitum rogauit, ut quoniam essem e Societate IESV, pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuo recepturum. psalmis septem pænitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim ualetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandã ad promulgandum Euangeliũ, barbaros plus sexcẽtos triduo baptizauit, Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, ut unum e Bonzijs eo miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quę Lusitanus concionator docuisset. qua re cognita Gaspar confestim eodem legauit e nostris, qui apertis rationibus aduersarij mendacia redargueret. quæ res Christianos non mediocriter recreauit.

Haud ita multo post, barbari tres e principibus ciuitatis communi consilio ad excindendam Crucem a Christianis erectam in monte, profecti, uix dum scelere perpetrato inter se rixari ceperunt, sibiq; inuicem id ipsum facinus exprobrare: demum eo rixa peruenit, ut eo ipso in loco, ubi Crux posita fuerat, inter se ex prouocatione dimicauerint: quorum duo postridie mane mortui ibidem reperti sunt: tertius uero nusquam postea apparuit (ablatus a dæmonibus creditur) nec aliud quidpiam de illo auditum est, nisi quod biduo post adolescens barbarus repente ab immundo spiritu occupatus palam dicebat: se nimirum esse, qui Crucem præciderat, & propterea se in altera uita torqueri acerbißime. quod ubi uidere Iaponij, rei occultandæ gratia adolescentem abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euanuit, ut nihil de ipso deinde cognouerimus, incertumq; sit, eum ne barbari interfecerint. qui partim hisce de caußis, partim quòd sexcentos quos dixi neophytos uiderent alios idola cremantes, alios in mare procijcientes; concursu ad Regem facto postularunt, ut Gasparem regni finibus pelleret. quibus Christiani cum ex altera parte resisterent, resq; iam ad arma spectare uideretur; Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno interimi: proinde ad Socios sese reciperet. quocirca Bungum ubi erat eo tempore Cosmus Turrianus, inde concessit,

cessit, non sine magno quidem animi dolore: quippe qui in spem uenisset Regis ipsius ad Dominum traducendi. is enim sæpius Gaspari præsente me dixerat, se animo, ac uoluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quod præclare intelligeret barbarorum superstitiones quantum a ueritate distarent.

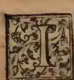
Valetudinarium, & sodalitium, quod Misericordiæ uocant, a Cosmo Bungi institutum, barbari magna cum approbatione suspiciunt: cum enim inter se ex animo ac uere non ament; mirantur in primis reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, ijsq; necessaria cuncta suppeditet.

Duo sane admirabilia mihi narrata sunt, quæ in hoc oppido contigere. ethnicus quidam ex primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam. atque, ut ethnici ferme Christianos auersantur, conuersus ad famulam, Cur, inquit, tu Christiana es, cum ego sim ethnicus? nisi continuo ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiam. Cui serua Dei, non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, ut ijs mox desertis ad barbaros ritus rediret. tum herus eius perseuerantia cognita, cum mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferret. illa uero diuino fulta præsidio, nihil iccirco ab instituta Crucis latria desistere, quoad eã herus obuiam in itinere factus, occidit.

Alterũ illud est. Paucis ante diebus, quàm ego ad hunc Firandi portum uenirem, Sinarum nauis Lusitanum quendã, qui apud Sinas in uinculis fuerat, in eundẽ portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem cõmorantes cum ad nauim accessissent, ut Lusitanũ uiderunt, quærere de nauarcho Sina populari suo cæperunt, quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cum Rex Firandi sacerdotem Lusitanũ ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege naui-

gio uellet, continuo Lusitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum est, ut Christianus Iaponius quidam interueniret. is ubi mærentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, caussa mæstitiæ cognita, manu apprehensum bono animo iubet esse: quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum: inde perducit domum, ibiq; hominem habuit quoad usque nos eo peruenimus. Et sane Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prosequuntur, ut in eorum ædes æque liber atque in suas ipsorũ, Lusitanis aditus sit: sed tum præcipue præclarum amoris sui documentum dedere, cum barbari facta in Lusitanos coniuratione arma ceperunt. quod ubi a Christianis cognitum est, communi statim consensu ad eorum defensionem se uel capitis periculo compararunt: cum quidam e Christianis extrema iam ætate, reliquorum domos circum cursaret, hortareturq; omnes ad mortem pro Christianis fortiter oppetendam: quare perterriti barbari, pace cum Christianis facta a suscepto consilio destiterunt. Orate fratres carissimi Dominum, ut huius gentis animos ad suos errores, ac miserias recognoscendas illuminet. Kalen. Decemb. 1560.

ALOISIVS ALMEIDA
Societati IESV in Lusitaniam.

N ijs litteris, quæ a uobis ad nos assidue perferuntur, insignes amoris erga nos uestri, & caritatis notæ cernuntur. apparet etiam quãto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca ueniendi. hanc plenam pietatis uoluntatem, quoniam nos remunerari non possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compenset: quanquam ut amori uestro nos etiam aliqua ex par-

ex parte respondeamus (quoniã auetis scire quid a nobis in re Christiana geratur) anni huius præsertim acta ad uos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiam, aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit caussæ, cur a nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntij Meaco allati sunt; Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures dare cœpisse Euangelio, fieriq́ aliquos Christianos, atque in ijs nobilissimos homines, & in rebus physicis admodum intelligentes. Missæ sunt etiam aliquot a Meacensibus illis neophytis ad Bungenses Christianos epistolæ, quarum una duodecim circiter paginarum, magnam harum regionum Christianis attulit uoluptatem, sæpiusq́ descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omnium (quæ plus undecim sunt) expositio simul, & confutatio, cũ religionis Christianæ confirmatione: nec uero pacatas unquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque id ipsum multis apertisq́ rationibus probabatur. Mense Iunio ineunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus illum iter cepisse ad urbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco, ubi spes magna messis uberrimæ ostendebatur, non modo quòd sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quòd eum quidam e principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesq́ suas ipsi ad Euangelij promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, ut Bungum etiam certum hominem cum mãdatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, ut speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easq́ conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima; admodum augetur in dies (captis adspirante Domino) cum uirtus ueteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, uix ut poßim uerbis assequi: nonnulla tamen attingam, ut ex ijs reliqua intelligatis. Primum nulla nox præterit (ut mihi quidem uidetur) quin uerberationes in templo fiant, ac fere semper omnium quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ij sese intra priuatos parietes cum uniuersa familia uerberant. Quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum, nec reseratur fere, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus, tanta uis hominum confluit, ut ad multitudinem capiendam umbracula e frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alij quidem præcipuis anni festis, alij uero diebus Beatißimæ Virgini sacris, alij quintodecimo, alij etiam octauo quoque die Confeßione maculas abluunt. Sed Bungensium studium, ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profecto uisenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris ijs, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia uentitant, aliqui ita parui cernuntur, ut nihil pœne præter catechismum eloqui poßint: itaque id ipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponij patresfamilias habitant, quorum filij, puerique singulis noctibus audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea uicinitate defixam, ibique nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina recitanda consumunt: idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, ut infantibus Christiana rudimenta una cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam

dome-

domesticam traditos Domino consecrent. nec uero parentum pietatem non imitantur liberi, atque unus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertium decimum; cui super mensam cruciatus Christi Iaponice recitanti, fluunt interdum ex oculis lacrimæ, nulla uultus mutatione. alij uero eorundem cruciatuum recordatione commoti, pijs Christum liberatorem uerbis affantur, ita suauiter, ut cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad conuersionem harum gentium magno nobis usui fore speramus: quippe cum Iaponios auditores patria lingua magis quàm peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate uiros admodum probos: tres uidelicet Bungi, quartum Meaci cum Gaspare Vilela: postremus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum & uigesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, ut auditorũ animos mirabiliter capiat: hæreses uero Iaponicas, multaq́ de physicis ita callet, ut hosce litteratos omnes refutet, ac uincat. faxit Dominus, ut eorũ animis ignẽ inijciat. Christiani Facatenses, & presertim unus e principibus, Cosmũ missis nuntijs per Deũ obtestati sunt, ut eo aliquẽ e Societate mitteret: uelle se optimũ templum exstruere, & suis alere sumptibus quotquot e nostris ibi cõmorarentur, quod iam fieri cœptum est. hisce de caussis, & simul, quod multi Christianorum uici alicuius e nobis aduentum, sermonesq́ iam diu desiderabát, decreuit Cosmus, ut initio Iunij anni 1561, ad eos pagos, & loca finitima inuisenda discederem.

Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito Christiani obuiam mihi alij ad tria passuum millia, alij etiam longius magno cũ gaudio processerunt. ego complures dies in ea urbe moratus, barbaros circiter septuaginta sacro fonte lustraui. in quibus erant

Bonzij

Bonzij duo Iaponicarum legum ſane periti, cum alter etiam regius concionator fuiſſet. is ſeptem dies mecum diſputando, interrogādo, quæ dicebam in commentarios referendo conſumpſerat, cum immenſa Dei Domini noſtri lux ipſius mentem illuſtrauit, & eius exemplo multorum præterea tenebras diſpulit.

In eadem urbe Facata cū multi, tum præcipue duo morbo graui laborantes diuina ope ſanati: quorum unus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri ſolitus, ut uiolentas ſibimet manus inferre ſæpe tentaſſet, tertiodecimo die Dei benignitate conualuit. alter erat iunior lepra fœdiſſima coopertus: is, quod de Chriſtianis honorifice pieq; ſentiret, putaretq; iuuante Domino ſibi per me ſanitatem reddi poſſe; in meum conſpectum adductus eſt: quem ut uidi, negaui me ei morbo poſſe facere medicinam: uerumtamen ne plane mœſtus a me diſcederet ipſe, quique eum adduxerant; remedium quoddam illi præſcripſi facillimum, & poſt tertium diem ad me redire iuſſi: ita nitidus rediјt, ut nunquam lepra laboraſſe uideretur equidem obſtupui perſpecta hominum fide, aperteq; denuntiaui Chriſtianis, ne ſanitatem pharmaco, ſed Deo Domino fideiq; ſuæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorū qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam uterque Baptiſmo petito, & poſt catechiſmū impetrato, ad Eccleſiā aggregatus eſt. cumq; iam diſceſſus mei tempus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, ſpem Chriſtianis maturi reditus præbui: quorum duo e primoribus ita obfirmato animo itineris mei comites eſſe ſtatuerunt, ut eorum ſtudijs remittere, aut eos de ſententia dimouere nulla ratione potuerim.

In exitu Iunij Facata diſceſſimus in inſulā Tacaxumam, ambitu paſſuum ſex millium, ſtipendiariam uiri principis Firandenſis, Antonij nomine, ubi cum eſſent quingenti circiter Chriſtiani, ethnici

ethnici tantum octo; ij quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Praeest autem eorum institutioni, excellenti uirtute uir, qui e Bonzio Christi seruus effectus est. aedem habent, quae idolorum antea fuerat, in primis ornatam: cuius redditu, itemq; eleemosynis quas erogat institutum ibi quoque misericordiae sodalitium, non modo ipse antistes alitur, sed etiã inopes peregrini, qui illuc sane multi (quod uidi per eos dies) religionis caussa uentitant. eadem stipis per misericordiae sodales rite fideliterq; distribuendae ratio, seruatur etiam in uicina insula Iquicuchi, itemq; in ceteris insulis, in quibus Ecclesiae sunt. quo fit, ut ad iter in ijs regionibus faciendum sarcinae & impedimenta minime sint necessaria: quippe, quocunque peruenias, omnia tibi gratis, ac sedulo comparantur, maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quae si recuses, iniuriam uidelicet sibi fieri, seq; in Christianis officiosis numerari non putant.

Firando cum ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitani uenissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obedientia, amore quo non modo sacerdotes nostros, sed etiam omnes eorum uicarios prosequuntur, tantopere delectati gauisiq; sunt; ut mihi affirmarent, Socios nostros, qui in ceteris orbis terrae partibus uersantur, si uel particulam norint eorum, quae cum his Christianis geruntur, omnes Iaponicam hanc prouinciam, expetituros: quod equidẽ credo: nam una profecto Christianae doctrinae decantatio multas uobis prae laetitia lacrimas exprimat. quid enim si uideatis pueros centum, ac puellas, bis quotidie catechismi caussa conuenientes, qui paucis ante diebus dicati diabolo fuerant, iam Christianos templũ ingredi, aqua benedicta se aspergere, demum ad precationẽ rite genua flectere? quid si duobus eorum uoce praeeuntibus, subsequentes ceteris, doctrinaeq; praecepta concinentes audiatis? idque tanta cum

modeſtia, ac uerecundia, ut oculos ſemper humi defixos habeant, ac duo illi præſertim, qui uoce præeunt (quos ego de induſtria non ſemel, & curioſe notaui) & quidem in maximis caloribus, cum facies eorum ſudore manarent, tanta fuere conſtantia, ut manus, oculos, pedes nunquam mihi mouere conſpecti ſint: raptos profunda aliqua contemplatione dixiſſes. nec uero doctrina tantum recitanda contenti ſunt. nam eius quoque explicationem libentibus nobis requirunt. Iam uero quanta cum animi ueſtri uoluptate intueamini Iaponios hoſce Chriſtianos poſitis genibus manibusq; ſublatis Chriſtum e Cruce pendentem adorantes, lacrimis ad ſolum uſque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita demerſos, ut pæne ecſtatici uideantur? atque hæc quidem in hiſce inſulis prope deſertis. quid de ijs locis exiſtimandum eſt, in quibus (ut Bungi) Sacramentorum eſt uſus frequens? neque uero putare uos uelim me litteris aſſequi quæ oculis uideo: ſcriptum enim hoc, res ipſa multis partibus ſuperat. quæ cum ita ſint; miſereat (quæſo) uos fratres cariſsimi harũ Eccleſiarum, Deumq; cum gemitu obſecrate, ut ſupplementum aliquod e Societate noſtra dignetur huc mittere. quod ſi forte nimis diu diſtulerit, quam uereor, ne qui uenerint, paucos ſuperſtites e nobis offendant: ſiquidem tres hac æſtate magnum uitæ diſcrimen adiuimus, quam tuetur Dominus, ut opinor, quoad alij nobis ad nouam hanc uineam tuendam, colendamq; ſuccedant.

Ex ea quam dixi inſula, in aliam traieci maiorẽ, quæ Iquicuqui uocatur. incolas habet circiter mille quingentos, in ijs Chriſtianos ferme octingentos. ij, quod iam ante de meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot Chriſtianis miſerunt: quam ut conſcendi, in ipſa nauigatione, tribus paſſuum millibus ante quam ad inſulam peruenimus, Crucem aſpexi edito loco

poſitam,

positam, quam satis amplo interuallo circumiens murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit. ubi descendimus, humanissime excepti, continuo ad salutandam Crucem de more perreximus: inde templum eorum inuisimus amœno admodum loco, eleganter ornatum, sexcentorum hominum capax. atque eos in præsentia quidem ne inopem plebem non sine iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinum & uespertinum tempus, puerorum uero catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti concursus fieri cœpti sunt, ut cum multi excluderentur, aream, quæ ad uestibulum templi est, storeis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est autem excelso loco, lucoq́ denso, & ad aspectum iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione, uel cæremonia, sed ne templi catastromata calcata commaculent. Postridie quàm huc ueni, cetera quoque phana lustraui pulcherrime posita, quippe quæ ante id tempus idolorũ fuissent, quibus colendis optima loca diligẽter exquirebantur: hoc autẽ tempore eorum custodes illi ipsi Iaponij sunt, qui antea Bonzij, nunc Christiani appellantur, antea dæmonẽ, nunc Iesum Crucifixum supplices uenerantur, & colunt. & quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sane frequenti, quod æde sacra carerent, ad alterius pagi templum tribus fere passuum millibus distans Christiani magno suo incommodo uenire cogebantur; templum ibi quoque exædificandum curaui, quod paucis diebus multorum subsidio, magnaq́ omnium alacritate perfectum est, tabula picta, ceteroque templi ornatu ex urbe Firando illuc aduecto. Christianorum animis recreatis, cœlestique fonte purgatis ijs, qui ad Baptismum uidebantur idonei; ad alium Christianorum pagum, quem Xixi uocant, ire perrexi, ut eos per Euangelium solarer, & simul

ut in æde noua, quæ tum ab ijs ad tectum perducebatur, sacellum exstruendum curarem, Iquichuchensibus Christianis officiose nobis in eam rem fabros lignarios septem, aliaq; auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissime excepti a Christianis; qui quasi regem exspectarent ita sedulo uias ante purgatas ornauerant, prima luce & uespere de rebus diuinis disputare instituimus, quo commodius ceteris horis diei sacello exædificando uacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo consilio, ut Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosmus nobis ad Augustum exeuntem usque præscripserat. Iræ, Cruce salutata, cum incolis egimus, ut ibi templum (nullum enim erat) communi consilio facerent: ad quod nobis Firando sacræ imagines, ceteraq; necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoq; lustratis qui baptizandi supererant, Casungam inde contendimus, ubi tanta nobis hominum multitudo sese obuiã effudit, ut festi alicuius diei solennis celebritas uideretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium uoluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea loca uenirent: quo item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hic agimus, mihi grauis homo narrauit Iquichuchi mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendi gratia pharmacũ sumpsisse eiusmodi, ut infantem, ipsamq; parentem necauerit. Huius corpus Christiani, ut quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio in quo Crux est posita, sepeliri cum uetuissent; illa post aliquot dies periculose ægrotanti adolescenti cuidã

Christiano per uisum, Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est illud quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment: quippe ante quàm e uita discederem, Dominus contritione mea lacrimisq; placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (namque is deinde conualuit) ualde animati sunt.

Ex eo loco rursus ad pagum Iquichuchi, atque inde, spe reditus Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis aduexerat.

Firandum ut uenimus, nauarchum Lusitanũ allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum uniuersa familia nos peramanter accepit, detinuitq; ad multam noctem nonnulla de officij religione percontans: postridie nauarchum adiui, ut permagnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis uisendam, quos in proximũ Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul, & spectaculum, dimissis per agros nuntijs, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cum ceteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptismum adducti: in ijs e proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petijt nauarchus ab Rege, ut liceret in area nostra ædificare templum, quo Lusitani, qui uersabantur ibi nonaginta, religionis caussa sese reciperent, eoq; Firandenses Christiani deinceps uterentur. cui Rex se deliberaturum respondit. ea erat dissimulata negatio. itaque id ubi resciuimus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatum sacellum excitare, atque ornare constitui. quod ille tanta animi alacritate studioq; recepit, ut ædium duarum quas possidebat alterius, ultro mihi optionem daret, seq; ædituum fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cetera necessaria benigne suppeditante, ædicula comparata

est,

est,& omnibus rebus instructa, in qua singulis noctibus Litaniæ et conciones habebantur. ubi Dominicus dies aduenit, e pagis insulisq; finitimis ingens Christianorum multitudo confluxit tum ad uerba Dei audienda, tum uero ad sacram uisendam imaginem, positam, ut dicebamus, in naui, loco peristromatibus, uexillis, uirentibusq; arborum ramis ornato. referta iam spectatoribus naui, cũ perorassem; eos omnes nauarchus, quod longe ab domibus suis abessent, liberali cibo, potuq; refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi Bungum redeundum esset: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculam translata, ut inde Facatã deueheretur; Christianos Iquichuchenses monui me sabbato proximo (ut promissa facerem) ad eos ex itinere uenturum, & inde postridie uespere profecturum: qua illi re audita, parata naui continuo ad me deducendum uenerunt. sub noctem conscendi, comitibus pijs aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, ut mecum se ad illas Ecclesias inuisendas uenire permitterem. Descendentibus nobis ad litus obuiam prodiere Iaponico more cum facibus multis: eodemq; comitatu ad templum uenimus, ubi nos magna populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione habita, & puerorum catechismo peracto, quod iam intempesta nox erat, plebem dimisi, maneq; postridie (dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim Christiana doctrina iam institutos baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac uaria incõmoda molestiasq; pertulimus. Nam & mari, paruis lintribus, ijsq; monoxylis, uastos interdum sinus traijcere sumus coacti, uixq; imminentium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multumq; uexatos in seruitutem diuendunt; & terra, iumentis consulto relictis, lutulenta uia atque teterrima cingulo tenus cœno demergebamur:

quæ

quæ tamen ſordes occurrentibus paſsim riuis eluebantur. Acceſſit ad hæc aſsiduum pæne profluuium ſanguinis, quo ſane grauiter, acerbeq́ uexabar. Sed eas omnes difficultates, Chriſtianorum erga nos ſtudium caritasq́ compenſabat egregia: cum & hoſpitij, commorationisq́ noſtræ mercedem conſtanter ac benigne reſpuerent: & abeuntes, uiatico omnibusq́ rebus neceſſarijs liberaliter inſtructos uberrimo fletu proſequerentur: &, quod longe admirabilius eſt, impreſſa a nobis humi ueſtigia ipſa, obſtupentibus rei nouitate, ac miraculo qui mecum aderant Luſitanis, oſcularentur. Verum, ne longior ſim, modum epiſtolæ faciam, ſi unum addidero, ex quo facile iudicare poſsitis, quanta ſit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanitatem religionemq́ propenſio. Cum feſſus e uia, morboq́ pæne confectus, in quodam barbarorum oppido ſubſtitiſſem; tametſi nullum erat deſiderium cibi, tamen ne plane deficerem, oryzam reformidans, putridaq́ piſcium ſalſamenta (hæc enim incolarum cibaria ſunt) miſi qui oua coemeret. is autem mihi mox oua cum ipſis nummulis retulit. Cauſſam quærenti, reſpondit, barbaros oua, quòd dies ille feſtus ipſorum eſſet, uendere noluiſſe: quòd ægroto quærerentur, dono dediſſe. Denique Bungum ægre peruenimus, ibi quanquã a Coſmo, ac Socijs amantiſsime acceptus, humaniſsimeq́ tractatus, uix tamen adhuc e diuturna ægrotatione conualui. Vos clementiſsimum IESVM obſecrate fratres, ut mihi ad ſe perfecte colendum uires, animumq́ ſuppeditet. Bungo. Calend. Octobris

1561.

COSMVS TVRRIANVS ANTONIO
Quadrio Indiæ Prouinciæ pro Societate
IESV Præposito.

Laeti rerum Indicarum euentus quos ex litteris a uobis publice scriptis hoc anno cognouimus, cum eiusmodi uisi sunt, propter quos ingentes immortali Deo gratias ageremus, tum etiam nos monuere, ut Iaponicas res (quæ nunquam antehac meliore loco fuerunt) uicissim perscriberemus ad uos. Primũ igitur de regionis ipsius natura nonnulla (tametsi multa iam in eam sententiam scripta sunt) tum uero felicem, hoc anno præsertim, Christianæ religionis progressum ad eius gloriam, qui bonorum omnium est auctor, hac epistola persequar.

Iaponis insula eodem climate, quo Hispania, continetur: terræ atque arborum fructus uarij, & plerique Hispanicis non absimiles: multæ etiam argenti fodinæ cernuntur. Gens admodum bellicosa, & in retinenda omni studio dignitate proxime ad Romanos ueteres illos accedit, præcipuumq́ est apud eos idolum honoris, & ob id ipsum bella sæpe mouentur, multi partim occiduntur, partim etiam ignominiæ uitandæ caussa mortẽ ultro sibimet inferunt. eadem est caussa, cur parentes reuereantur, amicis fidem præstent, scelera, flagitiaq́ ut furta, adulteria, aliaq́ eiusmodi refugiant.

Publica administratio est triplex. Principem omniũ tenet locum supremus religionum antistes, cuius decretis, ac scitis omnia publica, priuataq́ sacra subiecta sunt. Nascentes præterea Bonziorũ sectæ nullam existimationem, uel auctoritatem obtinẽt, nisi eas idẽ suo diplomate ac testimonio comprobauerit. Tundos etiam (qui uelut

lut

lut episcopi sunt) tametsi eorum nominatio, quæ dicitur, quibusdam in locis pœnes Regulos sit, confirmat tamen, & creat ipse: qui deinde magno apud summos infimosq; in honore sunt, & sacerdotia conferunt. Iam uero priuilegia quoque, & immunitates a profanis muneribus, ab illo petuntur. Nam quæ leuiora sunt, ut carnis gustatus religiosis die bus cum ad idolorũ delubra uulgo peregrinantur, aliaq; similia, eorum potestas pœnes Tundos est. Porro sacerdos hic maximus, tametsi apud Sinas ab eruditione, ac sapientia; apud Iaponios tamen uel a stirpe, uel a nobilitate, & pecunia legitur. late admodum imperat, magnisq; uectigalibus fruitur, & cum profanis regibus sæpe certat. Atque hæc de religione, sacrisq;. Cetera gubernatio bifariam diuiditur. præfecti duo summa cum potestate sunt: quorum alter honoribus præest, alter iudiciorum, & caussarum cognitiones exercet. Honoris præfectus, quem uocant Vo, stirpis successione delectus, in deorum numero colitur. Hunc terram pede contingere religio est: si tetigerit, magistratu depellitur. domesticis finibus nunquam egreditur, nec temere sese in conspectum dat. intra ædium suarum septa, uel lectica gestatur, uel soccis ligneis ambulat spithamã altis. In sella fere quiescit, ex altera parte pugionem habens, ex altera uero arcũ ac sagittas. intima tunica utitur nigra, extima autem rubra, quæ tenui serico, ceu uelo quodam, obducitur. pileum gerit in capite pendentibus uitis, ad instar pontificalis tiaræ: frontem habet rubro, candidoq; colore depictam, & fictilibus ad cibum utitur patinis. Eiusdem unius in toto Iapone iudicium est, quo quisque honoris titulo sit decorandus. multi enim dignitatis gradus ac discrimina sunt, eaq; certis characteribus dignoscuntur, quibus in obsignandis epistolis uti mos est: ijq; pro uarietate graduum subinde mutantur. Regem quidem hunc Bungi, ex

quo die in hanc urbem migrauimus, eiusmodi honorum uocabula & notas quater & tricies iam mutasse animaduertimus. Habent autem dynastæ omnes regniq́ proceres, suos quisque apud Vo procuratores: quia natio est laudis ac dignitatis mirum in modum appetens, ad ineundam ipsius gratiam pretiosis inter se muneribus certant: quibus ille adeo crescit (cum ceteroqui fundos ac uectigalia nulla possideat) ut hac una ditatus præda, Iaponiorum pæne omnium pecuniosissimus habeatur. & quamuis tanto in honore sit, tribus tamen de caussis eo dignitatis gradu deijcitur: Si pede contingat solum, ut diximus: si quempiam occidat: denique si pacis & otij inimicus euaserit: nunquam tamen idcirco capite plectitur. Restat extremus iudiciorum præfectus. is cum reliquæ iurisdictioni, tum etiam bellis praeest indicendis, quæ ipse iusta esse decreuerit, itemque sedandis: necnon puniendis ijs, qui in regno seditionem excitauerint: quas ad res regulorum opera, atque opibus utitur, quorum, nisi paruerint, bona proscripta finitimis ciuitatibus addicit. Hæc sunt magistratus huiusce iura, & imperium, cui tamen non omnino obediunt proceres, quòd fere armis, ac ui magis, quàm iure certatur. Quod ad reliqua pertinet, Iaponij regibus quisque suis in profano foro, in sacro sectarum principibus ac Tundis obtemperant. Eæ sectæ (quod iam antea scripsimus) circiter duodecim sunt: quæ licet inter se cultu, ac superstitionibus differant, omnes tamen fere in tollenda animorum immortalitate consentiunt. & quamuis plebi uaria deorum nomina ad adorandum proponant, ipsi tamen apud se nihil esse præter ortum & interitum existimant: aiuntque homines, bruta animantia, plantas, redire omnia quendam in locum, unde profecta sunt. ad cuius opinionis prauitatem pænitus imis sensibus inculcandam

paratas

paratas habent commentationes circiter bis mille, & quingentas. quas ubi quis diuturna cogitatione animo impresserit; omni religione solutus, prorsus in illa cæcitate ac tenebris conquiescit. nonnullas attingam, ut genus uideas. percontare (inquiunt) caput hominis abscissum a trunco, tu qui es? audiemus quid respondeat. illa est etiam: eundem uentum pro corporum diuersitate quæ offenderit, uarios edere sonitus. denique statuunt, quod e nihilo existit, in nihilum reuerti, esseq; tres hominis animas: quæ ordine alia post aliā deinceps corpus & ingrediantur, & deserant. illud unum interesse, quod quæ prima ingressa est, postrema discedat. Has autem ineptias in arcanis habent, uenduntq; carißime.

In ijs qui homines doctrinæ laude illustres in deorum numero uenerantur, sunt qui quendam colant nomine Xacam, quem aiunt Regis filium in primis eruditum fuisse: is praua dogmata posteris scripta reliquit permulta. Itaque librum eius quem Foquequium uocant, pariter uenerantur, negantq; sine eius uoluminis ope quenquam posse seruari: eiusdem beneficio ipsas quoque herbas, & ligna beatitudinem esse adeptura. Omnis autem illius libri doctrina eo refertur, ut persuadeat nihil esse, ex quo omnium esse pendeat.

Qui Solem, ac Lunam adorant, delubrum habent etiam nomine Denichi, cuius imaginem pingunt tricipitem, quam Solis, ac Lunæ, & elementorum esse uirtutem affirmant. Iidem offerentem subinde sese dæmonis speciem ita ut eam clare conspiciant, multis, ijsq; admodum pretiosis sacrificijs uenerantur. Hominum genus in primis ueneficum, & Christianæ religionis inimicum. Delubrum est aliud Quanonis, quem Amidæ filium fuisse perhibent. hunc pauci colunt, sed eam superstitionem magni faciunt, precesq; aßidue recitant.

Nam de ceteris, qui commentationibus uacant, iam ante diximus, quorum maior est numerus. Venio ad res Christianas, quæ mihi nunquam æque bene ac nunc, ex quo Iaponem attigimus, habere sunt uisæ. Nam antehac, bellis ac seditionibus prouincialium impediebamur non modo ne religionem latius propagare, sed ne parta quidem conseruare possemus. Hoc autem anno Bungi rex, amicus noster, ita feliciter cum hostibus dimicauit, ut propemodum debellauerit. quare ipsius uictoriam tantum est otium consecutum, ut ingens plane porta Euangelio patefacta esse uideatur. Versamur autem in Iapone non plus sex in uniuersum e Societate nostra uarijs locis atque prouincijs. Primũ est hoc Bungi domicilium, quæ urbs ab ipso Rege incolitur, posita ad Septentrionẽ gradibus tribus & triginta & semis, quæ tota pars insulæ in arcticum uergens polum, cum multos iam habeat Christianos, eosq; constantes, tum ijs augetur in dies: in quibus litterati nonnulli sunt ex ordine commentantium, qui se inuicem ad Christum alliciunt, de quibus ex alijs litteris plura cognosces.

Alter Christianorum locus est Cutame in agro Bungẽsi, ab urbe Bungo circiter septem, & uiginti millia passuum. Christiani sunt ibi amplius ducenti, quorum unus ære suo egregium templũ exstruxit, & aliquem e nostris efflagitat: sed quo minus ei cõcedatur, Sociorum in his locis paucitas facit.

In Firando insula tertia Ecclesia est, quam septem octoue loca Christianorum efficiunt. sita est autem hæc insula ex altera parte Iaponis ad occidentem, ab urbe Bungo passuum ad centũ & quinquaginta millia: Christiani bis mille censentur: a quibus colendis, iuuandisq; nos annis superioribus bella intercluserunt. Sed iam Firandi Rex ab hoc Bungensi deuictus, stipendiarius ipsius est factus,

eritq;

eritq; posthac nobis tutus ad eam insulam aditus. ac mēse Iulio proximo inuisit eam Ecclesiam Aloisius Almeida, multaq; ad Christi cultum ibi praeclare constituit, quae Aloisii ipsius litteris ad uos perscribentur.

Accedit Facata urbs in primis opulenta, & mercatoribus celebris: distat a Firando circiter septuaginta millia passuum. templum est ibi, Christianiq; permulti. horum unus aliud quoque se templum aedificaturum promisit. Ibidem ex itinere Almeida paucis diebus baptizauit incolas amplius sexaginta, multo etiam plures baptizaturus in reditu, nisi repente in morbum incidisset.

Quintum obtinet locum Cangoxima oppidum, quo primum in Iaponem ueniens Franciscus Xauerius appulit, ibiq; primum Iaponij Christiani fieri coepti sunt. posita est autem ea regio in Meridiem ad alteram procurrentis insulae cuspidem, gradibus uno & triginta, ab urbe Bungo passuum fere ducenta millia: quam item Ecclesiam nuper Almeida lustrauit.

Neque uero Amangutium omittendum est. ea urbs magis ad Septentrionem spectat, abestq; Bungo passuum cētum & quinquaginta millia. ea uinea quo minus annis superioribus inuiseretur coleretúrq;, bella prohibuerunt: quamquam pacatis iam rebus, ex Christianorum litteris (quibus ad copiosam messem in ea loca inuitamur) didicimus constanter eos in fide persistere.

Sequitur Meacensis Ecclesia, ad alteram huius insulae cuspidē. Ex ijs locis cum primarius quidam Bonzius mihi per litteras demonstrasset magno se desiderio teneri legis diuinae cognoscendae, sed confecta iam aetate ad me uenire non posse, orare se, ut si mihi minus eo proficisci liceret, quempiam alium mitterem; Gaspari Vilelae Meacum rei Christianae caussa proficiscenti mandata cum litteris

ad hominem dedi: sed eum Gaspar mortuum offendit, quem ferunt ante obitum dixisse, prçclare sibi cognita, ac percepta fuisse, quç tum ego, tum Iaponij nostri ad ipsum de Christiana religione perscripseramus, seq; e uita ea ipsa fide ac religione discedere. ac Meaci quid actum sit, fusius ad uos Vilela perscribet.

Nouissima est omnium Ecclesia Sacaiana non longe a Meaco: opulenta urbs, emporiumq; percelebre, suisq;, Venetorum more, legibus utens inde ad me cum muneribus litteræ missæ sunt, quibus etiam atque etiam rogabar, ut eo legarem ad promulgandam Dei legem aliquem e nostris. quod mihi cum Sociorũ paucitas non permitteret, nullusq; mecum esset sacerdos; ad Gasparem scripsi, ut eo sese conferret, reiq; Christianæ consuleret, quoad subsidium nobis ex India mitteretur. quocirca te per Dominum obsecro, ut operarijs saltem sex, aut minimum quattuor inopiæ nostræ subuenias: nam præter has octo iam institutas Ecclesias, eiusmodi est in præsentia status rerum Iaponicarum, ut minime dubitem, quin omnes huius regni atque insulæ partes (modo præcones non desint) Euangelium Christi peruagaturum sit.

Quod ad Christianorum mores uitamq; pertinet, plura ex litteris Sociorum cognosces. Vnum illud dicam, me tot barbarorum, et Christianorum terras emensum, gentem uidisse nunquam aut rectæ rationi, ubi eam cognouerint, æque obtemperantem, aut ita pietati ac pænitentiæ deditam; plane ut in Confessionis & Eucharistiæ mysterijs obeundis, religiosi cœnobitæ potius, quàm tyrones ac neophyti uideantur esse. Iam quanta sit eorum in fide constantia, uel ex eo facile conijci potest, quod cum Firandenses Christiani unius tãtum susceptæ religionis caussa cum alijs afficerentur iniurijs, tum etiam in exsilium pellerentur; multi re familiari neglecta Bungum commigra-

migrarunt, paupertatis incommodis Christi Domini caritati postpositis. pietatis uero illud sit argumentum. cum ære campano statis horis datur signum precandi, tanta est omnium in eo genere alacritas, non modo ut uiri, fœminæ, & pueri; sed pæne infantes ipsi, qui nondum rationis compotes sunt, nixi genibus ilico preces fundant. Sane Christianus quidam mihi narrauit, cum paucis hisce diebus puellam tenera admodum ætate ad uinum a propola coemendum misisset, dum uinum e cupa depromitur, puellam audito salutationis Angelicæ signo, relicta ilico lagena genibus positis fixam stetisse, quoad orationē Dominicam, & Angelicam salutationē quinquies recitasset: eamq́ rem barbaros qui aderant ita admiratos, ut dicerent nullum esse Deum cum Christianorum Deo comparandum, quorum pueri etiā ipsi bonos mores docerent. Iam uero quanti grana, quæ benedicta uocantur faciant Christiani, præclare demonstrant, cum pauca quædam a nostris huc missa celebrioribus locis publice posita assidue precando percurrunt: & si quod est alicuius priuatum, semper de manu in manum traditur, nec quicquā donari gratius his hominibus potest. Proinde una cū operarijs mitte quæso ex ijs etiam granis aliquot, quoniam tanto in honore sunt. & noli dubitare, quin utrunque beneficiū melius hic, quàm apud Malucos, aut Brasilicos collocetur. Quod reliquum est, faxit Deus ut quantum subsidio egeamus, intelligas: tibiq́ ac nobis omnibus ad ipsum rite colendum uires impertiat. Vale. Bungo. 7. Idus Octobris 1561.

Gaspar-is

GASPAR VILELA Societati IESV.

Nno superiore, Cosmi Turriani missu, Bungo discessurus Meacũ, de mea profectione feci uos per litteras certiores. Nunc, quoniam id fore uobis gratum atque iucundum existimo; ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: ut cum Deo Domino gratias agatis; tum fratrem hunc uestrum a uestra consuetudine tanto locorum interuallo disiunctum, supplicationibus uestris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur a Virginis partu 1559, *comite Christiano Iaponio, Laurentio nomine, probo iuuene, & linguæ huius rerumq; peritissimo, nauigium ethnicorum conscendimus: iter autem nostrum (quod facile iudicari potuit) aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primum enim ipso nauigationis initio, tanta repente malacia ac tranquillitas exstitit, ut nauis loco moueri non posset. Tum barbari ut muneribus pacem uentumq; a Dijs obtinerent, stipem sigillatim a uectoribus corrogare cœperunt. Vbi ad me uentum est, negaui me unius Dei conditoris cæli terræq; cultorem, in quo spes meas omnes haberem repositas, quidquam in ipsorum delubra collaturum. quo illi responso adeo excanduerunt, ut eius incommodi caussam apud me residere, ac proinde me in mare proijciendum esse affirmarent. Hic nos ad Deum mente animoq; conuersi: cuius beneficio inflari uela mane postridie cœpta sunt. Sed cum aliquot passuum millia processissemus, aduerso uento rursus retenti, quatriduum stare coacti sumus. Tum uero barbari plane in nos caussam eius rei conferre, uerbisq; & significationibus conceptam iram ostendere:*

dere: quæ tamen Domino miserante cohibita est. Denique ad portum quendam delati, ibiq; decem dies tempestate coacti subsistere, communi sententia decreuerunt, nequaquam nos secum ex eo loco auehendos: & ipso quoque nauarcho in eam sententiam adducto, nos descendere coegerunt, quem tamen cum aliam nauem nullam in eo portu offendissem, precibus placatum, inuitis omnibus perpuli, ut me ultra eum locum passuum sex & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho ulterius progrediendum non erat; barbari circum naues quotquot in eo portu erant circumcursare statim incipiunt, & gubernatoribus aperte denuntiare, si prosperã optent nauigationem, nos e nauali comitatu omnino reijciant: quocirca omnibus abeuntibus, relicti sumus in litore: sed paulo post diuinitus alio confestim appulso nauigio, tam feliciter nauigauimus, ut portum citius ijs, qui ante nos soluerant (cum etiam aliquot eorum in piratas incidissent) sine ullo periculo tenuerimus. Tum denuo instare barbari, & nauicularijs suadere conati sunt, ne porro nos ad urbem Sacaium, quo tendebamus, perducerent. sed frustra. etenim quarto Idus Sextilis incolumes eo peruenimus: qui dies quoniã Diuo Laurentio erat sacer, ipsum Christi martyrem, eius nationis patronum asciuimus. est autem urbs Sacaium perampla, plurimisq; ac pecuniosis mercatoribus frequentissima, suisq; legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montem contendimus Frenoiamam, ab urbe Meaco passuum millibus decem & octo. mons autem est permagnus: habitatur a Bonzijs, & caput est regni, ad cuius radices iacet lacus plenus piscium, passuum nonaginta millia in longitudinem, unum & uiginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes amnes efficiunt. in eius litore locus est ad montem pertinens cœnobijs plus

quingentis

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima; admodum augetur in dies (cæptis adspirante Domino) cum uirtus ueteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, uix ut possim uerbis assequi: nonnulla tamen attingam, ut ex ijs reliqua intelligatis. Primum nulla nox præterit (ut mihi quidem uidetur) quin uerberationes in templo fiant, ac fere semper omnium quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ij sese intra priuatos parietes cum uniuersa familia uerberant. Quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum, nec reseratur fere, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus, tanta uis hominum confluit, ut ad multitudinem capiendam umbracula e frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alij quidem præcipuis anni festis, alij uero diebus Beatissimæ Virgini sacris, alij quintodecimo, alij etiam octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungensium studium, ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profecto uisenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris ijs, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia uentitant, aliqui ita parui cernuntur, ut nihil pæne præter catechismum eloqui possint: itaque id ipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponij patresfamilias habitant, quorum filij, puerique singulis noctibus audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea uicinitate defixam, ibique nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina recitanda consumunt: idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, ut infantibus Christiana rudimenta una cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam

dome-

domesticam traditos Domino consecrent. nec uero parentum pietatem non imitantur liberi, atque unus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertium decimum; cui super mensam cruciatus Christi Iaponice recitanti, fluunt interdum ex oculis lacrimæ, nulla uultus mutatioue. alij uero eorundem cruciatuum recordatione commoti, pijs Christum liberatorem uerbis affantur, ita suauiter, ut cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad conuersionem harum gentium magno nobis usui fore speramus: quippe cum Iaponios auditores patria lingua magis, quàm peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate uiros admodum probos: tres uidelicet Bungi, quartum Meaci cum Gaspare Vilela: postremus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum & uigesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore prædi tus, ut auditorũ animos mirabiliter capiat: hæreses uero Iaponicas, multaq; de physicis ita callet, ut hosce litteratos omnes refutet, ac uincat. faxit Dominus, ut eorũ animis ignẽ iniiciat. Christiani Facatenses, & presertim unus e principibus, Cosmũ missis nuntijs per Deũ obtestati sunt, ut eo aliquẽ e Societate mitteret: uelle se optimũ templum exstruere, & suis alere sumptibus quotquot e nostris ibi cõmorarentur, quod iam fieri cæptum est. hisce de caussis, & simul, quod multi Christianorum uicinalicuius e nobis aduentum, sermonesq; iam diu desiderabát, decreuit Cosmus, ut initio Iunij anni 1561, ad eos pagos, & loca finitima inuisenda discederem.

Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito Christiani obuiam mihi alij ad tria passuum millia, alij etiam longius magno cũ gaudio processerunt. ego complures dies in ea urbe moratus, barbaros circiter septuaginta sacro fonte lustraui. in quibus erant

Bonzij

Bonzij duo Iaponicarum legum sane periti, cum alter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum disputando, interrogãdo, quæ dicebam in commentarios referendo consumpserat, cum immensa Dei Domini nostri lux ipsius mentem illustrauit, & eius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

In eadem urbe Facata cũ multi, tum præcipue duo morbo graui laborantes diuina ope sanati: quorum unus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus, ut uiolentas sibimet manus inferre sæpe tentasset, tertiodecimo die Dei benignitate conualuit. alter erat iunior lepra fœdissima coopertus: is, quòd de Christianis honorificè pieq; sentiret, putaretq; iuuante Domino sibi per me sanitatem reddi posse; in meum conspectum adductus est: quem ut uidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: uerumtamen ne plane mœstus a me discederet ipse, quique eum adduxerant; remedium quoddam illi præscripsi facillimum, & post tertium diem ad me redire iussi: ita nitidus rediјt, ut nunquam lepra laborasse uideretur equidem obstupui perspecta hominum fide, aperteq; denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideiq; suæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorũ qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam uterque Baptismo petito, & post catechismũ impetrato, ad Ecclesiã aggregatus est. cumq; iam discessus mei tempus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, spem Christianis maturi reditus præbui: quorum duo e primoribus ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, ut eorum studijs remittere, aut eos de sententia dimouere nulla ratione potuerim.

In exitu Iunij Facata discessimus in insulã Tacaxumam, ambitu passuum sex millium, stipendiariam uiri principis Firandensis, Antonij nomine, ubi cum essent quingenti circiter Christiani, ethnici

ethnici tantum octo; ij quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Praeest autem eorum institutioni, excellenti uirtute uir, qui e Bonzio Christi seruus effectus est. aedem habent, quae idolorum antea fuerat, in primis ornatam: cuius redditu, itemq; eleemosynis quas erogat institutum ibi quoque misericordiae sodalitium, non modo ipse antistes alitur, sed etiã inopes peregrini, qui illuc sane multi (quod uidi per eos dies) religionis caussa uentitant. eadem stipis per misericordiae sodales rite fideliterq; distribuendae ratio, seruatur etiam in uicina insula Iquicuchi, itemq; in ceteris insulis, in quibus Ecclesiae sunt. quo fit, ut ad iter in ijs regionibus faciendum sarcinae & impedimenta minime sint necessaria: quippe, quocunque peruenias, omnia tibi gratis, ac sedulo comparantur, maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quae si recuses, iniuriam uidelicet sibi fieri, seq; in Christianis officiosis numerari non putant.

Firando cum ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitani uenissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obedientia, amore quo non modo sacerdotes nostros, sed etiam omnes eorum uicarios prosequuntur, tantopere delectati gauisiq; sunt; ut mihi affirmarent, Socios nostros, qui in ceteris orbis terrae partibus uersantur, si uel particulam norint eorum, quae cum his Christianis geruntur, omnes Iaponicam hanc prouinciam, expetituros: quod equidẽ credo: nam una profecto Christianae doctrinae decantatio multas uobis prae laetitia lacrimas exprimat. quid enim si uideatis pueros centum, ac puellas, bis quotidie catechismi caussa conuenientes, qui paucis ante diebus dicati diabolo fuerant, iam Christianos templũ ingredi, aqua benedicta se aspergere, demum ad precationẽ rite genua flectere? quid si duobus eorum uoce praeeuntibus, subsequentes ceteros, doctrinaeq; praecepta concinentes audiatis? idque tanta cum mode-

modeſtia, ac uerecundia, ut oculos ſemper humi defixos habeant, ac duo illi præſertim, qui uoce præeunt (quos ego de induſtria non ſemel, & curioſe notaui) & quidem in maximis caloribus, cum facies eorum ſudore manarent, tanta fuere conſtantia, ut manus, oculos, pedes nunquam mihi mouere conſpecti ſint: raptos profunda aliqua contemplatione dixiſſes. nec uero doctrina tantum recitanda contenti ſunt. nam eius quoque explicationem libentibus nobis requirunt. Iam uero quanta cum animi ueſtri uoluptate intueamini Iaponios hoſce Chriſtianos poſitis genibus manibusq; ſublatis Chriſtum e Cruce pendentem adorantes, lacrimis ad ſolum uſque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita demerſos, ut pæne ecſtatici uideantur? atque hæc quidem in hiſce inſulis prope deſertis. quid de ijs locis exiſtimandum eſt, in quibus (ut Bungi) Sacramentorum eſt uſus frequens? neque uero putare uos uelim me litteris aſſequi quæ oculis uideo: ſcriptum enim hoc, res ipſa multis partibus ſuperat. quæ cum ita ſint; miſereat (quæſo) uos fratres cariſſimi harũ Eccleſiarum, Deumq; cum gemitu obſecrate, ut ſupplementum aliquod e Societate noſtra dignetur huc mittere. quod ſi forte nimis diu diſtulerit, quam uereor, ne qui uenerint, paucos ſuperſtites e nobis offendant: ſiquidem tres hac æſtate magnum uitæ diſcrimen adiuimus, quam tuetur Dominus, ut opinor, quoad alij nobis ad nouam hanc uineam tuendam, colendamq; ſuccedant.

Ex ea quam dixi inſula, in aliam traieci maiorẽ, quæ Iquicuqui uocatur. incolas habet circiter mille quingentos, in ijs Chriſtianos ferme octingentos. ij, quod iam ante de meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot Chriſtianis miſerunt: quam ut conſcendi, in ipſa nauigatione, tribus paſſuum millibus ante quam ad inſulam peruenimus, Crucem aſpexi edito loco

poſitam,

positam, quam satis amplo interuallo circumiens murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit. ubi descendimus, humanissime excepti, continuo ad salutandam Crucem de more perreximus: inde templum eorum inuisimus amœno admodum loco, eleganter ornatum, sexcentorum hominum capax. atque eos in præsentia quidem ne inopem plebem non sine iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinum & uespertinum tempus, puerorum uero catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti concursus fieri cœpti sunt, ut cum multi excluderentur, aream, quæ ad uestibulum templi est, storeis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est autem excelso loco, lucoq; denso, & ad aspectum iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione, uel cæremonia, sed ne templi catastromata calcata commaculent. Postridie quàm huc ueni, cetera quoque phana lustraui pulcherrime posita, quippe quæ ante id tempus idolorũ fuissent, quibus colendis optima loca diligẽter exquirebantur: hoc autẽ tempore eorum custodes illi ipsi Iaponij sunt, qui antea Bonzij, nunc Christiani appellantur, antea dæmonẽ, nunc Iesum Crucifixum supplices uenerantur, & colunt. & quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sane frequenti, quod æde sacra carerent, ad alterius pagi templum tribus fere passuum millibus distans Christiani magno suo incommodo uenire cogebantur; templum ibi quoque exædificandum curaui, quod paucis diebus multorum subsidio, magnaq; omnium alacritate perfectum est, tabula picta, ceteroque templi ornatu ex urbe Firando illuc aduecto. Christianorum animis recreatis, cælestique fonte purgatis ijs, qui ad Baptismum uidebantur idonei; ad alium Christianorum pagum, quem Xixi uocant, ire perrexi, ut eos per Euangelium solarer, & simul

ut

ut in æde noua, quæ tum ab ijs ad tectum perducebatur, sacellum exstruendum curarem, Iquichuchensibus Christianis officiose nobis in eam rem fabros lignarios septem, aliaq; auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantißime excepti a Christianis; qui quasi regem exspectarent ita sedulo uias ante purgatas ornauerant, prima luce & uespere de rebus diuinis disputare instituimus, quo commodius ceteris horis diei sacello exædificando uacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo consilio, ut Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosmus nobis ad Augustum exeuntem usque præscripserat. Iræ, Cruce salutata, cum incolis egimus, ut ibi templum (nullum enim erat) communi consilio facerent: ad quod nobis Firando sacræ imagines, ceteraq; necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoq; lustratis qui baptizandi supererant, Casungam inde contendimus, ubi tanta nobis hominum multitudo sese obuiã effudit, ut festi alicuius diei solennis celebritas uideretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium uoluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea loca uenirent: quo item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hic agimus, mihi grauis homo narrauit Iquichuchi mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendi gratia pharmacũ sumpsisse eiusmodi, ut infantem, ipsamq; parentem necauerit. Huius corpus Christiani, ut quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio in quo Crux est posita, sepeliri cum uetuissent; illa post aliquot dies periculose ægrotanti adolescenti cuidã

Chri-

Christiano per uisum, Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est illud quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment: quippe ante quàm e uita discederem, Dominus contritione mea lacrimisq; placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (namque is deinde conualuit) ualde animati sunt.

Ex eo loco rursus ad pagum Iquichuchi, atque inde, spe reditus Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis aduexerat.

Firandum ut uenimus, nauarchum Lusitanũ allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum uniuersa familia nos peramanter accepit, detinuitq; ad multam noctem nonnulla de officij religione percontans: postridie nauarchum adiui, ut permagnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis uisendam, quos in proximũ Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul, & spectaculum, dimissis per agros nuntijs, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cum ceteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptismum adducti: in ijs e proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petijt nauarchus ab Rege, ut liceret in area nostra ædificare templum, quo Lusitani, qui uersabantur ibi nonaginta, religionis caussa sese reciperent, eoq; Firandenses Christiani deinceps uterentur. cui Rex se deliberaturum respondit. ea erat dissimulata negatio. itaque id ubi resciuimus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatum sacellum excitare, atque ornare constitui. quod ille tanta animi alacritate studioq; recepit, ut ædium duarum quas possidebat alterius, ultro mihi optionem daret, seq; æditiuum fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cetera necessaria benigne suppeditante, ædicula comparata est,

est, & omnibus rebus instructa, in qua singulis noctibus Litaniæ et conciones habebantur. ubi Dominicus dies aduenit, e pagis insulisq; finitimis ingens Christianorum multitudo confluxit tum ad uerba Dei audienda, tum uero ad sacram uisendam imaginem, positam, ut dicebamus, in naui, loco peristromatibus, uexillis, uirentibusq; arborum ramis ornato. referta iam spectatoribus naui, cũ perorassem; eos omnes nauarchus, quod longe ab domibus suis abessent, liberali cibo, potuq; refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi Bungum redeundum esset: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculam translata, ut inde Facatã deueheretur; Christianos Iquichuchenses monui me sabbato proximo (ut promissa facerem) ad eos ex itinere uenturum, & inde postridie uespere profecturum: qua illi re audita, parata naui continuo ad me deducendum uenerunt. sub noctem conscendi, comitibus pijs aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, ut mecum se ad illas Ecclesias inuisendas uenire permitterem. Descendentibus nobis ad litus obuiam prodiere Iaponico more cum facibus multis: eodemq; comitatu ad templum uenimus, ubi nos magna populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione habita, & puerorum catechismo peracto, quod iam intempesta nox erat, plebem dimisi, maneq; postridie (dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim Christiana doctrina iam institutos baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac uaria incõmoda molestiasq; pertulimus. Nam & mari, paruis lintribus, ijsq; monoxylis, uastos interdum sinus traijcere sumus coacti, uixq; imminentium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multumq; uexatos in seruitutem diuendunt; & terra, iumentis consulto relictis, lutulenta uia atque teterrima cingulo tenus cœno demergebamur:

quæ tamen sordes occurrentibus passim riuis eluebantur. Accessit ad hæc assiduum pæne profluuium sanguinis, quo sane grauiter, acerbeq; uexabar. Sed eas omnes difficultates, Christianorum erga nos studium caritasq; compensabat egregia: cum & hospitij, commorationisq; nostræ mercedem constanter ac benigne respuerent: & abeuntes, uiatico omnibusq; rebus necessarijs liberaliter instructos uberrimo fletu prosequerentur: &, quod longe admirabilius est, impressa a nobis humi uestigia ipsa, obstupentibus rei nouitate, ac miraculo qui mecum aderant Lusitanis, oscularentur. Verum, ne longior sim, modum epistolæ faciam, si unum addidero, ex quo facile iudicare possitis, quanta sit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanitatem religionemq; propensio. Cum fessus e uia, morboq; pæne confectus, in quodam barbarorum oppido substitissem; tametsi nullum erat desiderium cibi, tamen ne plane deficerem, oryzam reformidans, putridaq; piscium salsamenta (hæc enim incolarum cibaria sunt) misi qui oua coemeret. is autem mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Caussam quærenti, respondit, barbaros oua, quòd dies ille festus ipsorum esset, uendere noluisse: quòd ægroto quærerentur, dono dedisse. Denique Bungum ægre peruenimus, ibi quanquã a Cosmo, ac Socijs amantissime acceptus, humanissimeq; tractatus, uix tamen adhuc e diuturna ægrotatione conualui. Vos clementissimum IESVM obsecrate fratres, ut mihi ad se perfecte colendum uires, animumq; suppeditet. Bungo. Calend. Octobris 1561.

COSMVS TVRRIANVS ANTONIO Quadrio Indiæ Prouinciæ pro Societate IESV Præposito.

Aeti rerum Indicarum euentus quos ex litteris a uobis publice scriptis hoc anno cognouimus, cum eiusmodi uisi sunt, propter quos ingentes immortali Deo gratias ageremus, tum etiam nos monuere, ut Iaponicas res (quæ nunquam antehac meliore loco fuerunt) uicißim perscriberemus ad uos. Primũ igitur de regionis ipsius natura nonnulla (tametsi multa iam in eam sententiam scripta sunt) tum uero felicem, hoc anno præsertim, Christianæ religionis progressum ad eius gloriam, qui bonorum omnium est auctor, hac epistola persequar.

Iaponis insula eodem climate, quo Hispania, continetur: terræ atque arborum fructus uarij, & plerique Hispanicis non absimiles: multæ etiam argenti fodinæ cernuntur. Gens admodum bellicosa, & in retinenda omni studio dignitate proxime ad Romanos ueteres illos accedit, præcipuumq; est apud eos idolum honoris, & ob id ipsum bella sæpe mouentur, multi partim occiduntur, partim etiam ignominiæ uitandæ caussa mortẽ ultro sibimet inferunt. eadem est caussa, cur parentes reuereantur, amicis fidem præstent, scelera, flagitiaq; ut furta, adulteria, aliaq; eiusmodi refugiant.

Publica administratio est triplex. Principem omniũ tenet locum supremus religionum antistes, cuius decretis, ac scitis omnia publica, priuataq; sacra subiecta sunt. Nascentes præterea Bonziorũ sectæ nullam existimationem, uel auctoritatem obtinẽt, nisi eas idẽ suo diplomate ac testimonio comprobauerit. Tundos etiam (qui ue-

lut episcopi sunt) tametsi eorum nominatio, quæ dicitur, quibusdam in locis pœnes Regulos sit, confirmat tamen, & creat ipse: qui deinde magno apud summos infimosq; in honore sunt, & sacerdotia conferunt. Iam uero priuilegia quoque, & immunitates a profanis muneribus, ab illo petuntur. Nam quæ leuiora sunt, ut carnis gustatus religiosis die bus cum ad idolorũ delubra uulgo peregrinantur, aliaq; similia, eorum potestas pœnes Tundos est. Porro sacerdos hic maximus, tametsi apud Sinas ab eruditione, ac sapientia; apud Iaponios tamen uel a stirpe, uel a nobilitate, & pecunia legitur. late admodum imperat, magnisq; uectigalibus fruitur, & cum profanis regibus sæpe certat. Atque hæc de religione, sacrisq;. Cetera gubernatio bifariam diuiditur. præfecti duo summa cum potestate sunt: quorum alter honoribus præest, alter iudiciorum, & caussarum cognitiones exercet. Honoris præfectus, quem uocant Vo, stirpis successione delectus, in deorum numero colitur. Hunc terram pede contingere religio est: si tetigerit, magistratu depellitur. domesticis finibus nunquam egreditur, nec temere sese in conspectum dat. intra ædium suarum septa, uel lectica gestatur, uel soccis ligneis ambulat spithamã altis. In sella fere quiescit, ex altera parte pugionem habens, ex altera uero arcũ ac sagittas. intima tunica utitur nigra, extima autem rubra, quæ tenui serico, ceu uelo quodam, obducitur. pileum gerit in capite pendentibus uitis, ad instar pontificalis tiaræ: frontem habet rubro, candidoq; colore depictam, & fictilibus ad cibum utitur patinis. Eiusdem unius in toto Iapone iudicium est, quo quisque honoris titulo sit decorandus. multi enim dignitatis gradus ac discrimina sunt, eaq; certis characteribus dignoscuntur, quibus in obsignandis epistolis uti mos est: iiq; pro uarietate graduum subinde mutantur. Regem quidem hunc Bungi, ex

quo die in hanc urbem migrauimus, eiusmodi honorum uocabula & notas quater & tricies iam mutasse animaduertimus. Habent autem dynastæ omnes regniq; proceres, suos quisque apud Vo procuratores: quia natio est laudis ac dignitatis mirum in modum appetens, ad ineundam ipsius gratiam pretiosis inter se muneribus certant: quibus ille adeo crescit (cum ceteroqui fundos ac uectigalia nulla possideat) ut hac una ditatus præda, Iaponiorum pœne omnium pecuniosissimus habeatur. & quamuis tanto in honore sit, tribus tamen de caussis eo dignitatis gradu deijcitur: Si pede contingat solum, ut diximus: si quempiam occidat: denique si pacis & otij inimicus euaserit: nunquam tamen idcirco capite plectitur. Restat extremus iudiciorum præfectus. is cum reliquæ iurisdictioni, tum etiam bellis præest indicendis, quæ ipse iusta esse decreuerit, itemque sedandis: nec non puniendis ijs, qui in regno seditionem excitauerint: quas ad res regulorum opera, atque opibus utitur, quorum, nisi paruerint, bona proscripta finitimis ciuitatibus addicit. Hæc sunt magistratus huiusce iura, & imperium, cui tamen non omnino obediunt proceres, quòd fere armis, ac ui magis, quàm iure certatur. Quod ad reliqua pertinet, Iaponij regibus quisque suis in profano foro, in sacro sectarum principibus ac Tundis obtemperant. Eæ sectæ (quod iam antea scripsimus) circiter duodecim sunt: quæ licet inter se cultu, ac superstitionibus differant, omnes tamen fere in tollenda animorum immortalitate consentiunt. & quamuis plebi uaria deorum nomina ad adorandum proponant, ipsi tamen apud se nihil esse præter ortum & interitum existimant: aiuntque homines, bruta animantia, plantas, redire omnia quendam in locum, unde profecta sunt. ad cuius opinionis prauitatem pœnitus imis sensibus inculcandam

paratas

paratas habent commentationes circiter bis mille, & quingentas. quas ubi quis diuturna cogitatione animo impresserit; omni religione solutus, prorsus in illa cæcitate ac tenebris conquiescit. nonnullas attingam, ut genus uideas. percontare (inquiunt) caput hominis abscissum a trunco, tu qui es? audiemus quid respondeat. illa est etiam: eundem uentum pro corporum diuersitate quæ offenderit, uarios edere sonitus. denique statuunt, quod e nihilo existit, in nihilum reuerti, esseq́; tres hominis animas: quæ ordine alia post aliã deinceps corpus & ingrediantur, & deserant. illud unum interesse, quod quæ prima ingressa est, postrema discedat. Has autem ineptias in arcanis habent, ueunduntq́; carißime.

In ijs qui homines doctrinæ laude illustres in deorum numero uenerantur, sunt qui quendam colant nomine Xacam, quem aiunt Regis filium in primis eruditum fuisse: is praua dogmata posteris scripta reliquit permulta. Itaque librum eius quem Foquequium uocant, pariter uenerantur, negantq́; sine eius uoluminis ope quenquam posse seruari: eiusdem beneficio ipsas quoque herbas, & ligna beatitudinem esse adeptura. Omnis autem illius libri doctrina eo refertur, ut persuadeat nihil esse, ex quo omnium esse pendeat.

Qui Solem, ac Lunam adorant, delubrum habent etiam nomine Denichi, cuius imaginem pingunt tricipitem, quam Solis, ac Lunæ, & elementorum esse uirtutem affirmant. Iidem offerentem subinde sese dæmonis speciem ita ut eam clare conspiciant, multis, ijsq́; admodum pretiosis sacrificijs uenerantur. Hominum genus in primis ueneficum, & Christianæ religionis inimicum. Delubrum est aliud Quanonis, quem Amidæ filium fuisse perhibent. hunc pauci colunt, sed eam superstitionem magni faciunt, precesq́; aßidue recitant.

Nam de ceteris, qui commentationibus uacant, iam ante diximus, quorum maior est numerus. Venio ad res Christianas, quæ mihi nunquam æque bene ac nunc, ex quo Iaponem attigimus, habere sunt uisæ. Nam antehac, bellis ac seditionibus prouincialium impediebamur non modo ne religionem latius propagare, sed ne parta quidem conseruare possemus. Hoc autem anno Bungi rex, amicus noster, ita feliciter cum hostibus dimicauit, ut propemodum debellauerit. quare ipsius uictoriam tantum est otium consecutum, ut ingens plane porta Euangelio patefacta esse uideatur. Versamur autem in Iapone non plus sex in uniuersum e Societate nostra uarijs locis atque prouincijs. Primũ est hoc Bungi domicilium, quæ urbs ab ipso Rege incolitur, posita ad Septentrionẽ gradibus tribus & triginta & semis, quæ tota pars insulæ in arcticum uergens polum, cum multos iam habeat Christianos, eosq; constantes, tum ijs augetur in dies: in quibus litterati nonnulli sunt ex ordine commentantium, qui se inuicem ad Christum alliciunt, de quibus ex alijs litteris plura cognosces.

Alter Christianorum locus est Cutame in agro Bungẽsi, ab urbe Bungo circiter septem, & uiginti millia passuum. Christiani sunt ibi amplius ducenti, quorum unus ære suo egregium templũ exstruxit, & aliquem e nostris efflagitat: sed quo minus ei cõcedatur, Sociorum in his locis paucitas facit.

In Firando insula tertia Ecclesia est, quam septem octoue loca Christianorum efficiunt. sita est autem hæc insula ex altera parte Iaponis ad occidentem, ab urbe Bungo passuum ad centũ & quinquaginta millia: Christiani bis mille censentur: a quibus colendis, iuuandisq; nos annis superioribus bella intercluserunt. Sed iam Firandi Rex ab hoc Bungensi deuictus, stipendiarius ipsius est factus,

eritq;

eritq́ posthac nobis tutus ad eam insulam aditus. ac mēse Iulio proximo inuisit eam Ecclesiam Aloisius Almeida, multaq́ ad Christi cultum ibi praeclare constituit, quae Aloisii ipsius litteris ad uos perscribentur.

Accedit Facata urbs in primis opulenta, & mercatoribus celebris: distat a Firando circiter septuaginta millia passuum. templum est ibi, Christianiq́ permulti. horum unus aliud quoque se templum aedificaturum promisit. Ibidem ex itinere Almeida paucis diebus baptizauit incolas amplius sexaginta, multo etiam plures baptizaturus in reditu, nisi repente in morbum incidisset.

Quintum obtinet locum Cangoxima oppidum, quo primum in Iaponem ueniens Franciscus Xauerius appulit, ibiq́ primum Iaponij Christiani fieri caepti sunt. posita est autem ea regio in Meridiem ad alteram procurrentis insulae cuspidem, gradibus uno & triginta, ab urbe Bungo passuum fere ducenta millia: quam item Ecclesiam nuper Almeida lustrauit.

Neque uero Amangutium omittendum est. ea urbs magis ad Septentrionem spectat, abestq́ Bungo passuum cētum & quinquaginta millia. ea uinea quo minus annis superioribus inuiseretur coleretur q́, bella prohibuerunt: quamquam pacatis iam rebus, ex Christianorum litteris (quibus ad copiosam messem in ea loca inuitamur) didicimus constanter eos in fide persistere.

Sequitur Meacensis Ecclesia, ad alteram huius insulae cuspidē. Ex ijs locis cum primarius quidam Bonzius mihi per litteras demonstrasset magno se desiderio teneri legis diuinae cognoscendae, sed confecta iam aetate ad me uenire non posse, orare se, ut si mihi minus eo proficisci liceret, quempiam alium mitterem; Gaspari Vilelae Meacum rei Christianae caussa proficiscenti mandata cum litteris

ad hominem dedi: ſed eum Gaſpar mortuum offendit, quem ferunt ante obitum dixiſſe, pręclare ſibi cognita, ac percepta fuiſſe, quę tum ego, tum Iaponij noſtri ad ipſum de Chriſtiana religionę perſcripſeramus, ſeq́ e uita ea ipſa fide ac religione diſcedere. ac Meaci quid actum ſit, fuſius ad uos Vilela perſcribet.

Nouiſſima eſt omnium Eccleſia Sacaiana non longe a Meaco: opulenta urbs, emporiumq́ percelebre, ſuisq́, Venetorum more, legibus utens inde ad me cum muneribus litteræ miſſæ ſunt, quibus etiam atque etiam rogabar, ut eo legarem ad promulgandam Dei legem aliquem e noſtris. quod mihi cum Sociorũ paucitas non permitteret, nullusq́ mecum eſſet ſacerdos; ad Gaſparem ſcripſi, ut eo ſeſe conferret, reiq́ Chriſtianæ conſuleret, quoad ſubſidium nobis ex India mitteretur. quocirca te per Dominum obſecro, ut operarijs ſaltem ſex, aut minimum quattuor inopiæ noſtræ ſubueniaſ: nam præter has octo iam inſtitutas Eccleſias, eiuſmodi eſt in præſentia ſtatus rerum Iaponicarum, ut minime dubitem, quin omnes huius regni atque inſulæ partes (modo præcones non deſint) Euangelium Chriſti peruagaturum ſit.

Quod ad Chriſtianorum mores uitamq́ pertinet, plura ex litteris Sociorum cognoſces. Vnum illud dicam, me tot barbarorum, et Chriſtianorum terras emenſum, gentem uidiſſe nunquam aut rectæ rationi, ubi eam cognouerint, æque obtemperantem, aut ita pietati ac pænitentiæ deditam; plane ut in Confeſſionis & Euchariſtiæ myſterijs obeundis, religioſi cœnobitæ potius, quàm tyrones ac neophyti uideantur eſſe. Iam quanta ſit eorum in fide conſtantia, uel ex eo facile conijci poteſt, quod cum Firandenſes Chriſtiani unius tãtum ſuſceptæ religionis cauſſa cum alijs afficerentur iniurijs, tum etiam in exſilium pellerentur; multi re familiari neglecta Bungum commigra-

migrarunt, paupertatis incommodis Christi Domini caritati postpositis. pietatis uero illud sit argumentum. cum ære campano statis horis datur signum precandi, tanta est omnium in eo genere alacritas, non modo ut uiri, fœminæ, & pueri; sed pæne infantes ipsi, qui nondum rationis compotes sunt, nixi genibus ilico preces fundant. Sane Christianus quidam mihi narrauit, cum paucis hisce diebus puellam tenera admodum ætate ad uinum a propola coemendum misisset, dum uinum e cupa depromitur, puellam audito salutationis Angelicæ signo, relicta ilico lagena genibus positis fixam stetisse, quoad orationē Dominicam, & Angelicam salutationē quinquies recitasset: eamq; rem barbaros qui aderant ita admiratos, ut dicerent nullum esse Deum cum Christianorum Deo comparandum, quorum pueri etiā ipsi bonos mores docerent. Iam uero quanti grana, quæ benedicta uocantur faciant Christiani, præclare demonstrant, cum pauca quædam a nostris huc missa celebrioribus locis publice posita assidue precando percurrunt: & si quod est alicuius priuatum, semper de manu in manum traditur, nec quicquā donari gratius his hominibus potest. Proinde una cū operarijs mitte quæso ex ijs etiam granis aliquot, quoniam tanto in honore sunt. & noli dubitare, quin utrunque beneficiū melius hic, quàm apud Malucos, aut Brasilicos collocetur. Quod reliquum est, faxit Deus ut quantum subsidio egeamus, intelligas: tibiq; ac nobis omnibus ad ipsum rite colendum uires impertiat. Vale. Bungo. 7. Idus Octobris 1561.

Gaspar

GASPAR VILELA
Societati IESV.

Nno superiore, Cosmi Turriani missu, Bungo discessurus Meacũ, de mea profectione feci uos per litteras certiores. Nunc, quoniam id fore uobis gratum atque iucundum existimo; ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: ut cum Deo Domino gratias agatis; tum fratrem hunc uestrum a uestra consuetudine tanto locorum interuallo disiunctum, supplicationibus uestris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur a Virginis partu 1559, *comite Christiano Iaponio, Laurentio nomine, probo iuuene, & linguæ huius rerumq; peritissimo, nauigium ethnicorum conscendimus: iter autem nostrum (quod facile iudicari potuit) aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primum enim ipso nauigationis initio, tanta repente malacia ac tranquillitas exstitit, ut nauis loco moueri non posset. Tum barbari ut muneribus pacem uentumq; a Dijs obtinerent, stipem sigillatim a uectoribus corrogare cœperunt. Vbi ad me uentum est, negaui me unius Dei conditoris cœli terræq; cultorem, in quo spes meas omnes haberem repositas, quidquam in ipsorum delubra collaturum. quo illi responso adeo excanduerunt, ut eius incommodi causam apud me residere, ac proinde me in mare proijciendum esse affirmarent. Hic nos ad Deum mente animoq; conuersi: cuius beneficio inflari uela mane postridie cœpta sunt. Sed cum aliquot passuum millia processissemus, aduerso uento rursus retenti, quatriduum stare coacti sumus. Tum uero barbari plane in nos caussam eius rei conferre, uerbisq; & significationibus conceptam iram ostendere:*

dere: quæ tamen Domino miserante cohibita est. Denique ad portum quendam delati, ibiq; decem dies tempestate coacti subsistere, communi sententia decreuerunt, nequaquam nos secum ex eo loco auehendos: & ipso quoque nauarcho in eam sententiam adducto, nos descendere coegerunt, quem tamen cum aliam nauem nullam in eo portu offendissem, precibus placatum, inuitis omnibus perpuli, ut me ultra eum locum passuum sex & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho ulterius progrediendum non erat; barbari circum naues quotquot in eo portu erant circumcursare statim incipiunt, & gubernatoribus aperte denuntiare, si prosperã optent nauigationem, nos e nauali comitatu omnino reijciant: quocirca omnibus abeuntibus, relicti sumus in litore: sed paulo post diuinitus alio confestim appulso nauigio, tam feliciter nauigauimus, ut portum citius ijs, qui ante nos soluerant (cum etiam aliquot eorum in piratas incidissent) sine ullo periculo tenuerimus. Tum denuo instare barbari, & nauicularijs suadere conati sunt, ne porro nos ad urbem Sacaium, quo tendebamus, perducerent. sed frustra. etenim quarto Idus Sextilis incolumes eo peruenimus: qui dies quoniã Diuo Laurentio erat sacer, ipsum Christi martyrem, eius nationis patronum asciuimus. est autem urbs Sacaium perampla, plurimisq; ac pecuniosis mercatoribus frequentißima, suisq; legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montem contendimus Frenoiamam, ab urbe Meaco passuum millibus decem & octo. mons autem est permagnus: habitatur a Bonzijs, & caput est regni, ad cuius radices iacet lacus plenus piscium, passuum nonaginta millia in longitudinem, unum & uiginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes amnes efficiunt. in eius litore locus est ad montem pertinens cænobijs plus quingentis

quingentis uisendus, multis alijs bellorum iniuria deletis, quæ quondam trium millium, & trecentorum summam implesse dicuntur. His autem in cœnobijs Bonzij diuersarum sectarum habitant, bipedum superbissimi: ac ceteri quoque montis incolæ ad litteras natura propensi uidentur, in quibus (ut opinor) excellerent, si se ad Christianam religionem adiungerent. quibus nos Euangelij lumẽ inferre conati, nihil profecimus, & nemo nobis aures, præter senem quendam Bonzium, dedit: cui, & simul discipulis eius aliquot, demonstrauimus unum esse Deum opificem rerum omnium, animosq; hominum esse immortales. tum ille mihi in aurem insusurrans, Orationem meam, quamuis placitis Iaponiorum aduersaretur, plane sibi probari dixit, & præsertim quæ de animorum æternitate a me fuerant disputata: sed quo minus Christi sacra susciperet, se Bonziorum metu, capitisq; periculo deterreri. ubi igitur frustra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus Meacum hyeme tum ineunte peruenimus: est autem urbs perampla, tametsi maior olim fuisse traditur, cum esset eius longitudo passuum unius & uiginti millium, nouemq; latitudo. Hanc montes editissimi cingunt: quibus in imis ingentia ubique & opulenta cœnobia, atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam seditionibus & incendijs una cum ipsa urbe magna ex parte disiecta & excisa: ut, quod nunc urbis incolitur, priscæ magnificentiæ tenuis quædam uelut imago esse perhibeatur. Regio est in primis frigida, partim ex copia niuium, partim ex arborum cæduarum inopia. Sterilis autem adeo, ut raphanis, rapis, melongenis, & leguminibus uulgo uescantur. hæc autem ciuitas dicitur quondam religione ac litteris floruisse: cuius rei argumentum etiam illud afferunt, quod ex eadem urbe monteq; omnes Iaponiorum sectę manauerint, quarum prin-

cipes

cipes ac magistri in his locis sibi in hoc usque tempus sedes, ac domicilium collocarunt. Meaci igitur, conducto hospitiolo, cum nemo fere ad nos ignotos adhuc, & obscuros audiendos accederet, mihi faciendum existimaui, ut primum omnium Regem siue Imperatorem honoris caussa inuiserem, ut eo beneuolo, propitioq; uteremur: deinde sumpta Cruce, in mediam uiam ex ædibus prodiens Christum palam prædicare institui. quas ad uoces ingens continuo populi multitudo conuenit, alij rerum nouarum studio, alij etiam cauillandi atque irridendi. Quorum interrogationibus cum ita Deo adiuuante responderetur a nobis, ut ipsorum rationes plane infirmari, ac refutari constaret; aduentus nostri fama totam urbem ita peruasit, ut omnium sermone celebraretur: partimq; improbaretur nostra doctrina, partim etiam defensores aliquos inueniret. Bonzij quidem furentes circumcursare uicos, plebem in nos incitare, Euangelium probris maledictisq; proscindere, falsis etiam testibus criminari, nos carnes humanas uorare, repertaq; domi nostræ ossa cadauerum: alij denique nos hominum specie dæmonas dicere: hortari etiam uicinos, ut nos finibus pellerent: ædium uero domino exprobrare, quòd nos in suis tectis morari pateretur: qui ipsorum dictis impulsus, mihi renuntiari iussit, ut confestim migrarē: cumq; incertus quo me reciperem, haud ita continuo paruissem; euaginato gladio in me impetum fecit, quamuis intelligeret, si me occidisset, se uel patrijs legibus capite punitum iri, uel eius ignominiæ uitandæ caussa, mortem Iaponico more sibi ultro esse oppetendam. Ac meus quidem quis tum esset animi sensus ac status, cum impendentem mihi e barbari manibus euaginatum ensem aspicerem, existimare potestis ipsi. Et sane mihi affirmanti credite fratres, permultum interesse, utrum quis mortem apud se tacitus medi-

tetur

tetur & cogitet, an oblatam sibi propius intueatur ac cernat. Ego me (ad quem enim confugerem?) Domino totum commendaui, ac tradidi, cum una me res eo tempore solaretur, quòd inter eos terrores, minasq́ uerbum Dei in hac urbe, quæ omnium Iaponicarum superstitionum est parens, disseminari & crescere intelligerem. Eo periculo perfunctus, cum iam aliquot Christianos fecissem, iniquorum furori concedere, & in alias ædes migrare constitui, quas nobis uini propola quidam exhibuit perincommodas. quippe quæ Ianuario mense in magna niuium copia, frigoribus maximis; & parietibus, & omni alio munimento carerent. Hic nos maiore etiam animo cœptis institimus, Dei beneficio parati, uitam, si opus esset, in Christiana caussa profundere: iamq́ & e ciuibus plures, & e paganis permulti Christo nomina dare non dubitabant, quamuis ob id ipsum uulgo despicerentur, & Bonzij, licet aliqua ex parte placati, non dum tamen calumnijs ac maledictis nos lacerare desisterent, quinimmo ne uspiam consistere nobis liceret, communi consilio emptores ab eius taberna qui domum nobis locauerat, auocare cœperunt: quo ille permotus incommodo, sæpius egit mecum, ut inde migrarem, sed tamen solitudinem nostram miseratus, quòd nullus præterea foret nobis in urbe locus, tres menses de habitatione commodare constituit. quo temporis spatio multa frigoris, laboris, ualetudinis incommoda non solum æquo, sed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertulimus. Iamq́ æstas appetebat, cum Regem rursus adiuimus, ut nobis in urbe tuto manendi faceret potestatem. ac, tametsi obtrectatores non defuere, feliciter tamen diploma statim abstulimus, mortis pœna proposita, si quis nos aut iniuria affecisset, aut quo minus suscepto munere fungeremur, impedire ausus esset. Ea re & iniquorum impetus retardati, & Christianorum

numerus

numerus ita auctus est, ut necesse fuerit perampla domo ad eam rem coempta templum instruere, quo non Christiani solum, sed etiam ethnici confluebant. quorum alij se ad Ecclesiam aggregabant, alij cum uerba nostra uehementer probarent, Baptismi tamē petitionem se differre dicebant, quoad latius res Christiana pateret. Annum iam in opere uersabamur, meliusq; res ibat in dies, cum perpetuus ille hostis bonorum omnium, Bonzios, aliosq; barbaros impulit, ut magna pecuniæ ui in commune collata magistratus corrumperent: qui muneribus deliniti inscio Rege nos summa cum ignominia exterminare decreuerant: idq; fecissent, nisi cognita re ethnicus quidam primarius, uir bonus, & nostram caussam apud Regem agere solitus, nocte antequam inimici domum nostram irrumperent, me per nuntium monuisset, ut Bonziorum rabiem in præsentia declinarem, meq; in arcem quandam suam ad sextum decimum lapidem ab urbe, reciperem. Consilio a Christianis probato, magna eorum manu, ea ipsa nocte ad arcem usque deductus, fere quatriduum latui. Sed cum iam res postulare uideretur, ne abessem diutius, Meacum occulte reuersi ad Christianum diuertimus. quo tempore uarius erat de nostro discessu populi rumor: cū alij iniuria, alij iure optimo nos oppido pulsos dicerent. Christiani uero clam eo uentitantes, quibuscunque rebus poterant, consolari nos & iuuare conabantur: quorum opera quattuor mensium inducijs impetratis, ut interea de nostra mansione, uel profectione ageretur; in publicum magna omnium bonorum gratulatione prodiuimus, atque etiam sacra ædes nobis est reddita. Quæ dum geruntur, ad Regem delatum est, contra ipsius edictum quàm iniqui in nos Bonzij ac magistratus fuissent. qua re permotus, multo nobis in posterum diligentius cauit. aduersarij uero fracti ac debilitati non

modo

modo nos ultra persequi desliterunt, sed etiam facta iam nobis libera commorandi potestate, nonnulli fauere cæperunt. ita, quod consilium diabolus in nostram perniciem sumpserat, id ipsum maxime nobis diuinitus profuit.

Restat ut nonnulla de superstitione, sacrisq; huius gentis attingam, ut ipsorum cæcitate perspecta, enixius pro ipsis Dominum deprecemini. Primum Augusto mense concelebrant ludos quos uocant Gibon (quæ uox hominem significat) quòd ij ludi homini sacri esse dicantur: quorum eiusmodi est ratio. Primum in urbis uicos, opificumq; collegia, pegmata excogitanda moliendaq; distribuunt. inde ubi festus dies aduenit, ueluti ad supplicationem populus coit. Agmen currus quindecim, uel uiginti præcedunt sericis pretiosisq; tapetibus cooperti: in ijs pueri multi psallentes, uel tympana pulsant, uel tibijs concinunt. Singulos autem currus hominibus tricenis, aut quadragenis impulsos sua quemque artificum turba sectatur. Alia deinde sequuntur uehicula hominibus armatis instructa, sericis item, uarijsq; priscarum rerum monumentis ornata. Hoc ordine pompa delubrum præteruehitur, cuius delubri ea celebritas est: qua in re matutinum tempus omne consumitur. Sub uesperam inde binæ lecticæ prodeunt: altera illius quem colunt Dei, lecticarijs ita compositis, ut præsentis numinis pondere ualde fatigari premiq; uideantur; alteram esse aiunt amicæ cuiusdam ipsius. nec ita multo post, tertia lectica uxoris iustæ gestatur, cui simul ac maritus per nuntium significauerit se una cum pellice aduentare; lecticarij statim huc atque illuc lymphati discurrunt, itaq; uxoris Zelotypiam insaniamq; significant. Hic populus magna edit signa doloris, atque mæstitiæ: plorant multi, multiq; ad consolandum Deæ animum positis genibus eam supplices uenerantur. denique lecticæ

coniunctæ

coniunctæ ad phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Nec ille minus miserabilis error est. Eodem Augusto mense biduum tribuunt colendis Manibus mortuorum. sub imminentem noctem in ædium foribus lampadas multas accendunt uario genere picturæ, & ornatu: inde urbem tota nocte perambulāt, alij religionis, alij etiam spectandi caussa: magna etiam populi uis cum aduesperascit, ex urbe, aduentantibus (ut ipsi uidelicet opinantur) suorum Manibus obuiam prodit. Ubi quendam ad locum peruentum est, quo loco eos sibi occurrere arbitrantur; humanis primum uerbis excipiunt: Felix (inquiunt) faustusq; sit uester aduentus. Iam diu aspectus uestri fructu caruimus: considete parumper, ciboq; uos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, arborum fructus, aliaq; cibaria apponunt: & quibus ea per inopiam non licet, ij aquam calidam secum afferunt: ibiq; totam horam morati, quasi finem epularum exspectent, precibus eos in suas domos inuitant, aiuntq; se præcedere, ut domum instruant, parentq; conuiuium. Ut biduum illud effluxit, accensis funalibus oppido plebs egreditur, lumina discedentibus præferens, ne scilicet in tenebris offendant, aut quopiam incurrant: inde in urbem reuersi ædium tecta lapidationibus diligenter excutiunt, ne qui forte ex Manibus (a quibus nimirum aliquod sibi incommodum metuunt) occulte remanserint: tametsi eos miserentur nonnulli, quòd paruulos dicant esse, &, si forte eos in itenere imber oppresserit, extingui misellos. Interrogati Iaponij, cur illis epulum præbeant, respondent, eos ad paradisum tendentes suum, qui abest leucarum decies millies millena millia, quod iter non minus quàm triennio conficitur, fessos e uia, recolligendarum uirium caussa huc diuertere. Per

eos etiam dies omnia ſepulcra diligenter purgant: Bonzij autem uidelicet regnant; nemo eſt enim re familiari quamuis exigua, quin ad expiandos rite ſuorum Manes Bonzijs munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi cariſsimi huius gentis errores, & tenebras, in quibus hæret adeo pertinaciter, ut eam inde ægre admodum eruas. Obſecrate Dominum, ut eos pro ſua bonitate conuertat.

Ad hæc alios etiam agunt celebri cum certamine ludos menſe Martio ſane deteſtabiles. Conueniunt poſt meridiem quibuſcunq; libuerit, armati, deorumq; ſuorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuiſi, pueri primum lapidibus, deinde ceteri ſagittis, & ſclopis, mox contis, poſtremo gladijs dimicant. qua ex pugna ſemper fere nonnulli deſiderantur, complures uulnerati diſcedunt, omnibus qui in eo prælio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate propoſita. omnino bellicoſa eſt natio. hoc ipſorum ſtudium, hæc eſt oblectatio: militibuſq; pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hoſtibus cæſa retulerint, præmia perſoluuntur.

Dæmon autem tanto apud hoſce miſeros in honore eſt, ut ei magnificentiſsima phana exſtruantur: in quibus horribili ſpecie ſeſe identidem offerens, cum alibi adoratur a populo, tum præſertim in monte ſuburbano, in quo fuiſſe quondam aiunt cœnobiorum ſeptem millia, quamuis nunc minus multa uiſantur: quorum eſt unum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum multitudine uſque adeo celebre, ut cum Reges bella geſturi ingentem auri uim ei delubro uoueant, & uictoria parta perſoluant; tum infima quoque plebs in ſuis difficultatibus atque periculis eodem auxilij cauſſa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens perſuadet ſe ipſorum religione placatum, eos e periculo eripuiſ-

ſe,

se, perindeq; ijs cetera in posterum cessura, ut ipsum rite negligenterue coluerint. quibus ille artificijs ita imperium in has gentes exercet, ut magnopere metuatur, obseruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error est. Bonzium quendam Combadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac urbe uersatum: quem equidem existimo hominis forma dæmonem fuisse: adeo nefaria scelera ab eo excogitata, ceterisq; demonstrata narrantur. hunc tradunt deducere stellas e cælo, & futura prædicere solitum: inuentorem etiam litterarum fuisse, quibus Iaponij utuntur, sibiq; multa eaq; magnifica templa ædificari iussisse, extremaq; iam ætate subterraneum sibi effodi specum, in quem ultro se condidit, cum diceret, se iam uitæ huius satietate teneri, & in eo specu uiuentem uelle quiescere ad annorum decies millies millena millia. quo tempore fore, ut magnus quidam in Iapone doctor existeret, seq; tum in lucem hanc esse rediturum: eo sermone habito, se intra specum obturato ostio occludi imperasse. magnum est eius ubiq; nomen, & uiuere etiamnum creditur, multisq; se per uisum offert, & ab eo plerique suppliciter opem implorant. anniuersaria uero illius diei solennia, quo die sese in specum abdidit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrentur.

Alij præterea diuersis ætatibus fuere tres, uel quattuor Bonzij summa eruditionis existimatione, quibus item magni honores habentur: & uni præsertim, quem ante annum trigesimum uixisse perhibent, auctorem sectæ eius, quam Icoxos uocant: magna apud plebem auctoritate: cui sectæ Bonzius semper cum imperio præsidet, stupris, flagitijsq; palam turpiter deditus. quem

plebs nihilo minus tanta pietate, ac ueneratione prosequitur, ut eum si modo aspexerit, uim lacrimarum profundat, soluiq; se admissis noxis ab eo suppliciter petat. eidem tantum pecuniæ deferunt, ut magnam Iaponicarum diuitiarum partem unus obtineat. Festos uero eius dies quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat, ut in ipso cœnobij aditu, cum fores aperiuntur, obtriti aliqui semper intereant: quibuscum ita præclare agi putatur, ut nonnulli religionis caussa sese pedibus irrumpentium ultro calcandos necandosq; substernant. nocte autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, ut si publice magnum aliquod incommodum ac uulnus esset acceptum.

Magna est etiam sanctitatis opinio Bonzij Nequiron, qui ante quingentesimum annum floruisse dicitur, & Foquexanæ familiæ princeps fuisse.

Hactenus de rebus Meacensibus. uenio ad Sacaianas. Ego Sacaium Cosmi iussu Meaco me contuli, ubi sum in præsentia: quam urbem, cum ex concursu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati sunt) lætam nobis animarum segetem allaturam; tum quod copiosissima ac munitissima est, tutum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa uidi post meum aduentum memoratu digna, e quibus ne longior sim, unum dumtaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini, quẽ excellẽti sanctitate uirũ, asseclã aiunt fuisse prisci cuiusdam Imperatoris. hunc Sacaienses adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt. Horis pomeridianis uiam urbis longam ad passus ducentos transuersis utrinque tignis ac tabulatis obsepiunt, ne plebi introspicere liceat; tum

magna hominum multitudo a tribus passuum millibus eo contendit. in primo agmine idolum procedit equo insidens, stricto manibus ense permagno, pueris duobus deinceps comitantibus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitrem gerit. pueros multæ equitum turmæ certis insignibus distinctæ sequuntur, & magna præterea peditum uis, qui uoto sese ei celebritati obstrinxere, saltantesq́ concinunt, Xenzairaquu, Manzairaquu. hoc est annos mille uoluptatis, mille millena millia gaudij. Hanc turbam Bonzij primum candidati psallentes, deinde uniuersa nobilitas in equis mitrata, postremo quinque uel sex ueneficæ magno mulierum comitatu linteatæ sequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copiæ ad excipiendam Daimaogini lecticã prodeuntes ad uiã, quam clausam esse dicebamus. Lecticã uero ipsam inauratã lecticarij ferunt uiginti, qui uarias cantilenas uelut intercalari quodam carmine concludunt Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem, simul atque profertur in publicũ, iactata suppliciter stipe, alijsq́ similibus ueneratur populus. Hanc ego superstitionem, & alias in hac urbe cõspexi, quas Dominus aliquãdo penitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalẽ Domini cum Christianis agendũ post menses quattuor cogitabam, ut mẽse Martio Sacaiũ denuo reuerterer, Christianamq́ rem omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementũ isthinc in tanta operariorum inopia submittatur. Vos per Dominum obtestor fratres mihi carissimi, animũ inducatis ad hanc prouinciã adeundam. Etenim si quod unquam tempus amplificandæ Catholicę Ecclesiæ fuit idoneũ, nunc certe egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua haud sane difficilis est, saltem ad intelligendum. patientia tantum, animique submissione opus est ad ea, quæ Dominus permiserit, perferenda: quas ille uirtutes pro sua benignitate utique

impertiet ijs, qui huic colendæ uineæ ſeſe alacri animo obtulerint. Quem nos etiam atque etiam obſecramus, ut in animis ueſtris, & omnium ſemper inhabitet. Sacaio. 16. Kalen. Septemb. 1562.

EX EPISTOLA ARIÆ Sanctij ad Societatem IESV.

EGo in hac urbe fratres mihi cariſſimi operam nauo curandis ægrotis, qui in Hoſpitali domo ſunt; & ſimul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & muſicen doceo, quo maiore cæremonia cultuq́ ſacra in poſterum peragantur: quam rem ad conuerſionem barbarorum non mediocriter profuturam eſſe confidimus. In his pueris duo numerantur, alter quattordecim, alter undecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, ut id ætatis, Chriſtianos concionibus ſuis ad lacrimas uſque permoueant. Sed maiorem Coſmus Turrianus Meacum miſit ad ædem ſacram tuendam, & Gaſparem Vilelam in opere ſubleuandum: minor apud nos remanſit. Inſtitutum noſtrum in Iaponijs erudiendis eiuſmodi eſt. Ioannes Ferdinandus, qui bene iam nouit Iaponice, edocendis neophytis primum operam dat: deinde certum in locum ſe confert, quo multi ad eum ſciſcitandi & quærendi cauſſa conueniunt, quibus ille reſpondet, refutatq́, cum opus eſt, errores ipſorum: idq́ ſæpenumero bis in die. transferendis etiam Iaponice neceſſarijs quibuſdam libris uacat, adhibitis ad eam rem nonnullis incolis Chriſtianis, ut uerſio purior, clarior, atque ſuauior ſit. ex ijs, qui Chriſtiana diſciplina inſtituuntur, aliqui ſunt uiri primarij, quorum unus ante Baptiſmum, Bonziorum cœnobio cum poteſtate præfuerat,

fuerat, in Iaponicis superstitionibus, litterisq́ apprime uersatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam uero multo sæpius habentur, operibus suis & ratione lucri neglecta, tam alacriter auideq́ plebs uentitat, ut fræno potius, quàm calcaribus egeat. quantum uero concionibus proficiatur, satis apparet uel ex pietate, cultuq́ sacrorum, uel ex consensu, mutuaq́ Christianorum beneuolentia, quam sane augeri constat in dies. Hebdomadæ sacræ diebus cum cetera solennia rite sunt persoluta, tum uero quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperum pedes de more abluti sunt, agmen processit eorum, qui sese flagris cædebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ij suum quisque carmen elata uoce tanto cum animi sensu pronuntiauerunt, ut nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrimas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiæ quædam e sacris litteris actæ sunt: ut exitus Israelitici populi ex Aegypto, specie rubri maris in uestibulo templi machinationibus artificiosis exhibita, quæ transitum Isaelitis præberet, ingressum autem Pharaonem una cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ casus, aliaq́ similia spectacula edita sunt. Supplicationibus absolutis, dialogus publice est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini luctus atque mæstitia cum Paschalis celebritatis lætitia & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirũ quanta uoluptate affecti fuerint Christiani. Atque iam ante, ipsis quoque Natalis Domini ferijs, orbis terrarum totius inundationem, custodias Loth, Abrahami uictoriam, denique pastorum aduentum ad oppidum Bethleem, sermonesq́ cum Virgine Dei matre habitos ita ad uiuum effinxerant, non modo ut spectatores, sed actores etiam ipsi præ intima animi dulcedine colla-

crimarentur. Atque hæc de rebus Bungensibus.

Nunc de ceteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarij cuiusdam uiri precibus inuitatus; non solum peramanter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem sumptu ac benignitate fanum ædificauit, quo populus ad Euangelium conueniret, statimq; constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in ijs adolescente filio eius apud quem Gaspar diuerterat, præclara indole puero, qui tam illustria uirtutis, ac pietatis dedit indicia, ut eius opera parentes quoque ipsius, fratremq; natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam ualde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus uicerat, Bungum misit, ubi quid egerit, ex Aloisij Almeidæ epistola cognoscetis.

Quod ad Amangutianam Ecclesiam pertinet, quam iam diu nobis lustrare non licuit, morem præceptaq; sibi a Cosmo tradita Christianos studiose retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta quam eo misit Cosmus ornatum, frequentes conueniunt. atque ubi Deum rite precati sunt, unus eorum ex Catechismo Iaponice scripto nonnulla recitat, de quibus deinde disserunt inter se.

Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curanda Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam Bungum ad Confessionem, & audiendum uerbum Dei se conferunt. eam Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Fi-

De Firandensibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc an no se denuo Christianis æquum præbere cœpisse, templiq́; exstruendi iam nunc illis potestatem fecisse eo fortasse consilio, ut cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis fœdus & hospitium renouet: quorum sibi amicitia, atque commercium quàm sit fructuosum, ut clarius desiderando sentiret, nauem eorum, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmo, & Lusitano uiro nobili, qui Bungi eo tempore uersabatur, nauarchi eius auunculo, uisum est faciendum, ut in alias oras auerterent. Igitur abeundi potestate ab Rege Bungensi quamuis ægre impetrata de Cosmi ualetudine atque incolumitate solicito, Firandũ uterque profecti sunt. Bungi autem, ubi a Christianis auditum est, Cosmum profectionem parare, mœrentes continuo ad eum uentitare cœperunt, parentem illum, atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula figere: quibus Cosmus exposuit, quam iustis de caussis iter illud ingrederetur, & simul mandauit, ut uicarijs, donec rediret (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eis digressus est, multis eum uiris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus. quo absente, cum barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea re cognita Rex misit e familiaribus suis, qui templum aßidue custodiret, & in uincula abriperet, si quis in eum locũ se contumeliose geßisset: atque eiusdẽ præsidij negotiũ duobus etiam primarijs ciuibus dedit in ea uicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula Cosmo non defuere: tertio quippe die in latronum insidias incidit, quorum unus intentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius uitæ discrimine obuerterat, cum ex ipsius comitibus quidã, ante sagittam emissam, adductas arcus

habenas

habenas pręcidit. Firandi autem magna cum gratulatione a Lusitanis exceptus, qui nauis uexilla sustulerant, & tormentorum strepitu lætitiam significauerant, in ædiculam diuertit ab Aloisio Almeida raptim, dum templum ædificatur, exstructam: ubi cum ceteros Christianos, cognito Cosmi aduentu terra ac mari undique confluentes, tum nautas ipsos Lusitanos admissis noxis per Confessionem absoluit, iisdemq; facile persuasit, ut cum oneraria ex eo portu discederent. Hæc habui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos Dominum precari assidue insistite fratres, ut nos idoneos ueritatis Euangelicæ præcones efficiat. Bungo. 5. Idus Octobris 1562.

ALOISIVS ALMEIDA
Societati IESV.

Nno superiore cum Ecclesiis Facatæ, Firandi, aliisq; lustratis Bungum ægrotus ex itinere rediissem, ut primum e morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci uos per litteras certiores. quas quoniam uobis esse gratas intelligo, pergam ea scribere quę quidem in iis locis contigere, in quibus mihi uersari ex eo tempore contigit: nam cetera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter, & sexagesimum agens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in honore habebat, liberaliterq; tractabat. is igitur Christianus cum animaduerteret se iam ad uitæ exitum appropinquare; susceptas in uita maculas matura Confessione delere, & (quoniam nullus erat ibi sacerdos) Bungum uel cum Regis offensione, periculoq; rei

familiaris omnino ſeſe conferre conſtituit. rem itaque cum uxore communicat; quæ (ut erat præſtanti uirtute ac pietate mulier) conſilium uehementer probauit: illud ſolummodo monuit, ut quamoccultiſſime abiret, ne in ſe Regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem Chriſtianus intempeſta nocte conſcendens, Bungum iter intendit: cuius diſceſſu poſtridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd ſe inconſulto inuitoq; abijſſet, iratus, nauigio ſtatim inſtructo, miſit qui hominem perſequerentur. Iamq; magno ſub bono è finibus Firandenſis regni in Reguli cuiuſdam ditionem euaſerat; cum ſuperuenientibus qui ad eum capiendum miſſi erant, Reguli iuſſu, cui cum Firandenſi rege amicitia intercedebat, eodem Rege poſtulante oppreſſus, & in cuſtodiam traditus eſt. Firandi ubi cognitum eſt illum inuentum fuiſſe, nec tamen ut rediret ullo modo adduci potuiſſe; legauit ad eum Rex cognatos ipſius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: ſed uxor contra per litteras ei ſuaſit a ſuſcepto itinere nequaquam deſiſteret, bonoq; animo eſſet, ſe laborum ipſius periculorumque breui conſortem futuram. Sed uidelicet currentem incitabat. Coſmus autem ubi id reſciuit, egit cum Rege Bungi, ut Chriſtianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide, ſpeq; ſubnixum, de ſe ipſo autem adeo demiſſe, maleq; ſentientem, ut non modo qui Bungum ad Confeſſionem incolumis perueniret, ſed, qui ullo prorſus beneficio afficeretur a Deo Domino noſtro, ſe prorſus indignũ affirmaret: tantoque in ſe ipſum odio erat incēſus, ut ad quotidianas uerberationes, & precandi aſſiduitatem, alia quoque uoluntaria ſupplicia adiungeret, tanta cum ſui cognitione, ut precibus Chriſtiani, qui regiam epiſtolam attulerat, adduci nequiuerit, quicquam ut de inſtituta uitæ auſteritate

remitteret.

remitteret. Denique ſolutus Bungum ægre peruenit tanta animi ſui cum uoluptate, tantaſque Deo gratias agens, ut rem uerbis aſſequi nequeam. Cuius aduentus cum ad cetera multa profuit, tũ ad Christianorum fidem, ac ſpem in Domino augendam. Eum Coſmus, pueris, quos alimus domi, inſtituendis præfecit, & pijs quibuſdam libris in Iaponicum ſermonem uertendis. Magnum apparet in eo precandi ſtudium, & caritas; &, licet extrema iam ætate, uix unquam ceſſantem reperias. Eum Dominus ad finem uſque conſeruet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier primarij ciuis uxor ex familia regis Bungenſis a dæmone agitata, per campos tanto cũ ululatu, atque impetu ferebatur, ut a nemine contineri poſſet. Hãc ſibi Coſmus a Christiano quodam inſigni uiro commendatam ad ſe perduci, & in cubiculo publici Valetudinarij perpetuis cuſtodibus adhibitis, collocari iuſſit. Et quoniã in ſpem uenerat mulier, ſe Baptiſmi beneficio ſanitatem eſſe recepturam, habebatque mentis eius animique uexatio dilucida interualla; ijs opportune Coſmus eſt uſus ad eam Chriſtianis præceptis rite imbuendam. quibus ut ſatis erudita uiſa eſt, in magna Chriſtianorum corona, eam Dominico die baptizare conſtituit. Erat mulier tum ſane quieta, ſed cum primum caput ſalutari aqua perfundi cæptum eſt, tanta repente ui ſe commouit, clamoreſque edidit ita magnos, ut omnes quotquot aderamus perterrefecerit. Tum Coſmus a quattuor uiris apprehẽſam teneri ad finẽ uſque Baptiſmi imperauit. quo abſoluto miſera fractis uiribus concidens, inter famulorum manus in Hoſpitale cubiculum eſt relata. Ex eo tempore nullum eiuſmodi incommodum, aut moleſtiam hucuſque perpeſſa eſt. quare & Chriſtianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipſius ita permotus eſt, ut ab Rege petierit, ut ſibi

ſibi per eum liceret Christiana ſacra ſuſcipere: quod ei Rex ita prolixe, libenterque permiſit, ut diceret gratum ſibi fore, ſi eum reliqua familia imitaretur: itaque baptizatus ipſe cum liberis, cognatis, & famulis, ſane quàm in uirtute proficiunt. Ego interea uires e morbo collegeram. quocirca menſis Octobris initio miſit me Coſmus, comite e Chriſtianis domeſticis uno, ad templa quinque uiſenda, uarijs locis agri Bungenſis commodo Chriſtianorum exſtructa. menſem in eo itinere poſui, multos baptizaui barbaros; Chriſtianos autem docui, qua ratione templa concelebrarent, ſermonesq́ inter ſe de religione ſererent, ſi quando Bungum uenire non poſſent. quaſdam etiam areas defixis Crucibus Chriſtianorũ ſepulturæ dicauimus: denique in ſingulis templis benedictum, ſeu piaculare granum relictum cum codicillo, qui deſcriptas grani indulgentias contineret. Inde Bungum reuerſus, Cangoximã menſe Decembri profectus ſum. profectionis cauſſa fuit Emanuelis Mendozæ cum ſex Luſitanis aduentus, qui ut per Confeſſionem peccatis ſunt abſoluti, Coſmum rogarunt etiam atq; etiam, ut me Cangoximam ad hyemẽ ibi cum ipſis exigendam, Chriſtianos uiſendos, & promulgandũ barbaris Euangeliũ mitteret. id ipſum Regi quoque Cangoximano fore gratiſsimũ, quippe qui magnã eius rei uoluntatẽ ſcriptis ad Proregem Indiæ litteris, itemq́ ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate Præpoſitum, oſtendiſſet. Bungo igitur (ut dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quatriduo ad mare peruenimus: cum ſemper, ubi ſub ueſperam conſtiteramus, uerba de rebus diuinis ad barbaros feciſſemus. Inde ſolutis anchoris, inter nauigandum, aduerſo uento in oppidum ſane frequens coacti deſcendere, cum ſpectaculi nouitate permota (nunquam enim Luſitanos antea uiderant) magna incolarum uis

ad

ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nuntiauimus: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertio rediere, atq; uniuersi pæne professi sunt, nisi Reguli metus obstaret, se Christo nomina libenter daturos, idq; eo cum animi dolore sensuq;, ut nos ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui Bungensis Regis est stipendiarius) ut cuilibet Christiano esse impune liceret, eosq; solatus ut potui, ex eo loco discessi. digressu meo lacrimæ nonnullis obortæ, ut si diu mecum uixissent, apud quos non toto biduo fueram. ex quo facile iudicare possitis, quanta sit huius gentis ad humanitatem, religionemque propensio. Angunem delati, & a Regulo peramanter excepti, ut primum opportunum est uisum, de rebus diuinis, & animorum immortalitate cum eo colloqui cæpimus, multisq; sermonibus ultro citroq; habitis, cum etiam familiæ partem a cœna ad audiendum accersisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sane tempestiue conuenimus: cum enim nostra hortatione permotus, concubinam, ex qua duas susceperat filias, iusta cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis post diebus est mortuus. Ex eo portu Tamarim tendentibus, ubi Emanuelis Mendozæ nauis in statione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni uiri principis, in edito monte posita, omnium, quas in uita uidere me memini, & loco, & opere munitissima. quippe quam decem fere propugnacula cingunt, inter se non nisi ponte subductili peruia, magnoq; interuallo distantia, fossis ita profundis, ut despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (ut aiunt) silice ferramentis exciso: quod equidem uix hominum manu fieri potuisse crediderim. ibi cum Hexandoni uxorem, & quattuordecim præterea Christianos multis iã annis Franciscus Xauerius fecisset, mihi faciendum existimaui, ut me ad eos

conso-

consolandos, confirmãdosq; conferrem. qui me omnes, sed uxor præsertim Hexandoni amicissime acceptum multa tum de Francisco Xauerio, tum de Bungensi, Meacensi, ceterisq; in Iapone constitutis Ecclesiis percontati, feliciq; ipsarum progressu ualde lætati sunt. me autem iccirco etiam libentius uiderunt, quòd iamdiu neminem omnino e Societate nostra conspexerant. quo toto temporis interuallo eos in Christiana fide partim senis cuiusdam Christiani, honorati uiri uelut magistri familiæ studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xauerij manu Litanijs, alijsq; precandi formulis, æque ac sacras reliquias pia mulier admodum religiose custodiebat, expertæ uirtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in ijs Hexandonum iam desperatum, corporibus ipsorũ impositus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Christiani interdum (nec enim sæpius permittebat ille, ueritus ne usu nimio attritum absumeretur) sese cædere consueuerant, quòd eam rem non solum animis, uerum etiam corporibus suis prodesse diuinitus intelligerent. itaque mulier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicita, cum uaria medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellum postremo confugiens; Francisci Xauerij, ut putandum est, meritis continuo in pristinam ualetudinem est restituta. cum omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus, ara etiam excitata cum sacratissimæ Virginis imagine admodum eleganti, quam eo mecum attuleram, pueris nouẽ, in ijs duobus Hexandoni filijs Baptismo lustratis (quos iam senex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibili cum eorum mœrore postridie mane discessi, commeatu ab ipsis affatim instructus, atque pollicitus me in reditu quindecim dies apud ipsos commoraturum. Cangoximam

mam simul atque peruenimus, Regem adiui confestim; eoq; collaudato quòd Euangelium in suo regno promulgari cuperet, multisq; praeterea uerbis habitis, petij, ut liceret mihi in praesentia Tamarim usque ad Lusitanorum stationem excurrere. quod ille cum permisisset ea tamen conditione, ut auum ipsius ex itinere inuiserem; Tamarim tridui itinere, diuertentes ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuium copia, quae aciem oculorum retunderet, uiaq; teterrima, occultis passim occurrentibus foueis, e quibus iumenta sese aegre admodum expedirent. In eo igitur portu, aegrotis primum curatis, quorum ingens erat numerus partim saeuitia frigorum, partim etiam cibariorum inopia: deinde barbaris nouem, qui id ipsum a me diu, multumq; contenderant, baptizatis: certo praeterea nauis loco, ad faeminarum tutelam de Iaponijs coemptarũ (quas illi ex ora Sinarum aduexerant) custodibus binis appositis: denique communi consilio indicta pecuniaria multa, si quis temere iusiurandum usurpasset; (late enim patebat hoc uitium) Cangoximam redij, & conciones ad Christianos habere institui. nam ethnici ueriti Bonziorum offensionem, ad nos uenire non audebant: quod ego cum animaduertissem, cepi consilium familiaritatis, si quo modo possem, atque amicitiae cum Bonzijs ineundae, quo deinde populus ad nos maiore cum fiducia uentitaret. Erat in eo ordine uir quidam insignis magna etiam ante id sacerdotium existimatione, tum uero & Regis ipsius consiliarius, & amplis caenobijs tribus summa cum potestate praepositus. Hunc igitur adij, collirio ad oculos curandos, quibus ipse laborabat, allato: atq; ille meo sane quàm laetatus aduentu, sibi ualde optatum fuisse dicebat, quae Xauerius disputaret, cognoscere; sed interpretem defuisse. Inde me multa de summo rerũ opifice, de immortalitate animorum, de tempestatũ uarietate, terrae tremoribus,

tremoribus, pluuijs, alijsq; rebus huiusmodi interrogans, magna sua cum uoluptate totam eam noctem apud se detinuit. Quibus ille sermonibus captus, cum ad me sæpe, alio item Bonzio comite, ego uicissim ad illum familiariter uentitarem, cumq; doctrinam nostrã cum apud alios, tum apud Regem ipsum ita collaudasset, ut Rex Xixona (hoc est sanctam rem) publice responderet; uel eo Regis testimonio, uel confirmata atq; illustri mea cum Bonzio consuetudine animati barbari ad nos audiendos uenire cæperunt. Ex quibus multos Deo adiuuante ad Christum adiunximus. In eo numero fuere primarij duo Regis ipsius cognati, quos catechismo institutos una cum uxoribus & parte familiæ (triginta quinque in uniuersum fuere) baptizauimus. quorum deinde omnium ope ac studio sacrum Deo Domino templum extructum est.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntium in arcem Hexandoni magnis precibus accersitus, optimis cum Christianorum, tum etiam ethnicorum studijs me magnopere expetentium deesse non potui: e quibus circiter quinque primarij audito aliquoties Euangelio in Ecclesiam adscripti sunt. in ijs quidam adeo excellenti ingenio, ut in commentarium relatis ijs, quæ de me didicerat, librum confecerit exorsus ab ipso mundi initio, ad usque Christi domini nostri in terras aduentum, eius præcipue cruciatibus singillatim enumeratis. quæ ipsius lucubratio & hominibus illis, & alijs etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circumtuli, maiorem in modum profuit. Idem iussus a me Iaponica quædam scripta de Christiana religione describere, mandatum ita auide arripuit, ut opus uniuersum (omnino chartis quinque & quinquaginta constabat) unius dimidiatique diei spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quem Xauerius baptizauerat,

X *docen tis*

docendis in templo ceteris Christianis præfeci, regula præscripta, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidē in rem, ut quibus otium suppetit, diligenter incumbunt, præsertim uero librarius ille, quem dixi, qui quidem Christianis lectionibus, & commentationibus mirifice delectatur, seq; cum libro quem a me descripsit in lucum abdens, quæq; legit ex eo secum identidem reputans, tanta uoluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerumq; cælestium cognitionem peruenerit, ut lacrimas præ gaudio continere non possit. Is ipse in Christianorum cœtu post Litanias publice decantatus interrogatus a me quidnam esset facturus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deseras, quoniam ex meis popularibus es, meisq; sumptibus uictitas; responsurum se dixit ilico: Here, uis ne me in te sine fuco ac simulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? uis me submissum? uis perferentem iniuriarum? uis denique in omnes clementem, ac benignum? iube me esse Christianum. hasce enim uirtutes omnes una religio Christiana complectitur. Ac ceterorum quoque Christianorum (ad quorum numerum ibidem alij septuaginta per eos dies accessere) egregia pietas, assiduum precandi studium, mirus inter se amor atque concordia cernitur. una tantum res ipsorum animos uehementer angebat, quòd Hexandonus communium meritorum Ecclesiæ expers tam diu in Iaponica superstitione persisteret. pro cuius conuersione cum preces ad Deum, lacrimasq; (uxor ipsius præsertim) quotidie funderent: tum ego uxoris rogatu hominem adij, & ex eo quæsiui, cur ueritatem sæpe iam cognitam depositis Iaponiorum erroribus sequi negligeret. Tum ille Deum testatus Christianam religionem sibi plane probari, secus permissurum se nequaquam fuisse, ut eam familia sua tota susciperet; una re quo minus eos imitaretur, impediri

diri se dixit, quod uereretur, ne grauius animum Regis offenderet: sperare se Deo propitio fore aliquando, ut Rege ipso libente, Christum, quem intimis sensibus adorabat, palam ac libere profiteri posset. quo illius responso Christiani ualde lætati sunt. Ex eo loco rursus ad Cangoximanos reuersus, Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlatis eo consilio sum reuocatus, ut ad Regem Vocoxiuræ proficiscerer, qui nos in suum regnum liberalissimis conditionibus inuitauerat: cum præter alia multa, & Lusitanis omnibus in eum portum commeantibus, quiq; cum ipsis negotia contraherent, in decennium ab omni portorio immunitatem se daturum esse promisisset; & quicquid circa est agri ad passuum octoginta millia Cosmo obtulisset, ut intra eos fines ethnicus nemo ipsius iniussu habitare posset. Cangoximæ igitur institutis qui Christianorum cœtu in templum statis diebus aduocato, doctorum uice ac munere fungerentur, baptizatisque ijs, qui iam ad id Sacramentum idonei uidebantur, ceteros quibus potui uerbis sum consolatus: duos præsertim Bonzios illos, de quibus dixi, quos in discessu meo perquam studiose CHRISTO nomina profitentes, in aliud tempus iccirco reieci, quòd a curandis Iaponico ritu Regis procerumque funeribus, nulla ratione se posse desistere dicerent, eaque re Christiana sacra, quæ ipsi apud se taciti colerent, minime pollutum iri arbitrarentur. denique a Christianis uario commeatu peramanter instructus, & magna cum doloris amorisque significatione dimissus, ad arcem Hexandoni (quæ ab oppido Cangoxima passuum abest decem & octo millia) dum nauis paratur, biduum substiti. atque inde incredibili Christianorum dolore, ac gemitu ipsis etiam ex arce summa fœminis ad mare me deducentibus, &, quasi in eo salus omnium uerteretur ita

me ut celeriter ad se redirẽ enixe rogantibus, conscendi, & decimo septimo die Bungum magna nostrorum gratulatione perueni. atque inde tertio Nonas Quintiles Vocoxiuram, qui locus ultra Firandum est quattuor & uiginti passuum millibus, discessi. quo ut perueni, salutatis ex itinere Facatensibus (qui cum initio diu multumque Euangelio restitissent, bellis deinde perdomiti ac uelut subacti, diuinum semen libentius acceperunt, bonamque in primis uirtutum frugem tulerunt) Regem Vocoxiuræ primum adij, qui me honorifice sane bis conuiuio excepit. deinde cum eius ministro, qui Regis ipsius nomine ad Cosmum litteras dederat, de re communi agere institui. cumque ille quædam ex ijs, quæ per epistolam nobis ultro detulerat reuocaret, faciendum mihi existimaui, ut ad Cosmum scriberem, eique totam rem integram reseruarem. Ad portum igitur reuersus, dum in Christianos ex instituto adiuuandos incumbo, Firando nuntij perferuntur, quanto cum rei Christianæ adiumento Damianus Iaponius familiaris noster excellenti pietate uirtuteque iuuenis, qui nuper Facatensibus quoque summa cum omnium admiratione operã nauarat egregiam, in eo oppido uersaretur. nec ita multo post quædam parantibus nobis, quæ ad Cosmum mitterentur, ecce tibi repente affertur ipsum adesse Cosmum. Primo incredibilis uisa res: ea Cosmi ætas, ac ualetudo, ea difficultas itinerum est; sed ubi iam ad portum applicuit, quanto gaudio affecti simus facilius est uobis existimare, quam mihi scribere. is me confestim ad Regem legauit, ut cũ eo rem omnino transigerem. quod ego cũ fecissem ablatis etiam syngraphis, Bungum ipsius Cosmi iussu ad epulas in ędibus nostris (id enim semel in anno solenne est) Regi Bungensi parandas excurri: quo secum ille filium heredem regni futurũ meo rogatu cum proceribus

ribus duxit. Cumq; in eo conuiuio candidati pueri nostri domestici quattuor, magna cum omnium delectatione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta sese ad æquales suos hilariter, ac festiue recepit? puer ille quidem, ac pœne potius infans (annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longe præcurrat ætatem. Bungo rursus Vocoxiuram reuersus, qui locus a Christianis incolitur, habetq; in monte summo Crucem, quæ eminus ualde conspicitur a Petro Barreto nauarcho Lusitano defixam, quòd eodem loco tribus deinceps diebus sub uesperam, inspectante se, aliisque compluribus, sublime in aere signum Crucis apparuisset; Cosmum sanctißimis (ut solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum Confeßionis & Eucharistiæ caussa concursus undique Christianorum fiebant, ut omnis perturbationis uitandæ caussa, triceni per uices ordine sibi succedere iuberentur. quorum erat ita magna in Cosmum obseruantia ac ueneratio, ut coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pietas, ut in sacris mysterijs obeundis, ac præsertim in corpore Christi sumendo copiam lacrimarum effunderent: ea deniq; animi uirtus, ac probitas morum, ut barbari ipsi Christianorum uitæ admiratione sese colligerent, & seueriorem ultro disciplinam induerent. Per eos dies Facatensium Præfectus nauigium cum hominibus fere triginta ad Cosmum misit rogatum, ut quoniam tres e militibus suis in prælio sclopis icti grauiter ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, ut Facatam e domesticis nostris adolescentem Iaponium mitteret chirurgiæ laude præstantem, qui non modo uulnera extractis artificiose glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti uim, stupentibus barbaris constanti animo excelsoque repudiauit.

diauit. Qua re commotus Præfectus, ut nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Restat ut epistolā hanc eximiæ indolis adolescentuli cōmemoratione concludā: in quē cum omnia & animi & corporis bona quasi secum ipsa certans natura congesserit, tum etiam dona accessere cælestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriā, oris corporisq́; totius dignitatem ac speciem multo admirabiliorem efficerēt. tanta enim in eo castitas ac sanctimonia cernitur, ut octauo quoque die post Confessionem rite peractam cæleste Eucharistiæ conuiuiū non sine lacrimis ineat: tanta uero animi submissio, & humilitas (cum illustri admodum loco sit natus) ut Bungum ad eam inuisendā Ecclesiam a Gaspare missus ex urbe Sacaio, bona cum parentum uenia, quos puer precibus expugnauerat, eo simul atq; peruenit, ut scilicet unus e Christianorum grege uideretur, non modo comam sibi totonderit, quod in Iapone ualde inusitatum est, uerum etiam omni delicatiore cultu ornatuq́; abdicato, de contemnendo seculo publice disputare instituerit. Idem in patriam a parentibus reuocatus, Vocoxiuram, ut inde Sacaium renauigaret, a Cosmo perductus est. quem aiunt ex itinere in urbe Firando apud uxorem Antonij uiri principis, eiusq́; ancillas, cum se per id tempus ad sacrā Confessionem pararent, de Pænitentia sane opportune uerba fecisse. quam ille Christianæ philosophiæ partem iam antea sæpius a se tractatā callet egregie. Huiusmodi pueri sunt (fratres mihi carissimi) quorum opera faces amoris diuini Deo adspirante Iaponiorum cordibus iniectum iri speramus: atque ob id ipsum apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. Interea Socios omnes nostros per Iesum Christum obtestor, ab eo precibus impetrēt,

ut

ut mihi uitam ponere in ipsius obsequio ac famulatu concedat. ex Iapone. octauo Cal. Nouemb. 1562.

EXEMPLVM REGIS CANGOXIMAnorum epistolæ ad Lusitanum Indiæ Proregem.

ANno superiore cum duo ex Societate IESV meum in hoc regnum concionandi caussa uenissent; bellicis occupationibus impeditus, quem & ego cupiebã, et ipsi merebãtur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit caussa, cur Lusitani ad Omangum portùm naui delati, non modo perinde ac desiderium meum, & ipsorum dignitas pòstulabat, accepti nõ sint; sed etiam pro piratis habiti, quibus ora maritima per id tempus erat infesta, commisso prælio Alphonsum Vazium non sine meo quidem dolore, e suorum numero amiserint. Tu si ad me litteras dederis, magno me decore auctum atque ornatum existimabo, atque ipse uicissim ad te scribam quotannis. Lusitani uerò, uel sacerdotes tui si ad me cum tuis litteris uenerint, eo erũt apud me loco, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma. anno quarto.

EIVSDEM REGIS LITTERARVM exemplum ad Antonium Quadrium Indiæ prouinciæ pro Societate IESV Præpositum.

SOcij duo Cosmi Turriani, qui Bungi uersatur, meum in hoc regnum se contulerunt, quorum ea est animi magnitudo roburq́, ea in dicendo uis atque doctrina, ut mihi cælestia quædam tonitrua esse uideantur. Sed illud in primis ad-

miror, aut Lusitanos mercatores negotiorum caussa, aut uestri ordinis homines unius rerum opificis gratia (praesertim cum ita late pateat propiusq; absit India) e remotissimis regionibus totũ paene terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebibẽdam paruas in hasce insulas tam longa, & periculosa nauigatione contendere. Sane, ante Christiana sacra suscepta nihil erat in his locis, praeter calores maximos: ut mihi Socij uestri Nauabangi, quasi uentilatores uideantur, qui corda mortalium salutari aura opportune refrigerẽt: qui profecto libenter meum in hoc regnum est cur ueniant, quamuis exiguum. nam ut alibi aduersos maris aestus, hic quidem certe semper secundos offendent. Ac licet populares mei Christiani ipsorum praesentia destituti, se interea Crucis aspectu excelso loco sublatae sustentent; meum mihi tamen hoc regnum a Socijs uestris relictum, quandam obducti nubibus caeli, aut Solis propria luce defecti repraesentat imaginem. Simul etiam Lusitanos negotiatores, quorum mihi perspecta fides ac probitas est, in meae ditionis terras commeare mihi gratissimum fuerit: qui sic habeant, se non modo ab omni iniuria tutos fore, sed etiam amicissime, liberalissimeq; tractatum iri. nec latronum insidias metuant, qui, quibus in oppidis Christiani sunt, nulli uersantur. Te quidem certe obsecro, ut de tuis aliquos primo quoque tempore mittas, quos ego magno cum desiderio in ipso litore opperior. Datae anno quarto, mense septimo, octauo die, & uigesimo.

LIBRI TERTII FINIS.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM

LIBER QVARTVS.

GASPAR VILELA Societati IESV.

NNO 1561, Augusto mense urbem Sacaium ingressus sum, quæ in Septentrionem sita, gradus obtinet quinque & triginta, & semis. Cumq; Euangelium in ea promulgare cœpissem, multos reperi, qui uerum id esse faterentur, sed quo minus ex eo uiuerent, famæ & existimationis ratione impediri. gentem enim diuitijs affluentem, & dignitatis in primis auidam facile absterret diabolus, iniurijs & contumelijs proponendis, quibus in hac uita Christiani fere semper obnoxij degunt, si ducem ac liberatorem suum imitari uoluerint. quo fit, ut ægre admodum Sacaiani ad Baptismum accedant. quanquam in ijs ipsis difficultatibus quadraginta circiter baptizati sunt, in quibus erant milites quattuordecim prætoriani, quorum ita insignis, uitæ morumq; mutatio constitit, ut ex lupis agni mansueti non sine magna omnium admiratione facti esse uideantur.

Atque

Atque ut Sacaium per eos dies Meaco discederem, diuinitus equidem factũ existimo, ne uidelicet in ea pericula inciderem, quæ mihi nec opinanti imminebant. Etenim mense postquam inde excessi, Meacum quadraginta millium armatorum obsedit exercitus: quæ etiam caussa fuit, cur ad Christianos, sicuti promiseram, non redirem. Illius autem belli incommodis hæc Sacaij urbs fuit immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hostium impetus munitissima. nam ab Occidente alluitur mari, ab alijs uero partibus fossa cingitur profundissima, & aquis plena perpetuis. Atque etiam intestino omni tumultu, ac seditionibus uacat, nec rixæ fere audiuntur. cum enim urbis uiæ suas quæque portas, & custodes habeant, statimq; cum opus sit, occludantur; nullus noxijs ad fugam exitus patet, sed continuo comprehensi ad tribunalia pertrahuntur. Quamquam ij, qui inter se inimicitias gerunt, si alter alteri ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, se inuicem male admodum accipiunt. Sed ad bellum Meacense reuertor, cuius exitus fuit eiusmodi. Cognita urbis obsidione patruus Regis, confestim ei cum exercitu in subsidium uenit: huic obuiam iere ex altera parte Neugori Bonzij, qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ speciem refert. Castris igitur Meacum inter, & Sacaium locatis, crebra prælia committebantur: ita tamen, ut res Bonziorum semper esset superior. denique uigesimo die, cum ad uniuersam dimicationem uentum esset, Regis patruus uictus, quoddam in castrum confugit. Rex autem Meaci, eius rei nuntio audito, se in arcem recepit urbe deserta, quæ ab hostibus capta, rapinis incendioq; uastata est. ijdem sequuti uictoriam, signis ad castrum de quo diximus, motis; patruum Regis, eiusq; copias omnino delere parauerant; cum Rex Meaci exercitu uiginti millium hominum quam occultissime

instructo,

instructo, & ingenti flumine superato, hostes repente nec opinantes tanto impetu oppressit, ut cum essent ad hominum triginta millia, fusi fugatiq; sint. quos Rex deinde coniunctis cum patruo uiribus fugientes Meacum usque insecutus, tanta ipsorum cæde urbem recepit, ut multos in annos ea uictoria debellatum esse existimetur. Itaque aduersa factio extremam sibi perniciem metuens, pacem ab Rege petijt, seq; interponente Vo, siue Cubo, qui rebus ad honorem, dignitatemq; pertinentibus toto Iapone præsidet, impetrauit. In his tamen belli periculis, & calamitatibus, templum nostrum Dei beneficio integrum, & incolume perstitit, & in ipsa obsidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit (nam me ipsum per litteras Cosmus ante sedatos tumultus eo redire plane uetuerat) semel ad celebrandas cum Christianis Natales Domini ferias: iterum ab ijsdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis agendas, qui Bonzios cum templum nostrum per uim occupassent, iniusta possessione magno bonorum gaudio depulerant. Toto eo belli tempore, quod annum circiter uiguit, pia quædam munia Christiani Meacenses obiere, tribus in singulos menses hominibus institutis ad pauperum incommoda subleuanda eleemosynis, quæ ob eam ipsam rem in commune conferebantur: cum etiam semel in mense in consilio publico de ipsorum pauperum commodis ageretur. mulier uero Christiana in primis locuples, & honesta, cum liberos non haberet, partem suam bonorum a marito obtinuit, eamq; in mendicos, lepra ulceribusq; tota urbe finibusq; Meacẽsibus laborantes, quamquam nonnullis obtrectantibus Bonzijs, magna tamen ceterorum omnium, qui nihil unquam simile uiderant, admiratione, atque approbatione distribuit.

Multa in his locis cænobia Bonziorum uisuntur, in quæ (ut aiunt)

aiunt) pœnitentiæ caussa se recipiunt, qui mundo nuntium remisere, densis adeo tenebris obcœcati, ut nefaria flagitia in hisce cœnobijs admittere nulla religio sit. nam discrimine recte uel perperam facti confuso, seditionibus, furtis, rapinis, cædibus, cuncta miscentur. Quam etiam ob caussam ex ijs quidam nomine Cacubau, ut ex ea uidelicet hominum colluuione, fæceq; emergeret, socijs aliquot secum adhibitis, Bonziorum formam instituit, eorum qui Neugori nominantur: quorum alij precibus uacant, alij militiæ, alij quinis quotidie singuli perficiendis sagittis. Arma uero semper habent parata, principemq; familiæ suæ Cacubau in deorum numero uenerantur. Rectorem cui pareant, habent nullum. uiribus namq; certatur. & quamquam in consilijs, qui ætate præeunt, priores sententiam rogantur; suffragiorum tamen uis, & iura usque adeo promiscua sunt, ut quod reliqui omnes communi sententia decreuerint, unus modo si intercesserit, prorsus impediat. Itaque ad unam eandemq; deliberationem toties conuenitur, quoad plane dissentiat nemo. Vbi uero tenebræ se intendere, sæpe sese inuicem perimunt, ac diripiunt: nec tamen iccirco se uiolare leges existimant, cum ijdem muscam, aut passerem necare nefas ducant, quòd legibus suis uiuens quicquam uetentur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno superiore me fugit, Iaponij miseri cum ad sedes, ut ipsi putant, beatorum migraturi sunt, qua ratione se ad iter accingant. Eas autem esse uarias opinãtur: alias infra maria, alias alibi, certis præpositis dijs, qui a quibus in uita culti sunt, eos in suum quisque domicilium præmij loco perducant. atque ad infernas quidem sedes qui profecturus est, hoc maxime modo se comparat. Dies complures stat uigilans, & ex quodam quasi suggestu de mundi contemptu concionatur. huic alij sese comi

tes

tes adiungunt, alij stipem eleemosynæ caussa largiuntur. nouissimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia simul omnes epoto uino, paruum nauigium conscendunt, imposita falce ad spinas rubosq; qui occurrunt in itinere præcidendos: nouisq; induti uestimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingenti saxo religato, quo citius ad paradisum illum suum perueniant, sese e nauigio sponte præcipites dant. Quem mihi uidere contigit, hunc septem comites sequebantur, qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare sese proiecerunt, ut nouitate spectaculi plane obstupuerim. Qui autē Amidam uenerantur, alium ritum obseruant. Cum eos tædium cœpit uitæ, in specum ad instar dolij, in quo considere poßint, sese conijciunt, superne ita contectū, ut una tantum ex arundine perforata spiritum ducant. atque ita ieiuni ad mortem usque persistunt, aßidue Deum illum suum, seu potius dæmonem inuocantes. Nuper in hac urbe Sacaio contigit (quod tamen ut audio haud insolitum est) ut Bonzius quidam pecuniosus, omni scelere ac nequitia infamis, annos natus septuaginta, cum in morbum incidisset, se mori nolle affirmaret. Idem interdiu comedens repente ex omnium conspectu prorsus ablatus est: quod ipsi quoque Iaponij malum & infaustum interpretantur. Est autem in his locis opinio e falsis uatum prædictionibus, ex hoc tempore omnia fore semper pacata. id autem ea ratione confirmant, quòd annus hic post millesimum & quingentesimum alter & sexagesimus; postremus sit (ut ipsi aiunt) inferiorum, quos a quadringentesimo septuagesimo numerant: & propterea hoc anno dicunt facinorosos omnes bello consumptum iri, ut pax in posterum uigeat, quam illis Dominus noster dare dignetur, quo latius sanctißima ipsius lex atque religio peruagetur.

BAL-

BALTHASAR GAGVS
Societati IESV.

Qui status esset rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauente laboribus in urbe Facata perfuncti essemus, per litteras uobis exposui anno 1559. nunc ea perscribam, quæ mihi Goam ex Iapone petenti in itinere sesquianni spatio contigerunt. Cum certis de caussis Cosmo Turriano necessarium uisum esset, ut aliquis nostrum proficisceretur in Indiam; ego eam peregrinationem obire iussus comite uno e fratribus qui cælum Iaponium non ferebat, Rege, Socijs, & uniuersa Bungi Ecclesia salutatâ, sexto Kalend. Nouemb. 1560, iuncum (nauis genus id est) uterque conscendimus, & duodecim dies uento usi sumus ita secundo, ut nobis iam in conspectu esset ora Sinarum, postridieq; nos putaremus portu Veniaga potituros, ubi semper quingenti, aut sexcenti Lusitani morantur. uectores igitur & reliqua naualis turba, prospera nauigatione plus æquo elati, præmaturis gratulationibus atque conuiuijs commeatum nauticum consumere atque exhaurire cæperunt. In hac animi iucunditate, cum ita probe ab continente abessemus, ut quolibet uento litus teneri posse uideretur; eo ipso die sub uesperam aduerso repente uento increbrescente, imbribusq; densissimis tam sæua tempestas exorta, adeoq; ingentes excitati sunt fluctus, ut iuncus modo attolleretur altissime, modo infime magno omnium cum horrore desideret. Augebat perturbationem ac metum, cum intempesta nox cæcaq; tenebræ, tum minantes circa scopuli. quo in discrimine cum aduerso flatu retineremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculum nauis effractum in

mare

mare delabitur, quo amisso de huiusmodi nauibus plane actum exi stimatur, statimq; propterea praeciditur malus, ne iuncus ex uehementi agitatione mergatur: & simul ipsa quoque uela cum antennis in mare prolapsa sunt. Tum uero omnes longe alijs ac pridie sensibus animi, serio de morte cogitare, certatimq; ad Confessionem concurrere incipiunt, tanto omnes terrore perculsi, ut mente pœne emoti uiderentur, neque iam in summa naui quisquam appareret. unus gubernator in uado explorando, contemplandoq; per magnetem cursu totam eam noctem absumpsit. Postridie, saeuiente adhuc mari, fusisq; armamentis, salutis spes iam fere nulla supererat. tantum argenti pondo ad aureorum centum millia uehebantur, quae tali tempore nulli nobis usui esse possent, cum ita uehemens esset agitatio, ut alterum in latus procumbente iunco, ima carina (Quillam uocant) appareret: & simul ex leuitate saburrae, & pondere tabulatorum non modo diu retineretur, quo minus in alteram partem recumberet, sed etiam compagibus resolutis, carina fatisceret. quocirca tertio tempestatis die malum alterum, qui stabat ad puppim, nautae praecidere, & mercatorum cubicula leuandi oneris caussa disturbare, ipsos denique foros e crassis trabibus asseribusq; compactos resoluere sunt coacti, uasto iam nauis alueo, ac propemodum uacuo. hic uelum exiguum nauclerus e mappis cubiliumq; linteis & ornamentis, ueste serica, alijsq; nonnullis, quae tum sese obtulerant, pro re nata concinnat & comparat: quod ipsum statim impetu uenti discerptum est. iamq; humanae opis unum illud supererat: ualidus nempe clauus ad extrema tempora reseruatus, sed in ijs procellis metuendum erat, ne repositus ad puppim statim effringeretur. Verumtamen, ne in Bornei syrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Lusitanorum e Sinis in Indiam cursu dire-

Ete perierant (præsertim cum illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia passuum inde abessemus) tutius uisum est gubernaculum restituere, paruumq; sarcire uelum quod unum restabat. Sed omni iam ueste consumpta, mœrentibus omnibus, quòd nihil ad resarciendum occurreret; diuinitus factum est, ut qui rimas iunci, obturandi caussa scrutabantur, in sarcinã uestium inciderent, cuius antea non sine luminibus diu multumq; frustra quæsitæ, cum merces in Iapone exponerentur, pretium domino magister nauis aureis octoginta persoluerat. Ex hac igitur sarcina aduersus uenti uim duplici uelo confecto, & baculis quibusdam, arundinibusq; crassis aptato, clauoq; summo conatu locato, quem ego prius precationibus pijs, & aqua benedicta rite lustraueram; ceteris eo tempore uota nuncupantibus uariasq; fundentibus non sine lacrimis preces; diem unum, noctemq; processimus: sed cum nauis iustis careret uelis, atroci tempestate usque adeo quassatur, diffractum ut denuo sit gubernaculum. Tum uero seruandi argenti spes prorsus amissa. accersiti nautæ barbari Sinæ, ut uectoribus in scaphã confugientibus, ipsi in iunco remanerent, aliamq; sibi raptim exstruerent, se deliberaturos ea nocte respondent; inde ad sortes dæmonemq; inuocandum conuersi: quod ego cum cernerem, orabam Dominum, ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret. Mane, simul atque illuxit, nautæ sese statim ad alium clauum reficiendum, scaphamq; parandam expediunt. Clauus e refixis iunci tabulis refectus, & collocatus, non diutius sustinuit impetum maris, quàm quanto temporis spatio Litaniæ recitatæ sunt. quo magis in suscepta sententia persistebant Christiani, ut in scapham, quotquot ea caperet, sese reciperent, & iuncum una cum argento, cetrisq; desererent. atque ego sane liberaliter inuitatus in

scapham,

ſcapham, partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos mortales, ſcaphæ excluſos anguſtijs, omni ſolatio diſtitutos in iunco relinquerē, ſacerdotes duos e noſtris, & fratrē unum imitari omnino decreueram, qui ſuperioribus annis e Luſitania proficiſcentes in Indiam, ad inſulas Maldiuanas naufragio & fame perire, quā ſcapham conſcendere, quæ Cocinum incolumis tenuit, ceteris uectoribus deſertis in extremo periculo uitæ, maluerant, inq; eo officio uitā naturæ debitā Chriſto Domino pie fortiterq; reddiderant. Sed interea fabri lignarij quartum iam gubernaculum reparauerant, ad quod collocandum, pacemq; a Deo expoſcendā ſtipe a uectoribus in Hoſpitale domiciliū Bungenſis Eccleſiæ corrogata, miſerante Domino factum eſt, ut clauus is omniū infirmiſsimus nos ad continentem aliquando perduceret. Quindecim ipſos dies ea tempeſtate iactati ſumus, quotidie (ut erant pericula) morientes. cum etiam uulgo neglectæ, nec iam clauibus cuſtoditæ argenti laminæ pedibus traherentur. Eiuſmodi quippe temporibus pauper ſpiritu eſt quilibet.

Initio tempeſtatis eius, uectores, nautaſq; mature monuimus, ut animarum ſaluti conſulerent: qui in mea poteſtate ſe plane fore cum promiſiſſent, ego ut ſublatis peccandi occaſionibus ad gratiam diuinam magis eſſent idonei, primum illud curaui, ut fœminæ quæ uehebantur in naui, certum in locum abderentur, ubi quinque menſes remotæ a uirorum oculis perſtiterunt: deinde ad ceteros animandos confirmandoſq; conuerſus, tantum Deo adiuuante profeci, ut qui principio abiectis animis concidiſſent, ad æquitatem, ac fortitudinem reuocati, pro admiſsis in uita noxis leue ſibi ſupplicium illud atque incommoda ducerent: placandoque Domino certatim deditì, uel precibus ac litanijs uacarent, uel ſublatis in cælum oculis pia cum prece

suspiria mitterent, uel alta apud se cogitatione defixi lacrimas funderent: alij etiam flagris semet cæderent, alij mare sacris reliquijs, & aqua sancta lustrarent, alij deniq; nummos in cultum Diuorum a uectoribus peterent, quorum uis tanta collecta est, ut quindecim dumtaxat uiri locupletes, aureos fere mille contulerint. Ac mihi sane credite fratres, in hac uita labores & incommoda esse expetenda, quippe quorum amaritudinem, magna suauitas, & firma spes comitetur: quod secus in rebus prosperis usu uenire uel primis nauigationis diebus clare perspeximus. Inter has igitur difficultates rursus in terræ conspectum delati, & cum iam cōtenebrasset, nimia cupiditate prouecti, periculum fuit, ne ui uentorum ad terram allideremur. Sed ex eo periculo, cum primum illuxit, euasimus, & a Sinis nautis cognitum est, nos permagnam Sinarum ad insulam processisse, nomine Ainanem. ex qua insula nautici commeatus, & anchoralia a Sinis fere petuntur. hic dum portum subimus, qui in Septentrionem ad gradus decem & nouem est positus, in aliud repente omnium maximum uitæ discrimē incidimus. In ipso enim aditu iuncus in arenam bis adeo uehementer incussus est, ut plane iam carina dehisceret. ac pereundum nobis utique fuerat, nisi Præfecti seu Limenarchæ permissu, præsentem incolæ nobis opem tulissent: quos nonnullis donis remunerati descendimus 11. Kalen. Decemb. quem ipsum in diem Præsentatio Dei matris MARIAE sacratissimæ Virginis incidebat. & quoniam iunco afflicto, ac pæne iam dissoluto, ad portum Veniagam nauigari non poterat; Lusitanum quendam continuo ad Cantonem oppidum, atque inde Amacanem ad Lusitanos mercatores pedestri itinere misimus, qui de nostra salute iam desperauerant. Amacanem peruenit nuntius Natali ipso die Domini, anno 1561, statimq;

timq; ad nos deportandos Lusitani aliquot nauigia submiserunt. Et quoniam in Ainane insula menses quinque posuimus, ex qua deinde Amacanem trigesimo die peruentum est; de eius insulæ, & incolarum natura, ac moribus, ne longior sim, pauca de multis attingam. Est autem Ainanis regio cum fructibus Indicis, & omni cibariorum genere abundans, tum etiam margaritis & unionibus nobilis: frequenter incolitur, urbibus opere lapideo exstructis: gens uero ipsa moribus rustica, uestitu brachata, eminentibus e capite ad instar boum cornibus binis e tenui confectis uelo, forficibusq; ceu tonsorum e summa fronte, paracutis. eius ornatus caussam cognoscere nunquam potui, nisi, si forte dæmonẽ effingunt specie belluæ sese offerentem. In hac ego insula sacrificaui aliquoties, & Sacramenta distribui. Inde proficiscentes ad Sinas, cum parua nobis insula ipso Paschali die Dominico sese obtulisset; partim eius diei celebritate, partim etiam ipsius loci amœnitate inuitati, descendimus, & commodum in monte quodã ingenti specum, & fornicem in templi formam excauatum offendimus, ibiq; ara excitata, sacroq; peracto, cælesti pane Lusitanos refeci. Ex eo loco ad Sinas delati, idoneam tempestatem exspectates, ad alteram usque feriam Natalium Domini anni 1562 substitimus. atque inde solutis anchoris tertio decimo die Petram albam felici nauigatione tenuimus. Hic imminentibus tenebris territi quo minus fretum Sincapuranum inuehere mur, exscensione facta Domino gratias agebamus uniuersi, cum repente uela complura piratarum apparuere (Aceni uulgo appellantur Taprobanæ populi) ad regnum Iantanæ tendentium. Tum nobis Malacensis quidam denuntiauit, nos ut instrueremus, Acenorum regem centum nauium classe aduentare, quonam consilio, sibi incertũ esse. Ea res nobis sane metum attulit, quod oneraria pretiosis

 merci-

mertimonijs referta, ab annis autẽ esset inops. nihilo minus nautæ, uectoresq́ sese ad pugnã expediunt. Sed classe Acenorũ sine iniuria præteruecta, ad dimicationem uentũ non est. Postridie uero Sincapuranum fretum inuecti, cũ uentus deficeret, anchoras iecimus. interim Acenorum naues ferme triginta, in ijs maioris formæ decem, quibus totius classis uehebatur Præfectus, ad nos aduentantes, partim ad puppim onerariæ sese opponunt, partim etiam latera ipsa pæne abradunt, ut appareret eos mercibus adamatis (nec enim ignorabant ex quo loco profecti essemus) pugnã optare. cumq́ biremes maioribus bombardis, atque sagittis, quas præsenti ueneno in ipsa naui assidue inficiebãt, nos infestare cæpissent, quamquam nostri, quorũ erat numerus ad ducentos, arma parauerant, seq́ omnes ad propugnandum instruxerant; tamen certissimo in capitis discrimine uersabamur: cum ex altera parte hostium classis multo uiris armisq́ superior immineret, ex altera uero litus esset propinquum, salo in quo stabamus nõ plus cubitos quattuor profundo, itaque aut præcisis ab hoste anchoralibus, quod urinantes faciunt, in uada incurrendũ, aut in manus hostium plane deueniendũ fuisset, nisi nos insperantes præsenti periculo Dominus exemisset. quippe hostes comiter amiceq́ a nobis compellati, nonnullisq́ muneribus deliniti, non modo nos lacessere desierunt, uerum etiã ita beneuoli discessere, ut sibimet ipsi Lusitanos, & nobilitate, & belli gloria compararent. Malacam inde peruenimus tertio decimo Kalen. Februarias, qui dies Diuo Sebastiano sacer est: ubi a Socijs nostris amãtissime excepti, ad octauũ usque Idus Februarij piratarum metu commorati sumus. Malaca dum ad Colanum portum, in quo arx est Lusitanorum, contendimus, Ceilanijs iam syrtibus superatis, uento admodum prospero in Cilanos scopulos recta deferebamur, nisi ad iactũ lapidis animad

uerso

uerso periculo, & mutata repente uelificatione Comorinum promontorium feliciter præteruecti (quod uix fieri posse uidebatur) ipso die Paschali dominico, magna Melchioris & reliquorũ Sociorum gratulatione qui in eo Matris Dei collegio sunt, Cocinum appulissemus: quo ex loco ad hoc Goanum diui Pauli collegium dudum exspectati quinto decimo die peruenimus. Cuius equidem collegij cum egregia rei Christianæ adiuuandæ studia, tum uarias plurimasq; exercitationes, & spiritales, & litterarias, denique ipsius Ecclesiæ incrementa uehementer sum admiratus: quam porro Dominus ad gloriam suam tueatur, & augeat. Hactenus de nauigatione. nunc de Iaponicis rebus pauca perstringam. In Iapone Ecclesiæ numerantur nouem templo quæque suo instructæ: quorum templorum quinque circiter idolis ante dicata, nunc sacris altaribus, & IESV CHRISTI, Mariæq; Virginis Dei matris imaginibus exornata diuino cultui seruiunt. Facatense templum Christianus quidam, Cosmus nomine exstruxit. idemque ut nos in ora Sinarum tempestate retentos cognouit, argenti laminam mihi in subsidium misit. Nam Cutamense (quod templum est permagnum in agro Bungensi, passuum ab urbe uiginti quinque millibus) suo sumptu ædificatum Christianus Lucas cœmeterio circundedit, excelsa lapidea Cruce in medio posita, ad quam se post mortem sepeliri iussit. Cutamensis ager, quem diximus, uectigalis est dynastæ cuiusdam ethnici, cum quo ipsiusque comitibus, dum Ecclesiam Cutamensem inuisimus, de rebus diuinis sæpe collocuti sumus. quibus ille sermonibus, nostraq; consuetudine usque eo delectabatur, ut quattuor horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita commoueretur, ut uelle se Christianũ fieri diceret: sed hominum rumusculos ueritus (quæ res toto terrarum orbe plurimũ

poteſt) a ſuſcepta ſententia deſtitit. Idem apud Lucam rurſus totum ueſpertinum tempus nos audiendo conſumpſit, clareq; perſpectis ex ea diſputatione Iaponicarum ſectarum omnium erroribus atque fallacijs; comitibus ſuis, qui ſecum aderant, aperte profeſſus eſt gratum ſibi fore, ſi quis eorum Chriſtiana ſacra ſuſciperet. quæ res nonnullos ex ijs adduxit, ut conceptum animo Baptiſmi deſiderium expromerent: quo ille ita gauiſus eſt, ut eos ipſemet hortaretur, ut conſtanter in propoſito perſeuerarent. Ac fere omnes Iaponij proceres nobis amici ſunt. nam etſi aliqui, acie mentis retuſa flagitijs, lucem Euangelij aſpicere nequeunt; ualetudinis tamen cauſſa, ſi quando ipſi, aut ipſorum familiares in morbum incidunt, ad nos confugere conſueuerunt. ut iam in his terris Chriſtianam rem non modo Theologi, ſed etiam medici chirurgiq; promoueant. quod ipſum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam diſsipatus eſt, candidam gentem, promiſſa barba, Sinarum Imperij potituram. quod ſi (ut ſperamus) euenerit, paucæ omnino pro meſsis eius, itemq; Iaponicæ, & Indicæ copia, Chriſtianarum ſodalitatum omnium operæ fuerint.

In Iapone, ſimul atque cognitum eſt me in Indiam profecturum, Chriſtiani omnes a uiginti ſeptem paſſuum millibus ad me ſalutandi cauſſa uenerunt: qui uero longius aberant, mihi ſe per litteras excuſarunt. Itaque in meo diſceſſu tanta hominum multitudo conuenerat, ut eos nec templum, nec atrium noſtrarum ædium caperet. Hic ego fratres mihi cariſsimi, Chriſtianorum lacrimas conſulto prætereo, quorum mœrorem ſolari conabar noui ſupplementi ſpe, cuius cauſſa me ad Socios mecum ex India reducendos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens agmen omnis ætatis uirorum, atque mulierum ita obfirmato animo me proſequutum eſt,

ut id

ut ad eos domum remittendos bis in itinere mihi subsistere necesse fuerit. quorum equidem precibus (nam ijs me magnopere commendaueram) nos e tantis periculis diuinitus ereptos existimo. Sunt autem Iaponij acceptorum beneficiorum adeo memores, gratiq́, ut si modo ipsorum eleemosynas acceperimus (quod illi sibi honoris loco existimant) ne dum si eos inuiserimus, aut alia quapiam re adiuuerimus, eorum primarij ad agendas nobis gratias domum usque se conferant. quod ipsum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt. quod si qui nobis (ut fit) in domesticis ministerijs operam dederint, illam dumtaxat mercedem requirunt, ut sub uesperam hilari uultu dicamus: Goxinro de oniar, hoc est, laborastis egregie. Id si reticeatur; ualde mœsti afflictiq́ discedunt.

Bungensium Rex proficiscenti mihi ensem dedit eleganti opere, aureaq́ uagina in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Lusitaniæ, quem esse tenera adhuc ætate cognouerat, itemq́ pugionem Indiæ Proregi præclarum: quæ omnia in Iaponem idcirco remisimus, quòd tempestatis iniuria nitorem suum atque decorem amiserant. Ad ipsum autem Bungi Regem Constantinus Prorex munera & litteras miserat: & simul eum affecerat laudibus, quòd Euangelij præcones in suis regnis tueretur, benigneq́ tractaret. quod ille munus ac litteras ita illustri gratia excepit, ut non modo eum qui attulerat, aureis amplius sexcentis donauerit, sed etiam ad Proregem uicissim miserit in bellicos usus affabre factum thoracem auro sericoq́ distinctum, cum inaurata galea cupreoq́ frontali, item hastilia duo pugionibus præfixa, argenteis crustis ornata, quas Nanguinatas appellant, aliaq́ similia. Nos autem ipsos mirum quanta beneuolentia prosequatur. nam cum ceteris rebus amice nobis fauet, & commodat, tum in consilio dando

fidem præstat cum humanitate, ac facilitate coniunctam, liberumq; permittit, ut sequamur id, quod optimum esse iudicauerimus. In Christianorum uero negotijs, quanti nos faciat, plane demonstrat. etenim uel infimorum hominum res, commendatio nostra si accesserit, suas putat, eosq; nominatim appellat, quod magnum est apud Iaponios honoris indicium, aditusq; eis ad se præbet facillimos: denique illis etiam internuntijs ad nos utitur. quibus rebus Christiani maiorem in modum animantur. Ipse autem Rex opulentissimus est, cogitq; exercitum, quoties libet, armatorum hominum ad centum millia, habetq; in sua ditione non modo magnates, Comites, & Præfectos, sed etiam dynastas quolibet Hispano Principe potentiores. Quod si quando a nonnullis Iaponijs Dux potius, quàm Rex appellatur; id accidit propterea quòd speciosa hæc uocabulorum insignia ac titulos, non tam ab se inuicē Iaponij proceres, quàm ab externis atque aduenis expetunt.

GASPAR VILELA
Societati IESV.

Nnum in urbe Sacaio moratus, Meacum pacatis iam rebus discessi anno 1562, magnaq; Christianorum lætitia acceptus, conciones habere continuo institui: & quo maiore gratulatione, studioq; celebrarentur instantes iam Natales Domini feriæ, Iubileum promulgaui septimo ante anno datum a summo Pontifice. quo illi ita permoti sunt, ut ipsorum & in Confeßionibus diligentiam, & in festorum Natalium exspectatione pietatem ac studium magnopere admirarer. Natalis Domini dies festus cum aduenisset; nouem, qui mihi maxime idonei

nei uisi sunt, exposita prius ipsis augusti illius ac tremendi mysterij sanctitate, ad sacram Eucharistiā admisi, ita religiose accedentes, ut magno tēporis spatio lacrimantes ante persliterint. Reliquorum autem desideria id ipsum auide expetentium uerbis leniui; totaq; ea nocte Natali in laudibus summi parentis ac Domini exacta, matutino tēpore sacrum feci, deq; ipso Natali, tanto cum spiritali omniū gaudio ac uoluptate disserui, ut identidem prisca illa mihi subirent nascētis Ecclesiæ tempora, cū Christiani omnes uno amoris uinculo caritatisq; coniuncti, ad festos dies agendos, & conuiuia spiritalia celebranda coirent. Peractis ferijs, deinceps concionibus insliti, ad quas ethnici multo iam tum pauciores, quàm antea uentitabant: credo propterea quòd initio ad nos audiendos cauillandi studium ac petulantia complures impelleret, quos nunc perspecta ueritas ab ea derisione atque illusione deterret. Nec fere nobis iam aures atque operam dant, nisi qui serio saluti suæ consulere, ac rationi parere in animum induxerunt. quod ipsum ceteri quoque Meacenses utique facerent, nisi eos fictis rationibus deceptos ab eo consilio dæmon abduceret. aiunt enim, cum perpetuum quendam innocentis uitæ cursum religio Christiana requirat, se militiæ Christianæ sacramento obligari, & pugnam aduersus uoluptates deliciasq; nolle capessere, ut cum se magna ex parte huius uitæ iucunditate priuauerint, tum sempiternis in altera uita supplicijs, nisi ad finem usque perseuerauerint, deinde mactentur.

In hebdomadæ sacrosanctæ, Paschalibusq; solennibus, eadē Christianorum pietas, animi sensus, atque religio constitit. quorum solennium celebritatem auxere nouem Baptismo lustrati, in ijs ciuis quidam locuples, & Iaponicis superstitionibus admodum eruditus, cuius oculos mentis, cum nihil post mortem omnino superesse putaret,

putaret, Dominus ita aperire dignatus est, ut sacrosanctum Baptismum magno animi ardore lacrimisq; susceperit.

Per eos dies seditione Meaci rursus exorta, quã iniqui in Christiana sacra conferebant (multo iustius Regis ipsius tyrannidi tribuendam, qui regna septem ui metuq; tuetur, nec spei quicquam habet in ciuium caritate repositum) ad reuisendos neophytos, Sacaiũ, de Christianorum Meacensium sententia discessi, Meacensis templi Ecclesiæq; custodia Christiano admodum seni relicta. Meacum reuertar (ut spero) ad festum diem agendum natalis Reginæ cælorum MARIAE Virginis, cui ædem iccirco dicauimus, quòd eo ipso die Meaci primum sacra missæ peracta sunt. In hac autem urbe Sacaio, non admodum magna mihi spes propinquæ messis, nũc quidem ostenditur. tanta enim est incolarum superbia ac leuitas, ut cælum honoris existimationisq; iactura mercari se nolle fateantur. quanquam tempore procedente sperandum est agrum hunc ipsum bonam pietatis frugem laturum. Rationem instituti nostri in Bonzijs hisce tractandis, aliaq; nonnulla cum de ipsorum ornatu cultuq; corporis, tum de incolarum natura moribusq; separatim perscripta ad uos mitto: quo ijs cognitis gratias Domino nostro agatis, qui nos ex infinito prope cæcorum numero exemit, & simul eidem supplicetis, ut ad ipsum conuertantur hæ gentes, Indica Brachmanum superstitione deposita, quam ab Indico magistro ex regno Sionis acceptam huc usque retinent: quod ipsum ex delubris etiam apparet, quæ in Ceilone oppido Indiæ eadem quæ in Iapone uidere me memini. idq; uobis obiter significandum putaui, ut praua huiusce religionis origine cognita uos ad eam reprehendendam, & confutandam facilius comparetis. Precibus uestris, ac sacrificijs ut me Domino cõmendetis, a uobis etiam atq; etiã peto. Sacaio. 5. Cal. Maij 1563

Scriptis

Scriptis iam litteris, rogat me per nuntium ethnicus quidam uir opibus præpotens, uti ad se baptizandum ueniam in urbem Naram. Omnino uereor ut uerbis hominis fides habenda sit: grauem enim adhuc se rebus diuinis aduersarium præbuit. Verumtamen, quicquid sit, experiar: præclare mecum existimans actum iri, si in Christiana caussa uitam ponere mihi contigerit. nec enim permittet Dominus, ut huiusce lucis usuram animæ meæ saluti, atque immortalitati anteponam. Sin ethnicus ille uera narrauerit, seq; ex animo ad sacrosanctam Ecclesiam aggregarit; ne ego tum omnia Societatis nostræ Collegia nouam in hanc messem per litteras euocare non dubitem. magnum enim in his locis eius uiri nomen, magnaq; est auctoritas. Faxit Dominus quod e sua gloria maxime fuerit, cui me inter acies gladiorum, intentaq; in me inimicorum tela uersantem plane commisi totum ac tradidi.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV In Indiam & in Europam.

E Maximis nauigationis periculis summo Dei ac Domini nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hunc Iaponis portum deuenimus quem Vocoxiuram appellāt, obuiosq; habuimus in litore Christianos incolas omnes tanta ex aduentu nostro uoluptate ac lætitia gestientes, ut nos humeris ipsimet suis sublimes tollere atque asportare uelle uiderentur. quorū ducenti circiter nos ad templum usque deduxerunt. Cosmi uero Turriani gaudium fuit ita magnum, ut collacrimaretur, satisq; se uixisse iam diceret, quoniam quidem operarios sibi in subsidium missos a Domino in tanta negotiorum mole, tamq; opportuno tem-

pore

pore cerneret. Ioannem autem Ferdinandum e magnis aßiduisq; laboribus ita consumptũ macieq; confectum offendimus, ut animã agere pæne uideretur. Etenim ad domesticas quidem & quotidianas Cosmi occupationes, accedebat etiam magna frequentia principum uirorum, & Christianorum tum ex alijs regionibus tum ex hoc regno uel baptizandi uel salutandi caussa aduenientiũ. Ioannes autem, post sacra missæ a Cosmo peracta, totum fere diẽ & sæpe noctem partim rudimentis Christianæ doctrinæ uulgo tradendis, partim etiam proceribus Bonzijs qui ad Baptismum accederent, separatim instituendis ponebat. Mihi uero baptizandi onus impositũ est: ac nono post nostrum aduẽtum die primum sexaginta Baptismo lustrati sunt, multiq; deinceps, ex prima nobilitate, Barptolemei regis maxime hortatu ac persuasionibus incitati: quorum plerique catechismum sua manu continuo describebant, quo facilius memoriæ commendarent, eundemq; domesticis traderent. singulis autem, a Baptismo, sane quam enixe ac studiose petentibus, Crucis sigillum e collo gestandum, itemq; Rosarium precandi caussa dabatur.

Firandi autem, simul atque Sodales ex India aduenisse auditũ est; Antonius & uxor ipsius Elisabetha misso confestim nuntio Cosmum magnopere obsecrarunt, ut quoniam tres e nostris in hoc portu sacerdotes essent, unum ex ijs ad Firandensem ceterasq; eius tractus Ecclesias inuisendas omnino mitteret. quod si per litteras ab ipso non impetrassent, duos e filijs suis ab se legatum iri, qui id ipsum humi strati supplices peterent. Neque ita multo post ab urbis Ximabaræ Tono (honoris ac præfecturæ nomen id est) qua in urbe Christiani eo tempore plus mille & quingenti numerabantur; nobilis uir cum mandatis ad eundem Cosmum est missus, ut ab eo promissa exigeret. promiserat enim Cosmus, simul atque supplemẽtum

tum

tum ex India aduenisset, missurum se qui Ximabaræ commoraretur. Eadem erant postulata Regis quoque Bungensis, qua in urbe annum iam sacra missæ facta non fuerant. Ac Bungum quidem, quòd eius Regis gratia ad rem Christianam iuuandam in primis est necessaria, Baptista paucis post diebus profectus amicissimeq; ab ipso Rege acceptus est. Antonio autem Firandensi, itemq; Tono Ximabarano Cosmus respondit, simul atque per occupationes liceret, se ipsum ad illos esse uenturum. Christiani uero, quique insulas, quique Firandum oppidum incolunt, ubi resciere nos piaculares orbiculos seu grana benedicta ex India, itemq; Veronicas attulisse; multi cum uniuersa familia, iiq; admodum pauperes, conductis mercede nauigijs ad hunc portũ traiecere. interrogati cuius rei caussa, nullius præterea, respondebant, nisi unius petendæ Veronicæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus ante, supplicationes ad Deum habebant quo facilius impetrarent: atque etiam, cum sibimet ipsi diffiderent, Lusitanis apud nos deprecatoribus utebantur: eaq; dona quàm sibi grata essent, ipsis etiam lacrimis testabantur. Iam uero alij Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta leucarum itinere, alij Facata, alij denique alijs e regionibus ad nos huc usque Confessionis caussa contenderunt. quorũ sane religio caritasq; est admirabilis. Per idem tempus Barptolemeus quoque Rex ad Cosmum inuisendum in hæc loca se contulit: quem continuo adiuimus, eiq; xenia dedimus Rosariũ ex equo marino, itemq; granũ benedictum unum auro insertum.: quæ ille quanti faceret, uel ex eo ostendit, quod utrumque statim e ceruice suspendit. cuius aduentus magna Lusitanorũ quoque gratulatione (namque illum omnes admodum diligunt) concelebratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac pietas, cum sacro missæ intereßet potißimum elucebat.

etenim

etenim cum in templum quotidie mane, multo ante lucem ueniret, (maximam enim noctis partem fere Iaponij proceres uigilant) non modo sacerdotem ad statam horam usque præstolabatur; sed etiam plebem infimã aduentu suo summoueri plane uetabat, uixq; parato sibi honoris caussa stragulo ad considendum utebatur: prorsus, ut quilibet unus e populo uideretur esse. Sermones uero de rebus diuinis ita auide expetebat, ut sacro interdum peracto, ante recitatum a pueris de more catechismum templo nequaquã excederet. idemq; ut quædam sacræ missæ & Eucharistiæ mysteria probe cognosceret, accersitum ad se eius rei gratia nocte Ioannem Ferdinãdum summa sua cum animi uoluptate pæne ad lucem detinuit multa percontans, quæ sibi partim ad comites suos docendos, partim ad Bonzios refutandos, esse necessaria diceret. quæ ille, & simul purgatorij ignis inferniq; supplicij discrimen a Ioanne cum didicisset; ad Cosmum salutatum accessit, cui id honoris etiam habebat, ut in ædium ingressu pugionem ceteraq; arma deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad subsidium fratri suo germano Rimanorum Regi ferendum, qui bello erat implicitus, proficisci coactus est. & quoniam consueuere Iaponij principes Manibus mortuorum decemdialia fere sacra, non sine magna Bonziorum præda saginaq; persoluere; Barptolemęus rex patre suo per eos dies adoptiuo uita functo, rẽ cum Cosmo communicata, pro exsequijs illis, Bonziorumq; conuiuijs, totidem dierum epulum sex pauperum millibus præbere constituit: partim ut sibi ipsi, quoniam impio patri non poterat, diuinã gratiam conciliaret: partim etiam, ne post Christiana sacra suscepta, pristinæ benignitatis atque clementiæ oblitus esse uideretur. Idẽ, in rebus diuinis multo plura præstare quã polliceri solitus, simul atq; Vmbram regiam urbem regressus est, demortui Regis imaginem

quam

quam odoramentis suffire uenerariq; solebat antea, igne comburi iußit: quod a Bonzijs ingens piaculum est habitum. cumq; ex itinere ad oppidum Muram se contulisset, ubi erat eo tempore uxor ipsius Regina; multis ei rationibus persuasit ut una cum omni famularum comitatu baptizari decerneret. quæ res eo mirabilior uisa est, quòd ea Regem ab eodem consilio antea reuocare tentauerat. simul etiam Rex templum ibidem magnificum ædificare constituit, Bonzijs ad eam rem e cœnobio quodam ædeq; pulsis. quapropter etiam Aloisium præstanti uirtute uirum, regiæ urbis præfecti fratrem, sibiq; in primis familiarem, ad Cosmum cum mandatis misit. quibus rebus ira permoti barbari impellente dæmone, Regi ipsi insidias compararunt. Capita coniurationis fuere duodecim uiri urbis administrationi præpositi. ij ad rem occultandam, Regemq; fallendum, Christianos fieri uelle se simulant. quos tamen Rex, quasi eorum scelus præsagiret, diu multumq; ante Baptismum probari iußit. Et quoniam Cotondonus spurius regis demortui filius, Barptolemæo in legitimi filij locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditario iure regnoq; priuatus fuerat; Gotondonum coniurati cum alio quodam e proceribus facinoroso homine Feribo, in societatem consilij assumunt. omnes denique Barptolemæum hortantur ut regni possessionem cum pompa solenni aliquando capiat, & simul Reginæ Baptismum ac ceterorum, Cosmo accersito, quanta maxima poßit cæremonia & ciuium gratulatione concelebret. namque eo ipso die statutum facinus perpetrare decreuerant. sed ueriti mox ne ipsorũ consilia patefierent, rem aggredi anteuertunt. Aloisium regis internuntium ultro citroq; ad Cosmum rei Christianæ caussa commeantem Feribus in itinere adortus interimit: cuius in comitatu ne Cosmus esset, diuinitus factum est: præmisso quippe ad Regem Alexandro,

xandro, Aloisium subsequi deinde ipse decreuerat. Eadem ipsa nocte XII uiri regijs ædibus urbiq; incendium inferunt, ex quo Rex cum præfecto urbis Aloisii fratre paucisq; præterea comitibus, in arcem proximam confugiens, haud ita multo post Rimanorum Regis auxilijs regnum prope uniuersum ingenti Christianorum gaudio recepit, misitq; Cosmo nuntiatum, se Vocoxiuram, cũ primum posset, ad ipsum inuisendum esse uenturum. Interea Gotondonum, & Feribum, aliosq; rebelles uarijs locis Rex Rimanorũ obsidebat, eorumq; agros ita uastabat, ut ex hoc ipso portu incendia cernerentur. multi etiam seditiosi, Regis imperio capite plectebantur. quam rem ad Christianæ religionis propagationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perstringendum uidetur quanam ratione Barptolemæus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is claro in primis genere natus, Cegandono patre admodum sene (qui uiuit adhuc) acerrimo & Bonziorum fautore, & Christianæ religionis inimico; ab Rege ut dicebamus adoptatus est, (quem arcta affinitate contingebat) populo magistratibusq; approbantibus. Aliquot deinde post annis Cosmus cum Vocoxiuram se contulisset, Rex ad eum salutandum ineunte Quadragesima uenit, quem antea nunquam uiderat. Ad ipsum uero postridie Cosmus Lusitanis nonnullis comitantibus qui in hoc portu hyemabant, honoris caussa adijt, eumq; in ædes nostras in posterum diem ad prandium inuitauit. A prandio Cosmus partim suo ipse sermone, partim Ioannis Ferdinandi, qui bene Iaponice nouit, opera, cum alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorum æternitate, inscitiaq; & errore illorum qui nihil esse omnino præter materiam primam opinarentur. habita est hæc disputatio in sacello quodam optime ornato, proposita MARIAE Virginis sacratissimæ imagine cum

filiolo IESV, cuius ille tabulæ cũ cetero aspectu mirifice gaudebat, tum stupebat in primis quòd quamcunque se in partẽ uerteret, defixos in ipsum oculos puer IESVS habere uideretur. Atque ille quidem omnia quæ dicebantur clare percepit. in digressu autem, Cosmus uentilabrum aureum Regi donauit, Cruce præfixum cum clauis tribus, & nomine IESV eleganter sane descripto. quod uentilabrum Gaspar Vilela ex urbe Meaco miserat. cuius argumenti litterarumque nouitate permotus Rex, ut ea omnia per otium cognosceret, rursus ad nos cum magno comitatu se contulit, ceterisque in atrio relictis, uno Aloisio secum adhibito, templum ingreditur, ibique rursus de sacris fidei Christianæ dogmatibus, deque sanctißimi nominis IESV, Crucisque mysterijs atque uirtutibus, Regis ipsius rogatu Ioannes admodum fuse copioseque disseruit. e quibus multa Rex sua ipse manu in commentarium retulit. ex eo die, aureæ Crucis sigillo munitus, quod secum de Cosmi sententia gestabat aßidue, se identidem IESV CHRISTO commendans, crebrisque Cosmi cohortationibus incitatus, denique nomen CHRISTO Domino dare constituit. Nocte igitur domum ad nos cum suis familiaribus uenit, pijs de religione sermonibus ad insequentem usque lucem aures præbet, quibus Cosmi iudicio iam satis institutus, sacro Baptismate ab eodem lustratus est, manibus in modum precantis magna cum submißionis pietatisq; significatione coniunctis, comitum suorum ex præcipua nobilitate corona circundatus, qui pariter eius consuetudine monitisq; adducti, in eadem Baptismi uoluntatem uehementer incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tempore Barptolemæus nouo nomine uocitatus est. Inde ad bellum discesßit, Cosmum obtestatus, ut pro sua suorumq; salute, ac felici uxoris partu

 Domi-

Dominum precaretur. Porro in itinere Maristenis delubrum, quem Deum rei militari præpositum Iaponij magno cultu cæremoniaq; uenerantur, iniecto igne consumpsit, eodemq; loco signũ Crucis erexit, quod ipse & uniuersus ipsius comitatus supplices adorarunt. In castra uero simul atque peruentum est, misit qui toto regno Deorum phana comburerent. Ex ipsis uero lucis materiam cæduã gratis ad naues parandas ac reficiendas Lusitanis attribuit. Quin etiã in castris, quicquid a bellicis occupationibus otij superest, id totũ nocte dieq; in militibus ad Christianam pietatem informandis insumit, quos paulatim ad nos, quo res minus inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, Baptismi caussa dimittit. Eiusdem, in bello insignia sunt nomen IESV cum clauis tribus in humerali depictum, Crux e collo dependens, granumq; benedictum in baltheo. Denique tanto rei Christianæ studio incensus est, ut neminẽ intra insulæ huius fines habitare patiatur, quin concionibus sacris intersit. Christianos uero contra omnium, etiã parentis Cegandoni iniurias ac uim tuetur egregie. & quoniam Rex est splendore atque auctoritate conspicuus; magnopere, ut dixi, fore speramus, rebus pacatis, ut Euangelium ipso adiutore Dominus longe, lateq; disseminet. Vos ego etiã atq; etiam oro, ut sacrosancta sacrificia uestra, piasq; suffragationes mihi deesse ne patiamini. Vocoxiura 18. Cal. Decemb. 1563.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV In Indiam.

Xponam his litteris fratres mihi carißimi, quanam ratione Rimanum in regnum, urbemq; Ximabaram nuper inducta Christiana religio fuerit. Ac portus quidem hic seu

ſeu emporiũ Vocoxiuræ, quod cõmutato iam nomine Mariæ Virginis adiutricis uocatur, compluribus Facata, Firando, Meaco, aliisq́ ex oppidis huc ad Coſmum Chriſtianæ doctrinę cauſſa cõmigrantibus, ita frequenter habitari cæptum eſt, ut Eccleſiam hanc regionis huiuſce totius caput aliquando fore ſperemus; Barptolemęo etiam rege una cum ipſo flore nobilitatis haud ita pridem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater, Barptolemæi monitis precibusq́ ſæpius excitatus, ut a Iaponicæ ſuperſtitionis erroribus ad rectam ueritatis Euangelicæ ſemitam ſe traduci pateretur; a Coſmo magnopere petiit, ut aliquem ad ſe inſtituendum in caſtra (bellum enim per id tempus gerebat) omnino mitteret. Miſſus ego ſum, benigneq́ ab eo acceptus, nocturno tempore, quod a negotiis magis erat uacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multumq́ dixi. quod ipſum deinde per alias occaſiones alibi cum ipſius rogatu feciſſem, iis ſermonibus admodum delectatus permotusq́ Rex, certis de cauſsis Chriſtiana ſacra ipſemet in præſentia ſuſcipere ſuperſedit, ſed duas mihi dedit epiſtolas, alteram ad Coſmũ, cui poteſtatem per eas litteras faciebat Euangelii toto ſuo regno libere promulgandi; alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinoci, in qua erat ſcriptũ, ut ad audiendum Euangelium ad me conuenirent. ad quos me qui perduceret unum ex amicis, ac familiaribus mihi comitem dedit: quo ſane breui peruenimus, hoſpitioq́ excepti ab urbis Præfecto, uerbum Dei diſſeminare inſtituimus. Nec ſane fruſtra. etenim baptizati ſunt quinquaginta ſupra ducentos, in quibus fuit cũ uxore, ac liberis ipſe ad quẽ diuerteramus, urbis præfectus. Deinde cum in ædes regias in primis inſtructas loci maieſtate deterriti timidius incolæ ad nos & ipſi uenirent, & filios mitterent, ueriti, ne ab iis ædiũ ornatus, et cataſtromata fœdarẽtur; ubi id animaduerti, egi cũ Prefecto

 de

de alijs ædibus, populi docendi caussa, comparandis. ille mihi sane liberaliter omnium quotquot essent in oppido, dedit optionem. delectum est ædificium quoddam peramplum, sed magna ex parte dirutum, secus aream, quam nobis Rex templo ædificando attribuerat. Operæ centum ad ruinas instaurandas, ædemq; sacram exstruendam Præfecti imperio ex censu ciuium exhibitæ, opus utrunque celeriter absoluerunt. Tum uero liberius ad Christianæ doctrinæ rudimenta, sacrasq; conciones pueri senesq; sese conferre: e quibus deinceps non ita multo temporis spatio centum & septuaginta Baptismo lustrati sunt. designatum est etiam Christianis humandis prope ædem sacram Cruce defixa peramplum soli spatium, quo primum illati sunt infantes duo tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro salute harum gentium deprecatores in cælum asciuit. Secuta deinde est in Barptolemæum regem coniuratio, bellicique tumultus, quibus tametsi oppidani commoti, atque a Bonziorum fautoribus potentibus uiris ad Christianam religionem deserendam solicitati sunt, Cruce etiam ipsa contumeliose diffracta; ipsi tamen in fide fortiter perstiterunt. quod egomet deinde ex eorum sermonibus clare perspexi, cum ad eum portum per id tempus naui accessissem. cum enim ab hostibus Christianæ religionis urbe occupata, publico edicto nos intromittere uetarentur; ad stationem nostram, sera admodum nocte, parato nauigio frequentes uenerunt, se diligenter excusantes, quòd nos excipere hospitio sibi per aduersarios non liceret, pietatem tamen suam atque constantiam uerbis testantes huiusmodi: Christiana religione deserta, quam porro sectabimur? in difficultatibus nostris, atque periculis ad quem confugiemus? an ad lignea siue lapidea simulacra, quæ huc usque coluimus? quis insitam unius Dei

caritatem

caritatem ex animis nostris euellet? Quibus ego uerbis maiorem in modum recreatus, eosq; uicißim, ut potui, consolatus; ad Cosmum ceterosq; Socios Vocaxiurã ex eo loco profectus sum, qui sese cum Christianis ad hostium furorem uitandum, in onerariam receperant. uerum sedatis iam maxima ex parte tumultibus, & Bartolemæo, qui in arcem quandam ex incendio regiæ urbis cum paucis uix uiuus euaserat, in regnũ restituto, metus hosce omnes iuuante Domino propediem sublatum iri confidimus. sed de his hactenus.

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in urbem ab ipso Tono, seu Regulo accersitus, Cosmo iubente, me contuli, benigneq; exceptus, & in optimo totius urbis domicilio sum collocatus. Postridie me Rex inuitat ad cœnam. A cœna familiares suos atque domesticos in cœnaculum conuocat. Hic ego bene longam de Christiana religione disputationem instituo. illi uero multa ac uaria me interrogant: quibus ego dum ad singula respondeo, noctis magna pars abijt. Mane cum illuxisset, Tonus rogatu meo popularibus omnibus Christianæ capessendæ religionis fecit publice potestatem. ex eo tempore ter quotidie concionari cæpimus, matutinis primum horis, tum pomeridianis, postremo uespertinis, tanta hominum ui cõfluente, ut non domus solum, sed etiam uia auditoribus oppleretur. Secundum hunc rei Christianæ cursum more suo aduersarius non semel impedire conatus est. Tria uisuntur Ximabaræ cœnobia Bonziorum, qui cum alijs de caußis plurimum possunt, tum quòd Principes ciuitatis affinitate contingunt. Eius ordinis hominum fallacias atque superstitiones quòd palam coarguimus, populumq; ab ea secta ad CHRISTVM omni ope traducimus, capitali nos ubiq; fere odio insectãtur. Ximabaræ autem, simul atque ita propensam in nos populi uoluntatem intelligunt, inimicitijs quas

antea inter sese exercebant, communi metu suadente depositis; calumnijs fictisq; criminibus nos oppugnare constituunt. Ad Tonum adeunt, mirantes cur in suis terris tam improbum genus hominum uersari patiatur. Anthropophagos esse nos, & quocunque Christiana sacra inferamus, eodem continuo bellum excidiumq; importare. Si nobis in urbe habitatio detur, Lusitanos ipsos illi imperium erepturos. Ad hæc, plebem incitare conantur, partim ut nos ex urbe pellendos una uoce abs Tono deposcat, partim etiam ut nos publice conuitijs maledictisq; proscindat. Eam rem ubi parum procedere animaduertunt, consilium etiam audacius capiunt. Dum ego in ædibus nostris de re Christiana ad populum maxime dissero, facta manu quidam e Bonzijs de communi ceterorum sententia in ædes nostras irrumpit, positamq; ibi Crucem effringit. Sane indigna uisa res est, ualdeq; omnes, sed hospes præcipue noster eo facto commoti. Itaque nihil propius factum est, quàm ut eum interficerent. Bonzij autem furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neophytorum susceptam a se Christianam religionem, Cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata, publice profiteri. id illi sibi non modo apud Deum salutare, sed etiam apud homines gloriosum existimant. Hæc omnia insignia Bonzij postridie, primoribus urbis pro affinitate fauentibus, discerpere ac lacerare decernunt. Quod ubi Tonus resciuit, Christianis confestim totam rem iussit renuntiari, eosque hortatus est, ut tumultus uitandi caussa, eam iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur: se ipsum in Bonzios utique animaduersurum, sed tempore. Quorum amentia ac furor eo usque processit, ut quicunque ad nos audiendos uenirent, eos usu etiam fontis arcerent in proximo siti, ad quem plurimi aquationis caussa uentitabant. prorsus, ut nobis eius molestia

uitandæ caussa, in aliam urbis partem migrare necesse fuerit.

Iam uero illa quoque res accidit, non minus euentu felix ac læta, quàm initio tristis ac turbulenta. Adolescentes duo ad nos audiendos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo uenerant. dumq; in ædibus nostris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (ut fit) unus eorum alterius procaci interrogatione lacessitus, stricto mucrone in socium præceps iracūdia ferebatur; cum illum ex his qui aderant Iaponij quidam (aderant autem fere centum) ui arreptum retinent, eiq; de manibus sicam extorquent: quo ille facto ita iratus inde discessit, ut aut eam ulcisci iniuriam, aut mortem sibimet inferre, Iaponico more, decerneret. Accessit ad exstimulandum iuuenis animum satis iam per se incitatum, patris quoque denuntiatio uehemens, ne suum in conspectum ueniret omnino, nisi prius ab ædium præcipue domino apud quem res illa contigerat, doloris pœnas exegisset sui. igitur adolescens, amicis affinibusque coactis, uim comparat: quod ubi Ximabaram allatum est, Christianos omnes magnopere conturbauit, me uero potissimum, uerentem, ne si ad manus uentum esset (quæ res non sine multorum cæde erat futura) tum uero Bonzij ciuibus quod cupiebant plane persuaderent, nos rixarum ac seditionum ubique terrarum auctores esse perpetuos. Iamque se, quanquam in magno omnium mœrore, oppidani ad Ioannis (sic enim appellabatur) hospitis nostri defensionem instruxerant, aduentabatq; armatum agmen aduersariorum; cum iuuenis ille dux agminis repente præter omnium spem gentisque consuetudinem exterritus substitit, satis dignitati suæ, satis parentis imperio factum existimans, si uacuam nobilis cuiusdam uiri domum ingressus in suburbano positam, resistente nemine, pugionem inde uicissim abstulisset, atque ita (ut fecit) in pa-

triam reuertiſſet. Id a Chriſtianis ubi reſcitum eſt, tanta uoluptate lætitiaque perfuſi ſunt, ut ab ipſo noctis crepuſculo, quamquam eos domum dimittente me, nihilominus gratias DEO cuncti ſimul agentes, factumque inuicem gratulabundi narrantes, ad inſequentem lucem uſque perſtiterint. Nec tamen inter haſce aliaſque difficultates, & Bonziorum inſectationes, Domino DEO fauente, ceſſatum eſt. nam præter quotidianas conciones & catechiſmum, Baptiſmi celebres uarijs temporibus complures habiti ſunt. Ac primum quinquaginta barbari nomen Domino dedere. deinde rurſus circiter ſeptuaginta. tertio denique Baptiſmo, candidati trecentum numerati ſunt, e quibus baptizauimus dumtaxat eos, quos ſatis probe inſtitutos Chriſtianis præceptis inuenimus. ceteri, qui minus adhuc idonei uidebantur, in aliud tempus reiecti. Chriſtianorum primitias libauit Dominus in hoc item oppido, ſex uidelicet trimos, aut quadrimos infantes: quorum qui primus exceßit e uita, Chriſtianæ fidei ueritatem illuſtri ſane teſtimonio comprobauit. cum enim iam ageret animam, ſublatis ad ſydera manibus; Tem iangate mairo, id eſt, confeſtim (inquit) in cælum migrabo. cuius rei miraculo neophyti magnopere confirmati ſunt. Ipſe autem Regulus tametſi nec dum Chriſtianus eſt, & certis de cauſsis in aliud tempus Bonziorum ſcelus ac maleficia debitis uindicare ſupplicijs diſtulit; ſuam tamen erga nos beneuolentiam, & Chriſtianæ religionis uel tuendæ, uel amplificandæ ſtudium plurimis rebus oſtendit. primum enim nobis honoris cauſſa familiariter ſæpe conueniendis nomen noſtrum apud Ximabaranos in admiratione & in gratia poſuit: deinde aream templo ædificando optimam, materiamq́; ſuo ſumptu conuectam, operasq́; ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas æquandas ſolo, quæ arx quondam

dam illa ipsa in area fuerat. in templi uero ipsius apparatum & cultum familias septuaginta in ea uicinitate habitantes certum ue ctigal pẽdere iussit, exturbationis pœna proposita, nisi in officio perstitissent. Idem, quòd Christiani ad templum, æstu maris accedente, ægre admodum ueniebant, ingenti ponte ad ipsius templi ualuas usque perducto, facilem ijs tutumq; aditum præbuit. Auctus uero filiola (quam nos quòd clarissimo genere orta est, magno Christianæ rei adiumento futuram aliquando speramus) eam nobis tradidit baptizandam, quod fecimus, & nomine Christiano Mariam appellauimus, ut eam uidelicet nomen ipsum ad omnem uirtutem ac sanctimoniam incitaret.

Hæc fere in oppidis Cochinoco, & Ximabara gesta sunt: quã ego utranque Ecclesiam per id tempus sępe reuisi, & alteri Damianum, alteri Paulum comites ac familiares nostros interim dum ego abessem, præposui. Vos etiam atque etiam obsecro fratres, ut pro hac uniuersa Iaponica uinea Domino Deo nostro quam diligentissime supplicetis. Ex portu MARIAE Virginis adiutricis. 5. Cal. Decemb. 1563.

IOANNES BAPTISTA Montius Michaeli Turriano e Societate IESV.

Nno superiore in Iaponẽ peruenimus, et maritimũ in oppidũ Christianorũ descẽdimus, ubi Cosmus Turrianus cũ uno e fratribus nostris rem Christianam præclare gerebat. quibus ego cum nauare operam ibidem uellem, Bungum a Cosmo iccirco sum missus, quòd sesquiannum iam ea princeps Iaponis totius

nus Ecclesia sacerdotem desiderabat. Ibi quanta Bungensium & lætitia, & benignitate acceptus fuerim, exponere nimis longum sit. Regem ipsum etiam inuisi aliquoties, a quo semper honorifice humanissimeq; tractatus sum, qui tametsi ethnicus adhuc est, in ea secta quæ nihil superesse post mortem existimat; Christianæ tamen religioni tantum tribuit, rebusq; nostris usque adeo fauet enixe, ut unus e fidelium numero esse uideatur. credo propterea quòd ominibus ducitur, uidetq; se ex quo tempore Euangelium in suis terris promulgari cæptum est, non solum imperio, atque opibus auctum, sed etiam filio, quod uehementer optabat. Quod ad conuersionem harum gentium attinet; Euangelium longe lateq; iam peruagatũ est, & sane probatur in uulgus, & fere semper ad Baptismum, Dei beneficio aliqui perducuntur. Ratio autem nostra cum illis agendi est eiusmodi. Quæritur primum quam sectam sequantur. deinde non modo quam ipsi profitentur, sed etiam reliquæ omnes Iaponicæ sectæ multis rationibus ita confutantur, ut earum ope ac præsidio æterna salute se nequaquam posse potiri intelligant. Id ubi perceperunt, docentur esse unum rerum omnium opificem, qui ex nihilo cuncta creauerit, eaq; omnia fungi officio præter Angelos desertores, & hominem, qui e primo illo statu sua culpa exciderit, in quo ab Deo parente positus fuerat; idemq; naturæ legibus, rectæq; rationi aduersetur. Discunt deinceps Deum esse trinum & unum, cuius imperium primus ille homo neglexerit. Et quoniam infinitæ maiestati ac numini facta iniuria, infinitam quoque satisfactionẽ exigeret, secundam Trinitatis personam, cum genus humanum, aliaue omnino creata natura soluendo non esset, humanitatem nostram ultro assumpsisse atque induisse, ut idẽ homo simul & Deus innocentissimus pœnam nostris sceleribus debitam pretioso sanguine suo

ne suo acerbaq; morte persolueret, & nos in omnipotentis Dei gratiam restitueret. Hæc illis omnia clare & copiose explicantur. tum ad eorum quæstiones probe respondetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri potest, dubitatio tollitur, atque ut illis certæ precandi formulæ traditæ, præceptaq; Decalogi exposita sunt, promittunt se barbaros ritus, superstitionesq; deposituros. denique sacri Baptismi uis atque mysteria ijsdẽ explicantur, atque ita Christo dant nomina ac baptizantur. Versamur autem in his Iaponis regionibus hoc tempore e Societate sacerdotes septem, fratres quinque. multi præterea sunt incolæ familiares, ac ueluti sodales nostri præstanti uirtute homines, qui nos in opere haud segniter adiuuant. Sed uniuersi pro meßis copia sane quã pauci sumus, nec nobis (quod facile credas) ab occupationibus multum superest otij. itaque subsidio uehementer indigemus. Pijs deprecationibus tuis & ceterorũ me ualde commendo. Bungo. 5 Idus Octobris 1564.

EX ALIA EIVSDEM IO. BAPTISTÆ Epistola ad Ioannem Polancum præsbyterum Societatis IESV.

NVnc aliqua mihi de Bungensium Christianorum pietate, ac deuotione dicenda sunt: quæ uirtus cum semper in ijs apparet eximia, tum uero Quadragesimæ tempore maxime cernitur. etenim præter asperitatem uitæ priuatam, & aßidua supplicia uoluntaria, Christiani in templum sexta quaque feria conueniunt frequentißimi, atque ubi de paßione Domini peroratum est, extinctis luminibus atrocißime cuncti sese diuerberant. Equidem ut primum interfui, attonitus rei nouitate atque miraculo,

culo,prorsus obstupui. Neq; uero dumtaxat uirorũ hoc decus est: ipsæ quoque mulieres in hanc partem se admodum strenue atque acriter incitant. quarum nonnullæ cum me summis precibus obsecrarent, sibi ut in templo sumptis ne dignoscerentur uirilibus tunicis, echinatis globulis ferreis in sua terga sæuire liceret; negaui scilicet: primũ id minus decorum arbitratus, deinde etiam ueritus, ne si ad ceteram austeritatem & pœniteniam, qua se ipsæ pœne conficiunt, uerberum quoque tormentum ac dolor accederet, certum adirent uitæ discrimen. id ipsum graui admodum ætate senes a me magnopere contenderunt. Iam uero sacræ hebdomadæ officia, quo animi sensu ac lacrimis, Paschalia autem solennia quanto animi gaudio, atque hominum multitudine celebrentur, dici uix potest. Nec sane minor est Natalium feriarum gratulatio & celebritas. quin etiam pia simul & iucunda per eos dies spectacula committuntur, illustribus aliquot actionibus e sacra historia Iaponico uersu descriptis: quæ poemata Christiani magno suo bono memoriter hauriunt, namq; ea ratione & magnam sacrarum litterarum partem addiscunt, & hisce carminibus identidem concinendis profanas cantiones quibus antea assueuerant, paulatim dediscunt. Nam quid ego de Confessionibus dicam? quo in genere ita solertes accuratiq; sunt, ut aliud nil egisse uideantur in uita. Quibusdam ego, id uehementer optantibus, per interpretem aures præbui, quorum nonnulli scriptam Confessionem suam secum attulerant. Credas mihi affirmanti uelim, quotidianas me sesquianni totius (tam diu enim sacerdote caruerant) recognitiones actionum suarum, quæ examina dicimus, in ijs scriptis liquido comperisse: ea dispositione atque ordine in commentarium crimina suis quæque diebus notata retulerant, cum ante id tempus octauo uel quinto decimo quoque die Sacramentum Con-

fessionis

fessionis obire essent soliti. quæ mihi eorum diligentia eo laudabilior uidetur, quòd ex mediocribus interuallis peccata rite confiteri haud ita difficile duxerim: ipsorum uero octodecim mensium errata in temporum seriem digesta proferre, id uero in primis mirandum est. Quid quæris? contritione sua, animiq; candore ita me sibi obligarunt, ut cum Christo Domino ingentes & agam, & habeam gratias, quòd me in hæc loca perduxerit; tum etiam tibi plurimum R. P. uel eo nomine debeam, quòd auctoritate studioq; tuo perfectum est, ut aliqua mihi pars demandaretur huiusce tam fructuosæ prouinciæ: quam ego ut ex instituto ac spiritu nostræ Societatis geram, peto abs te, ut infirmitatem meam tuis ad Deum precibus ac sacrificijs subleues. Bungo. 6 Idus. Octobris 1564.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV in Indiam.

NNo proximo, Vocoxiuræ uico ab hostibus concremato, & exciso, Cosmus Turrianus cum Aloisio Almeida, & Iacobo Consaluo officij caussa conquisitus a Christiano quodã nobili uiro Tacuxim oppidum Regis Bungensis æger naui deductus est. Ego autem ab Antonio Firandensi uiro Principe accersitus, Cosmi iussu Tacaxumam contendi febri frigoribusq; uexatus, quæ me quattuor menses male habuerunt. Eodem uenit post mensem Ioannes quoque Ferdinandus. Insulani sunt numero trecenti circiter, & quinquaginta, omnes Christiani, quorum quibus licuit, aduenienti mihi nauigiolis obuiam prodiere, ceteris in litore præstolantibus. quorum omnium quanta sit pietas atque religio, ex eo facile iudicabis, quod l is in nocte ad Dominum deprecandum,

dum, Christiue paßionem secum reputandam surgere e lectulo con sueuerunt. Quin etiam primis tenebris multi cum se in preces fuderunt, ad mediam usque noctem in ea cogitatione suimet pœne obliti persistunt. Pyxidiculam ego cerearum agni cœlestis imaginum, quas Romæ summus Pontifex consecrauerat, Socijs nostris attuleram ex India. id ubi resciuit Christiana quædam anus Facatensis, multis precibus unam mihi earum extorsit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando, & alijs ex locis nauigia ueniebant uirorum fœminarumq; plenißima, e reliquijs illis amoris (sic enim appellant) aliquid a nobis efflagitantium; negari nō poterat. itaque totum eius ceræ consecrationisq; mysterium exponebat Ioannes, deinde in eos distribuebatur. & sane ceram in particulas ita minutas secare coacti sumus, ut Christianis mille quingentis ac triginta sufficerent. quas pro suis quisque copijs uel argentea theca, uel ænea, uel stannea, uel ex aurichalco includebant, ex altera parte nomine IESV spinea corona circumdato, ex altera tribus ad imam crucem clauis incisis. Templum autem ipsum, quòd Firando, alijsq; ex insulis confluentem ad nos multitudinem non caperet, per eos dies amplificatum, & sacrario, atque ædificijs ad hyemem traducendam ornatum est. opere absoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum usum ad ignem liquat, arida palèarum materia, e quibus parietes erant exstructi, flammam ita auide arripuit, non modo ut hospitium nostrum, ædemq; sacram, sed etiam quindecim fere uicina Christianorum tecta comprehenderit atque consumpserit. quorum sane mihi æquitas animi ac patientia uisa est admirabilis, cum incensis domibus domesticoq; instrumento, in publicum se coacti proripere, tempestate perfrigida, cum e cœlo densa nix caderet, una cum coniu-

gibus

gibus liberisq́, qui nonnullis eorum erant septeni, octoniue, nostram tamen uicem magis quàm suam ipsorum dolerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Dei beneficio ereptus est, & aliquid e supellectili uestibusq́, quas nos omnes egentibus Christianis ijs, quorum domus arserant, miseratione commoti diuisimus. Ioannis uero Ferdinandi commentarius multis iam annis elaboratus, in quem ille sacras conciones, & catechismi explicationem Iaponico sermone retulerat, sane quam incommode perijt. Ego interea cum ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quendam Christianum recepi, ibiq́ in summa egestate storea mihi pro stragulo fuit, lignum pro ceruicali: eo statim magna utriusque sexus hominum, ac puerorum turba confluxit, incommoda nostra & calamitatem lacrimis prosequentium: mortuos parentes lugere dixisses, atque, ut est gens ad omnem humanitatem ac misericordiam prona, quamquam in summis rei familiaris angustijs, alij ad me contegendum proprijs uestimentis exuere sese, alij in cibum duas tresue cocleas, alij uirides cepas, alij denique syluestre allium afferre. aliquot etiam Firandenses, & Facatenses Christiani, qui in eam insulam anno priore Vocoxiura migrauerant, cocta nobis cibaria septem octoue dies e suis domibus misere. Eius incommodi nuntio Firandum uicinasq́ in insulas perlato, confestim ad nos subleuandos Christiani cum fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cum ædes nostræ, templumque, tum etiam incensa Christianorum tecta magno omnium gaudio ac uoluptate refecta sunt.

Sub idem tempus ecce noua calamitas. Aduectū ex India pretiosum ornatū sacrorū una cū aureo textili, & simul uitrea uasa donanda principibus, Firandum Cosmus, ut ibi uidelicet ab incendijs

tutiora

tutiora essent, ad Christianum amicum custodienda transmiserat. Hic dum ludos quosdam profanos ipso Cinerũ die agunt barbari, unus ex ijs temere arreptum ignem in ædificium conijcit, qui uento adiuuante, adeo uehemens ac sæuum excitauit incendium, ut bonam urbis partem cum ædibus Antonij dynastæ, & Christiani eius qui nostra seruabat, momento pœne temporis hauserit. quæ res magnam mihi præcipue, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quòd in eas ego quoque sarcinas, Diui Thomæ partes, quæ appellantur, itemq́ nonnulla ualetudinis aduersæ remedia, quibus admodum inops est hæc terra, conieceram. Inde, paucis interiectis diebus, uigilias agere sumus coacti latronum & hostium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infestum est: paratisq́ nauigijs quibus alio, si res ferret, aueheretur sacra uestis & instrumentum, nos cum Christianis in editum locum munitumq́ recepimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente sublatus est. Et quoniam Iaponicæ linguæ ignoratio rem Christianam magnopere distinet, erepto ex assiduis occupationibus tempore, faciendum sibi frater noster Ferdinandus existimauit, ut de Iaponico sermone grammatica præcepta conscriberet. ijs duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas uoces, in altero Lusitanicas alphabeti ordine cum sua cuiusque significatione prætexens. Sexto uel septimo mẽse, haud tamen iccirco intermissis concionibus, ceterisq́ muneribus, eam lucubrationem absoluit, in primis utique necessariam Iaponijs excolendis.

In ferijs Natalibus, atque Paschalibus incolarum summa deuotio. Nocte Natali sub uesperam ientaculo exceptos bifariam in templo diuisimus. Ibi alternantibus choris certos ex ueteri testamento locos, sacrasq́ Prophetarum prædictiones tempori accommoda-

tas uersu Iaponico decātarunt. Deinde solennia missarum sacra per acta sunt. Dominica in palmis cum sacrum fieret, Passione Domini per uices, ut fit, recitanda, tanta populi comploratio orta est, ut uix inter pronuntiandū nos mutuo exaudire possemus. Iam sexta feria, quæ proxime consecuta est, complures tum Firando, tum ex finitimis pagis Christiani ad uerberationē cum flagris ac tunicis confluxere, quòd Firandi conuentus huiusmodi ab Rege prohibētur. nec sæuientibus eo die procellis atque imbribus deterriti sunt, quo minus acriter sese cædentes, sanguinemq; mittentes, permultos passus agmine cōposito incederēt. quod ipsum separatim mulieres quoque, Christi amore incensæ fecerunt, idq; summa cum religione, & sanctimonia. Porro aquā Sabbato sancto benedictā, magno studio ac fide ad morbos pellendos partim apud se religiose asseruandā sumpserunt, partim etiā Firandū, ceterasq; in insulas, atque oppida Christianis dono mittēdam. Paschali uero die Dominico, ad summā gratulationem species tantū & pompa magnifica defuit. cetera sane egregia. unum dumtaxat pallium erat nobis, quo eodem pro umbella in supplicatione usi sumus. sub ea gestabā ego sacratissimū Christi corpus in calice, linteatus præibat Ferdinādus corona rosea redimitus, & quāquā macie ita confectus, ut uix hærere uestigijs posse uideretur; ualde tamē iucunde canebat, Dic nobis Maria, quid uidisti in uia? Cui respondebat ex altera parte Iaponius quidā senex, trullā bacillo pulsans, nec enim ulla in his locis organa musica sunt. Eo die cibum apud nos cuncti sumpsere, quod festis ferme celebrioribus factitant, præsertim uero die Visitationi MARIAE Virginis sacro, quem diem præcipuo cultu, atque honore exigunt Misericordiæ sodalitia, conuiuij curatoribus in qualibet Ecclesia constitutis.

Ipsis hebdomadæ sacrosanctę diebus Firandi res accidit ad prouidentiam Domini iustitiamq; declarandam admodum illustris. Princeps Bonziorum erat in urbe quidã Sasimandaque nomine, regni totius huiusce tanquam Archiepiscopus, capitalis Christianæ religionis inimicus, cuius scelere antea & Cruces præcisæ, & Gaspar Vilela cum reliquis omnibus e Societate nostra Firando pulsi exclusiq; fuerant, quam rem Antonius dynasta grauissime tulerat, nec tamen uindicauerat, eo quod Bonzius principum affinitatibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem Antonio, qui regij exercitus Imperator una cum Rege eo tempore militabat, per interpretem petijt fundum quendam continuandum prædijs delubrorum suorum. Id cum Antonius aperte negasset, accensus ira misit continuo Bonzius primum, qui Antonij uillas, deinde sex circiter Christianorum Antonij popularium domos incenderent. Enimuero tum Antonius rei atrocitate commotus Regem adit, Bonzij improbitatem diutius ait tolerari non posse: nisi in ipsum Rex animaduertat, sese confestim rei militaris cura deposita, ad ulciscendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quamquam inuitus ac mærens, tamen quòd Antonij uiri nobilissimi, & secundum se opulentissimi opera plurimum indigeret, respondit se totam rem ipsius arbitrio plane permittere. Tum recordatus iniuriarum quibus ille nos affecerat, postulauit Antonius, ut Bonzium eo dignitatis gradu deiectum, Firandensis regni finibus in perpetuum exterminaret: &, ne qua spes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona alijs possidenda assignaret. Quo statim facto; & Christiani molesto grauiq; aduersario liberati, & Bonzijs dedecus ingens, ac dolor inustus est.

Decem menses Tacaxumæ fuimus: quo temporis spatio uicinas insulas,

insulas, quæ in Antonij ditione sunt, bis Ferdinandus inuisit. nec sane frustra. nam & Christiani, ipsius aduētu mirum in modū recreati, & barbari multi ad ouile Christi perducti sunt. in ijs uetula quædam annum agens circiter nonagesimum, mulier honorata, multisq; affinitatibus pollens. Hæc æternæ beatitudinis gratia, multa Iaponis delubra superstitiosis peregrinationibus circumierat, habebatq; papyraceam tunicam, quæ descriptam Amidæ uitam continebat, quam illi cum alijs diplomatibus, & indulgentijs (Ecclesiasticos enim ritus dæmon effingit) Bonzij pretio ingenti uendiderant, polliciti, si eo amictu, supremo die suo efferretur, omnibus noxis solutam, recta ad beatas Amidæ sedes proculdubio peruenturam. Aegrotum quendam eius propinquum Ioannes inuiserat, cuius domi casu ipsa quoque tum aderat. Eam igitur Ioannes accersi iubet, si pauca de Redemptore generis humani, deq; altera uita cognoscere cupiat. audituram se respondit mulier: uerum enimuero falli, si quis iccirco se Christianam futuram existimet. Sed ubi dæmonis malitiam, fraudes Amidæ, cui illa tantopere fideret, Euangelicā denique ueritatem Ioannes aperuit; ut Iaponica ingenia facile rationibus cedunt, eius orationem mulier ita approbauit, ut lacrimis obortis Baptismum continuo peteret. quid multa? solennes precationes edidicit, chartaceam illam tunicam, aliaq; Bonziorum scripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comburenda, sibi post hac sacrum fore nihil, aut religiosum affirmans, præter nomen IESV. ac deinde baptizata, tantā animi pietatem atque ardorem ostendit, ut cum uniuersos Christianos, tum eos præsertim, qui eam antea nouerant, ingenti gaudio affecerit: quam metuebant prius, nunc autem metu duplicatum in amorem conuerso, maxime diligunt: ac mirātur quæ prius præ imbecillitate corporis stare uix pos-

ſet, eam nũc quotidie templũ petentẽ, Angelicamq́ ſalutationẽ trecenties recitantẽ, & ſingulis noctibus bis orãdi cauſſa e cubili ſurgentem. Eadẽ poſtea ad me Tacaxumã cum alijs Chriſtianis naui contendit, ut rei diuinæ intereſſet, & granũ aliquod benedictũ, & ceræ, quam diximus, conſecratæ particulam a nobis expoſceret.

His rebus, alijſq́ peractis, quas ego breuitatis cauſſa prætereo, Ferdinandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenſes Chriſtiani magno noſtri deſiderio tenebantur; mihi autem per Regem a Chriſtiana religione contra quàm initio ſimulauerat, alienum, in ea urbe rem diuinam facere non licebat; ſupplicationibus habitis, & re cum Antonio communicata, omnino uiſum eſt facien dum, ut Ferdinandus ſaltẽ eo ſeſe cõferret: ubi ille dum fideles in officio retinet, labantes in fide confirmat, barbaroſq́ præceptis Chriſtianis inſtituit; interea naues Luſitanorum duæ in hãc oram e Sinis delatæ. quarũ magiſtri cum iniuſſu meo Firandi portũ inuehi nollent, Rex ratione lucri coactus (nam alioqui, ſecus ac primis aduentus noſtri in Iaponem annis ſimulauerat, & nobis, & Chriſtiano infenſus eſt nomini) ſe mihi per quendam e ſuis familiaribus excuſauit, quòd bellicis diſtrictus negotijs nondum mihi ſalutem nuntiari iußiſſet, & ſimul magnopere petijt a me, ut Luſitanos urbis aditu ne prohiberem: ſe primo quoque tempore de mea quoque introductione cum nauarchis acturũ. Illi igitur, permittente me deſcendunt, & promiſſa ab Rege ſæpius exigũt, templũ ære ſuo ſe exædificaturos recipiunt. Rex tergiuerſando rem extrahere, noſq́ iam aperte fruſtrari, cum eo ipſo tempore oneraria cui a ſancta Cruce eſt nomen, aduenit, ſane opportune. nam & ſacerdotes e Societate tres Melchiorẽ Ficaredũ, Balthaſarẽ Acoſtã, & Ioannẽ Cabralũ, ſumma cũ animi noſtri uoluptate ac lætitia nec opinantibus nobis aduexit, & occaſionẽ optimã

præbuit

præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem actuario quæsitam reperi in ipso cursu uelis adhuc inflatis; & Petro quidem Almeidæ nauarcho pro excellenti eius probitate, & in Societatem nostram obseruantia, facile persuasum est, ut uela submitteret statim, ibidemque subsisteret: mercatores autem siue nauigationis nausea tædioque, siue alia quauis de caussa, nullis rationibus de sententia deduci potuere quo minus scaphis oppidum peterent, & mercimonia exponerent. magno illis ea descensio stetit: namque a furibus igne apothecis eorum iniecto, magna mercium parte uel flamma uentoq; sæuiente consumpta, uel etiam ab ipsis furibus inter eam trepidationem ablata, aureorum circiter duodecim millium damnum fecere. Interea Petrus Almeida, qui iactis anchoris, ab oppido sex millia passuum stabat, rogatu meo Regi aperte denuntiat, se nisi nobis restitutis nequaquam appulsurum. Rex autem, dierum aliquot mora interposita, ad extremum metuens, ne si rem diutius distulisset, magna rerum suarum iactura nauarchus alios portus peteret, nobis & urbem intrandi, & sacræ ædis exstruendæ potestatem fecit. Descendentibus nobis ad litus die natali D. Barptolemæi Apostoli, gratulatio ingens & a nautis Lusitanis significata est, & ab incolis Christianis, cum se præter spem, uoti compotes factos uiderent. Nos cum nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiuimus, eiq; gratias egimus. accepti sane frigide, quod dedit accepimus. inde Antonio eiusq; matre salutata, ad instaurationem templi continuo animum adiecimus. ex onerarijs Lusitanorum tribus, pecunia in ædificationẽ corrogata, opus celeriter ad culmen perductum est. Itaque in eo templo natalẽ diem MARIAE Virginis egimus Balthasare sacrificante, et magno omniũ gaudio concionãte. Tanto autẽ studio a no-

bis de hac Firandensi commoratione multis de caußis laboratum est. Primum quòd ita mandauit Antonius Quadrius: deinde ne Christiani incolæ summa uirtute ac religione homines deserantur: tum ut iacta a nobis in animis puerorũ, qui sane præstanti sunt indole, semina Christianæ doctrinæ, ad bonam frugem nostra opera perducantur: postremo Lusitanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libentißime commeant, ad merces distrahendas ac diuendendas opportunißimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum est Cosmum Turrianum Bungensis regis hortatu, atque auxilio ad oppidum Rimani regni Cochinocum peruenisse, eamq́ Ecclesiam, quam hostes afflixerant, eiusdem Regis ope ac beneficio restitutam. Eo Melchior Ficaredus cum mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Cosmum profectus est. Nec ita multo post Cosmus ad nos scripsit, ut ad se ego & Balthasar Acosta, ueniremus, Cabralio, & Ferdinando Firandi relictis. quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiscemur. atque ego me, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Gasparem Vilelam missum iri confido. nam nostrorum hominũ subsidium aliquod non ipse modo, sed etiã Meacenses uehemẽter exoptant: quippe qui ad eum, sacrorum caussa, e remotis urbis amplißimæ partibus ægre admodum uentitant. Cuius profecto res gestæ satis declarãt nihil esse tam arduum atque difficile, quod non animi robur ac perseuerantia superet. Nam qui primis legationis suæ temporibus, contumelijs, probris, lapidationibus nullo defensore appetitus, diuq́ uexatus est; tantum constantia, patientiaq́ profecit, non modo ut populo, sed etiam ut principibus, Regeq́ iam ipso æquo ac beneuolo utatur. In agro Meacensi intra quadragesimum circiter lapidem Ecclesias septem instituit, multis e prima nobilitate ad Christi cultum adductis: magnum denique

rei

rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit. Verum hæc, & reliqua huius prouinciæ acta ex aliorum litteris fusius cognoscetis. Vos ego patres, fratresq; mihi carissimi per Deum obsecro, ut uestris in sacrificijs precibusq; memoriam mei retineatis. Firando. Quarto Non. Octob. 1564.

IOANNES FERDINANDVS FRANCISco Perezio ex Societate IESV.

T si putabam uos de rebus Meacensibus e Gasparis Vilelæ ipsius litteris cognituros; tamē cum Christiani duo certi homines nuper ad nos Meaco uenissent, faciendū mihi existimaui ut quæ ab illis accepimus, tibi per litteras primo quoque tempore exponerem. Anno superiore, cum Gaspar ad Bonziorum furorem atque impetum declinandum ex urbe Meaco Sacaiū Christianorum hortatu precibusq; se recepisset; Didacus quidam neophytus ad Xamaxinodonum in ius adijt, debitam sibi a nescio quo pecuniam iudicio repetens. hunc Xamaxinodonus ut agnouit, per ludibrium sit ne Christianus interrogat. Ego uero sum, inquit ille: cui rursus Iudex: cedo, uestra quæ dogmata sunt? recusanti respondere Didaco, seq; excusanti quod tyro esset etiā num; acrius instare denuo barbarus, & urgere, ut aliquid in medium afferat. Necessitate pæne coactus Didacus de animorum immortalitate, deq; æterno totius uniuersitatis parente cæpit nonnulla disserere: quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nuntia magistro tuo ut ad suam mihi doctrinam declarandam accedat. nam si tu rudis adhuc & nouitius tā bene disputas, quid de ipso doctore tuo putandum est? quòd si ueritatem religionis Christianæ probauerit;

eam ego fortasse & Quequidonus collega meus suscipere non grauabimur. Didacus igitur non sine diuino consilio id factum existimans, forensi actione deposita, Sacaium ilico ad Gasparem excurrit, eiq; iudicis mandatum exponit. Gaspar rem cum Christianis qui ibidem aderant, communicat. illi negant se dubitare quin ea sit insidiosa euocatio; proinde nequaquam eundum. omnino probabilis erat ea sententia: uerumtamen, ne cui, uerbum Dei audire se uelle dicenti, aliquo pacto defuisse uideretur; Laurentium Iaponium comitem suum ad eum legauit: qui, quamquam proposito uitæ periculo, libens discessit, ea conditione, ut nisi intra quatriduum reuertisset, minus commode cum eo actum existimaretur. Dies duo, tres, quattuor; nec tamen redit. pro mortuo scilicet uel certe male accepto est habitus. mittitur de communi sentẽtia Mea cum unus e Christianis Antonius nomine, ut cuncta Sacaium explorata certaq; referat. Huic in ipso itinere occurrit Laurentius & comites duo cum iumento tendentes ad Gasparem deportandum, quod iam Xamaxinodonum & Quequidonum Laurentij opera Dominus ad se conuertisset. Meacum igitur cum Socijs tribus Gaspar profectus (ij sunt Iaponij Laurentius, Augustinus, & Damianus missus ad eum mense Decembri) Xamaxinodonum & Quequidonum Baptismo lustrauit. Erant ambo uenefici, & dæmone familiariter utebantur. ijdem iuris Iaponici peritissimi, summaq; prudentiæ & eruditionis fama. itaque ab ipso Rege & ijs qui rerum potiuntur, de religione, belloq; consulebantur: Christianæ autem religionis adeo acres aduersarij, ut in ea affligenda & Gaspare exturbando Bonzij ipsorum præcipue opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autem diuinitus immutatus uterque tanto studio in Christianæ caussæ defensionem incumbunt, ut

Iapo-

Iaponicarum opinionum prauitatem atque fallacias scriptis arguere atque aperire instituerint, Euangelica ueritate ad calcem operis addita. quem librum ad communem omnium utilitatem salutemque sunt edituri. Sane grauem ex eorum conuersione plagam ac dolorem Bonzij accepere, præsertim quòd illos imitatus Xuicaidonus quoque, uir in Iaponicis meditationibus exercitatißimus, & Mioxindoni rei militaris præfecti cognatus, ad CHRISTUM accesßit, atque inde in patriam reuersus passuum ab urbe Meaco uiginti quattuor millia, quæ Imoris appellatur, estque in Mioxindoni ditione, tantum apud affines & amicos exemplo suo monitisq; profecit, ut eo Laurentius ipsorum rogatu missus a Gaspare, patritios sexaginta eorumq; familias (omnino erit hominum numerus ad quinque millia) baptizauerit, æde sacra confestim extructa. quorum tanta fuit in fide uirtus atque constantia, ut post Laurentij discessum, a Bonzijs ethnicisq; ad defectionē solicitati laceßitiq; partim altercationibus, partim etiam ludibrijs & insectationibus, non modo non ab incæpto destiterint, sed etiam pro defensione Euangelij diem unum in armis fuerint. Quibus rebus Xamaxinodonus cognitis, Gaspari persuasit ut ad Mioxindonum cuius domicilium ab Imori castro, unius diei distat itinere, sese conferret, caussamque Christianorum apud eum ageret. Ab eo Gaspar benigne acceptus, cum de rebus diuinis ipso ualde approbante uerba fecisset, summa eiusdem uoluntate obtinuit, ut Imorenses ethnici Bonzijq; neophytis negotium postea ne facesserent. quare Christiani molestia liberati & magnopere confirmati recreatiq; sunt: ad quorum numerum tredecim alios in reditu Gaspar adiunxit, postridieq; Meacum reuersus est. Ex eo tempore in agri Meacensis munitis oppidis quinque

ad paſ-

ad passuum non ultra quinquaginta millia totidem Ecclesiæ institutæ dicuntur. Regis autem ipsius Meacensium tanta esse fertur in Gasparem animi propensio, ut cum Gaspar ab Amangutianis litteras accepisset, eam Ecclesiam a Moridono tyranno uexari, pijs ipsorum discussis cœtibus, euerso templo, areaq; ipsa per uim occupata; Regem adiuerit, atque ab eo impetrauerit, ut ad Moridonū scriberet, gratum sibi esse facturum, si Christianos commendatos haberet, eorumq; templi instaurationem atque ædificationem adiuuaret. Eam epistolam Rex insigni cuidam uiro dedit ad Moridonum in castra leucas triginta ultra Amangutium perferendam: eiusdem epistolæ separatim exemplo ad Christianos Amangutianos allato, qui propterea magnam in spem rerum meliorum uenerunt. Hæc habui quæ de Meacensibus rebus in præsentia scriberem, ut tam læti nuntij quam primum in Indiam peruenirent. Gasparem ipsum de eisdem rebus aiunt scripsisse. Eius litteræ, quas Bungi itinere pergens alius nescio quis ferre dicitur, ut speramus, propediem subsequentur. Hactenus de alijs. Quod uero ad me ipsum attinet, te per IESVM CHRISTVM R. P. obtestor, ut mei in sanctis sacrificijs tuis nominatim memineris, atque id ipsum a reliquis omnibus Socijs peto: quo ipsorum deprecatione placatus mihi Dominus tantum uirtutis impertire dignetur, ut Societatis nostræ disciplinam, ac leges ad finem usque uitæ custodiam. Firando. 6. Idus Octob. 1564.

Aloisius

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV in Lusitaniam.

Omplectar his litteris fratres mihi carissimi ea dumtaxat, quæ mihi, certa Iaponis obeunti loca in itinere contigerunt: nã cetera nostri Meaco, Firando, atque aliunde, ad uos ipsi perscribent. Anno proximo Pater Cosmus Turrianus, Vocoxiura, ubi tum commorabatur, misit me, duo in oppida regni Rimani ad prædicandum Euangelium, quibus in oppidis intra tertium circiter mensem (quæ Dei benignitas est) non infimæ conditionis homines amplius mille ducenti ad ouile Christi perducti, baptizatiq́ sunt. Atque illa quidem iam cognouisse uos arbitror: Barptolemæum Regulum ualde potentem Rimani Reguli fratrem magna cum nobilitatis parte conuersum ad Christi fidem, aliosq́ deinde complures. Didicistis præterea, ut opinor, Vocoxiura uicus ac portus, nostris ab eodem Barptolemæo attributus, cum ædificijs, tũ uero neophytis in dies quàm feliciter crescere cœperit. Hunc adeo lætum rei Christianæ progressum cum diabolus ferre non posset, Bonzios permultos e popularibus Barptolemæi solicitare non destitit, quoad facta coniuratione, armisque clam sumptis, Regulum utrunque repentino impetu aggressi; Barptolemæum, quòd idolorum cultu sublato phana ipsa Deo uero dicasset regno deturbatum, in arcem quandam compulerint, intra quam sese continebat hoc tẽpore; fratrem uero eius, quod in regnum suum patefecisset aditum Euangelio, dimidia fere parte oppidorum suæ ditionis exuerint. In eo tumultu, Vocoxiura uicus, iniecto furtim a uicinis hostibus igne, confestim incensus est. Cosmus in Rimani cuiusdam neophyti na-

uem

uem confugit, Leonis nomine, qui periculo cognito statim præclaris nauigijs duobus ad opem Ecclesiæ temploq; ferendam aduenerat: quod tamen ipsum una cum ædibus Christianorum agricolarum, cum iam Cosmus, ut dixi, nauigium conscendisset, inspectantibus nobis, eodem conflagrauit incendio. Spectaculum nostris oculis graue admodum, & acerbum. Vicus primum exustus ac dirutus is, qui modo & conuenarum numero, & plurimo Dei cultu florebat: innocentes pueri permulti quorum pijs uocibus, ac quotidianis precationibus in Dei laudem nuper omnia perstrepebant, raptim in naues impositi, dilapsiq́; cetera neophytorum turba cum liberis atque familijs, sine tecto, sine cibarijs, sine ullo præsidio, relicta crudelitati hostium atque sæuitiæ. Rebus igitur desperatis mærentes cursum direximus ad portum, qui primus regni Bungensis occurrit, distantem leucis a Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea nauigatione, digna memoratu nõnulla accidere; e quibus hoc unum in præsentia exponam. Cum ad alias eius oræ stationes, tempestatis caussa, coacti sumus appellere; tum ad quendã regni Rimani portum, citra eum locum quem petebamus, passuum millia quinque, & uiginti. Eius portus atque oppidi facile princeps erat Leo: qui inde Vocoxiuram ad nos, ut diximus, nauigijs duobus erat profectus. Eo igitur delati, quòd Cosmus ualetudine admodum uteretur aduersa, descendimus, ibique dies octo substitimus. quo tempore Christianorum concursus ad Cosmum ingens fieri cæptus; quod neminem e sacerdotibus nostris antea uiderant, eiusq́; aduentum magnopere optauerant. Verum noctu fere uentitabant, exploratorum metu, hostiumq́; Christiani nominis, quibus oppidum erat refertum. Nam Reguli pater, qui ætate iam exacta Regni administratione decesserat, cognita seditione ac bello in filium

filium excitato, rebellibus renuntiari iusserat, omnia ipsorũ arbitrio compositum iri; spoponderatq́, ipsum filium Regẽ, itemq́ nepotem, in exsilium ituros; Cruces Christiano ritu defixas auulsum iri, Christianos ad patrios ritus Christo deserto redituros. Id erat caussæ cur neophyti minus aperte Cosmum inuiserent, quorũ erat numerus ferme octingentorum. Ipsi uero pueri Christiana doctrina sic erant eruditi, ut cuncti precandi formulas, plerique etiam Catechismum totum tenerent. ij, curabat Cosmus ut inter sese, dialogi more, fictis ad tempus personis, de Christiana religione, Gentiliq́ superstitione certarent; idq́ tanta cum animi uoluptate, ut perspecta gentis huiusce fides, ac pietas, omnẽ pœne acceptæ cladis dolorem abstergeret. Sed hoc ipsum quoque solatium nobis humani generis hostis inuidit, ac Bonzios impulit, ut facta manu, diuersorij nostri arundinea tecta nocturnis lapidationibus magno cum strepitu peterent: quo maxime tempore neophyti spiritalium sermonum delicijs fruebantur. Quocirca nihil hostium uim ac potentiam ueritus Leo (quod alius nemo præter ipsum auderet) nos ædium suarum excepit hospitio: cumq́ nihilominus Bonzij furerent, tanto dolore ipse cum omnibus suis exarsit; ut inscientibus nobis arma capere, ignemque cœnobijs Bonziorum inferre, summa præsertim uxoris uoluntate, decerneret. Eam rem odorati Bonzij, furere desierunt. Verum quia commoratio nostra diuturnior, periculosa neophytis esse uidebatur, idq́ ipsimet ita iudicabant; quamquam magno cum dolore, quem ex ipsorum solitudine & calamitate capiebamus, magnaq́ mutuæ beneuolentiæ significatione, silentio noctis digressi; postridie Tacaxim oppidum Bungensis orę tenuimus. Ibi Cosmus loco propinquo consistere, et neophytorum animos, epistolis, inter eos terrores atque discrimina cõfirmare, totiusq́ rei exitum exspectare cõstituit. et quo

esse

esse ibi tuto liceret, ad regem Bungi me misit, duarũ, & triginta leucarum itinere; ut is de mansione sua cum Tacaxiano Præfecto per litteras ageret; quod Cosmus ipse propter ualetudinem longius progredi non auderet. Rex erat eo tempore Vosuqui (id oppidi nomen est ab urbe Bungo passuum millia fere octodecim) quem ut conueni, Cosmiq; mandata exposui, Rex ualde lætatus Cosmum in suis uersari finibus, protinus mihi dedit ad Præfectum epistolam; Cosmo aream ædesq; ad habitandum attribueret, & ex incolis, Christianum, quicunque uellet, fieri permitteret. Atque hęc quidem eo ipso die: post mensem autem, Cosmum regni proceribus per litteras magnopere commendauit. Post menses uero duos, cum Christianam rem parum procedere cognouisset, duas edidit tabulas ornatas auro, nigroq; colore distinctas, quarum alteram Cosmus apud se, alteram unus e nostris haberet in alio Bungensis agri pago percelebri (Cauaxirim appellant) leucas a Tacaxi septem. Earum in utraque rei Christianæ tribus capitibus chirographo suo cauit quã diligentißime. Primum enim edixit licere in suo regno, summis, medijs, infimis Christianos fieri: deinde pœnas proposuit, si quis diuinæ legis præcones, aut impedisset, aut ulla ratione læsisset. tertio declarauit placere sibi in perpetuũ tota sua ditione prædicari Euangelium. Ac mirum sane quantopere Christianæ religioni faueat, quamquam ei nondum addictus. Petentibus nomine Bonziorum quibusdam, ut nos exterminaret, alienum esse eius dignitate, ferre qui Deos suos tam impudenter, tam contumeliose proscinderent, infames item edacitate carnis humanæ (hoc enim illos non pudet crimen nostris obijcere) & quocunque pergerent, euersiones atque excidia secum afferentes: cum hæc, inquam, & alia sexcenta in nos probra iactarent; annus, respondit ille, circiter quartusdecimus agi-

tur

tur, ex quo hi homines, in hæc loca magno utique meo bono delati sunt: tribus quippe dumtaxat regnis ante præfueram, nunc uero quinque possideo. antea pecuniæ laborabam inopia, nunc Iaponis Reges omnes diuitijs supero; atque ad populares etiam meos hoc beneficium pertinet. denique omnia mihi ex eorum hospitio secunda acciderunt: quin etiam filio sum auctus, quod uehementer optabam, cum nullum antea suscepissem. Quæro nunc ex uobis ecquid attulerit mihi commodi religionis uestræ defensio? proinde cauete, ne in posterum ad me, istiusmodi uerba faciatis. quo illi responso fracti, abiectiq; cessere. Idem fere Meaci contigisse cognouimus, cum Bonzij ex ea urbe Gasparem Vilelam exturbare conarentur. Mos est Iaponiorum, cum aliquam pecuniæ summam principibus largiuntur, chirographum illis offerre, ex quo ipsi deinde per suos domesticos eam pecuniam exigant. Eiusmodi chirographum, facta collatione, Meacenses Bonzij detulerant ei, qui caussas ipsorum apud Regem agere consueuerat, ut idem ille nostros Meaco pellendos curaret. Is auditum aliquoties Dei uerbum (ut erat bonus natura) probauerat. Itaque rem sustinere, & chirographũ apud se detinere constituit, quoad clarius, quæ tradebantur a Vilela, cognosceret. Adit igitur, & audit hominem magno cum assensu: redit iterũ, ac tertio: denique clariori oborta sibi luce Christianus efficitur. atque hac maxime ratione Dominus, hominem hunc, sicut & ceteros, qui se haud difficiles præbent, ad ueritatem ab errore traduxit. Verum, ut ad institutam narrationem reuertar, tabulas ego regias ad Cosmum misi, quarum unã Duartes Sylua Cauaxirim promulgandi Euangelij caussa pertulit. Ego Bungi moratus sum a natalitijs Domini ad Paschatis usque peracta solennia. Interea quanta, quàm assidua concionum frequentia; quàm

quàm crebri Baptiſmi, quæ in publicum Hoſpitale caritatis officia; quot eleemoſynæ; ferijs uero Natalibus, quàm pia e ſacris hiſtorijs ſpectacula exhibita: per Quadrageſimam, qui ardor animorum, quam graues, quã acerbæ pœnæ a neophytis ultro ſuſceptæ, Paſchalibus denique diebus quàm feſtiuæ, ac iucundæ gratulationes tum publice, tum priuatim extiterint, quoniam ea uobis minime noua ſunt, nihil attinet ſcribere. Per eos dies Duartes Sylua Cauaxire dum incenſus rei Chriſtianæ ſtudio, immemor cibi potuſq́, ad Euangelium dies ac noctes prædicandum incumbit, grauem morbum e ſummo labore contraxerat. Ad eum ego curandum (abeſt autem Cauaxiris oppidum Bungo leucas paulo plus triginta) Coſmi iuſſu ingenti labore perrexi; quòd e perpetuis imbribus amnes adeo intumuerant, ut uado tranſmitti non poſſent. Ita coactus recta uia deflectere, quinto demum die perueni Cauaxirim, fratremq́ noſtrum offendi humanis omnibus remedijs, in magna diuinorum ſolatiorum copia, deſtitutam; macieq́ pœne extrema confectum: ſic prorſus, ut nonnulla, quæ mecum ad inſtaurandas ægroti uires attuleram, parum illi exhauſta prope iam naturali uirtute profuerint. Et quoniam Coſmi uiſendi, antequàm migraret e corpore, magno deſiderio tenebatur, noctem quietam nactus, ipſius Coſmi iuſſu Tacaxim eum naui tranſuexi, quem acceptum amantiſſime, officioſiſſimeq́ tractatum, Coſmus fruſtra ſanare conatus eſt: decem ſuperuixit dies: ſumpto bis corpore Domini lætus abijt, præclaro nobis cum uirtutum aliarum, quæ in ipſo elucebant, tum uero Chriſtianæ humilitatis ac patientiæ documento relicto. Quam multas ille, ſui præſertim aduentus initio difficultates, et incommoda pertulit. quot imbecilli corpuſculi uexationes pænitentiæ nomine ſubijt. quanta uero induſtria, quanto fuit ſtudio Chriſtianæ religionis propagan-

dæ. equidem nil uidi ſimile, ceſſabat numquam. itaque præter ceteros labores, non Iaponicas modo, uerum etiam Sinenſes, quæ multo difficiliores cognitu ſunt, didicerat litteras; artemq́ Iaponicæ linguæ grammaticam, & copioſa lexica primus ipſe confecerat. Sed redeo ad Coſmum. Is eo ipſo tempore ab rege Rimanorum accerſitus, tametſi cum eo congredi uehementer optabat, atque ob id ipſum etiam in oppido Tacaxe remanſerat; prius tamen regē Bungi conſtituit tota de re facere certiorē: binas interea litteras ad Rimanū dedit, quas cū mandatis ego deinde ſum ſubſequutus: ignoſceret moræ: ita de ſe meritum eſſe Bungenſem, ut illo inconſulto proficiſci fas eſſe uix duceret. Rimam Tacaxe tendentibus pagus occurrit, quam Leonis patriam eſſe iam diximus. Eo ut perueni, me uiſo, & profectionis meæ cauſſa cognita; neophyti, dici uix poteſt, quanta lætitia affecti ſint. Serum erat diei, totum id tempus confluentibus ad me ſalutādi cauſſa datum eſt; baptizati quoque nonnulli; in ijs ethnici cuiuſdam filius, qui pro ea conſuetudine, quam cum Chriſtianis ſancte inſtitutam habebat, non modo ſeſe Deo commendare iam cæperat, uerum etiam Chriſtianæ doctrinæ rudimenta memoriter hauſerat. Poſtera luce ex eo loco profectus Rimam quinque leucarum interuallo deueni. Regulus cum cetera comitate, tum etiam cœna me excepit; multaq́ de Bungenſi re percontatus, quod ad Coſmum attinebat, ita reſpondit: Cochinocum ſuæ ditionis emporium totum eſſe Chriſtianorum (quadringenti, & quinquaginta fere neophyti numerantur) eo Coſmum poſſe concedere, ibique exſpectare, dum debellatum eſſet; daturum ſe, qui me illuc uſque perduceret, mihique aream, ac domum, in uſus Coſmi aſſignaret. itaque factum eſt; ceſſitq́ res e ſententia. Coſmus bona Regis Bungenſis uenia conſcendit ſtatim, & Cochino-

cum naui delatus, magno omnium gaudio exceptus est; nullaq; interposita mora, neophyti solum purgare, ædesque instruere aggressi sunt. Ille perspecta hominum uirtute, ac probitate magnopere delectatus est; illud uero præcipue mirabatur, cum temporis spatio non plus trimestri ad Christum Dominum cuncti conuersi fuissent, tam recenti re, nullis hostium minis, aut denuntiationibus de suscepta religione potuisse deduci. Grates Domino, qui illos tanto animi robore, ac fortitudine impertijt. Bungo, Pridie Idus Octob. 1564.

LIBRI QVARTI FINIS.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM

LIBER QVINTVS.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV, Pacem & Salutem in Domino.

T communis officij ratio, qua ad alloquendos litteris amicos absentes impellimur, & præcipuus animi fructus, quem uos percipere ex Iaponicarum rerum cognitione intelleximus, me hortatus est, ut confectum Dei beneficio iter Meacense, carißimi fratres, hac epistola uobis exponerē. Cum statuisset Præfectus noster Cosmus Turrianus, ut ego & Aloisius Froes Meacum eo cōsilio peteremus, ut ipse quidē maneret ibidem, & Gasparē Vilelam adiuuaret in opere, ego autē ut Aloisium illuc usque prosecutus, quod ad spem propagādæ in ijs locis Christianæ religionis attinet, comperta atque explorata referrem omnia; Cochinoco Rimani agri uico maritimo, quod his temporibus Cosmi Turriani domiciliū est, ab ipso Cosmo non sine magna beneuolentię significatione faustisq; precationibus ad nauem usq; deducti, solutis anchoris eo ipso

 die

die ad urbem Ximabaram secundo uento deuenimus; atque ibidem (ut est grex ille neophytorum eximio quodam rerum diuinarum studio) uel concionum frequentia, uel eorum qui ad CHRISTI fidem traducti sunt genere ac numero, bidui ferme operam adiuuante Domino sane quàm præclare posuimus. Cum iam hora profectionis adesset, a neophytis paráto nauigio ad mare deducimur. quidam etiam (ex quo facile hominum in nos amor eluceat) qui ad tempus adesse nequiuerant, citato ad nos cursu contendere, & aquis eodem impetu sese credere, ut nos iam in salo stantes, affari sibi cominus liceat. Ioannes uerò Dynasta proprio nauigio nos longius prosequutus, cursum inde ad Barptolemæum regem intendit, qui paucis ante diebus Cosmo Turriano Crucem auream dono miserat cum epistola, in qua erat scriptum, se Crucis eius beneficio, quam secum semper tulisset, non modo magnis e periculis euasisse, uerumetiam multas ex hoste retulisse uictorias: Id argumentum suæ fidei & amoris mittere se ad Cosmum, cupere tamen aliam sibi uicißim ab eo remitti; eam, quòd Cosmi fuisset, maiore etiam apud se in honore futuram. Crucem igitur Ioanni Dynastæ Cosmus tradidit ferendam ad Regem: additæ muneri ab Aloisio Froe nonnullæ reliquiæ. Cui uos quoque Regi adeò pio & de Christiana religione bene merenti, fratres carißimi, felices bellorum euentus ab immortali DEO precamini. ijdem enim & Barptolemæum & Christianam religionem hostes oppugnant. Ximabara igitur Tacaxim, qui Bungensis Regni Rimanique est limes, atque inde Bungum terrestri decem ferme dierum itinere, non sine summa difficultate perreximus. nam præter uim frigoris acerbißimi, & confragosa atque inuia loca, diuturnus etiã imber calles ita lutulentos effecit; ut sæpenumero prolapsi fuerimus:

rimus: cum interea defatigatis corporibus ad reficiendas uires in diuersorijs nasturtiorum & inhamis herbæ folia præberentur. Cutamis est pagus, a Bungo millia passuum septem & uiginti, egregio templo uisendus, quod ibi Christianus quidam exstruxit. In eo pago noctis unius demum quiete capta, Bungum postero die peruenimus. Rex erat eo tempore Vosuqui. Eum conuenire septimo post die placuit, deque suscepta peregrinatione facere certiorem. Ille uero nobis benigne & comiter acceptis, litteras etiam ad amicos Meacenses commendatitias dedit. In eo pago Christiani uisuntur aliquot: in ijs noster hospes in primis Christo deuotus & probus. Is non paruo nos affecit solatio, cum totam precationum suarum nobis rationem exponeret. Ea erat eiusmodi, ut orsus a summo Pontifice ceterisq; Ecclesiasticis ordinibus, & Regibus Christianis; ad uniuersos nostræ Societatis homines, sed nominatim ad unumquenque nostrum, qui uersamur in Iapone, descenderet; tum pro conuersione infidelium, sed regis Bungi præcipue, supplicaret: longam inde pertexuit seriem petitionum, certis in singula rerum capita obsecrationibus distributis. tam copiose præterea de contemptu mundi, tam scite de alliciendis ad CHRISTVM Iaponijs proceribus disputauit, ut eius pietatem uehementer admirati fuerimus. Quid multa? nostram uicem Doctoris officio functus est. Nos Bungum inde reuertimus. Bungo Meacum uersus iter intendimus, magno neophytorum numero nos ad passuum tria millia prosequente. Verum aduersa tempestate Bungum reiecti sumus omnino ter: cum ipsi palam neophyti faterentur, se nobis contrariam a Deo nauigationem enixe precari, ut apud se Natalem Domini diem festum agere cogeremur. Spatium id fuit mensis unius; quo tempore non destitimus uicinis locis

uerba facere ad incolas; & hospites nostros ad Christi fidem & cultum suscipiendum hortari; cum ipsi quoque Bonzij ementito corporis habitu se mulierum cœtibus inserentes, clam ad nos audiendos accederent, ijdemq́ a suis popularibus proditi, ac disputationibus nostris Domino adiuuante conuicti facile cederent. per eos dies Tonus ad Christi ouile aggregatus est, insigni nobilitate uir, ingenioq́ præstanti. Iam Natalitia Domini aderant: ijs ingenti Christianorum gaudio celebratis, denuo soluimus, & uento secundo ad insulam nomine Hiu sane haudquaquam securi peruenimus. Sæuiebat maiorem in modum mare: parua erat nauis: uectorum mira colluuies, Lunam, Solem, ceruos, aliasq́ belluas uario ritu adorantium. Metum augebāt præterea in oculis nostris e recenti aliorum naufragio reliquiæ & sarcinæ fluitantes. Verumtamē nos Dominus, quo nitebamur uno, ad eius quam diximus insulæ portum, leucas a Bungo quadraginta perduxit. Eius circuitum insulæ passuum aiunt patere millia ferme trecenta. Quattuor in regna diuiditur, oryzæ ferax. Locus autem ipse, ad quem sumus adpulsi, Fore, gentis uocabulo nominatur. Ibi aliquot reperti Christiani, qui Euangelium in urbe Meaco perceperant. Ex ijs quidam in primis honestus, continuo nos gratulabundus inuisit: noctemq́ totam apud nos traduxit alijs nullis nisi de benignitate diuina sermonibus. Equidem nullum adhuc uidi tanta uel auctoritate, uel prudentia, uel cognitione ueritatis Christianæ Iaponium. Filium annos undecim natum egregiæ puerum indolis cultui Christi dicauit. Reliqui eius domestici eximia sanctitate & religione sunt omnes, sed uxor præcipue, quæ uentrem ferens, & quidem proxima partui, ut audiuit Christi sacerdotes adesse, insperato gaudio elata, postridie confestim ad nos, ancillis ac liberis comitata, bene longo interuallo se

contu-

contulit, uerboq; Dei refecta, uespere cum suis domum reuertit, eaq; ipsa nocte peperit filium, cuius rei nuntium diluculo misit ad nos. Dies octo ibidem commorati, sex incolis conuersis ad Christum, eadem naui Xiuaquum (nam eo usque erat conducta) sexto die prouehimur, qui portus in itinere medio sese offert Sacaium Bungo petentibus. Hyemis initium erat asperrimæ: iuga montium niue cooperta, quæ aßidue cadebat densa adeo, ut iam tum experiri liceret, inter eius regionis & aliarum frigora quantum interesset. Ibi quòd nullam in cursu maioris formæ nauem inuenimus, paruum nauigium coacti conducere, per infesta piratis loca (incertum maiore frigore, an metu) quem petebamus portum beneficio Dei tenuimus. Sacaium inde peruentum est, cum quidem proxima nocte incendium eminus apparuisset nobis, quo mille circiter urbis eius tecta consumpta sunt. Atque ut nos aduentare cognouit ex optimatibus quidam Christianus, nomine Sanctius, certos homines obuiam misit nobis instructo maiore nauigio, in quod e nostro myoparone transcendimus, ad eumq; perducti liberaliter admodum & amanter excipimur. Domum habebat peramœnam in usus hospitum atque aduenarum intra ædium suarum septa more patrio separatam ac propriam: eam nobis ad diuersandum aßignauit. Ibi post quietem, nobis affuit ilico Sanctij ipsius uxor & liberi (quod ex ipso congressu facile appparuit) admodum ingenue & liberaliter educati. Horam circiter iucunde fuere nobiscum. inde recepere sese. Atque Aloisius quidẽ Froes, quòd ita omnino statuerat, postridie bene comitatus Meacum iter intendit, ego remansi, ut negotijs quibusdam expeditis, sine mora subsequerer. Ille cum ad oppidum Ozaquam uespere processisset leucas a Sacaio tres, ea ipsa nocte flammis ædificia illius oppidi nongenta deleta sunt. qua re per-

territi neophyti, qui Aloisium deducebāt, ueritiq; ne quid illi ab oppidanis incōmodi accideret (quòd nostri nominis fama iam ualde percrebuit, rumoribus improbissimis dissipatis nos urbium clades & exitia circumferre) hominem ex urbe quàm occultissime tectū eduxere, eoq; ipso die tanta uis niuium cælo delapsa est, quanta his annis quinquaginta nunquam. Verumtamen Deo adiuuante ex hisce difficultatibus Meacum Froes euasit incolumis. Ego e frigoris, quod in itinere pertuleram, magnitudine, in corporis dolores acerbissimos incidi, qui me quinque circiter & uiginti dies adeo uexauere, ut pæne confecerint. Eo autem toto tempore Sanctius in me curando plane paternam assiduitatem ac diligētiam præstitit; cum & nocte ipsemet cum duobus tribusue administris ægrotanti mihi sedulo assisteret, ageretq; uigilias; & uxor ac filij subinde me amicissime atque humanissime inuiserent. Neque uero medicus defuit præstanti eruditione Christianus. Conualui denique Dei beneficio. Et quoniam ad ingrediendū iter nondum suppetebant uires, erantq; nonnulli, qui me audire cuperent; interea prædicare Euangelium institui. Credidere octo, baptizatiq; sunt. ad quos inflammādos excitandosq; Sanctij quoque & filiorū spectata pietas et ardor animi, ut puto, non mediocriter ualuit. Per eos ipsos dies Sanctij filia uenit ad me, nomine Monica (grandiori natu fœmina prosequente) fusisq; rite precibus coram sacratissimæ Virginis effigie, quam ferre mecum in itinere consueui, ad me uerba fecit in eam sententiam, ut diceret, se quidem summa Dei benignitate Christianam esse, & eiusdem Christi, Virginisque Matris instinctu decreuisse iam pridem Virginalem uitam ad mortem usque traducere: quin etiam illud sibi certum fuisse, tondere comam, quod apud Iaponios relicti seculi susceptæque uitæ seuerioris indicium est; & a Sanctio

patre

patre contendere, ut se in uilibus ministerijs pro mancipio haberet in posterum: nunc autem inaudisse (nimirum suis peccatis id postulantibus) se auunculo suo a parentibus esse desponsam superstitioso in primis homini, & falsorum Deorum libros, Bonziorum ritu, peruolutanti quotidie: præclare intelligere sese, quanto id cum salutis suæ periculo futurum esset: proinde petere a me & orare, ut Sanctium patrem ab ea mente deducerem: se ualde confidere, Christo fauente, rem omnem cessuram esse feliciter. Ego, collaudato puellæ consilio, primum admonui, ut secum reputaret etiam atque etiam, se tenera esse admodum ætate (sextum decimum agebat annum) necdum expertam uarias dæmonis artes insidiasq́, quas ille ad tam ardua nitentibus tendere soleat. sane, si ad extremum usque spiritũ in Virginali castimonia perstitisset, ingens præmium a Christo Domino laturam in cælo: sin forte offendisset, enimuero & sibimet detrimento, & parentibus nobilißimæq́ familiæ magno futuram esse dedecori. Quocirca si robur haud sentiret sibi inesse tanto certamini par, nubere satius esse, non tamen auunculo. Tum illa, Christi fretam auxilio sperare se dixit & de se ipsa, & de inimico generis humani uictoriam: sese periclitandi caussa, quid in eo genere posset, triduum totum, & quidem magna cum animi sui uoluptate atque lætitia per mediam transegisse, itaque statuisse apud animum suum, qui in eo ieiunio & uires & solatia sibi suppeditasset Iesus, eundem sibi ceteris omnibus in difficultatibus affuturum. His ego auditis, tam pium eius propositum admiratus, hortatusq́ etiam atque etiam, ut uigilaret in retinenda constantia; uirginem a me dimisi. postridie Sanctium alloquor, filiæ uoluntatem expono; doceo matrimonium illud tribus maxime de caußis esse nefarium. Primum quod uir sit ethnicus, & colendis

Idolis adprime deditus; deinde quòd Monicæ auunculus; postre mo quòd ipsa repugnet & renitatur puella. Ad hæc ille; neminem esse tota urbe Christianum, quicum filiam matrimonio possit hone ste coniungere: perditum idololatram per eam occasionem facile ad Christum posse conuerti; denique sibi non esse iam integrum, quippe qui conscijs principibus ciuitatis, homini in primis opulento potentiq́, filiam enixe cupienti despōderit: uereri se, ut inimicitias & inuidiam sustinere possit, si rem inchoatam, ac pœne confectam, repente reuocare nitatur. quæ cum ita sint, tamen quoniam id ma trimonium saluis Christianis legibus contrahi nequeat, se omnino, quicquid ego uelim, esse facturum. Laudaui pietatem hominis. Ille perturbato in præsentia recessit animo, sed mox, ut est uir egregie prudens, Deo duce ac præside, incestas nuptias mira lenitate discussit. Neque ego interea destiti Monicam salutaribus præceptionibus instituere. quas illa cum & eximia quadam animi submissione, & magna gratiarum actione semper exciperet, priscas il las mihi Virgines reddere uidebatur, quas optimo iure Catholica Ecclesia ob excellentem uitæ sanctimoniam in numerum cælestiũ retulit. Est autem puella maiorem in modum solitaria, & precationibus dedita: cubiculum habet remotum ab omni domestico stre pitu, cum signo Crucifixi, & spiritalibus libris, quibus, ut est legen di scribendiq́ bene perita, dat operam. Frater eius est Vincentius no mine, natus annos circiter undecim. Is, percunctanti mihi, quem sibi modum statueret amoris in Iesum Christum Deum suum ac Dominum; ut sanguinem (inquit ille) ipsius caussa profundam, & quamuis minutissima in frusta dissectus, me Christianum esse profitear. Interim ego iam firmior esse cœperam. Itaque nostrorum monitu, qui Meaci uersantur, ethnicum quendam adire constitui

in Sa-

in Sacaianis finibus eo tempore commorantem, cuius auctoritas & opes in urbe Meaco magnæ dicuntur esse. Id iter pedibus conficere me Sanctius nequaquam est passus. nam & longius erat, & ego ui res nondum plane receperam. Lecticam ab eo sum coactus accipere cum lecticarijs duobus admodum leuem, commode sedentis hominis dumtaxat unius capacem, quadrata forma, fenestellis ad la tus additis, quæ ab insidente aperiri claudiq; ad libitum possint, quo maxime uehiculi genere utuntur nobiles ornatu magnifico, & opere quàm elegantissimo. Sic igitur ad eum, quem dixi Dynastam alieno ministerio deferor. Scribam habebat Christianum apud se: cuius beneficio nobis & facilis ad eum patuit aditus, & de rebus diuinis agendi benigne potestas est facta. Comes erat mihi Iaponius quidam in eo genere in primis exercitatus. Is cum de uanitate plurium Deorum, de Iaponicæ superstitionis origine, itemq; de uno re rum omnium opifice & conditore uero Deo dissereret (auditores au tem aderant præter Dynastam uiginti) eosq; ipsos statueret indices, uter cultus uerior esset existimandus, ingens apparebat omnium adprobatio: scriba uero gaudio triumphare, quippe qui Christianã religionem ante susceperat. & cũ omnes eo sermone commoti, tum tres præcipue nobis aures deinde sæpius præbuere, baptizatiq; sunt. Sed quia cognoueram eo ipso tempore Gasparem Vilelam esse Imori, quod castrum leucas distat ab urbe Sacaio sex, reuersus ad Sanctium, dixi discedere me uelle postridie. Tum ille, quoniam quidem mihi abire certum esset, uelle se, ait, nonnulla mihi e suis thesauris ostendere. Ritus est Iaponiorum, qui quidem nobilitate ac diuitijs præstant, hospitibus paulo honoratioribus in digressu beneuo lentiæ caussa præbere spectanda, quæ apud sese pretiosissima sunt. idest omne instrumentum necessarium ad potionem herbæ cuiusdã

in pul-

in puluerem redactæ, suauem gustu, nomine Chia. Est autem modus potionis eiusmodi. pulueris eius, quantum uno iuglandis putamine continetur, coniiciunt in fictile uas, ex eorum genere, quæ puteolana uulgus appellat. Inde calenti admodum aqua dilutum ebibunt. Habent autem in eos usus ollam antiquißimi operis ferreã, figlinum, poculum, cochlearia, infundibulum eluendo figlino, tripodem, foculum denique potioni calefaciẽdæ. Hæc igitur Iaponiorum est gaza, nec sane apud eos minoris est, quàm apud nostros homines annuli, gemmæ & e carbunculis atque adamante monilia. Sunt etiam periti earum rerum æstimatores atque proxenetæ. Puluis autem ipse magno admodum pretio uenit, eiusq; propinationem solennes præcedunt epulæ. Quinetiam certæ ædium partes dicantur hisce conuiuijs, quarum est mira mundities, nec in alios patent usus. Postridie igitur me per nuntium accersit Sanctius, cuius e cubiculis per angustam admodum ianuam cum neophytis duobus in xystum educimur. Inde scalæ nos excipiunt cedrinæ admirabili quodam artificio elaboratæ, eædemq; ita purgatæ mundæq;, ut nunquam ad eam diẽ calcatę pedibus esse uiderentur. per eas in atriolum ascendimus. Inde arcto aditu in cœnaculum ducimur conuiuio destinatum, usque adeo egregio perfectum opere, ut hominum manu fieri potuisse uix credas. pars erat eius cœnaculi armarijs instructa more nostro. Stabat e creta nigerrima foculus ulnæ ambitu; ipsa nigredine (quod mirere) splendorem æquante lucidißimi speculi; olla tripodi admodum eleganti superimposita, pulchra ad aspectum, quã dixit mihi unus e neophytis optima conditione sexcentis aureis coemptam a Sanctio, sed re uera multo pluris esse. Interea mensa nobis adponitur non tam ciborum uarietate (quos terra ipsa non fert) quàm genere ministerij, & munditijs elegans. Eximia

mia est enim gentis in conuiuiorum apparatu solertia. Nullus praeterea quamuis in maxima discumbentium multitudine strepitus, uix hiscere famulum uideas. Omnia ad modestiam & grauitatẽ mire composita. peracto prandio, nixi omnes genibus (nam hoc apud Iaponios Christianos in more positum est) Deo gratias egimus. Tum Sanctius potionem quam dixi Chià, sua ipse manu miscuit nobis atque porrexit. Deinde supellectilia, quae tunc ibi erant, exposuit. In ijs ferreum tripodem exiguum paulo plus palmi circuitu ad sustinendum ollae, cum aperitur, operculum. Eum ego tripodem attrectans manibus, quòd uetustate rimas ageret solidatum duobus locis offendi. Ac nihilominus aiebat Sanctius eum in primis nobilem esse Iaponis totius, sibiq; aureis constitisse mille & triginta, quamuis eum ipse longe pluris faceret. Porro haec instrumenta sericis tegumentis inuoluta conduntur arculis pretiosis. Alia praeterea minime uilia dixit mihi Sanctius in praesentia non ostendere se, quòd ad manum non essent, uerum in reditu prolaturum. Quae uobis aestimationes minus a uero abesse uideantur, si reputetis id quod res est, Meaci esse quendam ex principibus ciuitatis, qui uasculum fictile ad urceoli magnitudinem, in usum eius quam dixi, potionis, aureorum triginta millibus aestimet: omnino carius, sed certe multi nõ deerunt, qui decem millibus cum eo libenter decidant. Nam quae tribus, quattuor, quinque millibus aestimentur, idq; frequenti commercio, alia uasa plurima sunt. Atque etiam gladijs quibusdam est eadem apud Iaponios dignitas. Iamq; profectionis instabat hora. Salutata igitur uxore Sanctij & liberis, in suburbanum quoddã, ientaculo de more preparato, deducor ab ipso Sanctio, eiusq; filio, fratribus, & cognatis, & neophytis aliquot egregio corporis cultu, quòd id ad honorem meum pertinere arbitrarentur. Ab eo comitatu

mitatu

mitatu digressus, ad amnẽ deuenio nauigabilẽ hora post Solis ortum tertia, ab urbe Sacaio nouẽ millia passuum. Praestolabantur ibi me duo nauigia, quae nobis Christianus uir, Imorẽsis castri primarius, factus de profectione mea certior, ad tẽpus occurrere iusserat. quorum in altero filius erat ipsius, duodecim circiter natus annos, in humero sclopum gerens, uirili plane ac militari corporis habitu; in altero large & copiose exstructa cibaria. Is, ut me ad conscendendũ inuitauit, cõtinuo mihi mãdata parentis exposuit: ignoscerẽ sibi, quòd ipsemet obuiã mihi nõ prodijsset: se id cupijsse uehemẽter, sed quòd recentem hospitẽ Gasparẽ Vilelã sibi deserere nõ liceret, uicariũ eius officij misisse filiũ, qui me domũ usque perduceret. Ad montis radices in quo summo castrũ est positũ, aduerso flumine sub occasum Solis delati, quòd arduus admodũ & asper ad iugum usque restabat ascẽsus, descendẽti mihi praesto fuit lectica: & quãquam accelerantibus gradũ lecticarijs, circa mediũ cliuum oppressere nos tenebrae in sylua cedris & pinis ingentibus frequentissima; sed opportune obuiam habuimus e castro, cum accensis funalibus homines. quae res ad itineris difficultatẽ leuandã non mediocriter profuit. Denique oppidũ intrauimus, magna cũ Gasparis Vilelae, tum hospitis nostri familięq; laetitia. Castrũ est totius regionis huiusce munitissimũ in Mioxindoni ditione, qui rerũ ferme potitur hoc tẽpore, ibiq; cũ fidelissimis habitat, qui magna ex parte Christiani sunt. Ii postero die cũ animarũ sordes per Confessionẽ eluere cuperent, ad concionẽ, quae bis habebatur quotidie de Sacramẽto Paenitentiae, cõuenere uestitu serico uersicolori, inauratis ferme praecincti pugionibus, & quidẽ tanta nostrorum hominũ reuerentia, ut eos plerumq; manibus humi positis perinde alloquerentur ut reges. Crux erat domi nostrae posita: hãc ubi supliciter adorarunt, Gaspare magna demissione salutato, aures admodum

dum attentas Dei uerbo dedere. Inde multa sciscitati, quæ pertinerēt ad refutādā Genxuensiū mendacia (quod hominū genus & secta, Iaponicarū omniū uehemētissime Christianæ religioni aduersatur) itemq́; alij alia percontati, cū Gaspar ad omnia respondisset, læti digressi sunt. Postridie Confessionū initiū est factū. Quo in opere Gaspar hebdomadā posuit. Adijmus etiā salutandi caussa regē, quod semel quotannis Gaspar facere cōsueuerat. Ille uero nobis non poculū modo porrexit (quod summū honoris indiciū est) sed etiā, quādiu apud eum fuimus, flexis æque ac nos genibus perstitit, uerbisq́; dimisit nos humanissimis. Insula est passuū mille & quingentorū ferme circuitu ad montis eius radices, quā grandis ambit fluuius, & in ea tēplū Christianæ religioni consecratū. Hanc possidet præstāti fide neophytus, & miro incensus desiderio Iaponici nominis totius ad Christum adiungēdi. qui, ut ædem sacrā in urbe Sacaio ædificandā curarem, nō modo me multis rationibus adhortatus est, sed etiā Caxarū (monetæ genus id est) in eos sumptus quinquaginta millia liberaliter detulit. eoq́; subsidio rē aggredi nobis erat in animo. Ad hanc igitur insulā Missæ celebrādæ gratia Sabbato sub uesperū uenimus. Templum in posterū diem pro nostra tenuitate exornauimus. Prima luce insequēti Christiani affuere: Gaspar sacro missæ peracto, de matrimonij Sacramēto sermonē habuit, quòd nōnulli cuperent nuptias Ecclesiastico ritu cōtrahere. Baptizati sunt etiā octo fere nobilesq́;. At me rursus e frigore tormina corripuere acerbissima. Meacum igitur Gasparis hortatu delatus æger menses duos decubui. Exacta demū hyeme, ut cælū intepuit, recreatus, quæ circa Meacum sunt Christianorum loca, quòd ita Cosmus Turrianus mihi mādauerat, lustrare constitui. de quibus ad uos pauca perscribam, quoniā quidē separatim res Meacenses ex Aloisij Frois epistola cognoscetis. Narā igitur

tur ueni primum, diei unius itinere. Vrbs ea ditionis est Daiondoni inter Meacenses proceres longe potentissimi, & apud Mioxindonum atque Cubucamam gratia & auctoritate summa. Neophytos e prima nobilitate duos adij protinus, hortatusq; sum, ut sacri Baptismi beneficiũ agnoscerent, & immortales Deo Domino gratias agerent. Illi me ad præfectum in arcem deduxere munitissimam aspectuq; pulcherrimam. Collis erat præcelsus e lapide molliori. Eum collem ante quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iustam planitiem ita depressit, ut eadem opera ex ipsomet lapide solidæ turres & propugnacula exsisterent. In medio autẽ complures effodit puteos negotio facili, quippe cum ad tertium statim cubitum, aquarum copia scaturiret. Tum illuc e popularibus suis ditissimum quemque ac fidelissimum euocauit: solum in areas descriptum illis ædificandi caussa distribuit. Illi porro certatim ædes exstruxere magnificentissimas, cõtignationibus multis, & more nostro specularibus fenestris instructas. Illud uero præcipue delectat intuentium oculos, quòd non priuata solum ædificia, sed mænia etiam ipsa turresq; tectorio inductæ sunt leuissimo prorsus ac nitidissimo. Nihil in orbe nostro tale conspexi. Calcem quippe non arena commista, sed candidissimo quodam chartę genere subigunt. Nam quid ego de tegulis dicam, quæ duorum digitorum crassitudine, nigricantes, & uarietate figurarum oculos retinent, & in quingentesimum annum atque eo amplius durare dicuntur? Oeci porro & cubicula cedrina sunt gratissimi odoris. pergulæ omnes ex una dũtaxat eiusdem materiæ tabula. parietes pretiose cælati priscis annalium monumentis. Quod inter effigies est spatij, totum id inauratum est. Columnæ cum epistylijs ac spiris ex aurichalco item inauratæ, cælatura magnifica, quibus e medijs eminent eiusdem operis

rosæ

rosæ perampla, uisúq; pulcherrimæ. Iam uero lacunaria tum alijs commentis opificum, quæ dicendo assequi nequeo, admirabilia, tum uero tabularum iuncturis adeo artificiose latentibus, ut quamuis defixos fallant obtutus. Sed mihi inter cetera mirabile uisum est cubiculum ulnarum quaque uersus quattuor & semis, e ligno croceo undatim crispante, uenustatis eximiæ, ita polito ac splendido, ut cum speculorum fulgore certet. quamquam ego dotem eam ipsius materiæ fuisse minime credidi, quòd ad eum modum sine aliquo artis lenocinio radiare uix posset. Huic ædium dignitati hortorum respondet amænitas, quibus dici nihil puto posse iucundius. Multa sunt Meaci uisenda, sed nihil ad hæc. Itaque non immerito locus hic confluentibus undique animi tantum & oblectationis caussa uiris principibus celebratur. Nobilißima phana sunt etiam, quorum unum Cobucui nomine post concionem ad neophytos habitam adiuimus ipsorum rogatu postridie. Eius propylæa triplici constant atrio cum totidem peristylijs. In primo aditu egregij sunt operis lapideæ scalæ, quibus in summis, ad postes ianuæ, coloßi duo præclare facti cernuntur, clauas quasi custodiæ caussa tenentes. post tertium denique peristylium, templi sese facies aperit. In id gradibus item lapideis artificiose factis ascensus est. Valuas coloßæi leones duo custodiunt. In medio templo, sedentium habitu, septenum cubitorum tria signa sunt posita, Xacæ & filiorum, latera ipsius cingentium. Pauimentum omne est e quadrato lapide. Sed miraculo præcipue sunt columnæ septuaginta cedrinæ, diametro & altitudine plane uisenda, quarum singulas caxarum decies hoc est aureorum quinque circiter millibus constitisse codices & rationes templi testantur. Eas cũ reliquis parietibus ualde iucunda miniati operis pictura cõuestit.

Tectum eo quo dicebamus tegulæ genere affabre & uarie laqueatum, ad ulnas quattuor porrigitur extra parietes, mirum ut uideatur tantæ molis procurrens pondus sustineri ac suspendi posse. Ad templi latus coenatio Bonziorum sane magnifica, & eadem qua templum ipsum structura atque operis firmitate, ulnas in longitudinem quadraginta, duodecim in latitudinem extenditur. Dormitoria porro cubicula in duos diuisa ordines, centum & octoginta numerantur. Multi præterea & peramplі sunt Oeci, quorum unus pensilis, columnis quattuor & uiginti, ulnæ unius & dimidiatæ ambitu superimpositus, bibliothecam continet Bonziorum, tanta quidem librorum copia, ut uel fenestras ipsas propemodum obstruere uideantur. Balnea præterea, & cellæ in usus domesticos, & promptuaria uisuntur artificiosissime elaborata. Iam uero culinæ quanta munditiessit, quòd id Iaponiorum omnium commune est, nihil attinet dicere. Ahena quibus aqua ad potandum calefit (frigidam enim neque hyeme, neque æstate bibunt) ulnæ altitudine, duorum digitum crassitudine, oris ambitu ulnarum trium, stant ex ære purissimo. Culinam riuus præterfluit. Tota nocte, ut in magnis ædibus (conclauia numerantur minimum quattuor & uiginti) laternæ collucent. Ab huius templi ædificatione sexcentesimus iam annus est. Stagnum habet ante se ulnarum in omnem partem circiter quinquaginta plenissimum piscium, graui pœna proposita, si quis eos attigerit. Inde ad Casungæ delubrum accessimus dicatum idolo, a quo diuitias, honorem, uitæ diuturnitatem, & quicquid in hoc seculo est optabile promissum sibi cultores inani spe delusi, miserandum in modum exspectant. Itaque magna in ueneratione & honore apud Iaponios est. Adeuntibus

pratum

pratum occurrit primum, aspectu grato, herba non ultra dimidium palmum excrescente: pratum excipit lucus, isq; densissimus; hunc perpetua & æquabili ad templum usque latitudine limes intersecat, passuum longitudine circiter mille, planus ad iter usque medium: inde in cliuum assurgit lapideis gradibus ulnas binas inter sese distantibus. Utrinque admista pinu cedrus extollitur tantę proceritatis, ut meridiano diei tempore totus pœne limes opacetur, stipitibus ita crassis, ut ex ijs mali in usum cuiusuis quamlibet capacis onerariæ nauis confici possint. Sane cedros ex ijs uidi complures ulnarum quinque ambitu, rotunditate plane tornatili. Loci amœnitatem augebat præterlabens etiam riuulus. Ut propius uentum est, duplex apparuit ordo pilarum e lapide quadrato cum basibus, laterna superimposita lignea nigricante cum emblematis ex aurichalco inauratis cælatisq; magnifice, & lapideo tegmine turbinato ad flatus arcendos ac pluuias. Aliæ erant laternæ e solido metallo, item auro coopertæ, opere admodum sumptuoso. ex utraq; parte stant quinquagenæ, quarum singulæ omnibus ardent noctibus. Media autem pila nomen ostentat aureis litteris incisum eius, qui delubro laternam quamq; dicauerit, annua pecunia in usum perpetui luminis attributa. Tum ingens domus Bonziarum exsurgit nobilium fœminarum, quæ annum egressæ quintum & quadragesimum, sese delubri ministerio manciparunt. Student cultui corporis, ornatu serico, & maxime peregrinorum ex toto Iapone religionis caussa assidue confluentium, leuandæ siti dant operam. Ex hac Bonziorum domo porticus admodum pulchra ad usq; adyta pertinet phani, quo nemini patet ingressus, nisi qui ipsius loci antistites sunt, quorum uidimus aliquot intra sedentes togis amplis

e ſerico indutos, tectoſq́ capita pileis plus palmum altis. In eam autem porticum nummi iactantur a populo. Aliud eſt in eadẽ ſylua delubrum, quod Fachimanum appellant, ſimile ceteris: niſi quòd laternarum eſt etiam pretioſior cælatura, & auri maior copia. Circa, eſt atrium candido & nigro ſtratum lapillo, medicis conſitum malis, ordine certo diſpoſitis, magnitudine pari, in ſingulis interuallis uaſe lapideo collocato, quod fruteta continet, non ultra duos palmos altitudinis, iucunda roſarum & florum uarietate commiſta. Inde, quòd redeuntibus domum, minus nobis erat deuium, phanum inuiſimus aliud extra nemora poſitum conſecratum Idolo Daibut, quæ uox Magnæ ſanctitatis denotat uirum. Huius phani frons ianuas habet tres, ſed unam præcipuam: atrij uero latera ſingulas, altitudinis atque amplitudinis omnes miræ. Patet autẽ atrium id quadrata forma ulnas omnino ſexaginta, quoniam eiuſmodi eſt apud Iaponios ædificiorum & priuatim & publice ratio, ut quanta cuiuſque menſura ſit primo ſtatim intuitu intelligas. In eius atrij medio eſt phanum ulnas longum quadraginta, triginta latum. Scalæ & pauimenta ex ingenti quadrato lapide: ubi portam intraueris maximam, duo ſeſe oſtentant coloſſi, maioris etiam formæ, quàm quos antea diximus. Duo præterea ſtant ianitores ad latera, truci admodum aſpectu, ulnarum quattuordecim altitudinis, inſtar turrium, membris inter ſe præclare conuenientibus, alter Tamondea dicitur, alter Beſamondes, quorum ſingulos uni cælo præeſſe uulgus opinatur. calcantq́ pede ſinguli dæmonem. In medio autem templo tria ſedent ſigna. Canon, & Xixi, parentem Xacum interlocant. Xacæ ſtatua e cupro in ampla & pulchra quieſcẽs roſa, quattuordecim ulnas latitudinis obtinet: reliquæ duæ nouenas, ligneæ, ſed omnes affabre admodum

auro

auro intectæ, radijs tanta claritate micantibus, ut intuentis aciem pæne perstringant. post hæc alia duo simulacra cernuntur; Homocondis, & Zoiolis (quibus etiam cælorũ præfectura uulgo tribuitur) superioribus omnino similia. porro ex utraque templi parte pulpitum cernitur. ea est quadriforis mansio, parietibus duarum ulnarum altitudine. Interius alia est eiusdem formæ domuncula, in eius medio stat cathedra maiestatis eximiæ. Totum uero suggestum parua ambit operis egregij porticus, trium palmorum latitudine. Iam uero lacunaria templi columnæ cedrinæ sustinent octo & nonaginta, miræ altitudinis, æqualiter teretes, ulnarum trium & semis ambitus. Septingentesimus annus est templi conditi. Annis uiginti exstructum dicitur fuisse. Idem anno abhinc quadringentesimo conflagrauit, ac restitutum est denuo, sed nequaquam pari magnificentia materiæq; præstantia, quod ipsum indicant lapideæ columnarum bases ex incendio relictæ, quarum amplitudo longe maiorem columnarum formam postulare liquido cernitur. Iam uero extra peristylium templi turris lignea firmo admodum opere ingentibus triginta pilis imposita tintinabulum seu campanam sustinet æneam tantæ magnitudinis, ut eam dimensus præsente me neophytus quidam, ulnarum os duarum, sex ambitum, trium & semis altitudinem, æris uero ipsius craßitudinẽ palmi unius dimidiatiq; compererit. Suauißimum edit sonum, exauditurq; longißime. Qua templi patent fines, itemq; urbe tota, & circa urbem passuum ad duo circiter millia plurimi cerui & palumbes non modo uagantur impune, sed etiam tecta ciuium subeunt, attrectante nemine, propterea quia delubro dicati sunt. Ac de phanis quidem huius urbis & monasterijs, ne sim longior hactenus. Quæ postquã rogatu, ut dixi, neophytorũ inuisimus, postridie

Nara Tochim leucarum quinque interuallo ueni sub uesperam, acceptusq; sum a Christianis incolis ingenti lætitia, credo quòd Iaponij cuiusdam opera conuersi ad dominum, cum Gaspar plurimis maximisq; occupationibus impeditus eos adire nō posset, nullum adhuc e Societate nostra conspexerant. Gens est fere nobilis. præfectus Cubacamam cognatione attingit. Itaque uulgo cum adeunt hominē, non nisi celsitudinem ipsius inter loquendum appellare mos est. Triduum apud eos fui dumtaxat. Concio defuit nunquam. Multa de quibus ambigerent singuli quæsiere: precationi uero mirum omnes ij quàm dediti sint. Digredienti autem mihi non modo munuscula quædam obtulere beneuolentiæ caussa, quæ, ne se contemptos putarent, recusare non potui, sed etiam equos & exploratores itinerum peramanter dedere. Itaque Sauam, sex a Tochi leucas, iter intendimus. Id castrum in editissimo positum iugo leucas a Meaco uiginti distat in Orientem, situ amœnissimo, quippe omne circa spatium, cum aliæ formosæ uarij generis arbores, tum cedrus plurima pinusque conuestit: & inde in subiectos agros apprime consitos frequentesque ædificijs atque cultoribus ad passuum millia circiter sexaginta prospectus est. Huc ergo dum tendimus, medio ferme itinere, stratos equos duos, & quidem optimos nullo sessore conspicimus, sagittarijs fere quindecim comitantibus, quos nobis Christianos omnes, Christianus ipse dominus loci Franciscus obuiam miserat. Igitur Tochianis domum remissis, & gratijs actis, nouo comitatu Sauam magna Christianorum uoluptate peruenimus. Franciscus autem ipse, ut nos lautius exciperet, simul etiam, ut nobis occurreret in itinere, uenatum eo die ex oppido excesserat. Sed in nos idcirco non incidit, quòd opinione celerius ambulauimus. Sauæ porro diuertimus ad ædem

ædem Christianorum sacram cui coniuncta domus est Socijs nostris excipiendis, itemq; separatim laicis, qui sese nostris hominibus comites dederint, e cedrina fere materia opere egregio fabrefacta. Hanc etiam porticus ambiunt, longißimo, ut dixi, gratißimoq; prospectu. Sub noctem Franciscus affuit magna cum domesticorum & clientium manu, aprum ingentem afferens, non sine magno quidem & labore quæsitum & impendio, quippe non canes modo, sed etiam quosdam homines fera male multauerat. Pictam in templo CHRISTI resurgentis imaginem, quam e nostro effingendam exemplari Franciscus egregij artificis manu curauerat, nixi omnes genibus pia cum prece uenerantur primum uenatorio nondum ornatu deposito: nos deinde perbenigne salutat Franciscus, agitq; gratias, quòd ad se tam longe contenderim; tum, ueritus credo ne mihi fesso de uia molestus esset, magna cum amoris humilitatisq; significatione se domum recepit. Vir est inter populares suos corpore simul & animo eminentißimus: nam & statura Iaponijs, quotquot uidi ad hanc diem omnibus antecellit: & eximia humanitate atque animi magnitudine præditus est. Accedit summa cum in armorum usu dexteritas, agilitasq; membrorum; tum Iaponicæ superstitionis legumq; peritia: quod ille studium cum ad ueritatem religionis Christianæ transtulerit, tantos breui tempore processus effecit, ut Dei magnitudinem aßidue prædicare, ceterosq; ad uirtutem exemplo uitæ, plenisq; pietate sermonibus incitare non desinat. Sane ego eum ex abdito quodam loco exaudiui cum ad domesticos aliquot, quorum erant ethnici nonnulli, de fide Christiana dissereret, doceretq; quantum inter patria Idola Deumq; uerum interesset. Qua in disputatione, elatus ardore animi, eo deuenit, ut diceret, non modo fidelis mi-

nistri sed ne hominis quidem loco, qui Christianus non esset, posthac neminem apud se futurum. Atque hæc uiri fides religioq; eo admirabilior est, quòd uix ante annum ad Christum adiunctus est, eumq; semel tantum a Baptismo Gaspar inuisit. Castrum est Sauæ finitimum, cuius qui potitur, a Daiondono rege desciuerat. Hunc quamquam magno proposito periculo non dubitauit adire Franciscus, nobis qui Sauæ remanseramus, enixe Dominum pro ipsius incolumitate precantibus. Tantaq; prudentia tractauit rebellis ingenium, ut quocunque uoluerit flexerit hominem, eumq; Daiondono, cuius in ditione sunt ambo, reconciliauerit. Magna ea res Sauanis lætitiam attulit pacem optantibus. Nec modo secularia procurauit ibi Franciscus, sed etiam nactus occasionem, Euangelio promulgato & Iaponicarum opinionum uanitate detecta, primarios quosque eius loci uiros desiderio Christianæ religionis accendit. Paulo post, alium Dynastam conuenit ethnicum, eumq; cum familia tota conuertit. ij paucis ante diebus Baptismi Sacramento Ecclesiæ adiuncti sunt. Postea legatus ad Mini regem, duos regni proceres ad Christum eadem felicitate traduxit, quos ego cum exclusus temporibus baptizatum ire non possem, ad Gasparem scripsi Meacum, ut aliquem eius rei caussa ad illos mitteret, quòd eorum Baptismus ad Christianam religionem augendam non medio criter pertineret. Atque hæc & alia id genus multa Franciscus. Nos autem Sauæ & conciones, & priuata colloquia de rebus diuinis habuimus, & uaria sciscitantibus incolis factum est satis. Baptizati præterea nouem: in ijs claro admodum loco natus adolescẽs, qui de Christianæ fidei mysterijs a populari quodam neophyto edoctus, ad me Sauam usq; leucarũ decem interuallo Baptismi caussa uenerat. Affertur ad nos interea, nauẽ in portu Sacaiano stare paratam:

ratam: quam ego ne occasionem amitterem, quamquam mærentibus digressu meo Sauanis, inde discessi. Et quia Sacaium petētibus periculosa quædā loca erant prætereunda, Franciscus non modo necessaria nobis ad profectionem omnia, sed etiam sclopis alijsq; telis armatos quattuor & uiginti custodes attribuit, nec omnino quicquam est passus nos in iter illud impendere. Compenset Dominus egregiā hanc in nos uiri benignitatem. Vos uero carißimi fratres pro eiusdem salute Dominum aßidue deprecamini. Sacaium ut ueni, ingenti gratulatione me Sanctius eiusque domestici rursus excipiunt. Triduum substiti dum nautæ soluerent, nec interea neophytos confirmare, officijq; monere destitimus. Cognoui etiam Monicæ uirginis in suscepto consilio constantiam, quæ ab alio quodam Meacensi procere non mediocriter expetita, omnes conditiones animo excelso repudiauerat. Sed cum iam hora profectionis instaret, Imorensis oppidi Princeps, qui magna uirorum nobilium manu Sacaium ad me salutatum accesserat, itemque e Sacaiano grege Christiani primarij nos uiatico instructos, honoris caussā ad nauem usque deducunt, nauarchoq; commendant diligentißime. Comes uero nauigationis nobis magno Dei beneficio accēßit Sacaianus medicus eximia eruditione atque existimatione uir, qui a superstitionibus patrijs conuersus ad Dominum, non modo communis officij laudem, uerum etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetit; seculoq; plane relicto, se ad nostram Societatem aggregare constituit. Itaque ut prorsus exiret de terra sua, & de cognatione sua, rogauit me, ut Bungum, alioue se mecum adducerem. Ceßi facile hominis precibus, iussumq; omni patrimonio cedere filio item medico, pretiosum dumtaxat ornatum corporis retinere, quo facilius nobis ea ratione

ad

ad Iaponios principes, qui externa fere specie ducuntur, aditus patefieret, ad Cosmum Turrianũ inde perduxi, cuius mandato, ingenti neophytorum adprobatione concionari iam de rebus diuinis instituit. Idemque nuper in urbe Sacaio tam sumptuose indui, & tanto comitatu incedere solitus, mirum quanta nunc humilitate, quanta mansuetudine uersetur in domesticis apud nos ministerijs. Verum ad rem redeo. Sacaij circa Idus Maias conscendimus, & Bungum die tertio decimo secunda nauigatione peruenimus. Lætis nuntijs de re Meacensi Bungensis Ecclesia uniuersa ualde gauisa est. Inde quarto post die Vosuquim perrexi, ut regem inuiserem, a quo humanissime acceptus, petij neophytis id in primis optantibus locum templo ibidem exstruendo: ille uero non aream modo nobis ad mare secus arcẽ optimo situ, uerumetiam fabros ad ædificationem libenter attribuit, quam rem speramus ad Christianæ religionis incrementum magnopere profuturam. His peractis, Bungum redij Bungo perueni octauo die Ximabaram, quo Cosmus etiã Turrianus trigesimo circiter ante die Cochinoco se transtulerat. Magnos ibi concursus offendi ethnicorum ad uerbum Dei audiendum. Christiani facti paucis illis diebus ad centum & octoginta. Tonus etiam ipse, itemq; separatim uxor stipata grege cognatorum & ciuium, Cosmum Turrianum adiere, & concionanti cum aures præbuissent, magis etiam quàm antea propenso ac beneuolo in nos animo recessere. Tum Confessionibus omnium Christianorum auditis, nauigijsq; duobus peramplis ipsorum opera comparatis, Cochinocum magna nos turba longe prosequente renauigauimus. Et quoniam allatum erat Ioannis Pereriæ Lusitani onerariam nauem appulsam esse ad portum Rimani regni Facundam, leucas a Cochinoco quinque circiter & uiginti, misit eo me Cosmus ad Lusitanos uisendos:

eo-

eodemq́ Melchior Ficheredius quinto decimo post die ad eorum Confeſsiones audiendas & ſacrum Miſſæ faciendum Bungo peruenit. Hic dum uterque moramur, me Barptolemæus rex Omuram ad ſe per nuntios euocat. Ego adprobante Ficheredio me in uiam dedi Iaponio comite uiro ſectarum Iaponicarum in primis perito, nec Chriſtianæ religionis ignaro. Aduentu noſtro Barptolemæus, qui neminem ex noſtris biennio toto uidiſſet, ualde lætatus eſt multa deinde percontatus, addit uereri ſe, ne familiares ſui, & ij quidẽ quibus maxime fidat, inter diuturnas bellorum occupationes Chriſtianæ doctrinæ rudimenta dediſcant, itaque renouata institutione opus eſſe. A cœna igitur e domeſticis ſuis primarios euocat, iubetq́ arrectis auribus noſtrum ſermonem excipere. Non omittam hoc loco quædam ad huius Reguli Chriſtianam humilitatem & pietatem declarandam magnopere pertinẽtia. primum ad menſam, diu renitente ac repugnãte me, peruicit denique, ut loco ſuperiore quamuis inuitus accumberem. Sublata menſa, familiariter ſe inter me & Iaponium comitem interlocat, & studioſe docet hominem (eo enim utebamur interprete) quam potiſsimum in ſententiam ad ſuos quorum optime norit ingenia, uerba facere oporteat. Inchoato deinde ſermone, idem in inferiorem locum ſeorſim ac demiſſe in famulorum turbam eo ſeſe conſilio recipit, ut re ipſa exemploq́ ſuo demonſtret, quantus honos Euangelio, quantus Euangelij præconibus debeatur. Ac prima quidem illa diſputatione ex ipſius creatis naturis unum eſſe omnium creatorem euidenter oſtendimus. Tum declaratum eſt, quæ Iaponiorum numina, quis Chriſtianorũ Deus eſſet infinita bonitate, potentia, ſapientia præditus. Quæ illi cum obſtupentes audirent, magnopere uidelicet lætabantur ſeſe ab inanium Deorum ueneratione ad talis tantiq́ Domini cultum eſſe tradu-

traductos. Reliquis uero diebus actum de cælesti beatitudine, pœnis inferorum, alijsq; rebus eiusmodi, quas maxime ne phytis initio proponere consueuimus. Et sane talibus egere monitis uisa est mihi Barptolemæi familia: nam ipsius quidem Regis in fide constantia plane uicit exspectationem meam. Quæ laus hominis eo maior est, quòd nec ita pridem Christiana sacra suscepit, & eo ipso nomine a popularibus suis per summum scelus atque perfidiam regno spoliatus, finibusq; suis exactus est, uix uno sibi relicto puero uictus quotidiani administro. quanquam deinde in regnum est diuinitus restitutus, rebellibus partim supplicio affectis, partim, cum ad sanitatem redirent, ueniamq; supplices peterent, in fidem receptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus, Facundam ad Lusitanos reuerti. Ibi redduntur mihi a Cosmo litteræ ut ad se primo quoque tempore ueniam, inde mihi necessario Bungum esse proficiscendum. Cochinocum ergo traieci minime tuta nauigatione, etenim nocte desertum quendam ad portum adpulsos duo piratarum inuasere myoparones, qui tamen præclare instructo nauigio nostro, propugnatoribus acriter dimicantibus reiecti, cessere. Cosmus interea in febrim inciderat, ea simul atque leuatus est, Bungũ ab eo discessi, tum aliarum rerum caussa, tum uero ut Ioanni Baptistæ nostro in eius Ecclesiæ procuratione succurrerem. Primo post profectionem die Xinabaram delatus Airem Sanctium ibidem reperio in erudiendis Catechumenis occupatum. Et quoniam neophyti magno concionum desiderio tenebantur, dies aliquot rogatu ipsorum in eo munere posui. Candidatos etiam aliquot Christianis præceptionibus probe institutos sacro fonte abluimus. Tonum ego præterea, & ille me uicissim inuisit, audijtq; cum suis perattente de rebus spiritualibus differentem. Quin etiam cœmeterio Christianorum, quod illi

in modum expetebant, locum idoneum, itemq; nouo templo exstruendo, & in alios etiam usus, insulas tres excelsa consitas pinu benigne largitus est. porro grex ille neophytorum in primis flagrat studio rerum diuinarum. quod cum alijs rebus plurimis clare perspeximus, tum illa præsertim. Instabant anniuersaria quædam ethnicorum festa ludiue celebritatis eximiæ, ad quæ, ut apud nos ad corporis Christi solennia, omnes omnium ordinum homines ritu patrio conuenire consueuerant. Cum se Christiani affuturos negarent, enimuero Bonzijs ceterisque indignum facinus uisum. Itaque Tonum adeunt, de iniuria Christianorum queruntur, obsecrant etiam atque etiam, ne patrijs dijs & ciuitati uniuersæ, sibi denique ipsi tantam inuri cõtumeliam patiatur. Permotus hac oratione Tonus, uocatos ad se Christianorum primarios diligenter hortatur, ludos ne deserant. Aiunt illi, se Christianis legibus prohiberi, spectaculis interesse, quæ idolorum honoribus tribuantur. proinde nequaquam affuturos. Ad ea Tonus, si minus idolis, mihi certe meisq; iussis hoc date. Illi uero in proposito omnes obfirmati, Quidquid uolueris, inquiunt, nobis facito, leges nostras nequaquam uiolare decreuimus, atque ita ab Tono digressi, in templum sese uniuersi recipiunt, martyrium fortiter exspectantes. Et sane (ut acri sunt & uehementi Iaponij ferme Dynastæ natura & ingenio) mirum est Toni imperio cunctos non ilico fuisse mactatos. Sed eorum fortasse multitudine territus, iussit illis renuntiari, quoniam in sua religione tam obstinati persisterent, quod attinet ad ludos, agerent quod probarent, se illos ultra non cogere. Quare neophyti magnopere in fide pietateq; confirmati sunt. E principibus ciuitatis Christianus quidã Leo nomine Toni propinquus nuper est mortuus. Is, quòd ære suo templum additis liberaliter hortis exstruxerat, & Christianam religionem

ligionem non modo contra ceteros ethnicos, sed etiam contra ipsum Tonum, ubi opus esset, egregie tuebatur, Bonziorum scelere creditur ueneno fuisse sublatus. Hunc neophyti, ut mutuam inter se Christianorum caritatem publice ostenderent, quàm magnificentissime ad sepulcrum extulere: feretrum cum litanijs & precibus magnaq; cereorum ardentium multitudine septingenti fere neophyti sequebantur. arca uespere conditus est circumsuta serico. postridie lapideum additum est monumentum, & lignei circumquaque cancelli, Crucibus duabus, altera ad ostium septi, altera ad monumenti caput imposita, opere politissimo. Itaque uulgo locus quotidie celebratur ac uisitur. Verum de Ximabaranis hactenus. Ego inde Bungum, mox ueni Facundam: ibi hæc scribebam ad uos septimo Cal. Nouemb. 1565.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV in Sinas & Indiam.

Nno superiore, fratres carissimi, ad uos scripsi Firando, constituisse Cosmum Turrianum, ut Meacum subleuandi Gasparis Vilelæ caussa proficiscerer, quod multa esset ibi messis, operarij pauci; mihiq; comitem itineris ab eo assignatum fuisse Aloisium Almeidam. Nunc mihi, tam longa peregrinatione Dei beneficio peracta, uisum est faciendum, ut ea potissimum per litteras uobis exponerem, quæ uobis cognitu iucundissima putarem fore. Et quoniam totum hoc scribendi munus ita inter nos ego & Almeida initio distribuimus, ut ille iter ipsum quæq; in itinere gesta sunt, ego res Meacenses, & alia nonnulla de Iaponiorum natura moribusq; probe comperta persequerer;

omissa

omissa peregrinatione, ego quod mearum est partium hisce praestabo litteris: uos autem maior uidelicet huiusce gentis miseratio capiet, reputantes quanto artificio, quanta solertia sagacissimus ille humani generis aduersarius, per speciem religionis, caeremonijs plurimis ritibusq; deceptos Iaponiorum animos ad interitum perducat, ac pertrahat. Iaponij, quippe quibus parum fuit semper commercij cum nationibus ceteris, e sua geographia orbem terrarum uniuersum diuisere trifariam, in Iaponem, Sionem, Sinas: & quanquam ritus & sacra ab Sionijs accepere Sinisq;, omnes tamen nationes prae se contemnunt, inflatiq; opinione sese ceteris quibusuis gentibus ingenio ciuiliq; prudentia longe anteponunt. De situ regionum, soliq; natura, ad ea quae non semel iam antea scripsimus, unum illud addam, calores in hisce insulis aestate feruentissimos esse, per hyemem uero saeuissima frigora. In regno quidem Cangae, quod appellant, tanta uis niuium cadit, ut aedificijs coopertis, cum non nisi per tegulas transitus sit, certis anni mensibus incolae sese domi contineant. Typhonis procellae uehementissimae. Terrae motus ita frequentes, ut ad eos pauores propemodum obcalluerint Iaponiorum animi. Regio argentifodinis abundat, cetera sterilis, nec id tam naturae uitio quã incolarum negligentia. Boum tamen armenta dumtaxat in agriculturam aluntur. Salubre caelum, aquae bonae, gens colore admodum candido, aptaq; membrorum conuenientia: capite incedunt fere semper nudo; curantq; non sine magno dolore, lacrimisq; caluitiem: subnascentes enim toto capite pilos forcipibus euellunt identidem, paucis tantum in occipitio relictis crinibus, quos in nodum coactos custodiunt quàm diligentissime. Iam inde a pueris pugione ensesq; sese praecingunt, nec nisi ad ceruical deponunt, cum eunt cubitum. In speciem blandi & affabiles, re uera superbi elatiq;. Bel-

lico maxime studio tenentur, armorum cura præcipua. Viriles tunicæ uarijs pictæ coloribus ad media crura cubitosq; pertingunt. Muliebres pepli decora specie, longiores. Omne genus aleæ ut furtum auersantur. Mercator quanquam pecuniosus contemnitur: patritijs licet exigua re familiari suus manet honos. Dignitatem uero studiosissime retinent, certantq; inanibus inter se officijs, honoreq; uerborum. Quo in genere si quis forte negligentior fuerit, leui sæpe de caussa inimicitias contrahit. Inopiam (qua tamen pleriq; laborant) detestantur adeo, ut editos in lucem liberos, fœminas pręsertim, ij quibus angusta domi res est, iniecto faucibus pede, crudeliter miserati, interdum præfocare non dubitent. Vxores, quas habent fere singulas, uel prole suscepta, leuissimis de caussis mariti uulgo summi infimiq; repudiant, atque hæ uicissim maritos (tametsi rarius) alijsq; iunguntur. Inter cognatos nuptiarum a secundo gradu ius est. Frequens etiam alienæ prolis adoptio. In oppidis paulo nobilioribus plerique non uiri solum sed etiam fœminæ litteras norunt. Cibi parca gens est: oryza ferme & oleribus, & in ora maritima pisce uescuntur. Conuiuijs crebro sese inuicem excipiunt: cumq; in eo toto genere, tum in propinatione præsertim diligentissimi sunt. Itaque ne quid inter primarios per inscitiam peccetur, exstant de officijs & quasi cæremonijs conuiuiorum rituales libri, quos perlegunt. Digitis escas attingere rusticitatis putant: paxillis binis munditiarum caussa cibum in os inserunt. Aestate non secus atque hyeme aqua bibitur quàm potest ferri calidissima. Aedes flammis obnoxiæ, ceterum egregie factæ mundæq;, quibusdam quasi culcitricis e palea crassiore usquequaque sternuntur: in ijs & accubant sellarum uice, & uestiti etiam dormiunt. ligneum ceruical capiti subditur. Intra domesticos parietes uel excalceati uersantur, ne

strata

ſtrata coinquinent, uel cũ in publicũ prodeunt, cothurnis ſocculos item e palea ſuperinduunt, quos domum reuerſi deponant. Nox inter primores magna ex parte cõfabulationibus, cantu ſymphoniæ, conuiuijs teritur: dormitur interdiu. Lecticarũ uſus Meaci præſertim atq; Sacaij permagnus eſt: eæ forma ſunt exigua tanquã occluſæ undiq; cathedræ. Liberorũ educatio eiuſmodi eſt, ut uerbis dumtaxat eorũ uitia caſtigentur: nec uero minus cõſiderate attenteq; ſexennes ſeptennesue pueros, quã grandes admodũ natu ſenesq; cõmonefaciũt. Aduenarũ cõgreßibus admodũ delectãtur: et ab ijs exterorũ mores ac ritus minimis etiã in rebus curioſißime exquirunt. Argumẽtis ac rationibus, quæ quidẽ dilucidę ſunt exemplisq; illuſtrãtur, magnopere permouẽtur. Omne furti genus oderũ. Si quis in eo ſcelere deprehẽditur; a quolibet impune perimitur. Vincula nulla publica, nullę cuſtodię, nulli pœnarũ exactores, priuatim patresfamilias domi quiſq; ſuę capitaliũ rerũ cognitiones exercẽt, et ſcelera grauiora capitali ſupplicio nulla mora interpoſita uindicãt. Atq; hoc fere metu populus in officio cõtinetur. Ante annũ circiter CCCC (quod ueterum monimenta teſtantur) Iaponium nomen omne uni parebat Imperatori, cuius in urbe Meaco ſedes eſt, et Iaponico ſermone Cubucama dicitur. ſed rebellãtibus paulatim dynaſtis, opes eius maxima ex parte ſunt imminutæ: honoris tamẽ uocabulũ mãſit incolume, eũq; ceteri aliquo pacto ſuperiorẽ agnoſcũt, eidemq; tribuũt plurimũ. Itaq; Iaponis quondã unũ imperiũ in regna deinde ſex et 60 diuiſũ eſt. Quo etiã fit, ut propagãdorũ finiũ libidine, dũ ſeſe inuicẽ propinqui reges infeſtãt, magno ſane rei Chriſtianę impedimẽto perpetuis Iaponia terra bellorũ incẽdijs ardeat. In urbe Meaco domiciliũ eſt etiã ſũmi ſacrorũ antiſtitis. Hũc pœne pro numine uenerãtur. Habet intra ędes ſuas idola 366, quorum in ſingulas noctes unũ p uices ad eius latus excubiarũ cauſſa cõſtituitur. Sacroſãctus uulgo putatur, ſic ut prohibeatur humi ueſtigia ponere. Quod ſi

terrã pede cõtigerit, honoris gradu deijcitur. Eleemosynis alitur, cultu haud ita magnifico: ministros habet nomine Cungues barba & capil lis abrasis. Horũ est magna toto Iapone auctoritas. Iisdẽ legatis utitur Cubucama ad regulorũ finitima bella sedãda et cõtrouersias cõponẽdas. per eas autẽ legationes ingẽtem sibi solẽt cõciliare pecuniã. Bienniũ est circiter, cũ ex ijs quidam aduenit Bungũ ut de cõditionibus pacis regẽ inter Bungi & Amãgutij regulũ ageret. Is, quod caussę Bungẽsi fauit impẽsius, perfecitq́, ut ablata Amãgutiano regna duo Bungẽsis iure belli retineret, aureorũ amplius triginta millibus ab eo donatus est. Verũ de his hactenus. Nũc ad alias uenio superstitiones ac cæremonias, ut uideatis, quod initio dixi, carissimi fratres, quã artificiose dæmon Iaponios in fraudẽ induxerit, quãtaq́ sit ipsorũ ĩ eius obsequio cultuq́, tũ diligentia, tũ alacritas. Ac primũ in Iaponiorũ animis prorsus extincta ac deleta est memoria oĩs atq; notitia nõ modo Christi Redẽptoris, uerũ etiã unius Dei rerũ oĩum opificis. Superstitionũ porro per multę sũt sectæ, quarũ quã quisq; uoluerit liberum est sequi; sed præcipuæ duæ, quę ab Amida & Xaca denominãtur. Itaq; cõplura uisuntur cœnobia nõ modo Bõziorũ, sed Bonziarũ et uario corporis habitu, quippe alij ĩternis tunicis albis, ex timis nigris utũtur, alios cineraceus distinguit color, quorũ idolũ est nomine Denichi. Ab ijs Amidani magnopere dissidẽt. Bõzij porro fere oẽs magnifice habitãt, habẽtq́ perampla uectigalia. Iisdẽ cœlibatus indicitur, nuptias contraxisse capitale est. In phano medio arã excitãt: in ea signũ Amidæ ligneum, corpore supra lumbos nudo, muliebrem in modum auribus perforatis, in rosa item lignea considet præclara ad aspectum. Ingentes habent bibliothecas, cœnationes ad cibum una sumendũ, æramẽta seu tintinnabula, quibus ad precationes horarias excitãtur. Vespere pręfectus certũ unicuiq; argumentũ ad meditandum proponit. A media nocte ante arã tẽpli, alternantibus choris quasi matutinas recitãt preces e Xacæ

libr

libro nouissimo: prima luce horã unã singuli meditando consumunt. Mento capiteq; sunt raso. Amplissima peristylia cõstruunt, & in ijs Fotoquiorũ (hoc nomine Iaponij quidã sancti appellantur) sacella: dies per annũ festos agitãt multos. Sunt autẽ Bonzij claro ut plurimũ genere. Namq; Iaponij proceres multiplici prole onerati, quibus filijs amplum satis patrimoniũ relinquere se posse diffidunt, hoc fere ad Bonziorũ numerum aggregãt. Sunt autẽ auarissimi Bonzij, omnesq; norunt uias cõficiendæ pecuniæ. Vendunt populo multa chirographa, quorũ præsidio sese tutos a dæmonibus fore uulgus existimat. Mutuantur etiã nummos, quos in altera uita multiplicato reddãt fœnore, dantq; cautionis caussa syngraphas creditori, quas e uita discedens secum ad inferos deferat.

Alia est familia sane frequẽs eorũ, quos Ianambuxu uocitãt, crispante ac uibrato capillo. ij res uel amissas, uel furto sublatas ita cõperiunt. Statuunt ante sese puerũ, hunc dæmon certis euocatus carminibus occupat, ex eo deinde puero, quod auent cognoscere sciscitantur. Horum preces in utranq; partẽ multum ualere creduntur. Itaq; precationes eorum faustas æque dirasq; pretio populus cõparat. Huius ordinis candidati, antequã admittantur, bis terue milleni simul montẽ quendã editissimũ petunt. Ibi sexagesimũ diẽ pænitentiæ nomine, ubi sese uoluntario supplicio macerauerint (quo ipso tẽpore sese illis dæmon uaria specie uisendum offert) quasi iã laurea donati, & in ceterã adscripti familiã, floccis quibusdã albis ornãtur e collo pendentibus, atrisq; pileolis qui nõ nisi summũ capitis uerticẽ tegãt. Atq; his tãquã insignibus inde Iaponis prouincias peragrãt, seq; operamq; suam ubiq; uenditant, aduentum suum in oppida significantes pulsu catilli, quẽ secum circumferre singuli soliti sunt. Non desunt alij nomine Genguis, qui res item furto surreptas, furesq; ipsos per diuinationem demõstrent. Ii in præcelso montis iugo sibi domiciliũ collocarunt:

runt: oris atro colore ob aßiduam ſolis, pluuiæ, uenti, geluq́ patientiã. Uxores ducunt ſed non niſi ex ſuo genere ac ſtirpe. Iiſdem (ut fertur) e capite quaſi corniculũ quoddã extuberat. Editißimas rupes atq; cacumina ſubeunt, fluuios traijciunt maximos unius arte dæmonis, qui ut infelices magis in errorẽ inducat, iubet illos montem quendam altißimum aſcendere. Hic eum miſeri ad præfinitũ uſq; tẽpus magno cũ deſiderio præſtolãtur. Tum illis deniq; circa meridiẽ, aut ſub ueſperã ſeſe offert dæmon, quẽ ſub Amidæ nomine uenerantur, tranſitq́ per mediũ eorũ cœtum. ex eo uiſo tanta in hominũ pectoribus ac medullis inſidet ſuperſtitio, ut nullis deinde rationibus poßit euelli. Conſueuerat etiã diabolus in alio quodã monte ſeſe Iaponijs uiſendum prębere. Quiſquis maiore beatarũ ſediũ ac paradiſi deſiderio tenebatur, cõferebat eo ſeſe, eamq́ uiſionẽ exſpectabat: deniq; oblatũ ſibi uiſum, eiuſdẽ ſuaſu, in interiores uſq; ſequebatur receſſus ad foueã profundißimã. In hanc dæmon deſiliens, cultorẽ una ſecum ad interitum detrahebat. patuit in hunc modum fraus. Senẽ ea ſuperſtitione captũ filius ab eiuſmodi conſilio reuocare fruſtra conatus, ſumpto arcu & ſagittis ad locũ uſq; occulte proſequitur. Cõparet ibi dæmon humana ſpecie nõ ſine ſplẽdore quodã. Hunc ſenex dũ uenerabũdus adorat, adducit arcũ propere filius, emiſſaq́ in ſpectrũ ſagitta, pro uiro uulpẽ immutata repẽte figura cõfixit. Inde fugientis cruorẽ beſtiæ perſecutus, ad præcipitium illud, quod dixi, peruenit, quo in imo permulta oſſa reperit mortuorũ, quos dæmon per eã ſpeciẽ ante deceperat. atq; ita & a præſente parentẽ interitu, et ceteros ab opinione uſq; adeo peſtifera liberauit. Ad hæc locus eſt frequentibus Bonziorũ cœnobijs admodũ celebris (Coiã appellãt) quorũ princeps auctorq́ pħibetur fuiſſe Cõbẽdaxis ueterator callidus, arteq́ dicendi famã ſanctimonię cõſecutus; cũ tamẽ diabolica plane iura legesq́ deſcripſerit. Inuentor etiã fuiſſe dicitur litterarũ, quibus nunc

uulgo

uulgo Iaponij utuntur. Is cum ad senectutem peruenisset, sese ultro defodit scrobe profunda quadratæ formæ, cubitorum circiter quattuor, eamq́ deinde seueris uerbis aperiri omnino uetuit, nec enim in præsentia mori se; post aliquot millies millena annorum millia uirũ quendã doctrinæ laude præstantissimũ in Iaponis regna uenturum nomine Mirozu, tum se quoque demum e fouea proditurum: interea fessum diuturnis laboribus corpus quiete uelle reficere. Circa ipsius sepulcrũ lampades ardent multæ e uarijs eo missæ prouincijs; persuasum est enim genti, quicunque in id monumentũ exornandũ largi ac benefici fuerint, eos non in hac modo uita diuitijs auctũ iri, sed etiã in altera ipsius Combendaxis patrocinio futuros incolumes. Eius porro cultui qui sese mancipãt, intra ea cœnobia quasi claustra cõcluduntur, capillo in speciẽ abdicatæ uitæ secularis abraso, cum tamen ibi deinde, prout eos egit libido, in omni flagitiorũ genere uolutẽtur. In illis ædibus, quæ (ut dixi) permultæ sunt, præter magnã laicorum turbã, Bonziorũ sex circiter millia numerantur. Mulieribus aditus eo non est, capitali si accesserint pœna proposita. Fatonochaiti præterea domiciliũ est Bonziorũ. Hi magnã puerorũ turbã uarijs artibus ad omne doli furtiq́ genus erudiunt. Si quos eximia nacti sunt indole, hos de regum singulorũ edoctos prosapia ac stirpe, & procerũ ritibus; armorũ etiã usu, dicendiq́ arte exercitatos, regio ornatu in alias prouincias dimittunt eo cõsilio, ut sese regũ filios ementiti, per cõmẽdationẽ specieq́ nobilitatis cõciliata mutui nomine pecunia, bene nummati ad se reuertãtur. Itaq; locus is tãta est apud Iaponios infamia, ut si quẽ ex ea disciplina forte deprehẽderint, cõfestim interimãt; nec tamẽ impostores idcirco ab improbitate malitiaq́ discedũt. Iaponiæ terræ in Septẽtrionẽ adiacet amplissima syluestriũ hominũ regio, leucas ab urbe Meaco trecẽtas. Bestiarũ pellibus induuntur,

toto hirti corpore, ingenti barba, mystacibus maximis, quas paxillo ſubrigunt potaturi. Vini gens auida in primis, ad bella ferox, formidoloſa Iaponijs. In prælio ſauciati, ſalitis aquis abluunt uulnera: id unũ genti remedium eſt. ſpeculũ geſtare dicuntur in pectore; ad caput gladios alligãt ſic, ut in humeros manubriũ deſinat. Sacra habent nulla, cælum dumtaxat uenerari ſoliti ſunt. Aquita perampla eſt urbs in regno Iaponis Geuano. illuc frequentes commeant mercimonij cauſſa, itemq; uiciſſim ad eos Aquitani, ſed rarius, quòd illuc delati, fere perimantur ab incolis. Multa erant præterea in hoc genere quæ ſcriberem, ſed ne ſim longior, ad Iaponiorũ inſanias redeo; qui ad memoriam ſui nominis propagandam illud uel maxime pertinere arbitrantur, inanis gloriæ cupidiſſimi, ut quanto maximo apparatu pompaq; uita functi ſepeliantur. Funerum autem & exſequiarum in urbe Meaco ritus eiuſmodi eſt. Hora circiter antequam domo efferatur cadauer, amicorum turba ueſtitu quàm optimo ad rogũ anteit. mox propinquæ ac notæ mulieres progrediuntur amictu candido (color ille funeſtus eſt) uerſicolori uelo caput obductæ. familiam etiam pro ſuis quæq; facultatibus ducunt, albo item ornatu ſubſerico. quæ uero dignitate atq; opibus præcellunt, cedrina ſingulæ magnifico apparatu & artis eximiæ lectica uehuntur. ſecundo loco incedunt pedibus uiri permulti ſumptuoſo ueſtitu. Longo deinde interuallo Bonzius earum ſuperſtitionũ antiſtes auro ſericoq; refulgens lectica geſtatur ampla & præcelſa pretioſi operis, Bonzijs ſtipatus fere triginta petaſatis linteatisq;, atro ſuperindutis pallio textu pertenui. tum cineraceo quidã ueſtiũ colore (nam is quoque funeſtus eſt) accẽſa prælonga pinea face, demortuo (ne offendat erretue ignarus uiarũ) iter monſtrat ad pyrã. Huic Bonzij ferme ducenti ſuccedunt, nomen concinentes dæmonis eius, quẽ defunctus in

uita

uita præcipue coluit: simul etiã ingens catinus ad rogũ usque tintin nabuli uice pulsatur. tum chartacei duo perampla & expansa figura canistri præfixi hastilibus, chartaceæ item rosæ uariꝫ coloris copiã continent: quos qui gestant, tardiori procedentes gradu, sic hastilia subinde concutiunt, ut flores illi paulatim in speciẽ pluuiæ decidãt, uentoq; flante spargãtur; eum uidelicet imbrem argumento esse aiunt, mortui animã ad paradisi gaudia penetrasse. post hæc autẽ, octo prima lanugine Bonzij diuisi bifariã, prælongas arundines cũ uexillis cubitalibus, quibus item idoli nomen inscriptum est, per terram auersa trahunt cuspide. Tum ijsdem insignes litteris, ardenti inclusa candela decem laternæ feruntur, obductis uelo pertenui lateribus. Ad hæc iuuenes duo cinereis uestimentis pineas præferunt faculas, palmorum trium longitudine, haud tamen accensas, quibus deinde rogo flammas inijciant. Eodem uestimenti colore permulti sequuntur uerticem capitis adoperti exiguis admodũ pileolis mento subligatis, e nigro fulgẽte corio forma triquetra quod apud eos honoris indicium est. ijdem schedula insignes, capiti affixa, in qua nomen eius, quem dixi, dæmonis legitur: quod ipsum quo magis celebretur, pone certus homo tabellam ostentat cubiti longitudine, palmi latitudine, albo uelo tenuissimo tectam, inscripto ex utraque parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum a quattuor uiris, lectica sedens magnifica defunctus ipse gestatur in ueste candida, demisso capite, iunctisq; precantis habitu manibus. ad ceterum amictum extima toga papyracea superadditur libro exarata, quem Deus ille suus, cum in terris ageret, scriptum reliquisse perhibetur, cuius præsidio meritisq; uulgo se compotes fore salutis existimant. Cadauer filij subsequuntur, quàm elegantissimo cultu corporis: quorum natu minimus pineam item

se, ut facem ad ignem pyræ inferendum. Extremum agmen est magnæ hominum multitudinis iisdem quæ modo dixi pileorum insignibus. Ut ad locum exsequiarum peruentum est, Bonzij uniuersi & cetera simul turba cum strepitu æramentorum catinorumq;, horæ spatio dæmonis illius nomen magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc maxime modo fit bustum. Area quadrata satis ampla, cancellis eminentibus, & uelo craßiore ita præcincta est, ut singulis in quattuor cæli plagas ianuis introitus pateat. In medio fouea referta lignis, tecto elegāti opere ex undulata materia super eam excitato, duas habet e regione mensas uario ciborum genere (piscibus tamen exceptis & carnibus) præsertim uero carycis, medicis malis, placētis affatim instructas. Stat etiā in earum altera uaporariū uasculum suffimenti caussa prunis impositū, & lignum aquilanum in disco. Ut igitur eo deuentū est, lecticæ uinculū inijcitur e fune prælongo, quē, qui adsunt, certatim manu apprehendentes uociferantur, ut diximus: postea totum septū introrsus terna lustratione circumeunt. Deinde lectica pyræ superimposita Bonzius earū cæremoniarum antistes, carmē effatus, quod circumfusa turba nequaquā intelligat, accēsam faculā te supra caput in orbē idcirco circūagit, ut eo significet gyro, defuncti animā nec originē habuisse, nec uero finē aliquando habiturā esse. Rotatā inde faculā abijcit: hanc duo e defuncti filijs cognatisue arreptā stantes ad lecticæ latera ad Solis ortū alter, alter ad Occasum, super cadauer ipsum mutuo sibi quasi honoris & officij caussa ter ubi porrexerint, deniq; in lignorū struē inijciūt. Superinfunditur oleū statim, cū aquilano ligno & alijs odoramētis, prout copiæ suppetunt, magnoq; incēdio corpus in cinerē uertitur. Interea filij ad mensam accedūt, & aquilano ligno in uaporariū indito, solenni suffitu parentē quasi iam ad cælestiū numerū adscriptum

ſupplices uenerātur. Adoratione peracta, merces laborū Bonzijs pro dignitate perſoluitur: Antiſtiti, quinque, uel decē, uel etiā uiginti au rei nummi: ceteris uel argētei deni uiritim, uel certus caxarū nume rus: prandiū uero paratū (amicorū ac Bonziorū turba dimiſſa) uel buſti miniſtris, uel pauperibus ulceroſiſq; relinquitur. Poſtrie liberi cū affinibus & amicis ad rogū reuerſi, cineres, oſſa, denteſq; demor tui in uas inauratū impoſita, domū referunt, ipſumq; uas ueſte cōtectū in medijs ædibus collocāt. frequētes adſunt iterū Bonzij ad priuatas exſequias: eædemq; ſeptimo die denuo repetuntur. Deinde trāslati certū in locū cineres terræ mādantur, quadrato impoſito lapide, in quo ductis a ſummo ad imū uſque maioribus litteris, nomē deſcribitur dæmonis, quemcunq; demortuus in uita coluerit. inde cō tinuis diebus ad ſepulcrū ſe filij cōferunt, ibi ſpargunt roſas, ibi calidam apponunt, ut habeat defunctus, unde ſitim leuet. nec ſolū die, ſed mēſe etiā & anno ſeptimo priuatos intra parietes eadē funebria iuſta recurrunt, ingēti uidelicet Bōziorū ſagina, crebriſq; uindemijs. Omnino in hæc funera impēſa fit a locupletioribus aureorū trium cir citer milliū, a tenuioribus ducētorū trecentorumue. nā quorum tanta eſt inopia, ut funeri ſumptus deſit, eos per noctē ac tenebras nullo apparatu uel pōpa in ſterquiliniū abiectos humi defodiunt. Aliud eſt etiā genus funeris, quod uiuētibus in ora pręcipue maritima duci tur. Ii cū Amidæ ſeſe eximio quodā cultu deuouerint, eius uiſendi cupiditate flagrātes, mortē ultro ſibimetipſi cōſciſcūt. Ac primū emēdicata per dies aliquot ſtipe, & ī manicas indita, publice cōcionantur ad populū, totāq; cōſilij ſui rōnem exponūt, magna omniū approbatione, tantā quippe ſanctimoniā cuncti ſuſpiciūt: deinde ſumptis falcibus ad uepres ac ſentes, qui ad beatorū ſedes iter impediūt, pręci dēdos, nauigiū cōſcēdūt nouū, ſaxiſq; ad collū, brachia, renes, crura,

pedeſq;

pedesq́ religatis, in altum prouecti, uel perforato de industria mer guntur alueo, uel etiam deinceps in mare singuli sese præcipitant. Alueo uacuo confestim ignis ab amicis ac propinquis officij caussa proprio separatim nauigio prosecutis iniicitur, nefas putantibus nauem tantis religionibus consecratam ab ullo prorsus in posterum attingi mortalium. Sane, dum nos peteremus Meacum, octo diebus antequam ad Insulam Hiu peruenimus, uiri sex, fœminæ duæ simul eo genere lethi perierant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculam uniuersis, columnam pinumq́ singulis perpetui honoris caussa prope litus erexerat, & imposita baculis complura chartæ segmenta, ædiculæ toto tecto defixerat, carminibus plurimis intra parietes propositis, quæ beati illius cœtus egregias laudes celebrarēt, Itaque uisebatur locus die nocteq́ superstitiosissime. Ac forte per eos dies dum ad quendam infantem Baptismo lustrandum ego & Aloisius Almeida tendimus, illac nobis iter facere contigit, atque eo ipso tempore prodeuntes e sacrario quinque circiter uetulæ cum globulis precatorijs, quæ uulgo rosaria dicimus, (Christianos enim ritus ex hac quoque parte dæmon effingit) partim ludibrio nostram ridere dementiam, partim seuero uultu nobis impietatem exprobrare sacrum illud monumentum nulla ueneratione honorisue significatione prætereuntibus. Restat ut de Bonziorum concionibus pauca perstringam. Eæ si minus crebræ quàm apud nos, certe quàm apparatissimæ. In templo permagno cum serica superne umbella suggestus attollitur. In eo stat ornatu sumptuoso cathedra: ante cathedrā mensa cum tintinnabulo & libro. Ubi concionis tempus aduenerit, ad suum quæque doctorem in uaria templa frequentes Iaponiorum sectæ conueniunt. Ille suggestum ascendens, & in sella considens, magnifice sese circumspicit, deinde indicto campana silentio, pauca ex

ca ex eo quem diximus, recitat libro, quæ mox idem fusius explicat. Sunt autem hi concionatores uiri fere diserti, atque ad flectendos animos auditorum idonei: & quoniam hiat semper auaritia Bonziorum, eo potissimum omnis spectat eorum oratio, ut populũ inducant specie pietatis ad sua locupletanda cœnobia, tanto beatiorem in altera uita fore quemq; affirmantes, quanto, quæ ad sacra uel exsequias pertinẽt maiore pompa & impensa curauerit. Cumq; ita multæ atque ita inter sese diuersæ numerentur superstitiones atque familiæ; in eo tamen uel maxime laborant magistri, ut sua quisque mendacia & fabulas ita discipulis probent, nihil ut prætera uerum, nihil ad æternam salutem tutum, nihil dignum quod audiatur, existiment. Accedunt alia quoque artificia, incessus grauitas, oris atque habitus dignitas, denique species omnis exterior, quibus rebus Iaponiorum pectora tantis opinionum peruersitatibus imbuuntur, tantamq; ex ijs fiduciam ac spem salutis æternæ concipiunt, non solum ut domesticos intra parietes, uerum etiam in publico, totaq; urbe rosaria fere semper manu percurrant, ab Amida Xacaq; diuitias, honores, bonam ualetudinem, sempiterna gaudia suppliciter postulantes.

Quæ cum ita sint, carissimi fratres, existimare potestis ipsi, quanto Dei auxilio indigeant, non modo qui in hæc loca Euangelium afferunt, sed etiam qui allatum accipiunt, seq; relictis idolis ad Christum adiungunt: quippe tot a diabolo machinis oppugnantur, ita solicitantur assiduis Bonziorum dissuasionibus, postremo ab affinibus amicisq; adeo contumeliose, moleste, acerbeq; uexantur, ut nisi diuina gratia sacrificijs ac precationibus Ecclesiæ Catholicæ conciliata subueniat, multorum uel potius fere omnium fidem atque constantiam his certe nascentium Ecclesiarum initijs ualde periclitari necesse

necesse sit. Quo magis uobis, qui salutem animarum tam uehementer expetitis Iaponicos hosce greges præcipue in Domino commendatos esse par est. Nos Sacaium ex itinere uenimus quinto Calend. Februarias. Aloisius Almeida quibusdam negotijs primum, deinde etiam ualetudine aduersa impeditus, ibi diutius substitit: ego diei non amplius mora facta, profectus inde, Meacum leucarum tredecim interuallo perueni pridie Calend. Februarias. Aduentu meo cum ceteri Christiani, tum Gaspar Vilela præcipue, qui neminem e nostris Meaci toto ferme sexennio uiderat, mirum in modum recreatus est. Is quadragesimum nondum ætatis annum excedit, sed cani septuagenarium indicant, frigorum ui uehementer affecto consumptoq; corpusculo. Meacensi lingua, quæ, ut celeberrimi populi regiæq; urbis fertur elegantissima, iam nunc ita perite utitur, non modo ut Confessiones intelligat, sed conciones etiam habeat. Quosdam etiam libellos ad pietatem utiles in eandem transtulit, aliosq; deinceps non intermittit subcisiuis operis uertere. Quod reliquum est, nos omnes Dominus pro sua bonitate perpetuo tueatur, opemq; nobis ad uoluntatem ipsius & recte interpretandam, & rite exsequendam impertiat. Meaco. 11. Calend. Martias. M D LXV.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV in Sinas.

X- ijs litteris, quas ad uos dedi mense Februario, multa de Iaponicis ritibus atque superstitionibus cognouisse uos arbitror: alia nunc de rebus præcipue Meacensibus addam hac epistola, quam puto uobis fore non iniucundam. Ego, ut

scripsi

ſcripſi ad uos antea, Meacum attigi magna Chriſtianorum lætitia pridie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipſum noui anni initium, quod hac hyeme Iaponij a Calendis Februarijs auſpicati ſunt; uarius enim eſt in his regionibus anni curſus,longe alia, quàm apud nos ratio temporũ, atque deſcriptio. Vetus eſt autẽ gentis mos, ut anno ineunte,ab die nono Lunæ aduſque uigeſimũ,regni proceres, & Bonziorũ Principes ad Regẽ quiſque ſuum ſalutandũ non ſine donis accedãt. Ea ſunt fere magnus chartæ numerus,aurea flabella,arma affabre facta,& alia eiuſmodi; atque hæc conſuetudo,iam inde ab antiquis ducta tẽporibus, cũ in alijs regnis omnibus, tum uero in hoc Meacẽſi tãto diligẽtius retinetur,quãto Cubucama, honore atq; amplitudine ceteris omnibus Iaponis Regibus antecellit: atq; idẽ honos uxori quoq; ipſius,matriq; tribuitur. Hos autẽ ſalutatores Cubucama lõgo cubiculorũ ordine admittit ille quidẽ in penetralia,operis eximij periſtromatis aureis adornata; ſed ad eorũ uerba,ſalutationeſq; (ea loci perſonæq; maieſtas eſt) nihil omnino reſpondet: inſignibus tantũ Bonzijs quibuſdã id habet honoris, ut flabellũ quod tenet manibus,paululũ inclinet; atq; in hunc modũ primæ nobilitatis uiri inducuntur: nã inferiorũ ordinũ hominibus, quãquã locupletiſſimis,& lõge pretioſiſſima dona ferẽtibus, nullo pacto ad eũ aditus eſt. Et quoniã ad uiã Euãgelio muniẽdã, & exiſtimationẽ apud rudẽ,ignarumq; ueræ uirtutis, & gloriæ populũ colligẽdã pertinere magnopere uiſum eſt, ut Euãgelij præcones nequaquã excluſos inde fuiſſe conſtaret; dedit operã Gaſpar, ut illũ ipſe quoq; per idẽ anni tẽpus inuiſeret. ac ſuperioribus quidẽ annis aulici cuiuſdã beneficio potẽtis uiri,& ad Chriſtianã religionẽ propẽſi,aliquoties introductus eſt: nũc uero mihi quoq; eiuſdẽ opera patuit aditus. Cubucamã ergo primũ,deinde uxorẽ,poſtremo ſeparatis in ædibus matrẽ inui-

inuisimus, honesto comitatu ad regiam usque deducti. & cum benigne accepti sumus ab omnibus: tum uero a matre humanissime, quippe quæ nō modo potionem nobis misceri iussit a famulis, uerum etiam Zacanā (salsamenti genus id est oliuarum instar) de more paxillis insertam, suis ipsa manibus honoris caussa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium fœminarum sedentem ante sacellum ornatissimum, in quo erat Amidæ puerilis effigies egregie picta cū diademate, aureis e capite radijs emicantibus. mirum ibi silentiū, mira modestia, mira deniq; domestica disciplina: uehementer dolendum ut sit, tantam indolem tantis diaboli fraudibus opprimi; orandusq; sit etiam atque etiam dominus, ut hasce tenebras, Euangelij splendore pro sua infinita bonitate disiiciat.

Vt eo functi sumus officio, postridie Gaspar ad neophytos reuisendos abijt Imorim: ego Meacensibus prædicare Euangelium instituti, cum alijs, tum uero quibusdam e Cubucamæ familia uiris illustribus, qui ad nos uentitare cœperunt: ex ijs tres audito iam aliquoties uerbo Domini Baptismum a nobis uehementer efflagitant; sed iccirco differtur, ut interea melius Christiana rudimenta atque instituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum curiosos; nullum quærendi finem faciunt, præsertim qui sunt e Genxuensi familia, quæ omni sublato numinis metu, corporis uoluptates pecudum more persequitur. ij nihil in animum inducunt credere, nisi quod cernunt oculis, manibusq; cōtrectant: quamobrem expugnantur difficillime, nec nisi euidentibus plane demonstrationibus cedunt. Obijciunt autem nobis inter alia; si quidem est Deus, ut dicimus, idemq; adeo bonus est; cur ad hoc usque tempus celauit bonitatem suam, eamq; tam sero Iaponijs declarauit? respondetur autem ad hæc omnia sic, ut contradicere nequeant, sed tantæ, tam

densæ illis tenebræ sunt, ut insolitam Euangelij lucem uix pauci admittant: qui tamen eo sunt ingenio, atque indole præditi, ut ubi uerbum Dei quasi terra semen acceperint, quo tardius acceptum, eo diligentius amplectantur ac foueant. In uniuersum autem, Iaponiorum ingenia ad Christianam religionem in primis idonea sunt, præstantq; nō solum in cognoscenda ueritate sedulitatem ac studiū, sed etiam in retinenda fidem atque constantiam. tres quidem ij quos modo diximus aulici, tanta sunt in eo genere diligentia, non modo ut Christianæ doctrinæ præceptiones ac formulas suo descriptas chirographo deinceps memoriæ mandent, idq; celerrime; sed etiam quæ ex concionibus nostris audiere, domum reuersi in commentarios referant, præsertim quæ de Mundi creatione, de immortalitate, uarijsq; uiribus ac facultatibus animæ disseruntur. Eos deinde commentarios offerunt Socio nostro Damiano recognoscendos identidem. Et cum eiusmodi gentis natura, tum illud quoque uel maxime Christianam caussam adiuuat, quòd multæ sunt superstitionū sectæ, non solum diuersæ ac uariæ, sed etiam inter se pugnantes: quo facilius est diabolica mendacia fraudesq; conuincere. Circa Meacum in patentibus campis plurima sunt idolorum phana, e quibus adij Christianorum ductu nonnulla: in ijs quoddam est Amidæ sacrum ab urbe quattuor fere passuum millibus, a priscis Imperatoribus conditum, ac subinde renouatum, longitudine ulnarum centum circiter & quadraginta. ingentes habet ualuas in medio. ingredientibus obijcit sese suggestus, in quo Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoq; & capite raso ingens Amidæ statua considet. supra statuam quasi pro umbraculo pendent excepta catenis multa, magnaq; tintinnabula: circa, ludentium specie triginta cernuntur milites strictis telis armati, saltantes Aethiopes,

anus

anus uenefica, dæmonesq́; teterrimi: effingitur etiam certa quadã imagine uentus, horrificoq́; aspectu tonitrua: ad hæc septeni gradus ad templi totius longitudinem porriguntur: in ijs ordine certo dispo sitæ unius Canonis Amidæ filij imagines omnino mille, hinc inde quingenæ, eadem omnes forma, ore uenusto, egregie factæ, tricena brachia totidemq́; manus ostentant: e quibus duo tantum ad reliqui corporis magnitudinem apta proportione conueniunt, cetera parua sunt, duo etiam lumbos præcingunt. Singulæ porro statuæ bina tenent iacula, pectus insignitæ septenis hominum uulticulis, corona capiti impósita cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi non modo simulacra, sed etiam quæ diximus tintinabula, & ipsæ catenæ magna obryzi auri copia scite admodum ab imo ad summum usque uerticem intecta sic, ut fulgorem intuentes oculi ferre uix poßint: locus est celeberrimus, multiq́; eo longinquis e regionibus religionis caussa confluunt.

Inde paßuum interuallo duum circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices ueterem quandam academiam multis distinctam cænobijs tenui fluens aqua riuus circuit amænißimus: multa ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adoratur statua cacodæmonis, facie magis etiam quàm apud nos pingitur, fœda & horribili, in summo autem colle ingentia tria lignea templa, ligneis item columnis mira craßitudine suspenduntur, infimo pauimento strato laterculis leuigatis. In eorum uno colosseum immanis magnitudinis Xacæ signum, singulas habet ad dextram læuamq́; statuas paulo minores: a tergo autem quoddam quasi folium exsurgit, ex quo sigillorum unius palmi duo circiter millia prominent, infantesq́; præterea bini fere quadraginta. denique latus utrumq́; templi sparis armati dæmones bini custodiunt: hæc autem aurata sunt omnia.

Alterum

Alterum est templum probandis, & laurea donandis ueteri academiarum more scholasticis destinatum. In eo pulpitum, uexillis compluribus e superiori parte pendentibus, eminet ligneum, in quod scalis tribus ascenditur. est ibi mensa cum cathedra parata magistro, qui actibus eiusmodi praesidet, itemq; ad imum suggestum altera in usum discipuli, qui eo iudicio probandus, insignibusq; doctrinae publice decorandus est. templum autem ipsum lacertae, seu stellioni dicatum est, quem uulgo Deum ac praesidem litterarum & eruditionis existimant: huic nulla neque ara, nec statua, ut ceteris Dijs erigitur. in summo tantum laqueari, multiplicem conuolutus in spiram ingenti orbiculari forma depingitur, ut scholastici dum eum supplices uenerantur, oculos mentemq; simul ad superna cogantur attollere. Tertium phanum altitudine duo proxima superans, clausum offendimus. e regione sunt aedes peramplae, caelatura magnifica; scholasticorum id domicilium est. multa erant praeterea ibidem uisenda, sed imminente iam nocte reuertimus.

Haec habui quae ad uos in praesentia scriberem. ea si minus lęta uidebuntur, quòd parum uidelicet ad rei Christianę amplificationem attineant; eo diligentius orandus erit uobis Dominus, ut de Ecclesiarum incrementis, & rei Christianae progressibus multa nobis in posterum ad uos, maiore cum animi nostri uestriq; fructu, spiritaliq; solatio scribere liceat. Quamquam post nostrum ab urbe Firando discessum non pessime posita est opera: Deo quippe adiuuante Iaponij sexaginta ad Christianorum numerum adiuncti sunt. Quod reliquum est, nos omnes pro sua clementia Dominus perpetuo tueatur, ac protegat. Meaco, pridie nonas Martias. 1565.

ALOISIVS FROES Societati IESV in Indiam.

Vod uos uelle maxime intelligo, id agam his litteris, ut Ecclesiastica primum, tum cetera persequar. Quadragesimæ diebus Dominicis omnibus Gaspar Vilela Euangelium declarauit. quarta quaque feria Damianus noster de Pœnitentiæ Sacramento copiose disseruit. sexta, sacro missæ peracto, non destitit Iaponius puer ex ijs quos educamus, de Passione Domini uerba facere: quam in sententiam, conuenientibus nocte neophytis, Vilela denuo disputabat, ijs præcipue locis insistens, quibus auditores ad pietatem excitari maxime possent. Dominica in palmis (quoad eius fieri potuit in tanta ædium angustia) Catholico ritu cæremonijsq; transacta est. inde ex oppidis finitimis atque etiam remotioribus neophyti ad indulgentias (quas a summo Pontifice datas Catholico ritu proponimus) Paschatisque solennia frequentes uenire cæperunt. in ijs quidam nobiles cum uxoribus liberisque, tametsi equis, atque lecticis usi, tamen assidua pluuia ualde uexati, pietatis laudem cumulauere patientiæ meritis. Vilela ducentorum fere & quinquaginta confessionibus auditis, quinta feria in cæna Domini mandatum Euangelicum de mutua dilectione publice docuit. postea cum de Eucharistia suauissime perorasset, cælestem panem Christianis circiter sexaginta distribuit, qui cum ex intimo sensu, & gaudio spiritali, copiam lacrimarum effunde-

funderem, sane quàm ingenti nos affecere solatio. in sacello intimo Aloisius Almeida sepulcrum erexerat ornatissimum. in eo Corpus Domini conditum est, armatiq; custodes adhibiti. Vespere, solennibus officijs persolutis, puer Iaponius in exponenda Passionis Domini serie collecta e quattuor Euangelistarum historijs, horas duas ferme consumpsit. quæ deinde explicatione potissimum indigere sunt uisa, in ijs Vilela ex instituto declarandis immoratus est, suadens auditoribus pœnitentiam, sed calcar uidelicet currentibus addidit: nam cum sæpe alias, tum eo maxime anni tempore uoluntarias ab sese pœnas easq; adeo acerbas exigere soliti sunt, summopere gratulandum ut sit, in ultimis hisce terrarum finibus, inter tot idolorum cultores, in ipso denique (ut ita dicam) regno diaboli, sacratissimæ Crucis trophæa, salutaremq; humano generi mortem CHRISTI Domini, tam incitatis hominum studijs, tanta religione, tam grata memoria celebrari. Maioris hebdomadę luctum atque tristitiam, ingens gaudium Dominicæ Resurrectionis excepit. a media nocte, domus Christianis completa est, Missam & supplicationem matutinam exspectantibus. ea peracta, simul etiam Christianis aliquot Eucharistiæ Sacramento refectis, concio habita est de Resurrectione Domini, Paschalibusq; mysterijs. inde conuiuio excepti sunt, quod Natali die & Paschate Domini solenne Gaspar instituit, eo consilio, ut quàm arctissimis Christianorum animi caritatis ac beneuolentiæ uinculis inter se iungantur. simul etiam per eam occasionem colloquia de rebus celestibus habita, ductaq; præ dulcedine ad uesperam. quædam præterea e diuinis laudibus decantata. quo strepitu exaudito gentiles, præsertim quòd nonnihil de apparatu ædiculæ nostræ

 cogno-

cognouerant, instare uehementer ut fores aperirentur: obsisti non potuit: introiere permulti, pleræque uero mulieres diuino quodam instinctu nixæ ante aram genibus, manibusque sublatis, effigiem CHRISTI Domini supplices adorarunt. Posthæc neophyti, qui ex oppidis uicinis ad festa conuenerant, Gaspare officiosissime salutato digressi sunt. nunc autem id Gaspar agebat, ut sibi diuersorium prope regiam in superiore urbis parte conduceret, quod toto iam fere triennio frustra conatus est, ut ibi quoque, loco celeberrimo, posset Euangelizare commodius. Verum satis iam de rebus Ecclesiasticis: ad alia ueniamus. Ante discessum Almeidæ, cum tempus eius reuersionis adesset, perducti sumus uterque ad insignia quædam urbis ædificia ac templa, quorum tanta est religionis ac magnificentiæ fama, ut ad ea uisenda ex alijs omnibus regnis peregrini Meacum fere assidue confluant. Ex ijs nonnulla perstringam. infinitum est enim singula persequi. Aedes igitur quasdam Cubucamæ primum adiuimus eximio quodam artificio atque elegantia exstructas oblectationis & animi caussa. nihil ego nec in Europa, nec in tota India tale conspexi. ijs horti subiecti sunt cum alijs arboribus ignotis in orbe nostro, tum cedro, cupresso, pinu, malis medicis consiti: quæ omnes arbores, uarias in figuras artifici manu coactæ, cameras, tintinnabula, turres, aliaque id genus plurima referunt. iam lilij, cyani, rosæ, florumq; tanta est copia, tanta colorum odorumq; uarietas, non solum ut peregrinos atque aduenas, uerumetiam domesticos ipsos atque cultores cum uoluptate atque admiratione retineant. neque horti solum, sed urbs ipsa quoque pulcherrima. uiæ latæ ac directæ, foribus arcium instar

(quæ

(quæ res furta & latrocinia maxime prohibet) occluduntur. in ijs uariarum mercium institores, opifices, ac sellularij, cum alia in usus deliciasque mortalium, tum præsertim aurea flabella conficiunt, sericamque cuiuslibet operis textrinam exercent. in medio celeberrimum Amidæ phanum cum omnibus horis diei, tum uero sub noctem clausis iam tabernis frequentissime uisitur, iactantur a populo nummi cum precibus, & simulacrum adoratur. nos eo ex hortis Cubucamæ uia longa lataque perducti, inde sumptuosissimas præfecti Meacensis nuper instauratas ædes adiuimus: quibus item horti coniuncti, non modo arborum multitudine artificiosisq; figuris delectant oculos, uerum etiam aquæ limpidissimæ copia, quæ a nouem circiter passuum millibus excisa rupe, regali sumptu perducta, lacum in hortis medijs efficit, in quo complures uariæ magnitudinis insulæ, ligneis lapideisq; peruiæ pontibus, usquequaque lætissimis arboribus opacantur. Inde quanquam fessos iam, ac reditum cogitantes, neophyti nos longius pertraxere. multa igitur prætereuntes phana, ingentem ingredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobia quinquaginta miræ amplitudinis, a regum & principum liberis, qui sacris addicti sunt, magnifice ac sumptuose incoluntur: facitque ipsa uicinitas, ut eorum præfecti se inuicem elegantia munditijsq; superare contendant. Ex ijs aliquot inspeximus obiter. Cuiusdam est ianua lignea egregio quodam artificio, longeq; alia quàm apud nos forma. hæc nos in xystum induxit stratum quadrato lapide nigro, parietibus utrinque excurrentibus opere tectorio læuoris atque candoris eximij. Xysto nouum quoddam genus hortorum prætenditur, in quibus manu facti colles e saxis ad eam rem e longinquo petitis, frutetis consiti pontibusque coniuncti cernuntur. Solum partim arena crassiore

ſiore admodum candida, partim etiā atris lapillis obducitur, e quibus paſsim elati maioris formæ lapides, ex imo leucoia, uiolas, ac flores emittunt adeo artificioſe commiſtos atq; diſpoſitos, ut cū in orbem ſingulis anni temporibus floreant, uer ibi perpetuum eſſe uideatur. Multa prætereo tum ne longior ſim, tum quòd ea uerbis aſſequi me poſſe diffido; ſed illud non omittā, quod in reditu uidimus. In medio phano quodā, machina lignea ſculptilis, uarijſq; picta coloribus, multis forulis collocatos continet libros ab uno Xaca conſcriptos. eademq;, ut eſt uerſatilis, quē quiſq; uoluerit, librum offert protinus. & quidem tanta eſt uoluminū copia; ut incredibile ſit, uel una ætate a multis auctoribus, uel multis ætatibus ab uno auctore confici potuiſſe. eorum autem uſus eſt maximus non in Iapone modo, ſed etiam in Sionis regionibus, unde omnis Iaponica fabuloſitas & ſuperſtitiones primum extitiſſe, atque inde paulatim oram Sinarum, Peguenſem, Bengalanam, totumq; eum tractum Biſnagam uſque peruagatæ dicuntur. aliud etiam phanum in reditu uidimus inferorum regi dicatum, cuius præcelſum horrifico truciq; aſpectu ſimulacrum regio ſceptro inſignitum, duobus hinc inde ingentis item ſtatuæ dæmonibus cingitur, quorum alter calamo deſcribit hominum noxas, alter deſcriptas in tabula recitat. parietes picti, uarias inferorum oſtentant pœnas, quibus plurimi ſexus utriuſq; mortales dæmonum miniſterio cruciantur. Celebratur autem ædes hæc, augeturq; pecunijs fere aſsidue: nunquam enim deſunt, qui ad regis effigiem timore perfuſi, ea ab ſeſe tormenta atque ſupplicia deprecentur. Atque hæc illo die. Poſtero autem, Chriſtiani cuiuſdam Principis inuitatu ad audiendas Bonziorum conciones in ſuburbana cœnobia (ſunt autem exitus ex urbe ſpatiandi cauſſa gratiſsimi) uenimus egreſsi, turbā uirorum æque ac fœminarum cum ſuo quemq;

roſario

rosario supplicantes adspicimus. percontati a neophytis, quidnam id esset, dimissam tum concionem esse respondent. interrogati de numero, aiunt homines earum rerum periti, capitum esse quinque circiter millia. addunt insuper, in eo templo quotannis centum diebus continuis ab uno eodemq; Bonzio conciones haberi, multis magnisq; indulgentijs auditori perseueranti propositis. Optatum erat nobis omnino aliquem ex ijs concionatoribus audire, cognoscendi maxime studio, saluaq; religione & officio transferendi ad usum nostrum, quæ ad cōciliandos permouendosq; Iaponiorum animos pertinere uiderentur. & quoniam allatum est, rem adhuc integram esse in alio quodam cœnobio, pergere porro illuc usque decreuimus. eo tendentibus igitur nobis primo Guiuani phanum occurrit, quòd ingenti frequentia, superstitione, anniuersarijs mimorum ludis uarijsq; spectaculis magnopere celebratur & colitur. Inde exeuntes, uiam ingredimur pinis utrinq; iucunda admodum specie consitam: simul aspicimus populi concursum, ad concionem citato gressu tendentis. nos ut ad locum peruenimus, moniti a Christianis periculum esse, ne Bonzij si nos adesse sentirent, concionari desisterent, occulto loco ad initium usque concionis non sine magna quidem uel admiratione, uel pudore substitimus e conscientia teporis ac negligentiæ nostræ concepto, cum interim unius horæ spatio auditores illi omnes ad parui pulsum tintinnabuli nixi genibus, incredibili quadam significatione pietatis, rosaria manusque tollentes in cælum, in oratione persisterent, uociferantes assidue: Namu Amida Ambut. Hoc est Da salutem Amida: quod ipsum nomen etiam domi forisque seu emant aliquid, seu uendant, modulata quadam pronuntiatione gestientes ac libentissime sæpius inuocant. quin etiam pauperes ipsi inter emendicandum, ijs a quibus elee-

mosynam petunt, propitium precantur Amidam. Bonzij uero ac legisperiti uerba illa plebi inculcare non desinunt: Ichinem, Amidabut, Sucumet, Murioo, Zai: idest quisquis Amidæ sanctum nomen ex animo inuocauerit, proculdubio saluus erit. Imperato deinde maiore campana silentio, ut concionator suggestum ascendit, tum nos quoque sensim irrepsimus. phanum erat ad fores usque ac porticus refertum uiris ac fœminis. in ipsis autem aræ gradibus multi Bonzij considebant manibus intra togam abditis, oculisque demißis. Porro concionator claro, ut aiebant, genere, decora quidem in primis facie aspectuq; gratißimo, in excelsa unde ab omnibus conspici posset sedens cathedra, sericis ad talos usque perquàm splendide uestimentis indutus, interiore candido, exteriore purpureo, flabellum tenens aureum; ex libro quem habebat in mensa propositum, quædam subinde recitare, tum fusius explicare tanta non solum actionis uenustate, sed etiam (ut Gaspar Vilela affirmabat eius linguæ bene peritus, & ceteri qui nobiscum aderant) orationis elegantia atque artificio, ut mirum uideri non debeat, eiusmodi homines tanto in honore ac ueneratione esse apud populum. mihi quidem hæc apud animum meum reputanti, uenit in mentem, non sine Sancti Spiritus uehementi quodam instinctu Franciscum olim Xauerium tam acri studio tam longinquam hanc peregrinationem expetijsse Iaponicam. profecto enim hæ gentes, naturæ bonitate ingenijq; præstantia multis Europæ nostræ (quod earum pace dictum sit) nationibus antecellunt. Quòd si minus magnifice de Iaponijs uel sentiunt negotiatores Lusitani, uel prædicant; id nimirum idcirco fit, quòd non nisi cum populis maritimis negotia contrahunt, qui ab interioribus tantum absunt uitæ cultu

tæ cultu

tæ cultu morumq́; elegantia, ut præ ijs rustici uideri propemodum possint. itaque per contemptum syluestres etiam uulgo a Meacensibus appellantur, cum tamen alioquin ab humanitate ipsi quoque maris accolæ nequaquam abhorreant. Sed iam finis epistolæ sit. plura propediem: atque utinam cuiusmodi omnes optamus. Meaco. 5. Calend. April. 1565.

ALOISIVS FROES
Societati IESV.

De statu rerum Meacensium, & religionis Christianæ processibus ad Paschatis usque peracta solennia, superioribus litteris ad uos fuse perscripsi. attexam nunc fratres carissimi reliqua, e quibus facile iudicare possitis, quàm assiduis uestrum omnium sacrificijs pijsq́; deprecationibus egeamus.

Postquam a Paschali conuentu neophyti in suas domos & uicina castella digressi sunt, nos Meacensibus Euangelium prædicare perreximus. auditores minime deerant. multi etiam diabolicis fraudibus, & Iaponicæ superstitionis prauitate conuicta, sic immutabantur afflati diuinitus, ut constantissime crederent, in uno Christo Domino ac Redemptore nostro omne salutis humanæ perfugium esse repositum. Ventitabat etiam ad nos cum alijs principibus ciuitatis, quidam Regis Mini cognatus, uir sane perspicax: is cum a nobis multa subinde perquireret, litterisq́; responsa mandaret commentandi caussa; tantus illi paulatim splendor ueritatis illuxerat, non modo ut ipse in uoluntatem Christianæ

susci-

suscipiendæ religionis uehementer incumberet, sed etiam spem nobis adferret fore, ut Mini regnum uniuersum ipsius opera atque auctoritate sacrosanctum Euangelij lumen acciperet. Ad hæc, Iubileum a summo Pontifice datum ad felicem euentum Tridentini Concilij precibus ac ieiunijs impetrandum, in hac urbe propositum est octauo ante Pentecostem die. cuius rei nuntio in pagos & castella perlato, magno studio ac pietate sese comparauere neophyti ad tam insigne Christi Domini beneficium: & quanquam per eos dies Gaspar in febrim incidit, & ego non optima sum usus ualetudine, tamen concursu ad nos Christianorum facto, Dominica Pentecoste, imbecillitatem nostram Domino fulciente, per occasionem tam amplæ consequendæ indulgentiæ, multos & uerbo Dei, & sacratissimo Christi corpore pauimus, quod illi nimirum, ut solent, uberrimo fletu crebrisq́ percepere suspirijs. atque is erat Christianæ rei cursus, ut in tantis gentium tenebris, tantaq́ aduersariorum potentia, sat secundus. iamque parabat Vilela totam hanc Meacensem obire prouinciam, & prout se obtulisset occasio, per ethnicorum pagos & oppida circumferre Euangelium; cum cæptis interuenit atrocissimum, & post hominum memoriam inauditum facinus, quod non modo conatus nostros omnino impediret, sed etiam nos ipsos in extremum uitæ discrimen adduceret. Nam Regulus Imorensium (de quo scripsi ad uos antea) Mioxindonus, deuictis a se gentibus quibusdam potentia atque opibus auctus, ipsum quoque Cubucamam, ut in pace otioq́ securum & imparatum a rebus omnibus, certe nihil eiusmodi metuentem; imperio quod magna cum æquitate regebat, per summum scelus atque perfidiam deturbare, ac tyrannidem occupare constituit. neque apud inflammatum dominandi libidine animum uel Cubucamæ uirtus & probitas, uel plurima
eaq́

eaq; maxime ab eodem in se profecta beneficia ualuere. Igitur assumptis latrocinij socijs duobus, Narensium tyranno Daiondono, & alio quodam dynasta; cum delectis armatorum duodecim millibus repente Meacum iter intendit eo certiore spe rei perficiendæ, quòd & ipse (Cubucamæ nomine uniuersæ rei bellicæ præerat, & plurimos habebat in urbe Meaco clientes atque satellites. copijs ergo prope urbem iussis opportuno loco subsistere, ipse cum fidelium manu Meacum ad Regem specie officij ingreditur, nimirum ut quibusdam recentibus honoris insignibus a Cubucama decoratus, ei gratias ageret. atque ut quod uolebat quàm maxime sine tumultu transigeret, ad alia uerborum officia illud etiam addit, ut Cubucamam in suburbanum quoddam Bonziorum cœnobium blandis precibus ad cœnam inuitet. namque ibi circumuentum adoriri placuerat. Sed cum res parum procederet, quòd Cubucama de considente prope Meacum exercitu factus denique certior, & suspicatus id quod erat; non modo se Mioxindono minime crederet, sed etiam fugam pararet (ex qua deinde imprudenti comitum suorum consilio reuocatus est) Mioxindonus aperte ratus agendum, copias omnes ad regiam propius admouet: ac ne inexpiabili in suum Imperatorem ac Regem odio accensus esse uideretur, dum inops consilij Cubucama cum familiaribus trepidat, præmittit ad Regiam qui palam denuntiet, se Cubucamæ ipsius caput minime petere, certis tantum eius cognatis amicisque grauiter infensum, eorum potentiam ultra ferre non posse: itaque tum demum rem conuenturam seq; inde cum pace abiturum, si complures proceres, quos nominatim in schedula descripserat, quamprimum interfici iubeat. ad hęc tam insignis impudentiæ postulata ira maxima percitus is qui ad ea cognoscenda Cubucamæ iussu prodierat, grandis natu aulicus

ille

ille ipse qui nos ad Cubucamam introducere consueuerat, abiecta quam legerat schedula, uerbisq; grauissimis in parricidas inuectus, ad extremum addit, rebus iam desperatis quoniã quidem alia ratione non possit, certe uoluntaria morte sese officio fideiq; suæ satis esse facturum. His dictis regressus in regiam, coram ipso Cubucama strictum pugionem gentis more sibi condit in uiscera, & moribundus occumbit. eodem ipso letho quattuor alij, cum præ timore occlusis ianuis non admitterentur, mox in ipso regiæ periere uestibulo. Senis uero demortui filius, ut patrem conspexit exanimem, præceps dolore atque iracundia fertur in coniuratos infestus, pugnansq; perimitur: tum illi pluribus locis palatio flammas inijciunt, quod ut sensit Cubucama, certus prælio potius quàm incendio mortem oppetere, ex honestissimæ grauissimæq; fœminæ matris amplexu se proripit, uaditque cum suis armatus in confertam hostium aciem: ibi quàm acerrime dimicans, uentrem hastili, caput sagitta confixus, duobus præterea uulneribus acceptis in facie, concidit. super eum præliantes egregie centum circiter aulici primæ nobilitatis uiri sternuntur, quorum cum animi magnitudo ac fidelitas omnium, tum præsertim adolescentuli cuiusdam quartumdecimum annum agentis enituit. qui cum in certamine hostes pæne obstupefecisset audaciæ miraculo, eumque uiuum sublato undique clamore conarentur excipere; ille Cubucamam defunctum intuitus, sibique turpissimum ratus Regi suo Dominoque esse superstitem; ense confestim abiecto pugionem arripuit, abscissoque sibimet gutture eundem pugionem adegit in uiscera. Inter hæc hostes, qua per incendia patuit aditus, in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cubucamæ Bonzium una cum matre, nequaquam uel huius adolescentiam uel illius senectutem miserati, acerbissime contrucidant

cidant

cidant: regia gaza diripitur: cuncta ferro flammaq; miscentur: honorariæ puellæ ac pedissequæ, regulorum fere ac principum filiæ, & clarissimis ortæ familijs, omnia miserabiliter eiulatu gemitibusque complentes, inter obsessos armatis exitus conantur sibi fuga consulere, quarum aliquæ uestimentis etiam in illa ipsa immanitate petulanter atque procaciter a militibus exuuntur: aliæ uero ad uiginti, dum ancipiti metu distractæ, hinc micantes horrent gladios, inde sæuienti perterrentur incendio; in conclaue quoddam abditæ quo nondum flammæ peruaserant, igne deinde grassante opinione celerius, ibidem oppressæ atque ad unam omnes absumptæ sunt. porro Cubucamæ ipsius filiæ duæ ad pedes hostium prostratæ suppliciter, Christiani cuiusdam beneficio, in ædes propinquas amicorum, incolumes euasere. at mater ipsarũ regina, inter ancillarum greges tum quidem elapsa feliciter, in quoddam sese cœnobium recepit, passibus mille circiter & quingentis ab urbe disiunctum; sed paulo post a conquisitoribus deprehensa, ubi sese Daiondoni & Mioxindoni iussu morti destinatam esse cognouit; chartam atque atramentum poposcit, scripsitq; sua manu multis uerbis ad filiam litteras, quarum erat clausula, uiro suo per summam iniuriam a rebellibus interempto, se quoque nullo suo merito ad necem rapi: uerumtamen æquissimo animo sese mortem obire, nec dubitare quin hoc totum pro sua infinita clementia de se statuisset Amida, quo citius ad paradisi gaudia peruenire, ibique Cubucama suo in perpetuum perfrui sibi liceret. Deinde obsignata epistola, cum Bonzijs apud quos delituerat gratias egisset, ad aram Amidæ perrexit: ibi manibus sublatis in cælum, obtinendæ indulgentiæ caussa Amidam bis inuocat nominatim, & simul cœnobiarcha ad absolutionis indicium manus capiti supplicantis imponit. inde regressa in cubiculum, elatis manibus

Amidam

Amidam rursus appellans, a sicarijs iugulata est. Iam uero qui Cubucamæ in extremo certamine affuerant, eorum ædes direptæ, suburbana ædificia solo æquata, corpora simul cum ipso palatio concremata sunt. Cubucamæ tantum cadauer, hostium permissu, a Bonzijs ad rogum ac sepulturam elatum est in cœnobium, quod ille ad eam ipsam rem ingenti sumptu construxerat. primarius autē quidam e Cubucamæ familiaribus peregre proficiscens, cum rem gestam in itinere cognouisset, Meacum rediјt ilico, atque ubi deletam regiam, & omnia uersa uidit in cineres, sepulturæ locum recta petijt, ibiq́ dissecto sibimet uentre super Cubucamæ tumulum corruit. Sorores Cubucamæ duæ sunt Bonziæ; quas, quamuis inclusas cœnobio, nihilo minus aiunt peti conuitijs atque ludibrijs hostiū: atque ob id ipsum a sodalibus perpetuo custodiri, uigilijs distributis, ne sibimet necem ex desperatione consciscant. Nos interea ciuitate ad acerbum adeo spectaculum ingenti pauore perculsa, cum domum nostram neophyti confugissent, ad preces ac litanias conuersi uidelicet, mortem exspectabamus in singula pæne momenta. nec sane, quod Bonziorum in nos odium est, quæque eorundem apud Mioxindonum atque Daiondonum gratia et auctoritas, multum ab extremo periculo abfuimus. sed cū ad nos clam uenisset pro amicitia scriba Mioxindoni, pectus feriens, & impietatem Domini sui grauissime detestans & increpans; multis deinceps nuntijs atque interpretibus ultro citroque missis, magno uix tandem labore impetratum est, sacra iam ueste ceteroq́ instrumento in pacata loca præmisso, ut exsulatum nobis abire liceret. Itaque Gaspar Imorim ad Christianos profectus est, ego paruam sum relegatus in insulam nomine Cangam. Atque ut intelligatis, nisi hæc tam atrox repente procella exstitisset, quam lætos Domini uinea fructus ostenderet,

quo

quo die discessimus (is fuit sanctæ Mariæ Magdalenæ sacer) eo ipso die, quamquam in magna trepidatione ac tumultu, Bonzius unus, laici duo e Mioxindoni familia Baptismi Sacramento renati sunt. Quod superest patres fratresq; carissimi, uobis orandus est etiam atque etiam Deus, ut afflictas res pro sua bonitate sapientiaq; restituat: ne stultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini parum æqua lance pensantibus, plus diabolus ad euersionem Ecclesiæ Meacensis, quàm Christus ad eiusdem tutelam defensionemq; ualuisse uideatur. Ex Iaponis insula Canga. mense Augusto. 1565.

FINIS LIBRI QVINTI.

SPECIMEN QVODDAM LITTERARVM VOCVMQVE IAPONICARVM; DESVMPTVM E REGIS BVNGI DIPLOMATE.

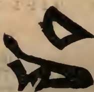

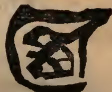
EXEMPLVM DIPLOMATIS, QVO Rex seu Dux Bungi templum ad CHRISTI cultum Patribus Societatis attribuit. Templum autem ipsum, Day dogie, hoc est Magnus aditus cæli appellatur.

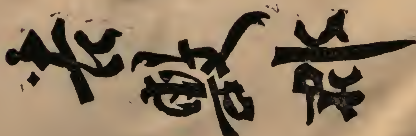
Dux Regni de Zuo, Regni Nangati,

Regni Bugen, Regni Chicugen caqui, Regni Iuami.

Regni Bungi, Regni Bichyi, concesʃit Day.i.magnum

dogie.i.aditũ cæli patribus

Occidentis qui uenerũt ad declarãdã

legem faciendi Sanctos

iuxta ipsorum uoluntatem ad finem usque

mundi. is est locus positus

intra Amangutium magnam urbem,

cum priuilegiis ut nemo possit

occidi necapprehendi in illo. Atque ut ſit

teſtatum meis ſucceſſoribus

dc[illegible] [illegible]loma, ut nullo

tempore eos deturbent ex hac

possessione.

Regni de Teybum, anno 21. ipsius

octaui mensis uigesimo octauo

die

SVBSCRIPTIO

Dux Daidiquibozar

forma ſigilli.

Voces ipſæ Iaponicæ quas ſonant litteræ, in Hiſpanico exemplari plerunque deſiderantur, ſubditis earum loco Luſitanicis dictionibus: quas nos quoque (ut potuimus) Latinas eodem ordine fecimus.

DE QVINQVAGINTA DVOBVS E SOCIETATE IESV, PRO FIDE CATHOLICA NVPER OCCISIS, EPISTOLÆ DVÆ.

PETRVS DIAS LEONI HENRICO LV-
ſitaniæ Prouinciali ſalutem &
pacem &c.

XPONAM his litteris felicem exitum Ignatij Azebedij Braſiliæ Prouincialis, & comitum: Nonis Iunij, cum Aloiſio eiuſdem Braſiliæ prouinciæ pro Luſitaniæ Rege præfecto, claſſe nauium ſeptem, Vlyſsipone profecti, octauo die Maderam hanc inſulam proſperâ nauigatione tenuimus. Nouem circiter & ſexaginta in uniuerſum e Societate noſtra conſcenderamus, in tres onerarias diſtributi. Quæ S. Iacobi dicebatur, ea cum Didaco Andrada multiſq; alijs e noſtrorum numero uehebatur Ignatius. Franciſco autem Caſtrio cum fratribus duobus, & pueris orphanis, Ioannis Ferdinandi nauis obtigerat. Me cũ Socijs amplius 20. eadẽ quæ Aloiſiũ Præfectũ nauis exceperat. Et quoniam certis de cauſsis in hoc Maderæ portu aliquãdiu ſubſiſtere decreuerat Aloiſius; uectores & nautæ S. Iacobi, quòd multa negotia haberẽt in Palma ex Cãnarijs, ſeu Fortunatis inſulis una, magnopere efflagitarũt uti ſibi liceret præire: ſe expeditis mature negotijs aduenĩẽti reliquæ claſsi præſto futuros. Atq; initio quidẽ recuſabat Ignatius, in tãto maris & piratarũ diſcrimine a ceteris digredi periculoſum

losum ratus: uerũ deinde uictus precibus, abeundi ueniã ab Aloisio petijt . qua impetrata, quasi diuinaret ea quæ postea consecuta sunt, pridie eius diei, qui Apostolorũ Principi sacer est, Sacramento Confessionis, & Communionis præmuniendos curauit omnes, & simul diuisit ijs Agni cælestis cereas imagines aliquot, a summo Pontifice consecratas, & alia quædam religiosa munuscula, quæ ex urbe Roma secum attulerat.

His peractis, soluere pridie Kalen. Iulij uento secundo, qui tamẽ eos in medio cursu defecit. Porro Dominico die proximo, quinto nonas Iulias, allatum huc est, Iacobum Soriam maritimæ rei pro Nauariæ Regina Præpositum (is Caluini sectator egregius, capitales inimicitias cum Papistis, sic enim Catholicos per ludibrium hæretici appellant, exercere sese palam profitetur, ac prædicat) stare cum nauibus circiter septem in portu ad quinque leucas hinc sito, cui a Sancta Cruce nomen est inditum. Perturbauit is nuntius uehementer omnium animos; statimq; Aloisius, oppidiq; Præfectus cum populo uniuerso ad pugnam comparauere sese. Itaque Sabbati luce quæ consecuta est; cum se Iacobus Soria in conspectum nostrum dedisset, occurrentibus sibi Catholicis, qui probe instructa militibus, tormentisq; nauigia decem eduxerant, perterritus cessit, fugaq; sibi consuluit. Hostem fugasse contenti nostri postridie reuertuntur, ille uero hoc perfunctus periculo, Canarias petijt, ac die Iouis insequenti ad aspectum usque Palmæ Insulæ, & onerariæ nostræ, quæ portum capere nunquam potuerat uento destituta, sane feliciter est prouectus. eo autem ipso die Ignatius mane cũ ceteris fratribus ad Tertiæ cohortis (id loco nomen est) uicum a portu leucas quinque circiter, scapha cõtenderat eo cõsilio, ut, si daretur facultas, ad portũ terrestri itinere perueniret, sed cũ res exitum non

haberet, in nauim se denuo recipere sunt coacti. Vt uel ex hoc satis appareat, expetendum id genus mortis paratum illis fuisse diuinitus: eoq; magis, quòd iter illud leucarum 80, ui x diebus 15 ab ipsis emensum, addo naui minime impedita, uento etiam initio ut diximus ualde secundo; id iter totum nauibus quinque (& quidem earum nonnullis admodum onustis) non plus triduo a Iacobo Soria decursum est. Postridie nostri eadem malacia nouem fere millia passuum a littore detenti, ubi aduentantes Caluinianos aspiciunt, paucis dispositis tormentis defendere sese omnino constituunt: Ignatius autem sumpta MARIAE Virginis imagine, quam Roma secum extulerat, prout res & tempus postulabat, ad officium, atque ad pietatem hortari Catholicos instituit. Interea unum e nauigijs hostes ad nostram onerariam applicant, in eamq; tres primo, in ijs nauclerus magna apud eos existimatione, transiliunt. atque ij quidem statim a Lusitanis tolluntur e medio, sed maiore deinde hostium irrumpente numero, diutius obsisti non potuit. Tum Iacobus Soria, ubi cognouit nostræ Societatis homines ibi uersari, omnes ad unum occidi imperauit, uociferatus: Interfice, interfice, quoniam ad praua dogmata disseminanda Brasiliam petunt. In eorum numero, qui onerariam occupauerant, erat Iacobi cognatus quidam: qui cum uitam aliquot Catholicis promisisset, id iussit Iacobo renuntiari. quæsiuit ille, cunctine presbyteri (sic enim nostros uocabat) essent interempti: cum interemptos esse responsum fuisset, tum ab alijs manus abstineri non uetuit. quo facto sane præclare suum in nos odium exprompsit, præsertim quòd paucis ante diebus, intercepto nauigio, quo Franciscani concionatores duo, totidemq; sacerdotes laici in Lusitaniam uehebantur, neminem eorum occidit: nactus deinde nostros

magna

magna ex parte adolescentulos atque nouitios, nulli pepercit omnino. Mactatus est autem omnium primus Ignatius, quem obuiam hostibus prodeuntem elata manibus ea quam dicebamus imagine, magnoque animo profitentem sese cum suis esse Catholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt, & sacram imaginem extorquere frustra conati sunt. tum Didacus Andrada in amplexum ruit Ignatij: atque ita coniuncti simul ambo confecti uulneribus præcipitantur in mare una cum ipsa imagine, quæ de Ignatij manibus nunquam exciderat. Inde tabulata onerariæ subeunt, quo Ignatius in eo tumultu fratres octo, & triginta (tot enim erant eum ex hoc portu prosecuti) condiderat. binosq́, ac trinos ordine deinceps eductos ad nauis marginem, ac talaribus tunicis, quamquam exigui admodum pretij exutos, adacto bis terue singulis in uiscera pugione, semianimes e naui deturbant: quorundam etiam præcidunt brachia, ut omnem prorsus euadendi spem ceteris adimant. Atque hunc exitum felix comitatus ille sortitus est. Postea quæsitum de trium illorum cæde, qui ex hostium classe in onerariam primi transcenderant. Eius auctores cædis, onerariæ gubernatorem cum ministris duobus, ad se perduci furore percitus iubet Soria. ibi ipso non solum imperante, sed etiam inspectante uiuētium pectora dissecantur, & extracta crudeliter intestina deijciuntur in pelagus. Iam uero hanc immanitatem Caluiniani illo etiam scelere cumulant. in onerariam reuertuntur, sacrosanctum caput unius ex undecim Virginum millibus, quod solatium neophytorum Ignatius in Brasiliam afferebat, e carchesii fune contumeliose, nefarieque suspendunt, deinde arreptam aliam Virginis Deiparæ effigiem, egregio perfectam opere, quam item Romæ secum Ignatius aduexerat, cum sacris alijs imaginibus permultis, in angulo nauis per

ludibrium collocant: in easq́ ut in scopum sicas eiaculari lasciuientes incipiunt. Rosaria uero benedicta, ac sanctorum reliquias, librosq́ de religione, & alia scripta quædam ad Brasiliæ prouinciæ rem magnopere pertinentia, ut sibi minus utilia uel superuacanea potius, alto mandarunt. Huius rei gestæ seriem totius a Lusitanis duobus accepimus, qui spectatores affuerunt, cum per eos dies a Caluinianis captiui detinerentur. Qui e nostris occisi sunt, æque tyrones, ac ueterani, præclaris erant adiumentis rerum gerendarum instructi: itaque ad rem Christianam promouendam ualde habebantur idonei.

Obstupesco sane mecũ ipse considerãs mutationes, migrationesq́ nostrorũ e naui in nauẽ Ulyßipone primũ, deinde in hac insula Madera: ut felix ille manipulus, sicuti Gedeonis quondã milites, pæne uiritim a Domino lecti fuisse uideantur. Me in S. Iacobi nauem imponere, ipse apud Aloisium præfectum remanere Ignatius iam prope decreuerat, sed mutauit deinde consilium: partim ut equidẽ existimo, ne laborem, atque periculum subterfugere uoluisse uideretur; partim etiam quòd ego tanto indignus bono uidelicet fui. Reliqui sumus nunc e Societate ad 30. Cæptum iter numinis fiducia persequi certum est: utrum eodem euentu, nescimus: illud quidem intelligimus: Iacobum Soriam id uehementer expetere, nobisq́ tendere insidias. Sed iam instat hora profectionis, itaque finem scribendi facio, meq́ & comites tuis ceterorumq́ sacrificijs, deprecationiq́ commendo. Ex insula Madera. 15. Kalend. Septemb. 1570.

FRANCISCVS HENRICVS RECTOR Domus Vlysipponensis,& Socij; Patribus fratribusq́; , qui Romæ uersantur, salutem & pacem Christi Domini &c.

EXitum Ignatij Azebedij, & Sociorum nouem & triginta iam cognouistis, ut credimus; qui Brasiliam una cũ Aloisio Regio Præfecto petentes, ut in ea prouincia, rei Christianæ procurandæ caussa, more nostro collegia instituerent, in itinere a Caluinianis oppressi, uitam in professione fidei Catholicæ profuderunt. Nunc aliorum XIV. qui anno post, in eadem caussa parem præstiterunt animi fortitudinem (ad septuaginta enim e nostris Vlyssippone discesserãt plures in naues impositi) persequemur eo ipso ordine, quo rem totam alter duorum qui Dei benignitate superfuere, nobis exposuit.

Post obitum Ignatij, cum Lusitanicæ naues e Madera Insula cursu in Brasiliam directo soluissent; aliæ alium euentum sortitæ sunt: ea uero, qua Petrus Dias cum Socijs aliquot uehebatur, ad Cubæ insulæ portum, cui a sancto Iacobo nomen est, fluctibus, & procellis adeo labefactata peruenit; ut eam relinquere plane sibi necessarium duxerint. Sed cum alia esset ibi nulla, Banam eiusdem insulæ portum, in Orientem procedere statuunt; ac tridui primum iter emensi pedibus, & quidem excalceatis, imbre denso, atque perpetuo, uia teterrima; difficultatibus præterea, ut in eiusmodi regione, maximis; exiguo & aperto sese commisere nauigio, uentis pluuiæq́ adeo expositi, ut non commeatus modo corrumpe-

retur humore nimio, sed & ipsa quibus erant induti uestimenta pe ne putrescerent. Eo nauigio leucas quattuor & septuaginta Banam usque prouecti, maioris formæ naui in eo portu conducta, Augusto mense deniq; ad insulas Tertiarias, Aloisium Regium Præfectum, & e nostra Societate Franciscũ Castriũ, & quinque fratres, qui antecesserant, assequuntur. Hic Aloisius, nauali turba uehemẽtius imminuta, quod et ex oneraria ipsius in tam difficili, ac diuturna mẽsiũ quindecim nauigatione uiri sexaginta perierãt, & ad Antilias (id loco nomen est) multi substiterant; multi etiam laboribus, periculisq; defatigati, mutato consilio in Lusitaniã inde reuerterãt; cum superesset uectorum & nautarum uix quod in unam satis esset onerariam (in quibus tamen ipsis fœminæ quinque & uiginti, imbelli cum puerorum grege numerabantur) redactis in unum omnibus, cæptum iter unica naui peragere instituit; soluitq; feria quarta, octauo Idus Septembris. Porrò e Societate nostra (totidem alijs fere tempestate disiectis, de quibus nihil dum certi compertum est) quattuordecim aderant, Patres duo, Petrus Dias, & Franciscus Castrius; duodecim Fratres; Alfonsus Ferdinandus, Gaspar Gois, Andreas Pais, Ioannes Aluares, Petrus Dias, alter eodem, quo Sacerdos nomine, Ferdinandus Aluares; & ex Nouitiorum numero; Michael Tarraconensis, Franciscus Paulus, Petrus Ferdinandus, Sebastianus Lopes, Didacus Ferdinandus, Didacusq; Caruallius. Dies octo in altum Oceanum prospero flatu prouecti; naues quinque sole iam Occidente conspiciunt, quarum erant Gallicæ quattuor, una Anglica. Eæ, dissimulato in noctem usque consilio, conuersis deinde repente proris, uento secundo nauem nostram insequuntur. Id ut animaduertit Aloisius, ratus (id quod erat) & hostes esse, & hereticos; aduocata statim concio-

ne.

ne, socios nauales ad prœliũ acriter ineundum hortatur, mortemq; ut Christianos deceret, pro Catholica religione fortiter obeundam. deinde arma expediri, culcitras locis opportunis prætendi, saxorum uim congeri, sulphurei pulueris cados promi celeriter imperat: dispositis denique ad pugnam stationibus, peccata rite confessus est ipse, & ceteri, quibus ea nocte confitendi spatium datum est. uerum inalbescente iam die, rostrata hostium nauis ex earum genere, quos Galeones appellant, ad nostram appropinquauerat, amplior & eminentior multo; duabusq; tormẽtorum significationibus, de more, iusserat a Lusitanis uela submitti. Cum illi nequaquã parerent; tum hostes facto ter in onerariam impetu, quinque ex eorum numero occidunt, septemdecim, eosque fere omnes in cruribus uulnerant, sic, ut funibus, ne caderent, altera manu apprehensis, non nisi altera decertare possent. Et quamquam hæretici e superiore admodum loco pugnabant; haud tamen incruentum eis fuit certamen: siquidem & initio dimicationis homines fere uiginti amisere, uulneratis præterea circiter undecim; & deinceps tribus bombardæ ictibus læsi grauissime sunt, quorum uno diffractus malus & uela prostrata; altero perforatum carinæ latus non sine magno eorum discrimine aquas accepit; tertio discerpti decẽ simul hæretici: quæ tametsi erant omnia non leuia incommoda, nihil tamen hostes æque perturbauit ac uela deiecta, prorsus ut de se actum iam arbitrarentur. Tum uero ex ipsa desperatione omnibus connixi uiribus, quartum iam nostros inuadunt, & minore quã putauerãt negotio superant. decẽ quippe non amplius propugnatores erant relicti, quorum quinque in prora collocati, primo impetu cecidere. Itaque patefacto iam aditu, hæretici ad sexaginta ui maxima irrumpunt, quos Aloisius, cum duas ferreas glandes alterã accepisset in pecto-

re, alteram in crure, quamquã exhaustis iam corporis uiribus, magno tamen animo constituit opperiri; gladioq́, & scuto nunquam abiecto, ad extremum usque spiritum dimicauit egregie. Eius morte a reliquis deditio facta. quæ tamen ad mitigandam hostium crudelitatem minime ualuit. nam diabolicis instincti furijs, obuios quosque obtruncant: Aloisium, ignari quis esset, nudatum, itemq́ aliorum corpora, multis adhuc spirantibus, in undas proijciunt. Versus deinde in Sanctorum reliquias, & sacras imagines furor, quarum erat ingens in ea naui numerus. Has hæretici Catholicis per uim extorquere, trahere per tabulata, calcare pedibus, in ignem denique gratulabundi conijcere: simul, ore impurißimo, in Sanctos quorum erant illæ reliquiæ, blasphemias euomentes, quas horret animus scribere. quin etiam, repertas uigesimo post die statuas duas, alteram sacratißimæ Virginis, alteram Angeli, elatas in publicum, sacrilegis fregere manibus, caput Angeli per ludibrium tota naui circumferentes. Tertium & trigesimum uagati diem, capto etiã Algarbiensi nauigio, prędam exposuere postremo ad Oruium promontorium oræ Callaicæ. Claßi præpositus erat Ioannes Cadauilius Gallus, hæreticus uehemens, & Ecclesiasticorum ordinum inimicus acerrimus. rostrata uehebatur eadem, qua Iacobus ante Soria Ignatium Azebedium, & comites ceperat & occiderat. In Aloisium uero præfectum incidere Caluiniani, cum ab insula Gomera, eam depopulati, soluissent. atque is fuit Aloisii & Lusitanorum obitus. cuius de fortitudine, uirtuteq́ frater noster ita multa commemorat; ut pro certo habendum sit, animam eius in cæleste domicilium commigrasse. Nunc ueniamus ad nostræ Societatis homines, quod maxime nobis propositum est. Ii, cum hostes infesti aduentarent, a media nocte ad lucem usque expiandis per Confeßio-

nem

nem criminibus quisque suis uacarunt. Deinde tabulata subire iussi, non nisi commisso prælio ascenderunt ad animandos milites, cibo recreandos, & curanda uulnera. Sed quo tempore facta est deditio, in summa naui, præter Castrium exstabat eorum nemo: namq; is paulo ante ad excipiendam unius e gubernatoribus Confessionem ascenderat, ad imam proræ turrim ex uulnere agentis animam. In eo munere occupatum, hæretici uulneribus quàm plurimis punctim cæsimq; confodiunt, ira maxima perciti, nimirum eo quòd Ecclesiæ sacramenta ministrantem offenderant. Nam in ceteros nō adeo sæuere: in Castriū uero certatim omnes. Sub idem tempus Petrus Dias, qui ad eam usque horam Confessionibus eorum qui sub tabulatis erant, operam dederat, atque hilari semper ac sereno uultu animauerat ceteros Gaspare Goe sequente, in apertum prodijt. Ut primum apparuere, utrunque Galli cōfestim occidunt: nec puero quidem ætatis admodum teneræ parcunt, qui a Petro ægre sese diuelli patiebatur. Atque hoc maxime modo tres ij primo congressu cæsi ac nudati, deijciuntur in mare. Tum undecim reliqui, sedato iā paulisper tumultu sese inuicem plenis pietate sermonibus adhortati, ultro in editiora nauis euadunt: nec modo, latendi caussa, in ceteram turbam sese non inserunt; sed etiam in unum, dedita opera, conglobati omnes, aperte profitentur se & eiusdem esse religionis, cuius tres modo perempti, & æque paratos ad mortem communis Domini gratia subeundam. Quos, circumfusi confestim hæretici, dictis factisq; eo die toto contumeliose, ac petulanter illudere ac diuexare non desinunt, cum illi responderent nihil, nisi siquid ad honorē Dei, uel ad dignitatem Ecclesiæ Catholicæ pertineret. Ubi nox adfuit, manus ad terga religantur insontibus: atque inter uinciendum, accidit ut Michael Tarraconēsis e uulneribus quæ in brachijs principio acceperat,

perat, ingemisceret. Quæ res tantum abfuit, ut ad misericordiam permoueret hæreticos; ut etiam arreptum furenter hominem, multa ingerentes probra, e naui præcipitauerint; &, ne incomitatus abiret, Franciscum quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbauerint. Ceteri omnes, uinclis (ut dicebamus) iniectis, in Aloisij cubiculum detruduntur: adhibitisq; custodibus totam eam noctem, partemq; insequentis diei, prope per inediam transigunt: cũ interea super alios alij ad ostiũ adessent carceris, modo læta, modo tristia nuntiantes: quidã etiã truci obtutu, strictis minaciter gladijs fremerent: Papistæ, Latrones, ecquis erit aliquando qui uitam uobis eripiat? & alia eiusmodi. Interea nostri, quasi futura prospicientes, magno animo sese ad extrema quæque parauerant: nec eos fefellit opinio. Nam educti e carcere, damnantur capitis. Iamq; parabantur laquei ut suspenderentur singuli e maximo nauis malo; cum Præfectus, maioris prædæ spe, quòd eos putaret pecuniam, ad templum in Brasilia exædificandum, secũ attulisse, rem in præsentia distulit; sed eorum comperta deniq; inopia, Petro Dia, Didacoq; Caruallio ibidem relictis, septem reliquos in rostratã ex oneraria transferunt. Hic eos hæretici denuo circumsistere; nec solum in fratres nostros, uerum etiam in Romanum Pontificem Christi Vicarium, in Ecclesiasticos ritus, in Sanctos eorumq; uenerationem, denique in Sacramentum ipsum altaris, contumeliosa atque impia uerba proferre. ad quæ cum illi fortiter admodum responderent, cædebantur pugnis, alapisq; frequentibus, defensores Catholicæ fidei: quin etiam exquirebantur diligẽter in summis capitum uerticibus, sacræ quas appellant coronæ, quarum hæretici si quas inuenerãt, has uero iterũ iterumq; singuli tundere; & simul iurgijs & maledictis in eosdem inuehi cum alijs multis, tum illis præsertim: Canes, fures,

ueterato-

ueteratores; per uos ſtat quo minus conſpirent uniuerſi mortales atque conſentiant; ſublatisq́ diſcordijs ac tumultibus, tranquilla omnes pace, atque otio perfruamur. Veſtro ſcelere non modo Germania, & Gallia, uerum etiam Braſilia, atque adeo toto terrarum orbe praua doctrina diffunditur. Erat e nouitiorum numero Petrus Ferdinandus, faber lignarius. omnium recentiſsimus ille quidem; ſed apprime humilis & magna uirtute uir. Is, initio deditionis, pileo talariq́ tunica exutus ab hoſtibus; ne deinde fallente ueſtitu pro ſeculari haberetur, & præclaram pro CHRISTO moriendi occaſionem amitteret; aggregabat ſe ad fratres identidem, uultu oculisq́ ad modeſtiæ religionisq́ ſignificationem ita compoſitis, ut uel ex eo ſatis intelligerent hæretici, hominẽ eſſe de noſtris. Quo etiam uehementius irritati, caput eius arreptum, utraque manu ſubrigere, colaphis petere, digitis oculos aperire, palpebrasq́ diſtendere, paxillos denique mento ſubdere, ne uultũ demitteret. ad hæc, illum contumelijs inceſſere eiuſmodi; Canis, attolle faciem; frontem exporrige. quæ ille nimirum excipiebat tanta non ſolum animi æquitate, ſed etiam oris hilaritate, ut eo bono ſe indignum exiſtimans, conuerſus ad Deum, diceret: Quo meo mihi merito hoc tribuis, ut pro te patiar, Domine? Per hanc ſimul procacitatem atque ſæuitiam hæretici cum ſeſe miſeri diutius oblectaſſent, alij demum alio uarios in uſus digreſſi ſunt; ſpatiumq́ fratribus datũ ad inflammandos mutuis cohortationibus animos, uiresq́ recolligendas: quo in genere Petri maxime Ferdinandi, eius quem modo dixi caritas ac uirtus enituit, cum in ſingulos congreſſus, lætiſsimo ſemper uultu, ceteros ad conſtantiam, ac fidem accẽderet, atque ad agnoſcendam inſignem hanc in ſe Dei beneficentiam, multis rationibus excitaret. Cuiuſmodi ſermonibus dum ſe inuicem confirmant fratres, magna rurſus circum-

ilico; ceteri quinque unum in locum diuinitus congregati, diu sese sustentant, postremum uale sibi dicentes inuicem, ac ueniam inter se delictorum petentes. Didacus uero Ferdinandus, quem una cum Sebastiano Lope (qui deinde superstites ambo fuere) sub noctem hæretici quidam quasi diuino iussu, cibo potuq; refecerant, ualidus uiribus, classem, quòd e repentina pluuia uenti quieuerant, tardius euntem assequutus, & nescio quo pacto in unam nauium acceptus, diuinæ consilio prouidentiæ mãsit incolumis. Luctantur cum fluctibus reliqui, & quamquam in summa difficultate ac defatigatione, Apostolico Symbolo, precibusq; fundendis ad Deum, sese cõtra spiritales nequitias communire non desinunt. iamq; nox erat media, cum Alphonso Ferdinando in uerba præeunte, certos e quinquagesimo psalmo uersiculos decantare cœperunt, atque illum præsertim: Tibi soli peccaui, &c. Verum laßitudine tandem uictus, & aquarum ui obrutus Alphonsus extinguitur, spectata probitate, ac religione uir, cuius præcipue robur animi, ac uirtus in hæreticis modo refutandis eluxerat. Hunc autem eo consilio e Lusitania secum abduxerat Azebedius, ut philosophiam, cui magna cum laude uacauerat, in Brasilica prouincia profiteretur. Alphonsum secutus est mox, IESVM inuocans, Andreas Pais postremus omniũ Ferdinandus Aluares mergitur. Tum Sebastianus Lopes in mari medio, nocte intempesta, densis tenebris, imbre maximo derelictus, elatum forte quadam in classe lumen eminus intuens, mille circiter, & quingentorum passuum interuallo distantes cõsequitur naues, quarum ad unam, itemq; alteram accedens, et ut admitteretur suppliciter postulans, cum acerbe minitantes hostes, intentaq; in se tela sensisset, quasi ad extremum perfugium, contendit ad unam e scaphis: cuius ad marginem stans forte quidam hæreticus paulo mitior, tum

Seba-

Sebaſtiani ærumna, tum etiam fortaſsis ab ſe desertæ ueræ fidei, religionisq́ recordatione commotus, excepit hominem: penulaq́ contectum, ac furtim in nauem impoſitum, commentis quibuſdam hoſtium furori, atque immanitati ſubtraxit. Duos autem illos qui in Luſitanica naui relicti fuerant, eodem genere mortis, eadem animi magnitudine defunctos accepimus. Porro nobis hæc omnia Sebaſtianus ipſemet Lopes expoſuit. nos totam rei geſtæ ſeriem his conſignatam litteris eidem Sebaſtiano recognoſcendam oſtendimus: cuius ille narrationis ueritatem ac fidem ſuo rurſus teſtimonio comprobauit. Quo etiam ſtudioſius fecimus, ut hanc ad uos mitteremus epiſtolam, rati eo uobis gratiorem futuram, quo certiora perferret. Quod reliquum eſt, ueſtris omnium ſacrificijs, precibusq́, nos etiam atque etiam Domino commendari percupimus.

Vlyßippone 5. Idus Decembris 1571.

F I N I S.

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

ERRATA.

Ad, lege Ab. fol. 114. b. uersu 18. Alij lege alijs. fol. 64. uersu 4. Aliquot, aliquod. 65. b. u. 3. Balthasari, Balthasar. 93. b. u. 1. Cætenasq; , Catenasq;. 45. u. 5. Cātonis, Cantonē. 98. b. u. 5. Da me, Ad me. 53. b. u. 18. Ed, Ad 86. u. 19. Effunderem, effunderent 218. u. 1. Exerdescens, exardescens. Hoc, hos. 210. u. 6. Iaponis, Iaponem 107. u. 1. Inhabane, Inhambanes 14. u. 9 Locij, locis 157. b. 18. Mediam, Inediam 197. u. 21. Opiniorum, opinionum 126. u. 25. Paracutis, peracutis 170. u. 10. Parentem, parentum 34. u. 2. Peterat, poterat 46. u. 3. Plano, plane 98. u. 16. Quam, quem 70. u. 14. Quattordecim, quattuordecim 155. b. u. 12. Receperai, receperat 54. u. 16. Salutati, salutari 3. u. 4. Suffrectus, suffectus 25. b. u. 18. Trinos, ternos 231. u. 11. Tempere, tempore 18. u. 24. Tuerctur, tueretur 24. u. 9. Vaenus, ualentis 23. u. 1. Virtute, uirtute 18. u. 2.